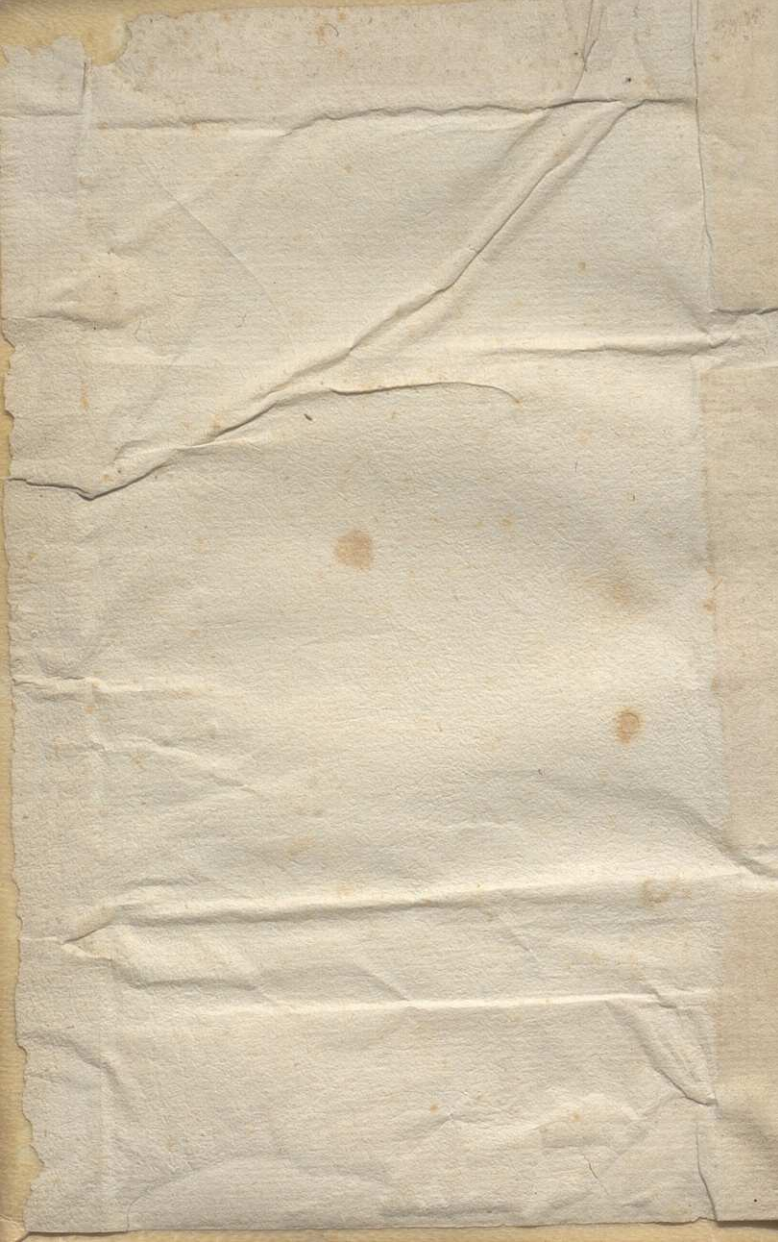

No 318

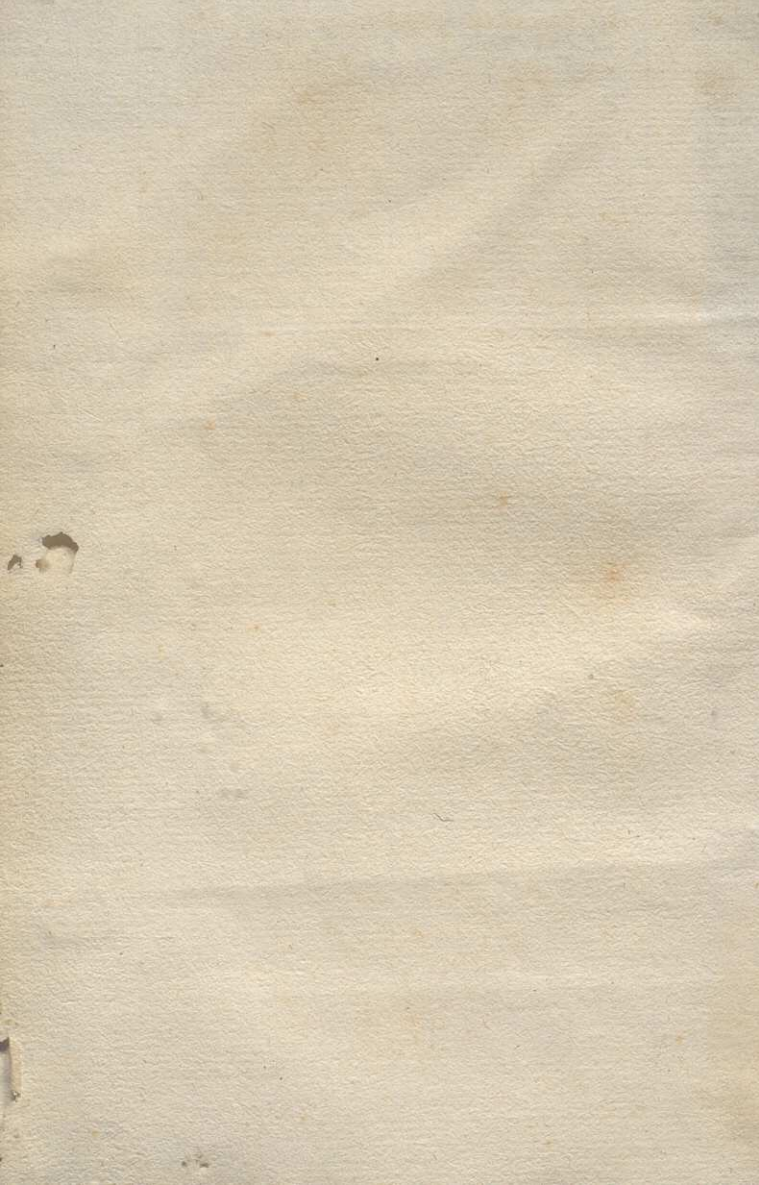

CB1000453764

70M
420E

FR XU11/41

R O M

Et lib. Michaelis Federici Saxeborni V. D. Prof.

DIVERSORVM

IVRIS ARGVMENTORVM,

LIBRI TRES.

AVCTORE DOCTORE GONCALLO

Mendes de Vasconcellos & Cabedo.

Olim Collega in Collegio S. Pauli Academiae

Comimbricensis, & in eadem Cathedrae

Sexti libri Decretalium, & Decreti

publico professore.

Nunc vero Referendario viriisque signatura S. D. N.

Senatore Regio supplicationis Vlisipponensi, & Canonico doctoralis in insigni Ecclesia Eborensi.

R O M A E,

Apud Dominicum Basam. M. D. CXVI.

SVPERIORVM PERMISSV.

Ego Doctor Franciscus Lamata legi presentem librum diuersorum argumentorum Iuris, ex commissione Reuerendissimi Magistri Sacri Palatii, in quo nihil reperi Fidei, & bonis moribus contrarium. quare censeo posse imprimi. Roma die 4. Maij. 1596.

Franc. Lamata Doctor Theologus.

Ego Magister Frater Ludonicus de Beja Perstrelus Illustrissimi Cardinalis Paleoti Theologus ex commissione Reuerendissimi Magistri Sacri Palatii vidi, & perlegi hunc librum, nihilq. in eo reperi quod Fidei aut bonis moribus repugnet, famamve Principum aut eorum auctoritatem ledat: Sed omnia docte, & magno cum ingenio, & eruditione disputata, & definita dignaq. esse, vt Typis mandentur. In quorum fidem subscripsi. Roma die 12. Februarij 1596.

Idem Magister Frater Ludonicus.

BEAT.^{MO} ET SANCT.^{MO}

P A T R I D. N.

CLEMENTI VIII.

PONT. OPT. MAX.

GONCALLVS MENDEZ

de Vasconcellos perpetuam
felicitem exoptat.

*VM à Rege nostro
Catholico potentis-
simoque PHILIP-
PO missus essem Ro-
mam, ut rem Lu-
sitanicam agerem coram S. V. &
vehementer desiderarem aliquot
mea in lucem edere, constitui li-
bros tres diuersorum Iuris Argu-
mentorum typis statim mandare,*

★

2

MOX

mox (Deo iuuante) editurus non-
nullos de sententijs sanctæ Inqui-
sitionis, quorum materiam in Aca-
demia Conimbricensi iamdiu di-
scipulis meis explicaueram. Ete-
nim, si verum fateri licet, aliquot
me fere inuitum impulerunt, vt
Musæum meum relinquerem, quo
iucunde Eboræ fruebar, ingenio-
que ad scribendum propentissimo:
præceptum scilicet, Catholici Re-
gis me nihil tale cogitantem, ad
hanc rem eligentis, a quo non po-
tuisset quispiam iure excusari,
præsertim ego ipse, qui illius Ma-
iestatem summe colo ac obseruo ob
multa virtutum præconia, præci-
pue ob religionis obseruantiam,
& summam Romanæ Ecclesiæ obe-

obedientiam , ac studium incre-
dibile conservanda Iustitia (sine
quibus diu status Reipublicæ sal-
uus esse non potest). Alterum
erat quod sentirem maximam
mibi offerri occasionem typis ex-
cudendi lucubrationes meas Ro-
mæ , ubi ad eam rem omnia ne-
cessaria reperiuntur . Tandem
omnino impulit fama , quæ apud
nos increbruerat , te , scilicet , stu-
diosorum esse Mæcenatem opti-
mum . Igitur mihi Romam ad-
uentanti , deliberantique cuinam
primos hos tres libros cōsecrarem ,
occurrit statim Sanctitas Vestræ :
solent enim plerique sua illis dica-
re , qui vel in ipsos beneficia con-
tulerunt , vel ita de litteris beneme-

riti sunt, ut quidpiam litterarum
illis merito dicandum sit. Sane
si illud aspiciamus; Santitas Ve-
stra me omni genere benevolentiae
exceptit, & officijs ac beneficijs de-
coravit; si hoc, quis non videt, ne-
mini me potuisse mea (quaecunque
sint) dicare, nisi tibi uni, qui in-
ter Iurisperitos peritissimus, &
inter bonarum litterarum doctos,
doctissimus Ecclesiae Catholicae me-
rito praesides. Nec temeritatis no-
tam incurrere verebar, quod in
Curia parum versatus Pontifici
Maximo tam exigua dicare
vellem: Cum enim statim beni-
gnitatem tuam agnoscerem; intel-
lexi plane beneuolo animo acceptu-
rum, quicquid tibi studiosus ali-
quid

quid dicaret : Incitabat etiam,
Nepotum Illustrissimorū & Reve-
rendissimorū Cardinalium Petri
Aldobrandini & S. Georgij (ve-
luti syderum) benignitas, quæ ita
animos omnium, qui in Curia ver-
santur, allicit, et pene metuentes ac
timidos erigit, magnaq. spe refouet,
ut nemo possit dubitare, quin bene-
voli animi apud summum Pontifi-
cem, & ipsos magnam gratiam
sint consecuturi. Sic profecto mi-
randum non est, si sub tanto Ponti-
fice & benemeritis Nepotibus res
ecclesiasticæ tam bene sint consti-
tutæ, ut etiam maleuolis omnis
tollatur occasio detrahendi, et ma-
gis ac magis res Christianorum
feliciter succedant : nam & Hæ-
retici

retici debellantur , Turcæ occi-
duntur capta Strigonia, multis ci-
uitatibus destructis , & propu-
gnaculis euersis : Mauri in In-
dia a paucis nostris Lusitanis ad
internecionem delentur . Faxit
Deus optimus & Maximus , ut
te incolumi , & Nepotibus sal-
uis diu feliciter fruamur . Ita
enim fiet , ut nostra tempora cum
illis antiquioribus, in quibus Eccle-
sia florebat , facile comparentur .
Romæ, Kal. Octobris . Anno sa-
lutis. M. D. XCVI.

Licen-

M Andato Serenissimi Principis Alberti, Archiducis Austriae, S.R.E. Cardinalis, & Inquisitoris generalis huius regni sedula, qua potui euolui diligentia librum hunc, auctore clarissimo doctore Gonçallo Mendez de Vasconcellos, & nihil in eis est (mea sententia) quod, vel bonos mores, vel Christianam pietatem offendat, Omnia enim sunt orthodoxa, & singulari eruditione, & rerum varietate scripta, ac proinde digna iudico, quæ in publicam vtilitatem excudantur.

Fr. Bartholomæus Ferreira;

elle, & selhe dar licenca pera correr. Em Lisboa aos xxvj. de Janeiro de 1593.

O Bispo de Eluas .

Diogo de Sousa.

Imprimase, O Bispo Conde.

O suplicante pode imprimir este livro que foy visto na mesa, vista a licenca do sancto Officio, pera o que se lhe passara prouifam na forma ordenada, em Lisboa a 6. de Abril de 93.

Damiano de Aguiar.

Pireira.

Este livro foy visto na mesa, & taxado a duzentos rs. em papel & não se podera vender, no tempo que durar o priuilegio, por maior prezo. Em Lisboa a xij. de Maio de 93.

Diogo Lameira .

Pireira .

PRIVI-

PRIVILEGIO.

V el Rei fazo saber aos que este aluará virem que auendo respeito ao que na petizão a traz escripta diz o Doctor Gonzallo Mendez de Vascócellos Conego na See da cidade de Euora, & por lhe fazer merce ei por bem & me praz que por tempo de dez annos Imprimidor nem liureiro algum nem outra pessoa de qualquer qualidade que seja não possa vender ne imprimir en todos meus Reinos & senhorios de Portugal, nem trazer de fora delles o liuro intitulado *Diuersorum iuris argumētorum*, que elle compos, saluo a quelles Imprimidores, liureiros, & pessoas que pera isso tiuerem seu poder & licenza, & qualquer Imprimidor, liureiro, ou pessoa que durando o dito tempo imprimir, ou véder o dito liuro nos ditos meus Reinos & senhorios, ou trazer de fora delles sem licenza do dito Gonzallo Mendez perdera pera elle todos os volumes que assi Imprimir, vender, ou de fora trazer, & alem disso encorrera em pena de cincoenta cruzados amedade pera a minha camara, & a outra amedade pera quem o acusar. E mando a todas as justizas a que este aluara for mostrado, & o conhecimento pertencer, o cumprão & facão inteiramente cumprir & guardar como se

mo se nelle conthem, o qual me praz que valha como carta feita em meu nome, por mi afinada, sem embargo da Ordenação do segundo livro titulo xx. que o contrario dispõe Ambrosio de Aguillar o fez, em Lisboa, a onze de Abril de 1593. & eu Francisco Nunez de Pauia o fiz escrever.

EO dito liuro foy visto na mesa do despacho dos meus desembargadores do pazo, & esta taxado a duzentos rs cada volume en papel, durando o tempo do priuilegio neste aluara declarado se não podera vender o dito liuro per maior preço dos ditos duzentos rs em papel, & este aluarà serà impresso no principio do dito liuro, & sem elle ahi ser tres ladado não podera correr.

Rey.

ILLVSTRISSIMO PRÆSVLI
D. Georgio de Attayde PHILIPPI
Regis Catholici rerum Regni Lusitaniæ
Consiliario, & Capellano ma-
iori, Tribunalique mensæ conscien-
tiæ, & ordinum militarium præfidi
dignissimo.

*Doctor Gonçallus Mendez de Vasconcellos & Ca-
bedo perpetuam felicitatem exoptat.*

Transactis viginti circiter an-
nis, Præsul Illustrissime, quos
in euoluendis iuris vtriusq. au-
thoribus consumpsimus, dep-
ositis quotidianæ prælectionis
curis, in qua ferè per decen-
nium in insigni Conimbricensi Academia ela-
borauimus: nacti aliquantulum liberius otium,
(& si non parum occupati quotidiano huius
almæ Eborensis Ecclesiæ obsequio, ac sanctæ
Inquisitionis munere:) constituimus aliqua
opera diligentius elimare, vt typis mandari
possent. Hanc igitur aggredienti curam oc-
currit in primis tractatus quidam a me horis
subcisiuis concinnatus, qui de diuersis iu-
ris argumentis inscribitur, quem primum
in lucem edere decreui, mox reliquos editu-
rus

rus

rus si per tempus licuerit. Huius nostri la-
boris primitias tibi offero, Præsul Illustrissi-
me, quod te nostrorū studiorum fautorem, &
Mæcenatem iamdiu senserim, atque re ipsa
sim expertus, licet enim intelligam, quam
exiguam ac tenue hoc opus sit, vt tibi dedi-
cari debeat, viro in tā excelso dignitatis gra-
du constituto, nō tamen me latet, quam gra-
tus tibi esse soleat (pro tuo incredibile erga
litteras amore) illorum animus, qui tibi qua-
lescunque vigilarium suarum, & lucubrati-
onum primitias, libenti ac beneuolo animo
offerunt, Vale, Præsul Illustrissime, Ebo-
ræ vij. Idus Decembris M. D. X CI.

EPI.

EPIGRAMMA AD
AUCTOREM

GONCALLVM MENDEZ
DE VASCONCELLOS.

Hic tibi præcipue, lector, sit cura libellus,
Quem Vasconcelli maxima musa dedit.
Parnasi flores affert, arcanaque iuris
Pandit in accessas pandit & ille vias.
Si te iusta tenet dominorum Curia forsan
Accipe causidici dogmata mille fori:
Si magis oblectant Gymnasia, discite profundos
Totius iuris, difficilesque locos.
Illum doctrine studium, virtutis amorque
Abiecta iamdudum ambitione tenent:
Scilicet hoc magno Conimbrica gaudet alumno,
Nato Cetobrix, Eboræ ciue suo.

TACITO CORDE MENS BENE
Conscia conseruat patientiam.

Absit decus per dedecus acquirere.

DIVERSORVM
IVRIS

ARGVMENTORVM
LIBER PRIMVS.

SVMMARIVM EX CAPITE PRIMO

- 1 Referuntur argumenta probantia Vicarium Epi-
scopi præferendum esse in sessionibus capitulo.
- 2 Contraria opinio approbatur.
- 3 Referuntur argumenta probantia capitulum
præferendum esse Vicario.
- 4 Redditur responsio ad argumenta contraria.
- 5 Licet Vicarius faciat vnum tribunal cum Epi-
scopo, non propterea illi debetur tantus honor,
quantus Episcopo debetur, cum inter eos di-
uersa ratio reperiatur.
- 6 Maior honor debetur personæ, quàm ei qui eam
personam representat.
- 7 Appellatione generis veniunt omnes species
qualificatæ ex verbi significatione, aliquando
tamen ex intentione proferentis non veniunt.
- 8 Henricus de Synodo 3. par. à nu. 10. (qui vide-

batur contraria asserere) reducitur ad concordia.

- 9 *Canonici Ecclesiarum collegiatarum item Ecclesiarum suffraganeorum, item Canonici Ecclesie cathedralis, alterius provincie, si in Synodo adsint, non debent preferri Vicario Episcopi.*

CAPVT PRIMVM.

LIQVANDO dubium fuit in hac insigni Ecclesia metropolitana Eborensi, dum synodus celebranda foret, an Vicarius præcedere deberet capitulum, an vero è contrario capitulum Vicarium. Consultus in hoc dubio, dicebam probari posse Vicarium præferendum esse tribus fundamentis: primo, quia Vicarius exercet iurisdictionem Episcopi, & facit cum eo vnum tribunal cap. 2. de consuetudine in 6. vnde debet iuxta illum sedere, nam cum illius vires gerat, & quasi in eius locum sit substitutus, eius sapit conditionem, iuxta vulgare axioma, quòd subrogatus sapit naturam eius, in cuius locum subrogatur, l. si eum. 10. §. cui iniuriarum. ff. Si quis cautionibus. §. fuerat. instit. de actionibus cum vulg. Cum igitur Vicarius sit in locum Episcopi substitutus, ac subrogatus, eius conditionem sapit, & ita illis, quibus Episcopus præfertur, Vicarius præferendus est. Secundo facit, quòd

repræ-

representans aliquem afficiendus est eodem honore quo erat afficiendus ille, quem ipse representat, cap. præcipimus. 93. distinctione. Adiuncto dicto celebri Roman. in singul. 340. id clare asserentis. Hinc est, quòd licet Episcoporum maxima sit dignitas, maximus honor, tamen quando in negotijs fidei concurrunt cum Inquisitoribus, præferuntur inquisitores, cū summum Pontificè in ea causa specialiter repræsentent, quorum sunt delegati, Eymericus in directorio 3. par. quæst. 50. num. 3. vltra antiquiores, Carrer. in practic. crim. tit. de hæret. num. 7. Locatus, in iudiciali Inquisitorum. verb. Inquisitor. num. 7. Franciscus Pegña, vir satis doctus, & diligens, lib. 3. adnotationum in directorium, quæst. 5. num. 4. Campegius ad Zanchinum, cap. 8. vers. Episcopus. & hæc est verior, & communis opinio (licet alij contradicant) vt ostendemus, lib. 1. sententiarum Inquisitionis, cap. 4. Tertio facit id, quod consulit Abb. in consil. 21. 1. par. & dicta per Felinum, & alios quos refert Cassaneus in Catalogo gloriæ mundi, 4. par. consideratione 50. Vicarium scilicet præferendum esse omnibus clericis suæ diœcesis, ergo & canonicis Ecclesiæ cathedralis: quia appellatione generis, idest clericorum, veniunt species quantumcumque qualificatæ, & ita canonici Ecclesiæ cathedralis, cap. primum, & ibi nota-

4 DIVERSORVM IVRIS ARGVM.

tur, de præbend. cap. si sententia. 16. de sententia excomm. lib. 6. l. Si duo. 52. ad fin. ff. de administratione tutorum, l. Si chorus 77. ff. de leg. 3. optimus textus in specie in c. cum tibi. 18. de verbor. significatione, & ita hanc opinionem tenuit Reuerendissimus Episcopus Franciscus Sarmiento lib. 7. selectarum, cap. 17. & in eam videtur inclinare Henricus de synodo 3. par. a num. 10. vbi ait primo loco sedere Episcopum. 2. Abbates. 3. Vicarium, & in nono loco collocat canonicos Ecclesiæ cathedralis: ergo aperte sentire videtur, vicarium præferendum esse capitulo Ecclesiæ cathedralis.

2 His tamen non obstantibus contrarium dicendum est, immo capitulum debere sedere iuxta suum Episcopum, & præferendum esse Vicario Episcopi.

3 Primo, quia Episcopus facit vnum corpus cum suo capitulo, cuius corporis Episcopus caput est, Canonici autem membra, cap. no. uit. 4. de his quæ fiunt a prælat. sine consensu capituli, gl. memorabilis in cap. irrefragabili. verb. per capitulum de off. ord. vnde quemadmodum in corpore humano non potest caput esse diuisum ab alijs membris, nec membra a suo capite, ita nec in illo corpore mystico. Valet enim argumentum de corpore naturali ad corpus mysticum, iuxta S. Paul. Prima ad Corint. cap. 12. B. Thomas com-

muni-

muniter receptus, 3. par. quæst. 8. art. 1. intendit Summus Pontifex in cap. cum non liceat de præscript. Secundo pro hac opinione vrget, quia quemadmodum absurdum est dicere Vicarium præcedere Episcopum, ita etiam absonum, & inciuiile est affirmare, Vicarium præcedere capitulum. ratio huius rei est, quia in illis rebus, in quibus fit repræsentatio totius Ecclesiæ Episcopalis, non solum Episcopus facit eam repræsentationem, sed Episcopus, & capitulum simul, Episcopus quidem vt caput, capitulum vero vt membra, cap. scire, 7. quæst. 1. gl. in cap. requisisti. verbo exprimat de testam. notat Cassaneus in catalogo gloriæ mundi, 4. part. confid. 32. vers. 4. pro hac parte facit. Et hinc est quòd relictum Episcopo censebatur relictum capitulo, & e conuerso, cap. requisisti, de test. quia, & si Episcop. non significet capitulum, tamen quando bona non erant diuisa, & Episcopo aliquis quidpiam relinquebat, in dubio censebatur illi relictum, tamquam capiti Ecclesiæ; cum igitur membra debeant participare, censebatur etiam capitulo relictum, dicto cap. requisisti, de testam. quod sic intellige, idque intendit Innoc. in cap. dilecti, num. 1. de maior. & obed. vbi Pan. nu. 3. & alij, ob id asserentes dignitatem Episcopalem esse communem Episcopo, & capitulo. Quibus consequens est, recte consuluis-

se Felin. quem citat Cassaneus vbi supra, dum dixit capitulum Ecclesiæ cathedralis præferendum esse capitulo Ecclesiæ collegiatæ in propria Ecclesia collegiata, faciens hanc consequentiam: Episcopus præferendus est capitulo Ecclesiæ collegiatæ in propria Ecclesia collegiata: ergo, & capitulum Ecclesiæ cathedralis, & ita absque dubio similiter inferret Felinus: Episcopus præcedit Vicarium, ergo & capitulum Ecclesiæ cathedralis debet præcedere Vicarium. Propter quas rationes cuilibet videbitur iure factum fuisse in synodis celebratis in hac insigni Ecclesia, Eborensi, metropolitana, semper capitulum non solum Vicarium, sed & Episcopos suffraganeos præcessisse, ac Abbates, cum enim Archiepiscopus eos præcederet, & capitulum eos iure optimo debet præcedere, licet ob reuerentiam dignitatis Episcopalis factum sit, vt ex vna parte Archiepiscopus cum suo capitulo sedeat, & ex alia Episcopi suffraganei, & Abbates locum obtineant, & ita iure attento faciendum fore tradit Henricus vbi supra. Ratio est huius veræ conclusionis, quia scilicet capitulum huius Ecclesiæ Eborensis metropolitanae facit vnum corpus cum Archiepiscopo, quod iure attento non potest diuidi, cum igitur absque vlllo dubio Archiepiscopus præcedat Episcopos suffraganeos, & Abbates, necesse est, quòd capitulum eos etiam præce-

præcedat, vt intendit Henricus vbi supra. Etenim si capitulum (vt diximus) præcessit Episcopus suffraganeos, & Abbates, idque iure attento fieri plane docuimus, Henricus vero vbi supra ait, dictos Episcopos suffraganeos, & Abbates debere præcedere Vicarium, ergo capitulum debet præcedere Vicarium iuxta illud axioma, quòd si vinco vincentem te, a fortiori vincam te. leg. in accessionibus, ff. de diuersis, & temporalibus præscriptionibus, adiuncta doctrina, Bart. in leg. Claudius, num. 2. ff. qui potiores in pignore habeantur.

Tertio facit, quòd Episcopus cum capitulo solet comparari cum summo Pontifice, & Cardinalibus, sic sane quemadmodum Papa concurrat cum omnibus ordinarijs, ita etiam Episcopus cum omnibus Abbatibus, & parochis suæ diœcesis, Cassaneus in catalogo gloriæ mundi, quarta parte, consideratione septima. & quemadmodum Papa vocat Cardinales fratres, ita Episcopus vocare debet canonicos fratres capitul. Primum de offic. leg. in 6. adiunctis notatis per Alfonsum Guerro virum variæ lectionis, in thesauro Christianæ religionis cap. 3. num. 5. asserentem eodem modo debere Episcopos vocare suos Canonicos, ac tractare, intendit Concilium Tridentinum sessione 13. de reformatione, cap. 1. quam æquiparationem fere in termi-

nis facit Cassaneus vbi supra vers. tertio Canonici. Clarum autem est, & perspicuum, nec in concilijs generalibus, nec in alijs congregationibus factis a summo Pontifice præcedere aliquem Illustrissimos, & Reuerendissimos Cardinales, nec idem Vicarius Papæ, de quo loquitur text. in cap. sua nobis, de officio Vicarij, licet in vrbe Romana summi Pontificis vices gerendo eius iurisdictionem exerceat, ideoque cū summus Pontifex cum Cardinalibus id obseruet, Episcopi cum Canonicis suis, similiter obseruare debent: consuetudines enim deriuandæ sunt de capite ad membra, cap. cum non licet, de præscriptionibus intendit Antonius a Gamma iuris sciētia, & senatus Palatini dignitate insignis, decisione prima, num. 7.

Quarto facit pro hac sententia, consilium Panor. quod extat in suis consilijs 21. 1. par. in quo per multas rationes ostendit, Vicarium debere præcedere Archidiaconū, idem faciunt Henricus, & Cassaneus vbi supra, quod minime necessarium fuisset, si Vicarius præcederet capitulum: etenim si id verum esset, necessario fatendum erat sine vllō dubio Vicarium præcedere Archidiaconum, ne sequeretur inconueniens, quòd pars, nempe Archidiaconus, dignior esset toto, idest capitulo, quod constat ex Canonicis, & dignitatibus, quarum aliquæ regulariter Archidiacono-

diaconum præcedunt, vt Decanus, & Cantor. ergo clarissime constat prædictos doctores absque dubio sensisse, Vicarium non præcedere capitulum, alias enim relictis omnibus rationibus, & fundamentis, solum illud vnum afferrent, quòd Vicarius præcedebat capitulum, ergo multo magis Archidiaconum. Cum igitur eo argumēto non vsi fuerint, satis probabiliter existimare possumus illos non putasse, Vicarium debere præcedere capitulum.

Quinto facit, quòd ille, qui maiorem dignitatem habet, præcedere debet, dignitas enim vt plurimum consistit in prærogatiua prius sedendi, incedendi, loquendi, & subscribendi, cap. Episcopus, 16. distinctione, leg. 1. & 2. ff. de albo inscribend. gloss. in cap. bene quidem, verb. Mediolanensis, 96. distinctione, Abb. in dicto consilio 21. num. 1. 1. parte. Cassaneus vbi supra, num. 1. Lara in leg. si quis a liberis, in princip. num. 21. ff. de liberis agnoscendis: at capitulum Ecclesiæ cathedralis magnam habet dignitatem, & præminentiam, vt patet. constat enim ex multis dignitatibus, & Canonicis, quorum maximus est honor, & prærogatiua, Staphileus de litteris gratiæ, titulo de gratijs expectatiuis, num. 61. iuuant, cap. quamuis, §. quamquam, de præbend. in 6. & ita hanc opinionem, quòd scilicet capitulum præferatur

Vica-

Vicario, amplectuntur doctores communiter. Dominic. in dict. cap. quamuis, §. quamquam, num. 3. de præben. in 6. asserens Canonicos in processionibus præferendos esse Abbatibus, adiuncta opinione Henrici, de synodo, 3. par. a num. 10. affirmantis, Abbates debere præcedere Vicarium. qui Henricus in dicto loco, num. 16. clarissimis verbis asserit capitulum præferendum esse Vicario, nullum doctorem in contrarium allegans. Cassaneus in catalogo gloriæ mundi, 4. parte, consideratione 32. vers. sed intellige. Menochius vir apprimè doctus, lib. 1. consilio 51.

- 4 Nec obstant fundamenta aduersæ opinionis, non primum de Vicario faciente vnum, & idem tribunal cum Episcopo. Nam diuersa sunt esse Episcopum, & exercere eius iurisdictionem, Episcopis enim primi honores debentur, quia habent supremam dignitatem, & officium prope diuinum, quod non inspicimus in Vicarijs illis, qui iurisdictionem eius exercent. Nec Panormitan. in dicto consil. 21. num. 1. prima parte, id dicere voluit, sed ponderat Vicarium facere vnum tribunal cum Episcopo, & eius iurisdictionem exercere, vt propter illam qualitatem, quæ non leuis est, præcedat Archidiaconum, non vero ad hoc vt propterea debeat sedere primus post Episcopum, quia etiam legatus de latere

latere exercet iurisdictionem summi Pontificis in prouincia sibi commissa, non tamen ob id si in eadem prouincia summus Pontifex cum Cardinalibus consistorium faceret, Legatus de Latere praeferretur omnibus Cardinalibus, idemque assero de Vicario Papae, qui Romae exercet iurisdictionem summi Pontificis, nec tamen ob id praefertur Cardinalibus, admissa comparatione de summo Pontifice cum Cardinalibus ad Episcopum cum suis
 5 Canoniciis. Si enim consideremus Vicarium praefendum esse, quia idem consistorium faciat cum Episcopo, & ita tanquam ipsum Episcopum honorandum esse, asserendum foret Vicarium Archiepiscopi debere praecedere Episcopos suffraganeos, & Abbates in Concilio prouinciali, quod negant doctores supra allati, & consuetudo apud nos non admittit. Nec aliquem moueat quod Vicarius subrogatur in locum Episcopi, & ita eius conditionem debet sapere, nam illud axioma intelligendum est quando inter subrogatum, & illum, in cuius locum subrogatur, non est diuersa ratio, nec in eisdem datur diuersa qualitas, leg. 1. §. si quis autem, ff. successorio edicto, leg. 1. §. haec actio, ff. si quis testamento liber esse iussus fuerit: & est elegans doctrina, Bald. in leg. certum, num. 22. Cod. vnde legitimi. Refert plures in eandem sententiam Menochius de arbitrarijs iudicium causis.
 quæst.

quæst. 54. num. 36. lib. 1. Item procedit dictum axioma, quando id, quod disponitur in subrogato potest adaptari ei, in cuius locum subrogatur, Bartol. in leg. liberorum, num. 15. ff. de verborum signification. Peralta in leg. Lucius, in prima, num. 17. ff. de leg. 2. & Luce meridiana clarius est, qualitatem, propter quam Episcopi primū locum, & primos honores obtinent, non posse adaptari eius Vicario, & ita non debet tamquam Episcopus honorari, vt in terminis hanc rationem assignans tradit Andreas Alciat. vir. eminentis scientiæ, in Rub. de offic. ord. num. 28.

- 6 Non obstat secundum argumentum deductum ex capite præcipimus, 93. distinctione, quia licet Roman. vbi supra dicat per illum text. vicegerentem alicuius honorandum esse quemadmodum ille, cuius vicem gerit, honoratur, & repræsentantem aliquem tamquam repræsentatum: tamen id falsum est regulariter. Nam text. solum probat honorandum esse tamquam personam repræsentantem aliquam personam grauem, & qualificatam, vt melius cum iudicio aduertit, Dec. in Rub. de offic. deleg. num. 2. Staphileus de litteris gratiæ titul. de modo, & forma impetrandi, §. transeo, numer. 12. Cassaneus in catalogo gloriæ mundi, quarta parte, consideratione 46.

Illud tamen certum est delegante Episcopo ali-

po alicui actum celebrandi synodum, propter absentiam, vel iustam causam, delegatum ad illum actum, siue sit Vicarius, siue, alius, omnibus præferendum esse, & in loco Episcopi delegantis debere sedere, quia in eo actu specialiter eum repræsentat, & ita debet fere honorari, tamquam persona repræsentata, idest Episcopus, in quo casu intelligendus est text. in dicto capitulo præcipimus, & opinio Roman. vbi supra. Sic procedit opinio communis doctorum assentientium, Inquisitorem in negotijs fidei præferendum esse Episcopo, vt supradiximus, Vicarius autem exercens iurisdictionem Episcopi, nec tam exacte eum repræsentat, nec est ab eo delegatus, sed solum ordinariam Episcopi iurisdictionem, exercet, vt communiter tradunt doctores in Rubric. de offic. delegat. & de offic. ord. alias, si ea repræsentatio tam exacta foret omnibus præferretur Vicarius, quod tamen doctores supra allegati non admittunt.

7 Non obstat tert. & vltimum fundamentum, nam licet appellatione generis veniant omnes species qualificatæ ex verbi significatione, tamen aliquando non comprehenduntur, ex defectu intentionis, cap. quamuis, 4. §. quamquam de præben. in 6. cap. Inquisitores. de hæretic. eod. lib. & hinc est, quòd quando doctores dicunt, Vicarium præferendum esse

omni-

omnibus clericis, non comprehendunt canonicos per viam capituli congregatos, tum quia canonici sunt clerici qualificati, & ita non comprehenduntur appellatione clericorum regulariter, argumento text. in dict. s. quamquam, dict. cap. Inquisitores: tum etiam (quod verius videtur) quia doctores eo modo loquentes, non loquuntur de clericis prout sunt in capitulo, vel collegio congregati, sed tantum de clericis tamquam personis particularibus, & seipsos tantum repræsentantibus: quo pacto etiam intelligenda sunt iura, cap. vlt. 18. distinctione, vbi summus Pontifex ait Episcopum vocare debere omnes clericos diœcesis, ad publicanda coram illis statuta concilij prouincialis, nec loquitur text. de capitulo. Præsupponit enim prælatum debere esse iuxta suum capitulum, & capitulum prælatum suum debere sequi, non enim in illis actibus publicis pertinentibus ad Ecclesiam, potest interuenire Episcopus sine suo capitulo, iuxta cap. cum non liceat, de præscriptionibus: iuuat doctrina communis, quæ habet dispositionem simpliciter loquentem de personis, non comprehendere collegium seu capitulum, nisi expresse de eo mentio fiat, Roman. cons. 436. quem refert, & sequitur Gomes, in regul. de annali possessione, quæst. 12. vers. addo, tradit Bald. in l. omnes populi, num. 23. vers. sed numquid, ff. de iustitia, & iur.

& iur. sequitur Ioannes Arnon. Epitom. 17. iuuat gloss. in cap. fin. verb. debebit de sup-
 plend. neglig. Prælat. in 6. Quantum vero ad
 doctores attinet, qui contrariam sequuti fue-
 re opinionem, non inficior Reuerendissimum
 Episcopum Franciscum Sarmientum, suo Vi-
 8 cario fauisse, nego tamen Henricum de syno-
 do vbi supra contraria dixisse, vt aliqui exi-
 stimant, dum dicit post Episcopum debere
 sedere canonicos per viam collegij congrega-
 tos, & postea subdit, Vicarium debere præ-
 cedere canonicos. Tunc sic arguunt, in synodo
 non possunt esse canonici, nisi per viam capi-
 tuli sint congregati, sed Henricus existimat
 vicarios debere præcedere canonicos, ergo,
 & capitulum. Sed non est verisimile doctorem
 grauem in quattuor lineis, sibi contraria,
 & aduersantia protulisse, illud verissimum est
 Henricum pro comperto habuisse de iure
 communi Episcopum posse facere synodum
 sine capitulo, remota consuetudine, qua con-
 trarium videtur esse inductum (cuius conclu-
 sionis veritatem nunc minime examinamus)
 & ideo per transfennam dixit capitulum debe-
 re sedere post Episcopum, quando synodo
 adesset, vnde recensendo ordinem sedendi col-
 9 locat canonicos post Vicarium, intellige
 quando canonici non sunt congregati per
 viam capituli, sed tamquam personæ priua-
 tæ, quod fieri posse dixerat Henricus vbi su-
 pra

pra secundo intellige dicta Henrici de canonicis Ecclesiarum suffraganeorum, qui ad synodum debent accedere iuxta cap. fin. de his quæ fiunt a prælatis sine consensu capituli. Item potes intelligere de canonicis alterius prouinciæ, & Ecclesiæ collegiatæ, nam hi omnes cum in synodo non adsint congregati, per viam capituli, post Vicarium sedere debent, non vero agit Henricus de canonicis sedentibus per viam capituli congregatis, quia in principio dixit illos debere sedere iuxta suum Prælatum.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Consultus fuit auctor an vacante sede Apostolica beneficia in mensibus reseruatæ vacantia, ab ordinarijs possint conferri.
- 2 Regulæ cancellariæ sunt quedam mandata summorum Pontificum.
- 3 Mandatum morte mandantis extinguitur si res est integra.
- 4 Beneficia semel affecta, semper affecta censentur.
- 5 Mandatum morte mandantis non extinguitur si res non est integra.
- 6 Referuntur doctores, qui tenent beneficia semel affecta, semper censi affecta, licet reseruatio cessauerit.

1 **C**ONSULTVS fui in hac nobilif-
 2 sima Eborensi ciuitate, an be-
 3 neficia vacantia in mensibus
 4 reseruatis summo Pontifici,
 vacante sede Apostolica, pos-
 sent conferri per ordinarios? Primo vide-
 batur, quòd ordinarij, ea possint conferre,
 nam regulæ cancellariæ, in quibus hæc men-
 sium reseruatio reperitur, sunt quædam sum-
 morum Pontificum mandata, vt patet, &
 ita eius morte finiuntur, iuxta cap. si gratio-
 sæ. de rescript. in 6. l. mandatum, re integra,
 domini morte finitur, Cod. mandati, notat
 Rebuffus de reseruation. num. 25. Gomesius
 in regul. cancel. in proëm. vers. sed dubium,
 Quintilian. Mandosius in regul. cancell. re-
 gul. prima de reseruationibus. num. 6. Con-
 trarium tamen respondi, ordinarios scilicet
 non posse conferre beneficia sic vacantia, ex
 ea potissimum ratione, quia etsi reseruatio
 prædicta per mortem summi Pontificis extin-
 cta sit, tamen illa beneficia affecta sunt, be-
 neficia autem semel affecta per reseruationem
 summi Pontificis licet reseruatio extin-
 guatur, semper manent affecta, vt interpre-
 tatus est Papa Paulus, id ipsum testante Go-
 mesio vbi supra vers. & propter illud, de quo
 est Extrauagans ad Romani. de præben. in-

ter communes, vbi summus Pontifex Paulus, de consilio Illustrissimorum Cardinalium, cōstituit nullum posse disponere de beneficijs semel reseruatis a summo Pontifice, licet reseruatō per illius mortem extincta fuerit, ibi, Omnia, & singula beneficia Ecclesiastica, & sæcularia, & cuiusuis ordinis regularia, etiam si præpositatus, canonicatus, præposituræ, & præbendæ, dignitates, personatus, administrationes, vel officia fuerint: etiam si ad illa consueuerint, qui illis præficiuntur, per electionem assumi, eisque cura immineat animarum, vt præmittitur, reseruata, & per Romanos Pōtifices successores nostros canonice intrantes in posterum reseruanda, ac etiam quouis modo vacantia, & in antea vacatura, per huiusmodi reseruationem, & decretum remansisse, & remanere semper affecta, nullumque de illis, cum primum vacare contigerint, præter eundem Romanum Pontificem ea vice quouis modo disponere potuisse, siue posse, harum serie decernimus, & pariter declaramus. Hactenus summus Pontifex Paulus. Idem tenet Rota, de præben. decis. 31. in antiq. alias est. 554. & alibi sæpe, sentit Petr. Rebuff. & Quintilian. Mandosius vbi supra. Nec obstat difficultas supra proposita, quòd scilicet regulæ cancellarię sint mandata summorum Pontificum, quæ eorum morte finiuntur iuxta cap. si gratiosæ, de rescriptis in 6.

dicta

dicta l. mandatum. 15. Cod. mandat. Respondemus enim ea iura intelligenda esse, quando mandatum est re integra, vt text. inquit in d. l. mandatum. At in nostra specie iam non est res integra, cum affecta sint beneficia, & propterea declarauit summus Pontifex, cessante reservatione beneficia illa non posse conferri, nisi per summum Pontificem: præsertim, quòd licet concederemus rem esse integram, tamen fateri oportet in eo casu limitari regulam, cap. si gratiosæ. de rescript. in 6. dicta l. mandatum, ob id quod summus Pontifex ob causam constituit beneficia reseruata semel per summos Pontifices, non posse ab alijs conferri, quàm per eosdem quantumcumque reservationes extinctæ fuerint, vt tenuerunt Rebuff. Gomesius, & Mandosius vbi sup. tex. optimus, secundum quem prædicta declaranda sunt in cap. si Apostolica. 35. & ibi notatur de præben. in 6. Vltimo addendum est, gl. summarij d. extrauagantis ad regimen de præben. inter communes id ipsum tenuisse, dum generaliter d. extrauagantem sumat, cuius sententia colligitur, ex rationibus positivis a summo Pontifice in d. extrauag. nec conuenit verba simpliciter loquentia contra fauorem Sedis Apostolicæ, & curialium interpretari, ex qua interpretatione multæ lites oriri possent.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *Proponitur facti species.*
- 2 *Refertur opinio Rebuffi existimantis renuntiantem simpliciter posse percipere fructus, quousq. Resignatarius non fuerit adeptus possessionem, beneficij resignati.*
- 3 *Referuntur quattuor argumenta pro opinione Rebuffi.*
- 4 *Reprobatur opinio Rebuffi.*
- 5 *Differentia debet fieri in hac materia inter fructus extantes, & fructus consumptos.*
- 6 *In fructibus consumptis Rebuffus loqui intelligendus est, nam in illis potest esse dubium, in extantibus minime.*
- 7 *Prædicta opinio Rebuffi, nec in fructibus consumptis tenenda est.*
- 8 *Ad acquisitionem fructuum requiritur civilis possessio, & naturalis, vel saltem civilis.*
- 9 *Resignans beneficium in manibus superioris acceptantis resignationem, nec habet titulum, nec possessionem civilem.*
- 10 *Insistens beneficio post resignationem acceptatam a superiore non possidet beneficium legitime.*
- 11 *Titulus est de substantia beneficij, licet non sit de substantia fundi, ideo fundus potest possideri sine titulo, non sic beneficium.*

- 12 Confirmatur opinio contra Rebuffum, iurium,
& doctorum auctoritate.
- 13 Redditur responsio ad argumenta contrariæ opi-
nionis Rebuffi.
- 14 Post renuntiationē admissam non datur in benefi-
ciario veteri resignate possessio legitima beneficij.
- 15 Proponitur Rotæ intellectus.
- 16 Traditur verus intellectus ipsius Rotæ.
- 17 Traditur intellectus, leg. 2. Cod. si quis ignorans
rem minoris.
- 18 In beneficio resignato retinet resignans possessio-
nem coloratam, quæ sufficit ad restitutionem,
obtinendam, nec est illi necessaria noua colla-
tio, si resignatarius non ingrediatur possessionem
beneficij.
- 19 Defenditur Rebuffus.
- 20 Resignans post admissam renuntiationem potest
restitui, si spoliatur, & potest capere fructus,
sed postea tenetur eos resignatario, vel ei, cui
de iure competunt, restituere.
- 21 Idem dicendum est in renuntiatione in fauorem
certæ personæ nulla re addita, quod dicitur in
renuntiatione simplici.
- 22 Summus Pontifex potest reijcere quamcumque
conditionem in renuntiatione adiectam.
- 23 De stylo hodierno summus Pontifex non admit-
tit conditionem aliquam, ut patet in litteris be-
neficialibus ex eius narratione, cui standum est.
- 24 Traditur intellectus Clement. vnica de renun-
tiatione.

- 25 *Declaratur species ultima casus propositi, quando scilicet Canonicus resignans in fauorem certæ personæ illud addit, Nec aliter, nec alio modo, & constat summum Pontificem eam conditionem acceptasse.*
- 26 *Proponuntur quinque argumenta, quibus probatur, etiam admissa conditione, Non aliter, nec alio modo, beneficiarium interim in seruientem suo beneficio non facere fructus suos.*
- 27 *Opinio contraria approbatur, quòd scilicet admissa renuntiatione cum conditione, non aliter nec alio modo, beneficiarius in seruiens beneficio faciat fructus suos.*
- 28 *Actus gestus sub conditione suspensiuâ ante aduentum conditionis, non dicitur gestus, quo ad principalem obligationem.*
- 29 *Referuntur Auctores, qui prædictam opinionem tenent.*
- 30 *Redditur responsio ad argumenta contrariæ opinionis.*
- 31 *Per clausulam, Non aliter, conseruatur ius resignantis, si resignatarius non ingrediatur possessionem beneficij.*
- 32 *Modus, & conditio resolutiuâ, non suspendunt actum.*
- 33 *Carpitur Carolus Molinaus.*
- 34 *Vt cognoscatur modus, conditio resolutiuâ, & suspensiuâ attendi debet si oratio concipiatur per particulam, Si, vel per particulam, Vt, dummodo mens disponentis aliud non suadeat.*
- Resi-*

- 35 *Resignans cum conditione, non aliter, nec alio modo, & incumbens possessioni beneficij, non intendit dimittere beneficium, nec illud resignare quousque resignatarius possessionem illius ingrediatur.*
- 36 *Conditio suspensiuæ admittitur in beneficialibus, si aliqua iusta causa detur.*
- 37 *Quando resignatio cum clausula, nec aliter, nec alio modo, admittitur, etiam litteris expeditis in forma gratiosa, non acquirit resignatarius beneficium, nisi postquam possessionem illius ingrediatur.*
- 38 *Conditio casualis retrotrahitur quoad alios effectus, non quoad fructus.*
- 39 *Conditio casualis suspensiuæ non retrotrahitur cū præiudicio tertij, & illius, qui actum non gerit principaliter.*
- 40 *Proponitur breuis conclusio, ex qua dependet resolutio totius capituli.*

CAPVT TERTIVM.

I **D**VBIVM fuit haud parui momenti in hac insigni Ecclesia Eborensi, an Canonicus, qui Romæ apud summum Pontificem Canonicatum renuntiauerat, deberet percipere fructus a tempore, quo summus Pontifex resignationem acceptauit, vsque ad illud, in quo resignatarius

possessionem beneficij resignati accepisset? quę dubitatio passim euenire solet in Episcopatibus, Ecclesijs curatis, plerumque tamen in Ecclesijs cathedralibus. In hoc dubio ad faciliorem intelligentiam præmittendum est: diuersimode posse hanc facti speciem accidere. Nam potest Canonicus simpliciter Canonicatum renuntiare Romæ, vel quia vult absolute dimittere beneficiũ, vel quia illi aliud incompatible confertur, vel ob aliam quamcumque causam. Rursus potest contingere eadem facti species, quando canonicus resignat in fauorem certæ personæ nulla alia re addita, verbi gratia, renuntio beneficium meum in fauorem N. Rursus potest contingere eadem species facti, si Canonicus resignans in fauorem N. illud addat, Non aliter, nec alio modo, ita vt resignans renuntiet beneficium in fauorem N. cum illa clausula, Non aliter, nec alio modo. His sic præmissis de vnaquaque specie separatim agendo omnia dubia resoluemus.

- 2   Quod attinet ad primam speciem propositam: Petrus Rebuffus vir selecti iudicij, in concordatis. verb. volumus. vers. ultimo, videtur in eam ire sententiam, vt existimet renuntiantem simpliciter beneficium posse percipere fructus, quousque Resignatarius possessionem beneficij consequatur. Hæc sunt verba illius: Ultimo tenere debemus mente,
quòd

quòd si resignans receperit fructus post resignationem, etiam alterius nomine, cum nullo iure recipiat, tenetur eos restituere, vt scribitur in prouinciali omnium Ecclesiarũ, fol. 33. vers. consultus, &c. secus si tantum constituerit procuratores ad resignandum: quia tunc antequam eidem notificetur resignatio, facit fructus suos, etiam in conscientia, quia potest præsumere, quòd superior noluit resignationem admittere, vel procurator non resignauit, vel pars noluit, arg. l. sed & socius. §. si tibi absenti. ff. pro socio. Probus in addit. ad Monac. in d. c. 2. nu. 30. idem Rebuffus in concordatis, tit. de nominatione, quæst. 14. nu. 92. idem Rebuffus in praxi beneficii, tit. de publicand. resignation. nu. 7. existimat resignantem insistentem suo beneficio, & illi inferuientem, facere fructus suos quousque resignatarius litteras præsentauerit, & possessionem beneficii resignati acquisierit.

3 Pro hac sententia Rebuffi quattuor vrgent argumenta. Primum est, quòd bonæ fidei possessor faciat fructus suos, l. bonæ fidei emptor 48. ff. de acquir. rer. dominio, sed iste renuntians, de quo agimus, est bonæ fidei possessor, vt Rebuffus præsupponit, ergo facit fructus suos. Secundo pro eadem sententia facit, quòd renuntians suo beneficio, si in possessione eius mansit, licet titulum perdat, non tamen

men amittit possessionem: Rota in nouis de renuntiatione, decisione prima, incipit, Licet Reus, prout declarat Nauarr. in cap. accepta, oppositione 7. num. 21. de restitutione spoliatorum. Cum igitur renuntians de quo agimus maneat in possessione sui beneficij, eam non amittit, & per consequens fructus eiusdem beneficij percipiet. præcipuus enim possessionis effectus est fructuum collectio, l. si stipulatus sis. 4. in princ. & in vers. sed tamen, ff. de vsur. adiuncta doctrina, Bal. in l. penul. nu. 2. Cod. de conditionibus insertis, Felin. in cap. cum Ioannes, num. 31. de fide instru. Aretin. in l. 1. col. 2. ff. de acquirenda possessione. Tertio vrget, quòd bonæ fidei possessor, cum titulo irritò propter aliquem defectum causatum ex errore facti, facit fructus suos, cum ille titulus habeat effectum tituli validi, vt colligitur ex l. 1. Cod. si quis ignorans rem minoris; tradit doctissimus Arius Pinel. in l. 2. Cod. de rescind. venditione, 2. par. cap. 4. num. 56. atqui Canonicus resignans est bonæ fidei possessor, licet titulum nullum habeat, ergo debet facere fructus suos. Quarto facit, quòd resignans beneficium, & manens in possessione illius si propter aliquam causam resignatarius non consequitur beneficium, vel quia non fuit inuentus habilis, vel quia noluit vti litteris, vel ob aliam quamcumque causam, resignans,

inquam, absque noua collatione beneficium suum retinet, vt notat Paul. Parisius, 4. part. consil. 93. num. 9. Petrus Rebuff. in praxi beneficiali, tit. de publicand. resignation. num. 31. cum igitur resignans retineat beneficium sine noua collatione, non vacauit, si enim vacasset opus esset noua collatione: si ergo non vacauit semper resignans habuit titulum, & possessionem donec resignatarius beneficij possessionem adeptus fuisset, & per consequens fecit fructus suos, cum beneficium suum, cum titulo possedisset. His tamen non obstantibus opinio illa Rebuffi, si eum sensum habuit, vera non est, & antequam de eius veritate dicamus, illud aduertendum est in hac specie, quam tractamus posse esse dubium, vel de fructibus extantibus, vel de fructibus consumptis a Canonico resignante. Verbi gratia, admissa fuit resignatio Romæ Kalendis Ianuarijs, canonicus id ignorans interfuit horis canonicis, & percipiebat pecuniam, & alios redditus, qui consueuerunt elargiri singulis mensibus canonicis, quam pecuniam, & redditus cōsumpsit: dubium esse potest, an faciat suos, fructus illos consumptos post renuntiationem admissam? Rursus dubium esse potest de pecunia, & alijs redditibus, & emolumentis quę licet Canonicus in illo tempore lucratur, tamen non dari solent Canonicis nisi post festum S. Ioannis Baptistæ, habitis rationibus

bus cum procuratore deputato ad exigendas pecunias a publicanis, vulgo Prioste. Finge enim admissam esse renuntiationem Romæ Kalendis Ianuarijs, Canonicus interfuit horis canonicis in singulis mensibus, & ob id lucratur plures distributiones, & emolumenta, quæ danda sunt post festum S. Ioannis Baptistæ, ante illud festum Resignatarius ingreditur possessionem canonicatus resignati, dubium esse potest de hac pecunia, & redditibus extantibus, quos adhuc Canonicus resignans non consumpsit. Quantum attinet ad primos illos fructus, quos scilicet Canonicus resignans consumpsit, dubium esse potest, de quo mox disputabimus, de illis enim intelligi possunt Rebus. & alij, si qui sunt, existimantes beneficiarium, vel Canonicum resignantem beneficium, & insistentem possessioni illius, eique inseruientem bona fide, facere fructus suos; at vero in fructibus non consumptis per beneficiarium, seu Canonicum, sed extantibus, nulli dubium esse debet talem beneficiarium, seu Canonicum post admissam renuntiationem illos restituere debere, vel si eos non recepit, minime illi reddendos esse, etiamsi illum beneficiarium, aut Canonicum bonæ fidei possessorem esse concedamus. Cum enim nemo ambigat post renuntiationem Romæ admissam beneficiarium resignantem, titulum perdere, succedit regula iuris notissima, quod a bonæ fidei

fidei possessore non habente titulum debent repeti fructus extantes, & non consumpti, l. fructus, ff. vsur. l. qui scit, §. in alieno, ff. eodem, gl. in l. ex diuerso, verb. non habendam, ff. de rei vend. in quo omnes conuenire asserit Reuerendiss. Præsul Couar. lib. 10. resolut. c. 3. n. 6. vers. 3. concl. Abb. n. 6. & communiter doct. in c. grauis de restit. spoliat. Tradit Bar. & scribentes in l. ex diuerso in pr. ff. de rei vend. post alios eleganter Ioan. Garcia Gallæcus, de expens. & melior. c. 23. nu. 39. Cū igitur in proposito loquamur de fructibus extantibus, & non consumptis a beneficiario, quantumcumque concederemus illum esse bonæ fidei possessorem, tamen negandum est fructus illos facere suos: immo si eos habet, debet restituere, si vero non habet, quia apud aliquem sunt, non sunt illi reddendi. Dolo enim facit, qui petit, quod restituere oportet eundem reg. dolo. de regulis iur. in 6. qui casus est extra omnem dubitationem, licet multi ad hæc non aduertant. Porro de fructibus consumptis a beneficiario, dubium est; in qua specie Petrus Rebuffus in prædictis locis semper loqui videtur, præsupponit enim fructus apud beneficiarum fuisse, & ita probabilius est consumptos esse a communiter accidentibus: cuius tamen viri opinio, nec in his fructibus consumptis a beneficiario defendi potest, immo dicendum est quemcumque

que beneficiarium resignantem beneficium, & in possessione illius remanentem, eique inferuentem debere restituere omnes fructus, etiam quos consumpsit, a tempore admissæ renuntiationis per summum Pontificem; quæ opinio duabus rationibus se ad inuicem coadiuantibus comprobatur.

- 3 Primo, quia vt fructus alicuius rei percipi possint legitime, vt scilicet percipiens non teneatur eos restituere, necesse est, vt quis eam rem possideat naturaliter, & ciuilitur, vel saltem ciuilitur, non facta differentia notabili inter vtramque possessionem, sed qualiquali, vt cum iudicio aduertit alijs omis-
 sis, Aluarus Velascus, vir & eruditione clarus, & senatoria dignitate conspicuus, de iur. emph. 1. par. quæst. 18. num. 1. l. serui, & ibi notat gl. 1. & Bart. ff. de pericul. & comodo rei vend. Cyn. in l. certum, nu. 6. Cod. de rei vendic. notanter Bart. in leg. 3. §. ex contrario, num. 5. ff. de acquir. possess. Bald. in l. 2. in princ. Cod. Si quis ignorans rem minoris, Alex. in cons. 34. 4. par. & in d. §. ex contrario, Paulus de Castro in l. Iulianus, §. ex vendito, ff. de action. empt. at resignans beneficium in manu superioris acceptantis renuntiationem, postquam superior eam acceptauit, nec habet titulum, nec possessionem naturalem, aut ciuilem, sed solum facti insistentiam, Innoc. cõmuniter receptus in cap. quod

quod in dubijs, & in cap. Super hoc de renuntiatione, quem in id. citat Rota in nouis de renuntiat. decisione prima, quæ verbis claris asserit, renuntiantem perdere possessionem iuris, & solum per insistentiam in beneficio habere possessionem de facto, vbi late Antonius Maria, num. 1. Gomes. in regulam de infirmis resignantibus, quæst. 32. vers. nec obstat, idem Gomes. loquens in renuntiatione per permutationem, de triennial. possessione, quæst. 24. vers. & quòd talis renuntians. idem asserit Rebuffus in praxi beneficii, tit. de infirmis resignantibus, nu. 16. vbi inquit, Notandum est præterea, quòd licet per resignationem, quis sit priuatus, & possessione, & proprietate, id est titulo, cap. inter, iuncta, gl. de præb. cap. vnic. de rerum permutatione in 6. hoc intelligitur de possessione iuris quam perdit resignans teste Innoc. in cap. quod in dubijs, de renunt. quippe si priusquàm desijt ipso facto incumbere possessioni spoliaretur, haud dubie veniret restituendus teste, Innoc. in cap. super hoc, de renuntiatione, Rota decisione 158. incipit, Licet Reus, in nouis, & hoc dicitur in regula de publicandis resignationibus, quam inferius elucidabo post tractatum permutationum, idem Rebuff. in praxi, titul. de simon. in resignatione, nu. 43. inquit in hæc verba, Non me mouet, quòd per resignationem quis sit priuatus, & possessione,

sione, & iure, idest, tit. cap. inter, iuncta, gl. de præb. cap. vnic. vbi doct. de rerum permutatione in 6. quia hoc intelligitur de possessione iuris, quam perdit resignans, teste Innoc. in cap. quod in dubijs, de renuntiatione. Secus in possessione naturali, cui potest incumbere donec sciuerit præfatam resignationem admissam, immo si ista possessione, quam post resignationem habet, spoliaretur, veniret restituendus, vt docet idem Innoc. in cap. super hoc, de renunt. Rota decisione 158. Licet Reus, in nouis, & sic interim, & præsentare licebit, & conferre. Hactenus Rebus. cuius verba ad longum transcripsi, vt ex illis clarissime conspiceremus, Rebuffum pro comperto habuisse, renuntiantem non habere possessionem iuris, nec titulum, sed solam possessionem naturalem, quam Rota ab eo citata, de facto appellat, ergo talis renuntians debet restituere omnes fructus perceptos: si enim secundum communem sententiam Accurt. Bart. & aliorum, quos proxime citauimus, ad hoc vt quis faciat fructus suos requiritur naturalis, & ciuilis possessio, vel saltem ciuilis: & communis opinio approbata per ipsum, & Rebuffum, asserit renuntiantem non habere possessionem iuris, sed quandam naturalem insistentiam, bene sequitur renuntiantem non posse facere fructus suos, & debere eos restituere.

10 Secunda ratio prædictam adiuuans est, quia ad percipiendos fructus alicuius rei duo copulatiue requiruntur, primum vt possideat rem de qua agitur, Secundum vt habeat bonam fidem, & ita vt sit bonæ fidei possessor: at ille, qui inficit beneficio resignato in manibus superioris post admissam resignationem, non possidet beneficium, cum non habeat titulum, quem per renuntiationem perdidit, vt omnes fatentur, ergo renuntians beneficium non potest percipere fructus. Licet enim sine titulo quis possideat fundum, verbi gratia, quia titulus non est de substantia fundi, tamen beneficium non potest possideri sine titulo saltem colorato, quia titulus est de substantia beneficij, regula enim est certissima, apud Philosophos, & nostros, quòd illa sunt de substantia rei, quæ in eius definitione collocantur l. 1. ff. de dolo: constat autem titulum poni in definitione beneficij: est enim beneficium ius spirituale dependenter, per canonicam institutionem, ad percipiendos redditus, perpetuum saltem, quò ad accipientem, vt colligitur ex S. Tho. 22. quæst. 100. art. 4. Anchar. in regulam primam a nu. 3. de reg. iur. in 6. Rebuff. de pacificis possessor. a num. 287. Ioannes Nicolaus in Enchirid. beneficiorum, cap. 1. num. 7. Ioan. Corras. de sacerdot. 1. part. cap. 2. Gomes. in Rub. de rescript. lib. 6. num. 8. Duaren. lib. 2.

de sacris ministris, cap. 4. Nec mireris, lector humanissime, si in hac re contra meum institutum plures citauerim auctores, id enim consulto feci, vt intelligeres communi doctorum nostrorum calculo comprobatum esse in definitione beneficij addenda esse illa verba, *per canonicam institutionem*, sine quibus beneficium esse non potest, cap. vnicum, de eo qui mittitur in possessionē causa rei seruand. in 6. iuuat optimus, tex. in l. 2. §. quædam, ibi. Sed & illa interdicta, quæ de locis sacris, & Religiosis proponuntur veluti proprietatis causam continent, ff. de interdict. Si igitur de substantia beneficij est titulus, id est Canonica institutio, nullo modo potest beneficium possideri, si non dantur in detinentē illud ius spirituale, partes substantiales beneficij, qualis est titulus, id est canonica institutio. Et ita hanc opinionem contra Rebuffum verio-
¹¹ rem esse existimo ex principijs iuris id concludentibus, quæ manifeste colligitur ex cap. vni. de rer. permutatione, in 6. clem. vnica de renuntiatione, vbi probatur beneficia permutata ea conditione, vt ad Sempronium deueniant, vere vacare, & conferri posse, nisi summus Pontifex contrarium æquitate suadente constituisset. Ex quibus iuribus doctores nostri communiter deducunt, beneficia permutata, vel resignata cum conditione, vt ad aliquem deueniant, fere quoad om-
¹² nes

nes effectus vacare, præter illum de quo in d. cap. vn. de rer. permutat. in 6. & in Clem. vnic. de renuntiatione. Si igitur vacant, nemo illorum beneficiorum habet proprietatem, nec possessionem, argumento, l. 2. in §. 1. leg. 3. ff. act. empt. facit pro eadem sententia, gl. in cap. inter, verbo, assignari, de præben. quæ ait renuntiatione facta per Sempronium tali modo, vt conferatur beneficium Titio, Sempronium perdere possessionem beneficij, licet prædictum beneficiũ non conferretur Titio. gl. illa est communiter recepta, vt per doctores in dict. cap. vni. de rer. permutatione in 6. & in dict. Clemen. vnica, de renuntiatione, teste Gomesio in regulis Cancellariæ, tit. de triennali possessore, quæstione 24. in principio, Rebuff. vbi supra. Si ergo renuntians non habet possessionem, secundum communem sententiam, non potest dici bonæ fidei possessor. Colligitur hæc etiam opinio ex dictis per Guillelm. de Monte Lauduno in cap. Deliberatione, de offic. delegat. in 6. prope fin. Vbi in fortioribus terminis ait, per renuntiationem perdi penitus possessionem beneficij, ex cap. 1. 17. quæstione 2. l. Si quis vi. 17. §. vlt. ff. de acquirend. possessione, tradit Innocen. in cap. quòd in dubijs, de renuntiatione, & propter has forsitan rationes in terminis voluit Ioannes Prob. ad Monachum in cap. 2. de renuntiatione lib. 6. a

num. 30. renuntiantem non posse percipere fructus, nisi vsque ad tempus resignationis, & non vltra, sunt verba illius, & statim subijcit hæc verba: Et sic ex quo nec ius, nec possessionem habeo, non mireris si non faciam fructus meos, ideo ad restitutionem me teneri dico, Rota in nouis, 158. vbi citat, quòd qui renuntiat liti, causæ, & beneficio, nisi de facto possessionem dimittat, tenetur ad fructus perceptos. Hactenus Ioannes Prob. qui claris verbis hanc sententiam tenet. In eandem sententiam inclinatur Reuerendissimus Præsul Couarruu. lib. 1. variar. cap. 5. num. 6. eandem sententiam videntur tacite tenere doctores illi, qui nituntur defendere prædictam Rotæ decisionem, incipit, Licet Reus, in titulo de renuntiatione, decisione prima, in nouis, dum dicit renuntiantem posse insistere possessioni realiter, & de facto, intelligentes sane contra principia iuris esse, renuntiantem habere possessionem beneficij resignati, hi sunt Gomesius in regula de triennial. possess. quæstione 24. vers. sed circa præmissa, insignis Nuar. in dict. cap. accepta. de restitutione spoliat. oppositione 7. num. 7. Anton. Maria, in additionibus ad dictam Rotam num. 10. qui eam solum defendit ex vi clausulæ, Nec aliter, nec alio modo, sentiens plane si clausula illa non fuisset appositæ, renuntiantem nullam habere possessionem in beneficio

resi-

resignato. Cum igitur nos tractemus in hoc articulo solum de renuntiatione simplici, vel in fauorem certæ personæ, nulla alia conditione apposita, ex mente prædicti doctoris absque dubio asserendum est talem renuntiantem possessionem veram non habere, & ita debere omnes fructus perceptos restituere. Pro hac parte etiam consuluit Hieronymus Paulus in practica cancellariæ fol. paruo 86. vers. consultus a quodam amico, & ita hanc opinionem tenuit olim præceptor meus D. Gemmes de Moraes cathedræ primarię iuris Pontificij in Academia Conimbricensi professor celeberrimus. Qui cum esset iudex declarauit in causa grauissima post admissam renuntiationem a summo Pontifice, resignantem non posse percipere fructus, admittens tamen aliquid emolumenti illi esse largiendū, qui bona fide Ecclesiæ inseruiuit.

- 13 Non obstant argumenta contrariæ partis, non primum ex l. bonæ fidei emptor. ff. de acquir. rer. dominio, quòd scilicet bonæ fidei possessor faciat fructus suos. Respondemus enim in nostra specie renuntiantem post renuntiationem admissam non esse possessorem beneficij. nam in his spiritualibus ita possessio dependet ex titulo, vt qui titulum non habet saltem coloratum, possessionem minime teneat, ex resolutis supra num. 10. dict. cap. vn. de eo, qui mittitur in possessionem

causa rei seruand. in 6. dict. leg. 2. §. quædam. ff. de interdict. cum igitur omnes fateantur per resignationem admissam resignantē amittere titulum, necesse est fateantur etiam, & possessionem legitimam perdere.

- 15 Non obstat secunda difficultas ex decisione Rotæ, mihi est decisio prima de renuntiatione in nouis incipit, Licet reus, alijs est decisio 158. dum inquit renuntiantem si de facto inficit beneficio, & ab eo spoliatur, posse intentare interdictum vnde vi, & obtinere restitutionem: nam insignis Nauar. & Antonius Maria, vbi proxime dicunt illam decisionem Rotæ procedere attento stylo, ex quo in litteris apponi consuevit clausula illa, Nec aliter, nec alio modo, quæ responsio, & solutio nobis sufficiebat. nos enim in hoc articulo, quem tractamus, solum loquimur de resignatione, sine illa conditione, & sic Rota intellecta secundum doctores præcitatos, nobiscum non pugnat, quæ secundum illos procedit tantum quando clausula, Non aliter,
- 16 nec alio modo, apponitur. Sed, si verū amamus, Rota non habuit illum sensum: & ille mihi aptior videtur, quòd scilicet, ille, qui renuntiavit beneficio, semper habeat insistentiam quandam coloratā donec resignatarius ingrediatur possessionem beneficij, ita vt si beneficio spoliatur debeat restitui, quia cum maneant reliquix veteris tituli, quæ & titulum,

lum, & possessionem quoquo modo efficiunt coloratam, & ex tacita mente superiorum, & partium colligamus, non esse eorum intentionem, vt per resignationem penitus resignans statim desinat a beneficio, immo videntur tacite velle, vt illi de facto insistant quouſque resignatarius acceptet possessionem beneficij resignati, merito ex ea mente, & voluntate tacita superiorum, & partium cum reliquijs veteris tituli datur insistentia quædam colorata, a qua si deijcitur resignans restitui debet, quod in odium spoliantium receptum est, vt tradit Gomez. in regul. cancellariæ, tit. de triennial. possessore, quæst. 24. vers. nec obstat. Anton. Maria vbi supra, quid quid aliud dicat insignis Nauar. vbi supra, a cuius opinione recedimus in hac re, quia, in beneficialibus numquam datur legitima, possessio sine titulo saltem colorato, vt supra duabus rationibus probauimus, num. 9. & 10. Non vero eadem insistentia colorata operabitur, vt fructus faciat suos, ita vt non teneatur eos restituere, nam ad id magis qualificata possessio requiritur, naturalis scilicet, & ciuilis, aut saltem ciuilis, vt supra probauimus. Ad restitutionem vero obtinendam non requiritur tam qualificata possessio cap. in litteris, de restitutione spoliator. l. 1. §. qui a me. ff. de vi, & vi armata. Et hinc est, quòd sentiens prædicta Rota illam possessionem ef-

se sufficientem ad obtinendam restitutionem, sentit etiam non esse sufficientem ad omnimodam acquisitionem fructuum, immo ait prædictum rennantē, quem mox dixerat debere restitui si deijceretur, eos debere restituere, prout cum iudicio ad hoc illam Rotam citat Ioannes Probus vbi supra num. 31. vers. & sic: quòd maxime notandum est in hac materia.

- 17 Non obstat tertia difficultas, ex l. 2. Cod. si quis ignorans rem minoris, quæ probat bonæ fidei possessorem cum titulo irrito propter defectum causatum ex errore facti, facere fructus suos. Respondemus enim duplici modo; primo hunc de quo agimus non esse possessorem, cum non habeat titulū, qui requiritur ad habendam possessionem in spiritualibus, vt supra probauimus, num. 14. Secundo, respondemus in specie, d. leg. 2. adesse titulum aliquem realiter, irritum tamen ex aliquo errore facti, tunc enim pro valido habetur, vt intendit Imperator in d. l. 2. Arius Pin. in l. 2. Cod. de rescindenda venditione, cap. 4. num. 56. At vero in nostra specie non adest titulus aliquis, quippe qui amissus fuit per resignationem acceptatam, quo casu non procedit, dict. l. 2. vt ex ea colligitur, Ibi, si non bona fide emptorem fuisse, qui emit, & ita clare supponit tex. adfuisse titulum emptionis, intendit Pinel. vbi supra. at nos in
specie

specie, de quo agimus tractamus quando titulus non est a parte rei, quia per resignationem admissam a summo Pontifice perditus est, & ita nullum potest producere effectum. iuxta illud axioma, quòd non entis nullæ sunt qualitates, l. eius, qui in prouincia 41. ff. si certum petatur.

- 18 Non obstat quarta difficultas, quòd scilicet resignans beneficium, & manens in possessione illius si propter aliquem casum resignatarius non consequitur possessionem beneficij absque noua collatione beneficium retinet, ergo antequam resignatarius possessionem beneficij non fuit consequutus non vacauit beneficium. Respondemus verum esse, non indigere resignantem eo casu noua collatione, si in beneficio remansit, & resignatarius non fuit ingressus possessionem beneficij, sed non inde sequitur beneficium non vacasse, vere enim vacauit, quo ad titulum, & possessionem legitimam, vt supra diximus, habet tamen beneficiarius remanens quandam insistentiam coloratam ex reliquijs veteris tituli, & ex tacita mente superiorum, & partium resignantium, conditione tacita, quousque resignatarius beneficij possessionem ingrediat, a qua insistentia ipse resignans non intendit recedere, si resignatarius non ingrediat possessionem beneficij: propter quæ, virtute tituli pristini, & continuationis in insistentia bene-

beneficij, non cenfetur titulum perdidiffe quo ad illud ne fcilicet indigeat noua collatione, fi refignatarius non fuerit ingreffus poffeffionem beneficij vt colliges ex Rebuff. in praxi, tit. de publicand. refignation. nu. 31. Paris. 4. par. confil. 93. a num. 9. vbi enim . . . 14. clare fenit titulum per refignationem extingui, fed pofttea virtute ipfius, & continuationis in beneficio remaniffie quo ad illud. Nec aliquem moueat illud, quod diximus de conditione refignantium, cum enim illa tacita fit, & fubintellecra non facit refignationem conditionalem, leg. actus legitimi. 78. poft principium. ff. de regulis iuris.

- 19 Et quamuis aliqui exiftiment Rebuffum in contrariam inclinaffe fententiam, quòd fcilicet beneficiarius poft refignationem acceptam faciat fructus fuos, mihi tamen non eft probabile virum tam probatæ eruditionis, rem iuris principijs confonam, vel faltem dubiam fine folido fundamento tamquam falfam reijcere. Reor fane aliud feniffie .nam in concordatis, verbo, Volumus verf. vltimo, intelligendus eft de fructibus perceptis vfque ad renuntiationem, nam illud apud omnes conftat, doctorem allegantem textum vel alium doctorem intelligendum effe fecudum id, quod allegat. Plane Rebuff. vbi fupra allegat Ioannem Probum, in cap. 2. de renunt. in 6. num 31. ad confirmationem fuæ conclufionis:

fionis: at Ioannes Probus clarissimis verbis
 asserit, renuntiantem solū facere fructus suos
 vsque ad renuntiationem, vt intuenti pate-
 bit, ergo id solum intelligendum est voluisse
 Rebuffum. Nec obstat si replices id nullum
 habuisse dubium, nemo enim nescit ante resi-
 gnationem renuntiantem beneficium facere
 fructus suos. Respondemus namque eam fuis-
 se dubitationem, an si aliquis in partibus di-
 cat, Renuntio, cedo, statim amittat titulum,
 & possessionem beneficij, vt colliges ex Ioan-
 ne Probo, dicto nu. 30. in principio, qui om-
 nino est videndus. Vnde Rebuff. eandem quæ-
 stionem prosequens ait, Secus si tantum con-
 stituerit procuratores ad resignandum, quia
 tunc antequam eidem notificetur resignatio
 facit fructus suos in conscientia, intellige vs-
 que ad tempus renuntiationis admixtæ, quia
 id asserit Prob. quem ipse Rebuff. in hoc casu
 allegat. In alijs vero locis Rebuffus intelligen-
 dus est loqui, attento stylo illius tempo ris, in
 quo omnes renuntiationes fiebant cum clau-
 sula, Non aliter, nec alio modo, & a summo
 Pontifice eodem modo acceptabantur, vt
 alias secure præsupponit idem Rebuff. in pra-
 xi ~~beneficiali~~. tit. de resignatione conditio-
 nali. num. 17. & de publicandis resignation.
 num. 33. Nec est mirandum me hoc modo de-
 fendere virum grauissimum, & doctissimum
 Petrum Rebuffum, quia sic insignis Nauar.

in d. cap. accepta, oppositione 7. num. 7. ait aliquando defendisse Rotam de renuntiatione, decisione prima in nouis, incipit, Licet reus, dum dicit renuntiantem beneficio, si spoliatur, debere restitui, & eodem modo dictam Rotam defendit Antonius Maria, vbi supra, num. 10. vt igitur existimemus Rebuffum noluisse renuntiantem suo beneficio facere fructus suos post admissam renuntiationem, contra principia iuris, sane eum intelligimus, vt velit id procedere propter clausulam, Non aliter, nec alio modo, quæ illo tempore, & apponi, & acceptari solebat a
 20 summis Pontificibus. Vel intelligendus est Rebuffus velle, talem renuntiantem facere, quidem fructus suos, sed postea eos debere restituere vero domino: vt alias in alio casu dixit, gloss. verb. non habendam, ibi, quia percipientis sunt in leg. ex diuerso. ff. de rei vendic. communiter recepta a Bart. & alijs, teste Couarruuia lib. 1. resolut. cap. 3. nu. 6. vers. his sane, Paul. Castrens. in leg. si fundum. num. 3. prope fin. Cod. de rei vendicat. Ioannes Garcia Gallecus de expensis, cap. 13. nu. 29. Sic similiter renuntians beneficio, licet post renuntiationem admissam possit ~~recipere~~ re fructus, cum id ad qualemqualem possessorem pertineat, leg. mala fide, Cod. de conditione ex lege, intendit Innocentius in capit. dilecti, verb. appellauerunt, de maior. & obe-

& obedient. & contra id perturbantem possit resignans intentare interdictum vnde vi, cum prohibeat eum effectum maximum possessionis, vt superius diximus, & ita succedit regula legis. Vim facit. ij. ff. de vi & vi armat. Merito asserit Rebuffus vbi supra talem renuntiantem debere recipere fructus, sed non negat postea restituendos esse fructus vero domino, illos scilicet, quos resignans percepit post resignationem admissam, quæ omnia, etiam aduerso flumine, admittenda sunt, ne dicamus Rebuffum asserere renuntiantem beneficio debere facere fructus suos, contra principia iuris, & Rotam quam ipsemet in hanc sententiam citauit, in praxi beneficial. tit. de publicand. resignat. num. 7.

- 21 In secunda specie proposita quando scilicet Canonicus resignat in fauorem certę personę, nulla alia re addita, verbi gratia, renuntiat Canonicus beneficium in fauorem Sempronij, nihil amplius addit. Vel quia summus Pontifex reiecit conditionem appositam, modumue, quod facere potest, cum sit dominus beneficiorum cap. proposuit, 4. de præben. Petrus Rebuff. in praxi beneficial. tit. de resignatione conditionali a num. 29. quod nunc de stylo hodierno videtur fieri, nam summus Pontifex in litteris beneficialibus narrat renuntiationem fuisse liberam, & puram, narrationi autem summi Pontificis creden-

credendum est Clem. vni. de probat. qui stylus forsitan originem habuit ex decisione tex. in cap. ex parte, in primo de offic. deleg. ibi, omnino, adiuncta, gl. eodem verbo, vbi Abb. num. 4. idem Abb. in cap. inter. num. 4. de præb. In hac, inquam, specie resignans perdit titulum beneficij, & possessionem, vt exprefsit, gloss. communiter recepta in cap. inter, verbo assignari, de præben. cum enim hæc renuntiatio non habeat conditionem, modumue, sed tantum intentionem renuntiatis declaret, censetur simplex, & pura, & in ea id ipsum dicendum est, quòd in renuntiatione pura, & simplici diximus in prima specie.

24. Quod apertissime probat, cap. vnicum, de rerum permutatione in 6. Clem. vnic. de renuntiatione, adiuncta communi sententia, doctorum, qui omnes vtrobique censent dicta iura esse noui iuris inductoria, & beneficia eo modo permutata de rigore iuris omnino vacasse, & potuisse libere conferri per summum Pontificem, qui motus æquitate noue per illa iura fanciuit, beneficia illo modo permutata non posse alijs personis conferri, quàm permutantibus, nec censeri vacasse, quo ad hunc effectum: ergo ex eisdem iuribus bene colligitur quo ad alios ~~beneficia~~ vacasse. Nam si permutantes eo modo remanerent in possessione vera beneficij, non possent beneficia permutata alijs conferri etiam absque

absque æquitate, & noua constitutione dictorum iurium, cum non vacarent, iuxta, l. secundam, §. i. ff. action. empt. At summus Pontifex in dicto cap. vn. & in dict. Clem. vni. vbi concors est doctorum nostrorum sententia, censet ad illud opus fuisse noua constitutione; ergo ante illa iura beneficia permutata, quoad omnes effectus vere vacabant, & ita non poterant insistentes prædictis beneficijs facere fructus suos, immo eos debebant restituere, cum beneficia illa vere non possiderent.

25 Ultima species, quam supra proposuimus, est, quando canonicus resignans in fauorem certæ personæ illud addit, Nec aliter, nec alio modo, verbi gratia, renuntio beneficium meum in fauorem Sempronij, nec aliter, nec alio modo, constatque summum Pontificem renuntiationem cum illa clausula emissam acceptasse: tunc etiam dubium esse potest an resignans si incumbat possessioni sui beneficij & illi bona fide inseruiat, fructus beneficij faciat suos, ita vt eos restituere non teneatur. Et in hac specie videtur prædictum beneficiarium non facere fructus suos, immo si eos recepit debere restituere.

26 Primo, quia illa clausula, Non aliter, nec alio modo, &c. nihil magis videtur operari, quam conseruationem iuris resignantis, ita vt si beneficium non conferatur illi personæ, in cuius fauorem renuntiatio fuit facta, ius
penes

penes resignantē remaneat, vt aduertit Quintilianus Mandos. in praxi, tit. de signatura gratiæ, cap. de resignationibus, vers. item clausula, & non videtur operari quin beneficium statim vacet, si personæ confertur, in cuius fauorem beneficiarius renuntiavit. Si igitur clausula prædicta, Nec aliter, nec alio modo, non operatur, quòd resignans retineat titulum beneficij post renuntiationem a summo Pontifice admiffam, de ea dicendum est id, quòd in renuntiatione simplici, & pura paulo ante diximus.

Secundo facit pro eadem sententia, quòd clausula illa, Nec aliter, nec alio modo, inducit modum, vel quandam conditionem resolutiuam, quæ actum sub ea gestum minime suspendit, cap. verum, de condition. appositis, l. 2. ff. de in diem additione, intendit in terminis, Ias. in leg. fin. num. 142. Cod. iur. emphyt. dum facit differentiam inter illam formam, Vendo tibi emphyteusim, saluo iure domini directi, & non aliter, nec alio modo, & inter illam. Vendo tibi emphyteusim si domino directo placuerit, agnoscens plane non esse vtramque conditionem suspensiuam, & est de mente omnium, quos superius citauimus: at actus gestus sub conditione non suspensiuam, sed resolutiuam statim fortitur suum effectum, dict. cap. verum, dict. l. 2. ergo cum prædicta renuntiatio fiat sub conditione non
suspensiuam

suspensiuā, sed resolutiuā, statim tenuit, & ita beneficiarius amisit titulum, & per consequens possessionem legitimam, & necessariam ad acquisitionem fructuum. Vnde eos tenebitur restituere, si percepit, iuxta ea, quæ supra in renuntiatione simplici, & pura resoluiimus.

Tertio facit, nam si ista conditio, Nec aliter, nec alio modo, fuisset suspensiuā, & ita admitteretur a summo Pontifice, & beneficium resignatū conferretur, collatio dependeret, & esset in suspenso contra, c. 2. de elect. in 6. constat enim collationē fortiri naturam resignationis, ita quòd si resignatio est cōditionalis, collatio in ea fundata sit etiā in cōditionalis argum. regulæ. §. fuerat, instit. de action.

Quarto vrget pro hac parte, quòd saltem in litteris emanantibus in forma gratiosa beneficiarius resignans statim debet perdere beneficium, vbi primum a summo Pontifice facta est collatio resignatario: etenim summus Pontifex statim confert beneficium, verbi gratia, Sempronio, & ita licet absenti, & ignoranti acquiritur, gloss. in cap. Si tibi absenti, de præben. in 6. verb. habuerit, cum in hoc casu procurator in curia ratam habeat collationem, & eam acceptet nomine resignatarij, cum igitur non possint duo esse quasi domini vnus beneficij argumento, l. Si vt certo, §. Si duobus vehiculum, ff. de commod.

si resignatarius per concessionem in forma gratiosa illico acquirens titulum habet quasi dominiũ beneficij, necesse est fateri resignantem illud amisisse.

Quinto facit pro eadem parte, quòd aut hæc conditio, Non aliter, nec alio modo, est suspensiva, aut est resolutiua: si resolutiua est, statim tenuit actus, & ita beneficium illico vacauit: vt supradiximus, in 2. argumento: si est suspensiva cum casualis sit, adueniente conditione, retrotrahitur ad tempus actus gesti, l. qui balneum, nona, vers. amplius, l. potior, 11. ff. Qui potiores in pignore habeantur, quidquid contrarium indistincte, immo conditionem suspensiuam non retrotrahi incaute asserat Carolus Molin. in regulas cancellariæ regula 34. tit. de publicand. resignation. num. 143. cum igitur ad tempus actus gesti retrotrahatur censetur vacare tempore, quo beneficium collatum est a summo Pontifice, & ita ab eo tempore, nec titulum, nec possessionem habuit, & per consequens fructus, quos percepit tenetur restituere iuxta supradicta.

- 27 His tamen non obstantibus in renuntiatione facta cum conditione, Non aliter, nec alio modo, quam constat summum Pontificem acceptasse, contrarium asserendum est, vt scilicet resignans non perdat titulum beneficij, nec possessionem quousque resignatarius possessio-

sessionem beneficij resignati ingrediatur, & ita sit interim quasi dominus beneficij, & possessor, faciatque fructus suos, & eos non teneatur restituere. Quod sic manifeste probatur, ²⁸ actus gestus sub conditione suspensua, non dicitur gestus, quoad principale, nisi post aduentum conditionis, l. cedere diem. 213. ff. de verbor. significatione, sed hæc resignatio, de qua loquimur fuit facta cum conditione, Non aliter, nec alio modo, summo Pontifice acceptante, vt supponimus, quam suspensiuam esse probabimus in responsione secundi argumenti, ergo ante aduentum illius conditionis, non intelligitur facta renuntia-
²⁹ tio, & ita hanc opinionem in his terminis, tenet Rebuffus in praxi beneficiali, tit. de publicand. resignationibus a num. 33. & clarius de resignatione conditionali, num. 17. Nam in titulo de publicandis resignationibus sic ait: Tertius casus quando quis resignat in fauorem alicuius, & non aliter, ipso non acceptante resignans manet in possessione donec ipse acceptauerit, nec alias renunciatio valeat, dict. cap. si beneficia, & in Clem. vn. de renuntiatione. Rursus in titulo de resignatione conditionali, num. 17. inquit in hæc verba.

Quarto requiritur, quòd is prouisus per resignationem acceptet beneficium, alioquin resignans semper in suo beneficio remanebit,

ratione illius clausulæ, Nec aliter, nec alias, & cet. quia non intelligitur dimissum, quòd nondum ablatum est, leg. nec vtilem, ff. ex quibus causis maior. Idem sensit Anton. Maria in addit. ad Rot. de renuntiatione dec. 1. num. 10. Vbi ait in hæc verba: Considerationem in qua posset fundari iste stylus, nam cum resignationes, vt plurimum fiant in fauorem certæ personæ cum clausula, & non alias, nec alio modo, resignatio non sortitur effectum donec acquiratur beneficium resignatario, & sic interim titulus remanet penes resignantem, iuxta notata in cap. cum pridem, de factis; & facit dicta decis. 2. de renuntiatione in antiquis, ibi, si modus, &c.

- 30 Nec obstant difficultates suprapositæ, non prima ex dictis Quintiliani Mandosij vbi supra. Respondemus enim Mandosium pro nostra esse sententia. asserit enim per clausulam, Non aliter, nec alio modo, conseruari ius resignantis, si Papa nollet beneficium nominato a resignante conferre, idemque est si nominatus quoquo modo beneficium non consequatur, nam id ipsum concludit in ratione, quam assignat, dum ait: Clausula enim illa operatur vt nihil in contrarium, factum esse videri posset: cum igitur partes in prædictis resignationibus intendant non alias dimittere beneficium nisi resignatarius illud acquirat & possessionem ingrediatur, vt in sequen-
- da

da difficultate inferius resoluemus, merito ex mente eiusdem Mandosij nolunt partes aliquid videri factum, quousque resignatarius beneficium plene consequatur.

- 32 Non obstat secunda difficultas, quòd scilicet clausula, Non aliter, nec alio modo, inducat modum, vel conditionem resolutiuam, quæ actum minime suspendit, dict. cap. verum de condit. apposit. l. 2. ff. de in diem addictione, & ita apposita in renuntiatione non efficit, quin statim valeat.
- 33 Quæ difficultas tam grandis est, vt eam præsentens Molinæus vbi supra, nu. 142. & perspicuens notabilem differentiam, quæ in hac materia reperitur inter conditiones suspensiuas, & resolutiuas, dicat parum esse curandum, an conditio sit suspensiuæ, an resolutiuæ, cum, inquit ille, idem fere resultat effectus, subtilitas illa magis curiosa est, quàm utilis. Quæ responsio nobis inseruiebat, sed miserrimi ingenij est, oculis clausis, ad praxim confugere, neglectis principijs iuris, in quibus ipsa praxis sæpe sæpius fulcitur. Nec mirum videri debet hominem curiosius indagantem ea, quæ ad illius scientiam non pertinebant, in propria
- 34 ~~misere~~ cæcutire. Quæ propter, vt huic difficultati plene satisfaciamus, post longum examen, præmittendum est, nullo modo melius cognosci posse conditionem suspensiuam, modum, vel conditionem resolutiuam, quàm si

actus celebretur cum illa particula, Si, vel cum illa, Vt, aut similibus. Quia si actus celebretur cum particula, Si, aut simili, conditio suspensiuua præsumenda est, si vero cum particula, Vt, modus, aut conditio resolutiuua intelligenda est, vt notat gloss. in dict. cap. verum, verb. conditione, de condit. apposit. gloss. in Rub. Cod. de falsa causa. Præpositus in dict. cap. verum, in principio, Syluester, verb. conditio, num. 2. & 3. Soto in 2. 4. distinctione 29. quæst. 2. art. 1. Antonius Gamma, decisione 158. num. 1. Hoc tamen intelligendum est in dubio, nam si de mente partium, & materia subiecta, vel aliunde constet noluisse partes, vt actus esset perfectus, & absolutus, ita vt teneret absque conditionis implemento, tunc illa conditio licet in tenore verborum resolutiuua, aut modus apparet, suspensiuua absque dubio erit iuxta regulam, l. in conditionibus, ff. de condit. & demonstrat. Intendit Iure consultus in l. quæsitum: vbi gl. verb. liber sit, & ibi notat Imol. in principio, l. in factum, & ibi notat Paul. de Castro, nu. 2. ff. de condit. & demonstrat. Tradit Bartol. in leg. quibus diebus. §. vltim. num. 6. ff. illo titulo. Rursus si constet partes noluisse facere actum perfectum, & absolutum, ita quòd actus statim teneat, & conditionem postea adimpleri, non obstante particula, Si, aut alio quocunque verborum tenore,

re, censebitur modus, tradit eleganter Soci-
 nus in leg. quibus diebus. §. vltimo. ff. de
 condit. & demonstrat.

35 Cum igitur in specie, de qua agimus con-
 stet de voluntate partium, & materia subie-
 cta, renuntiantes cum clausula, Non aliter,
 nec alio modo, nolle renuntiationem valere
 illico, nec vllum effectum talem resignatio-
 nem fortiri, nisi beneficium cum effectu ve-
 niat ad resignatarium, & tunc temporis solum
 quando illius possessionem ingressus fuerit,
 merito ea conditio, Non aliter, nec alio mo-
 do, licet in tenore verborum resolutiua, aut
 modus appareat, tamen ex mente coniectu-
 rata partiũ, & materia subiecta, suspensiuua iu-
 dicabitur. Quòd autem id colligatur ex men-
 te partium, & materia subiecta patet. Nam
 qui possidet beneficium, & resignat illud in
 fauorem alicuius apponendo prædictam clau-
 sulam, & insistendo possessioni beneficij, si
 non reijciatur a summo Pontifice, non vult
 renuntiare absolute, sed tunc demum vult ce-
 dere beneficio, & illud omnino dimittere, si
 resignatarius, in cuius fauorẽ clausula, Non
 aliter, fuit apposita, possessionem beneficij
 acquirat, nec antea quàm ipsiusmet posses-
 sionem ingrediatur. Cum ergo ex mente par-
 tium, & materia subiecta id colligatur, & cõ-
 ditionis verba ad id adaptari possint, absque
 dubio dicendum est, quòd etiamsi renuntian-

tes non apponant particulam, Si, tamen, clare voluisse, vt prius modus, vel conditio adimpleretur, idest, vt resignatarius possessionem beneficij adipisceretur, quam renuntiatio perfecta censeretur, vt colligitur ex Rebuffo vbi supra.

36 Non obstat tertia difficultas, nam respondemus, & renuntiationem, & collationem super ea fundatam suspendi propter illam conditionem, Non aliter, nec alio modo, quæ suspensiuæ est, vt modo probauimus. Nec obstat, cap. secundum, de electione in 6. quia, regula illius text. limitatur, vt non procedat in conditionibus etiam suspensiuis, quæ propter aliquam rationem iustam approbantur a iure, vel a summo Pontifice. Adde in ea, maiori cum ratione approbari, quia cessat ratio dict. cap. 2. neque enim in nostro casu datur timor prælongæ vacationis, vel litigij, propter quas causas conditiones suspensiuæ reprobantur in beneficijs, cum interim beneficiarius resignans incumbat beneficio, & ipsum non intendat dimittere, nisi postquam resignatarius possessionem beneficij resignati ingrediatur, Rebuff. vbi supra.

37 Non obstat quarta difficultas. Respondemus enim, quòd in specie, quam proposuimus, quando scilicet resignatarius resignauit, cum illa clausula, Non aliter, nec alio modo, nec acquireret resignatarius dominium

bene-

beneficij quantumcumque litteræ expeditæ fuerint in forma gratiosa, sed tunc demum quando realiter ingressus fuerit possessionem beneficij resignati; cum enim, vt diximus, resignatio illam haberet conditionem suspensionem, collatio super ea facta eandem conditionem censetur habere, vt intendit Rebuffus in praxi, tit. de resignatione conditionalium. 42.

- 38 Non obstat quinta difficultas, quòd aut hæc conditio, Non aliter, nec alio modo, est suspensiva, aut est resolutiua, si resolutiua est, statim tenuit, si est suspensiva cum casualis sit, adueniente conditione retrahitur ad tempus actus gesti. Respondemus enim conditionem suspensiuam esse, & casualem, non tamen retrahi quoad fructus perceptos, cum bonæ fidei possessor interim cum titulo, quem tunc habebat, suos faciat, iuxta, l. bonæ fidei empt. 48. ff. de acquir. rer. domi. cum enim medio tempore fructus suos fecisset, superueniens fictio nõ debet operari illius præiudicium, arg. cap. si prote. 13. cap. quamuis 8. de rescriptis, in 6. l. ex facto. ff. de vulgar. l. 2. & fin. ff. de natalib. restituend. intendit Bonifac. de Vitalin. in Clem. vn. in principio; num. 7. de concessione præben. Nec contrarium probat dicta, l. potior, cum alijs, quia secundum communem procedunt in conditione contractui adiecta, & in iure debilio-
- ri, &

ri, & in præiudicium eius, qui actum gerit principaliter, non alterius tertij, quæ omnia fere in nostra specie reperiuntur, Bartol. in l. bonorum, num. 1. vbi notat Paul. de Castro, num. 2. ff. rem ratam haberi, Andreas Tiraquel. de retract. tit. 1. §. 1. gl. 10. a num. 71. Reueren. præsul Couar. lib. 3. resolution. cap. 2. num. 1. Nec etiam procedit quando reperitur extremum inhabile vel respectu rei, vel personæ, vt in nostra specie contingit, l. quoties vbi Bart. num. 4. ff. de nouation.

- 40   Ex supradictis illud resolutiue opinor, quòd cum ius commune, Concil. Tridentin. Constitutiones Archiepiscopatus Eborensis, & statuta huius insignis Ecclesiæ prohibeant fructus donari, nisi beneficiarijs & interessentibus, non posse capitulum in conscientia prædictos fructus donare nisi resignans probet resignationem fuisse factam cum clausula, Nec aliter, nec alio modo, & prædictam resignationem fuisse acceptatam a summo Pontifice cum prædicta clausula, si tamen capitulum resignanti aliquid donauerit ob laborem in Ecclesia impensum bona fide, recte faciet iuxta ea, quæ inferius tractabimus, cap. 9. Immo, & tenebitur bona fide inferuenti satisfacere iuxta regul. cap. cum secundum Apost. de præben.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Filiatio probatur per coniecturas .
- 2 Verba in dispositione hominis intelligenda sunt vere , & proprie , non ficte , præsertim quando in vim conditionis proferuntur .
- 3 Reijcitur intellectus Alexandri de Imola, & Alciati .
- 4 Secundum gl. & Costam non fuit testamentum nullum hic, quia conditio erat impossibilis, sed quia erat difficilis .
- 5 Reijcitur intellectus , gl. & Costæ .
- 6 Non potest suus heres institui sub conditione, quæ non sit potestatiua .
- 7 Conditio , Si meum filium esse probauerit, non est potestatiua .

CAPVT QVARTVM.

1 **L**UCIVS Titius ita testamentū
 2 fecit. Aurelius Claudius natus
 3 ex illa muliere, si filium meum
 4 se esse iudici probauerit, he-
 5 res mihi esto. Paulus respon-
 6 dit filium, de quo quæreretur non sub ea con-
 7 ditione institutum videri, quæ in potestate
 8 eius esset: & ideo testamentum nullius esse
 9 momenti. Hactenus Iureconsultus in l. Lucius

82. ff. de condit. & demonstrat. Obstat tamen huic celebri responso Iureconfulti, quòd filiatio probatur per coniecturas, cap. per tuas de probat. l. filium definimus. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris, l. si vicinis, Cod. de nupt. Cui difficultati tacite videtur satisfecisse Alex. de Imol. in l. Licet Imperator. nu. 4. ff. de leg. 1. tradit Andr. Alciat. de præsumption. 3. p. nu. 4. Qui asserunt verba in dispositione hominis intelligenda esse proprie, & vere, non fìcte, præsertim quando ea in vim conditionis protulit. l. si ita quis 53. l. cum Pater. §. hereditatem. ff. legat. 2. l. vltima, Cod. de his qui veniam ætatis impetrauerunt, tradit Lusitanus Iacobus a Saa de primogenitura, num. 17. cum igitur in hoc text. adsit dispositio hominis, id est testatoris, & naturaliter, vere, & proprie verba intelligenda sint, cum per viam conditionis ea protulerit, ibi, si filium meum se esse iudici probauerit, heres mihi esto, de probatione vera, & propria, ac concludenti, non de illa impropria, quæ per coniecturas fit, text. est intelligendus. Plane probatio vera, & propria filiationis impossibilis est, ideo text. ait institutionem factam sub illa conditione nullius esse momenti iuxta l. obtinuit. ff. condit. & demonstrat. præsertim, quòd ex institutione ipsius testatoris apparebat, noluisse vt filiatio probaretur per coniecturas, sed per veram,

& pro-

& propriam probationem. Etenim in hoc text. filius erat in quasi possessione filiationis, propter quam habebat præsumptionem legis pro se, quòd esset filius & ita per coniecturas probationem habebat, quòd esset filius, nec requirebatur alia, iuxta, dict. cap. per tuas, d. l. filium definimus, vt post alios, quos citat, tenet Andr. Alciat. vbi supra. Vnde cum testator hic instituerit eū si probaret se filiū, satis ostendit se non esse contentum de illa probatione, immo veram, & propriam exigere, & quòd ille text. loquatur quando filius erat in quasi possessione filiationis probatur ex ipsomet, tex. in fin. qui præsupponit absque aliqua probatione testamentum esse nullius momenti, certe nisi fuisset in quasi possessione requirebatur probatio, quia id erat fundamentum suæ intentionis argumento, l. 2. leg. verius 21. ff. de probation. Item confirmatur hæc sententia ex eo, quia si iste filius non esset in quasi possessione filiationis non esset in potestate, argumento, l. filium definimus. ff. de his, qui sunt sui vel alieni iuris, principium Instit. de patria potestate, vnde licet præteritus fuisset, testamentum non erat nullum, l. inter cetera. 30. ff. de liber. & posthum. Andr. Alciat. vbi supra versic. nam præteritus. Sed hic intellectus tamquam diuinatorius reijcitur a Dec. in Rub. de probation. num. 14. vers. & tenendam istam partem,

& in

& in l. 1. nu. 7. Cod. de testamen. Militis. & plane conuincitur, nam si testator sensisset de probatione vera, & propria, cum id esset impossibile, Iureconsultus dixisset testamētum nullum esse propter conditionem impossibilem, immo dicere debuerat testamentum validum esse reiecta conditione impossibili iuxta dictam legem obtinuit, atqui Iureconsultus nec dixit testamentum esse nullum ex eo, quia conditio fuisset impossibilis, nec testamentum esse validum, reiecta conditione; ergo testator non intellexit de probatione filiationis vera, & propria. Quapropter gloss. vltima in hac leg. cum qua transit insignis, & subtilissimus Emmanuel a Costa Lusitanus, lib. 1. selectarum cap. 1. num. 2. existimat nō esse illam conditionem impossibilem, cum re vera possit adimpleri si filius probasset filiationem per coniecturas, sed quia id nimis difficile est, non valuit testamentum quasi filius fuisset institutus sub conditione difficili, licet potestatiua. Sed nec hic intellectus placet, si enim id Iureconsultus sentiret, id sine dubio nos doceret, quòd scilicet ideo testamentum in proposita specie nō valeret, quia filius fuisset institutus sub conditione difficili, non autem dixisset testamentum esse nullum, quia filius institutus fuisset sub conditione, quæ in eius potestate non esset, alias inscitix argui posset Iureconsultus, quòd scilicet diuersam

ratio-

rationem ab illa, quæ vera est, reddidisset: quod multum notandum est ad aliquos intellectus nostrorum doctorum reiiciendos, qui in aliquibus iuribus eos assignant, reddentes diuersas rationes ab illis, quibus Iureconsulti in ipsismet responsis vtuntur. Qua propter, his relictis, dicendū est principium esse apud omnes receptum, filium non posse institui sub conditione, quæ in eius potestate non est leg. suus. 4. ff. de hered. instituend. plane hæc conditio, Si filium meum esse iudici probauerit, non est in potestate instituti, primo, quia forsitan filius institutus non habebat testes, vel aliam probationem ad demonstrandum se esse filium, & ita non erat in eius potestate probare iudici filiationem.

7 Secundo, quia licet filius institutus probationem legitimam, & concludentem faceret, tamen iudex, vel propter malitiam, vel propter ignorantiam potuit pronuntiare nõ probare iudici se esse filium, licet a parte rei probasset, ideoque, vt reor, Iureconsultus dixit non sub ea conditione institutum videri, quæ in potestate eius esset, quia scilicet sensit Iureconsultus filium institutum potuisse probare filiationem a parte rei, sed quia ea probatio debebat a Iudice admitti, qui potuit non admittere, dixit non videri eam conditionem esse in potestate filij, cum & si possit fieri probatio a filio tamen magis dependebat ex iudicis

cis pronuntiatione, & ita simpliciter non erat in potestate filij instituti, ideoque bene concludit Iureconsultus, filium, de quo quæreretur non sub ea conditione institutum videri, quæ in potestate eius esset, & ideo testamentum nullius esse momenti, tradit cum iudicio Decius in rubrica de probationibus, num. 14. vers. & tenendo istam partem, vbi inquit, sed ideo non valet institutio, quia erat institutus filius in potestate sub illa conditione, quæ non est potestatiua cum pendeat talis conditio ex testibus, & alijs probationibus, & filius familias non potest sub conditione institui, nisi potestatiua sit, l. suus quoque in princ. ff. de hered. instit. l. si pater, Cod. de instit. & substit. Haftenus Dec. cui ego addo non solum conditionem pendere ex testibus, & alijs probationibus, sed ex Iudicis pronuntiatione.

SYMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponitur facti species.
- 2 De legatus a superiore ordinarij maior est ordinario.
- 3 Articulus receptionis testium censetur commissus cum iurisdictione, quando Iudex delegans non approbavit personas testium.
- 4 Iudices inferiores prætendentes delegatum superioris non habere iurisdictionem, coram eo
id

debent allegare.

- 5 Si partes negant qualitatem rescripti, vel commissionis, in qua fundatur iurisdictionio delegati, debent id allegare coram delegato.
- 6 Proponuntur duo dubia decidenda, in quibus consistit resolutio eorum, quæ in capite scribuntur.
- 7 Discutitur quæstio notabilis, an acta per delegatum valida sint, si postea appareat rescriptum, vel commissionem non contulisse iurisdictionem, ex defectu qualitatis rescripti.
- 8 Tractatur late an delegatus ad recipiendos testes haberet iurisdictionem ad iubendum, ut iudices inferiores Ecclesiastici, reum ab illis incarceratum a vinculis liberarent.
- 9 Discutitur elegans quæstio, an delegatus possit facere ea omnia quæ ad faciliorem causæ expeditionem conducunt, an vero solum ea, sine quibus causa præcise expediri non potest.
- 10 Iudices Ecclesiastici inciuiliter processerunt aduersus delegatum imponentes ei pœnas.
- 11 Non poterant rite iudices inferiores Ecclesiastici pendente causa in superiori iudicio, reum in carcere detinere pro crimine leuiori commisso, iubente superiore eum a carcere liberari.
- 12 Redditur responsio ad dubia quædam, quæ aliqui mouebant.
- 13 Auditor legati potest delegare causam cum iurisdictione siue ordinarius, siue delegatus censetur.

seatur. 13. & 14. 15. & 16.

- 17 *Legatus de Latere est superior in omnibus causis Ecclesiasticis in prouincia sibi commissã.*
- 18 *Approbatatur opinio Decij contra Abbatem, asserentis delegatum posse punire sibi resistentes, etiam si non sint subditi primi delegantis.*
- 19 *Male, & temerarie fecerunt excommunicati a delegato, qui post declarationem publice sacra fecerunt, ius publice reddiderunt, & publice communicarunt.*
- 20 *Scandalum semper vitandum est.*
- 21 *Non possunt iudices Ecclesiastici beneficiarium in carcere detinere pro crimine simplici concubinatus, nisi aliqua interueniat circumstantia, quæ id suadeat.*

C A P V T Q V I N T V M.

I

AUDITOR legati de Latere commisit N. articulum receptionis testium super causa, quæ per appellationem deuoluta erat ad ipsum: causa autem erat cuiusdam clerici, qui accusabatur a promotore fiscali curiæ Ecclesiasticæ de adultério, & incestu commisso cum femina uxorata, & eius commatre. Deuoluta causa ad Auditorem, qui Vlysiopone commoratur, vt solet fieri, inhibentur per ipsum iudices Ecclesiastici inferiores, qui in hac nobilissima ciuita-

uitate Eborensi ius reddunt, ne in ea causa vlterius procederent, quòd si reus, qui appellauerat ad sedem Apostolicam, & eius legatum intra trium mensium spatium sententiã absolutoriam non afferret, extunc non censerentur inhibiti, immo in eadem causa contra reum procederent ad executionem sententiã per eos lata, vt illi obtemperaret. Cum igitur Auditor de causa cognoscens processum videret, & iam iam laturus esset sententiã, dubitauit de fide, & qualitate vnus testis, & antequam per sententiã negotium definiret, commisit N. articulum receptionis testium, qui Eborã commorabatur, iussitq. vt testes reciperentur circa qualitatem testis cuiusdam, & probationem exceptionum dicti testis, vulgo, das contra ditas. Accepit igitur N. delegationem, & cœpit testes recipere. Iudices inferiores Ecclesiastici iubent reum in carcerẽ conijcere asseretes in ea causa iam inhibitionem ab Auditore factam cessare, cum elapsi fuissent tres menses, quibus elapsis ex præcepto ipsiusmet Auditoris cessabat. Reus, qui in carcerem coniectus fuit per supplicationem petijt a delegato N. cui receptio testium commissa fuit, vt eum e carcere liberare iussisset, allegans iudices ecclesiasticos inferiores ciuitatis Eborensis inhibitos esse in eadẽ causa ab Auditore, quã apud ipsummet & delegatum N. tractabatur. Insu-

per allegabat reus pro eodem crimine, vel diuerso non posse iudicari a diuersis iudicibus, præsertim quòd, ipso in vinculis manente, non poterat absolui articulus receptionis testium, quippe qui impediretur, cuius articuli causa ipse N. iurisdic. habebat. Delegatus N. iubet ostēdi tenorē supplicationis a reo propositæ, iudicibus Ecclesiasticis imperatq. vt ei intra tres horas respondeant, qui intra illud spatiū nihil amplius responderunt, quàm vt promotor Ecclesiasticus responderet, nullum præfigentes terminum. Decernit N. Iudices Ecclesiasticos inferiores, debere liberare e carcere reum, vt articulus receptionis testium absolueretur, eosque monet censuris, & pœnis pecuniarijs, vt id faciant intra terminum viginti quattuor horarum, qui Iudices Ecclesiastici non obtemperantes præcepto N. ipsum monuerunt, ne iurisdictionē ordinariā impediret, desisteretq. a molestia, & grauamine illato iudicibus Ecclesiasticis intra trium horarum spatium sub censuris, & alijs pœnis pecuniarijs. N. delegatus ab Auditore ad articulum receptionis testium iubet excommunicatos non parentes declarare. Iudices inferiores Ecclesiastici, iubent N. declarare: fuit tamen declaratio prima N. ab auditore delegati, vt ex actis, & fide notariorum constabat, posterior iudicum Ecclesiastic. N. post declarationem nullū actum publi-

publicum egit, iudices Ecclesiastici sacris interfuērunt publice, & ea sacerdotes fecerunt, ius publice reddiderunt, publice communicarunt; quærebatur, quid iuris esset.

2 Respondi secundum ea quæ proponerētur, sequentia primo præmittere oportet N. utpote delegatum ab Auditore legati ad recipiendos testes, maiorē esse in hac causa iudicibus Ecclesiasticis ordinariæ iurisdictionis: nā legatus de Latere, & eius Auditor, superior est, & per consequens omnis ille, qui in aliquo negotio eius vices gerit, argumento, cap. cum inferior de maior, & obed. cap. sane de offic. deleg. optimus tex. in l. 1. §. qui mandatā. ff. de offi. eius, quòd autē N. fuisset delegatus habens iurisdictionē in articulo receptionis testium, probatur, quia commissio Auditoris continebat hæc verba, *Pronuntiei que antes de final despacho se passe precatório pera vossa merce tomar enformacamo por testemunhas dignas de feeda qualidade do dito foam,* & inferius subdit hæc verba: *Por bem do que foi passada apresente, pella qual requeiro a V. M. de parte da See Apostolica, & da minha muito peço por merce que con hum notairo sem sospeita, &c.* Ex quibus verbis manifeste colligitur Auditorem non approbasse personas testium, immo eorum approbationem commississe N. quo casu articulus receptionis testiū cum iurisdictione censetur commissus, ut in terminis concludit Abb. in cap.

super quaestionum, in princip. num. 9. ad finem numeri, de offic. deleg. dum in ea quaestione, an delegatus inferioris possit committere articulum iurisdictionis asserens non posse, infert ad articulum receptionis testium, vt scilicet tunc possit delegatus inferioris illum committere, quando ipsemet delegatus approbavit personas testium, quia tunc nulla datur iurisdictionis, sed nudum ministerium: secus si non approbavit, quia tunc est articulus iurisdictionis. & cum iurisdictionis demandatus: facit cap. praeterea, de offic. deleg. l. 2. ff. de iurisd. omnium iudicum l. fin. ff. de offic. eius. Certum est enim non posse commode expediri articulum receptionis testium, & examinationis a iudice, qui tam longe commoratur ab Vlyssione, vbi Auditor commoratur sine iurisdictione, iuxta dictum, cap. praeterea, de offic. deleg. cum alijs. Pro qua sententia est text. expressus, quem allegare posset Abb. vbi supra, in cap. cum causam 62. de appellat. ibi, vel quod deleg. testes receptos a subdelegatis subdelegatorum suorum approbaverit, cum non nisi delegatus a Principe causam alij valeat delegare. Probat igitur manifeste text. articulum receptionis testium iurisdictionalem esse: alias non concluderet subdelegatum id non potuisse facere, quia non nisi delegatus a Principe causam alij valeat delegare, adiuncta doct. Abb. vbi supra, nu. 5. optimus text. in Clem. 1. & ibi

gl. ver-

gl. verbo, Iudices de offic. deleg. Nec obstant dicta per Abbat. in dict. cap. super quæstionum, in princ. nu. 5. vbi ait examinationem testium esse articulum sine iurisdictione: procedunt enim quando iudex delegans approbauerat personas testium, vel expresse noluit iurisdictionem cōcedere, vel non potuit, ita vt articulum merum sine iurisdictione committeret, vt colligitur ex verbis, Abb. in dict. cap. super quæstionum, num. 5. ibi, sed in deputato ad articulum merum sine iurisdictione. Ex quibus manifeste colligitur delegatum ad recipiendos testes, quos Auditor non approbavit, habuisse iurisdictionem in illo actu: cum igitur reus in carcerem cōiectus, per supplicationem suam petijisset, vt N. delegatus iuberet eum liberare e carcere ad articulum receptionis testium perficiendum, aliasque causas allegasset, vt supra diximus: rite pronuntiatum fuit ostendendam esse supplicationem rei iudicibus Ecclesiasticis, qui illum ad carcerem ducere imperarūt, qui ostensa rei supplicatione, responderunt ostendendam fore supplicationem, & processum promotori Ecclesiastico, quasi N. delegatus esset inferior, ipsique iudices superiores inter delegatum, & promotorem: idque non iure factum esse crediderim.

4 Nam si iudices Ecclesiastici existimabant vel N. nullam habere ex commissione iurisdic-

tionem, vel propter aliquam rationem iustam non posse illud imperare, id in termino præfixo debuerant allegare coram N. qui, vel iure, vel iniuria, se delegatum esse prætendebat ex commissione Auditoris. Nam in

5 iure nostro regula est notissima, quòd negantibus partibus delegatum habere iurisdictionem, ex eo quia rescriptum est nullum, vel quia deficit aliqua rescripti qualitas tribuens iurisdictionem, ipse cui rescriptum, vel commissio tradita fuit, debet esse Iudex an competat iurisdictione, cap. super litteris, de rescriptis ad fin. notat gl. communiter recepta in cap. 1. verb. Conservatores, de offic. deleg. in 6. vt tradit Felin. in d. cap. super litteris, num. 18. idque in simili specie in praxi obseruari tradit Simanch. de catholic. instit. cap. 30. num. 20. notabiliter Dominicus & Perusinus, dict. cap. 1. num. 6. id optime deducentes ex l. si quis ex aliena, ff. de iudic. Siquis ex aliena iurisdictione, inquit Iureconsultus, ad prætorem vocetur debet venire, vt & Põponius, & Vindius responderunt. Prætoris enim est æstimare an sua sit iurisdictione, vocati autem non contemnere auctoritatem prætoris, nam, & legati, ceterique qui reuocandi domum ius habent in ea sunt causa, vt in ius vocati veniant, priuilegia sua allegaturi. Hactenus Iureconf. Quod quidem maximam habet rationem, si enim negante parte iurisdictione.

dict. iudicis ex rescripti defectu, ipsemet iudex non posset procedere, & cognoscere an haberet iurisdictionem ex rescriptio vel commissione, esset illusoriũ rescriptum, & commissio, semper enim pars exciperet, dicens, vel est nullum rescriptũ, vel falsum, vel quid simile concludens delegatum non habere iurisdictionem, vt scilicet iurisdicatio iudicis enervaretur, si igitur in hac specie iudices Ecclesiastici assererent delegatum N. non habere iurisdictionem, id debuerant coram ipso allegare, qui audito reo incarcerato, & iudicibus Ecclesiasticis, sententiam proferret, & qua pars grauata ad delegantem, scilicet Auditorem legati appellare potuisset. Ex quibus sic propositis exoritur dubium an procedente delegato N. contra iudices Ecclesiasticos censuris, & pœnis pecuniarijs, valeret processus etiam si postea appareret ex commissione nullam iurisdictionem N. fuisse tributam. Nam in hoc casu duplex dubium posset ventilari, primum an iudices Ecclesiastici deberent respondere coram N. vt ipse pronuntiaret se esse iudicem, vel non, possetque ad id iudices ipsos cogere. Alterum est an realiter N. esset iudex, & ex vi illius commissionis haberet iurisdictionem. Quantum ad primum attinet, sciendum est inter doctores non plene constare, an acta gesta per delegatum sint valida, si postea appareret ipsum

nullam habuisse iurisdictionem. In quo articulo Ioan. Andr. & Anton. quos refert, & sequitur Abb. in cap. super litteris, num. 11. de rescript. existimant illa acta minime valere, ex eo quia fabricator falsi rescripti non potuit dare iurisdictionem, nec summus Pontifex id intendit ex rescripto nullo, quia non entis nullæ sunt qualitates, l. eius qui in provincia. 41. ff. si certum pet. Contrariam tamen sententiam non inani fundamento tuetur, Bar. in l. præscriptione, Cod. si contra ius vel utilitat. pub. dicens, quòd delegatus, de quo hic, erat in quasi possessione iurisdictionis, ideoque acta ab illo gesta valere debent, propter rationem, & utilitatem, de qua in l. Barbarius Philippus, ff. de offi. præsid. nam in eo tex. seruus vtpote incapax non habebat iurisdictionem, & tamen acta ab illo sustinentur ne lites sopitæ excitentur, contra cap. finem litibus, de dolo, & contum. l. properandum Cod. de iudic. Inter has duas dissentientes opiniones quantû attinet ad casum propositum, nempe in delegato ad vnam causam, vel ad duas (si enim daremus delegatum ad vniuersitatem causarum ex rescripto falso, idem quod in ordinario dicerem ex maxima utilitate, de qua in d. l. Barbarius Philippus) ego hanc concordiam assignarem, vt acta valerent a iudice delegato, licet postea appareret, si non constat notorie carere iurisdictione.

risdictione iuxta notat. per Bart. quem probat Ias. in l. præscriptione, nu. 24. Cod. contra ius vel utilitatem publicam, nullam habuisse iurisdictionem, illa scilicet, quæ gesta fuerunt per delegatum vsque ad illud tempus, in quo pronuntiauit se esse iudicem, vel non esse. In quo casu approbarem opinionem, Bart. in dict. l. præscriptione, gesta vero in negotio principali minime valerent, quo casu reciperem opinionem, Ioann. Andr. Anton. & Abb. vbi supra. Ratio est, quia licet rescriptum sit falsum, vel nullum, tamen iudex debet de ea falsitate, aut nullitate cognoscere, & pronuntiare d. cap. super litteris, d. l. si quis ex aliena, si ergo iudex est, potest procedere imperando, & mulctando, l. fin. ff. de offic. eius, ad hoc scilicet, vt sibi de causa liqueat, id est an sit iudex, idque pronuntiet iuxta l. de qua re. ff. de iudic. adiuncta, d. l. fin. valent ergo gesta per illum, cum licet rescriptum sit falsum, aut nullum, quo ad illud vere sit iudex iuxta, d. cap. super litteris, d. l. si quis ex aliena, in quo eius iurisdictione non dependet ex falsitate, aut nullitate rescripti: secus dicendum est de actis gestis in principali negotio, quia an illa sint valida ex futuro euentu pendebit, an scilicet pronuntiatum sit rescriptum esse nullum & falsum, an validum, & verum. Nec obstat fundamentum, Abb. in dict. cap. super litteris, nu. 11. quod

scilicet

scilicet fabricator falsi rescripti non potuisset dare iurisdictionem hanc, quam habet delegatus ad cognoscendum, an rescriptum sit falsum, an nullum; non prouenire ex ipsomet rescripto, sed ex lege iubente, vt iudex in ea specie cognoscat an sua sit iurisdictione, ne illud forium maneat rescriptum, si parte opponente de nullitate, vel falsitate, ligatæ manerent manus iudicis ad procedendum, notat Abb. in c. fin. num. 14. de rescr. Clem. 1. eodem tit. de rescriptis: intendit Pont. in d. cap. super litteris, ibi, a delegato non est aliquatenus procedendum, nisi forsan eatenus, vt partibus ad suam præsentiam conuocatis de precum qualitate cognoscat, dict. l. si quis ex aliena, idque in effectu intendit Innoc. in cap. 2. de dilat. vers. sed si postquam, vbi in vers. sed obijcies, sentit id non solum procedere in ordinario, sed etiam in delegato vbi Abb. num. 16. Decius in l. si per errorem, nu. 6. ff. de Iurisd. omnium iudicum, consentit, Abb. in d. cap. super litteris ad fin. Quare necessario fateri oportet, quòd sententia lata excommunicationis & pecuniaria in iudices Ecclesiasticos inferiores lata tamquam in contumaces, & non respondentes coram N. qui se delegatum esse dicebat ex commissione Auditoris ostensa, valisset licet postea Auditor decerneret, N. non habuisse iurisdictionem. Veniamus tamen ad primū dubiū, quod erat, an N. delegatus

gatus ex vi cōmissionis, & rescripti Auditoris haberet iurisdictionē aduersus impediētes receptionē testium delegatam, & ad compellendos testes, aliaque omnia, quæ ad similes actus necessaria sunt. Et postquam ostendimus ex rescripto, & commissione Auditoris apparere illum actum receptionis testium fuisse commissum cū iurisdictione restat nunc ostēdere iudices Ecclesiasticos inferiores per capturam rei impediuisse receptionem testium eamq. reddidisse difficiliorem, ob quam causam N. aduersus eos procedere poterat. Nam prædictis iudicibus ostensa fuit supplicatio rei quinta die Decembris, & nona die eiusdem mensis rei debebat præsentare Vlyssipone coram Auditore testimonia data circa fidem testis cuiusdam, super quo receptio testiū fuit demandata, intra quē terminum iurisdictionis N. expirabat, nec vltra poterat testes recipere, ideoque summarie, & celeriter processerat, ne frustra periret iudicialis instantia, cap. consuluit de offic. deleg. præsertim, quòd non esset facile, immo impossibile videbatur in tam breui tempore N. delegatum, absque ministris, & sine apparitoribus testes recipere, ideoque poterat cogere iudices Ecclesiasticos inferiores, vt reum e carcere liberarent, vt facilius negotium commissū perficeretur, licet enim cōtrouersum sit an delegatus possit facere ea omnia, quæ ad facilio-

cilio rem causæ expeditionem pertinent ; tamen id sine dubio in hac specie potuisse facere N. nemo ambiget, qui terminū iurisdictionis delegatæ, tēporis breuitatem, & negotij qualitatem perpenderit, ita enim fiet, vt non solum arbitretur difficile fuisse testes recipi, sed id impossibile, moraliter loquendo, pro comperto habeat. Sed oportebit in hac re paululum immorari, vt ostendamus sine dubio N. id potuisse facere, siue receptio testiū non potuisset fieri in illis temporis angustijs, siue ad eam facilius peragendam id esset necessarium. Porro in illa quæstione, an delegatus possit facere omnia, quæ ad faciliorem causæ expeditionem conducunt, an vero solum ea sine quibus causa expediri non potest, aliqua est apud nostrates controuersia, nam gl. in cap. solet, Verb. per superiorem, de sententia excommunic. in 6. cum alijs existimauit delegatum solum posse facere ea, sine quibus negotium expediri non poterat, idem sensit Syluester verbo delegatus, num. 6. moti ex cap. præterea, vbi notant aliqui, de off. deleg. cap. prim. cap. prudentiam, illo titul. Secundo facit quòd potestas delegata est stricti iuris & ideo non debet ampliari, sed restringi, cap. Licet in corrigendis. 12. de off. ord. cap. P. & G. ad fin. de offic. deleg. multi tamen quos citat, & sequitur Decius in dicto cap. præterea, num. 7. vers. 2. conclusio. putant

tant delegatum posse omnia facere, quæ ad meliorem, & faciliorem expeditionem causæ conducunt. Mouent hos patres multa in nostro iure exempla, quæ delegati possunt facere, sine quibus actus expediri poterat, facilius tamen cum illis expediri solet. Poterat enim delegatus exercere iurisdictionem, & causam sibi delegatam definire, coercionem autem non habere, sed si ea opus esset ad ordinarium recurrere, & tamen, commissa causa, censetur delegata coertio, l. 2. ff. de iurisd. omn. iud. l. fin. ff. de officio eius. Poterat sane delegatus suam causam finire, sententia lata, & postquam per illam functus esset officio suo amplius de ea se non intromittere, & tamen quia id non erat facile ad causam plene peragendam, si non posset exequi suam sententiam, habet annum ad exequendum, cap. quærenti. 26. de offic. deleg. poterat delegatus procedere in causa sibi delegata cognoscendo de grauamine solum illato, quod ei fuit commissum, sed quia non erat facile, nec commodum ad causam, si constando de nullitate, de ea non posset cognoscere, cum illusoria mansisset eius sententia lata super grauamine, cap. causam quæ, de iudic. notat gloss. communiter recepta in cap. 1. verb. absentia, de electione in 6. quam bene examinavit Imol. in l. inter quos. §. alieno. nu. 9. ff. de damn. infect. censetur ei concessa

cessa potestas, vt de nullitate cognoscat, licet illi expresse non cōmitteretur .l. quādam mulier, ff. famil. herciscundæ, notat Lusitanus Franciscus Caldas Regius senator in Curia Portugalensi meritissimus in l. si curatorem, verb. implorandum. nu. 22. Cod. de in integr. restitutione; poterat delegatus procedere in causa, quòd si testis apud ipsum deliquisset, id ad ordinarium remitteret, & tamen delegatus potest testem delinquentem castigare. l. nullum, Cod. de testib. Abb. in d. cap. præterea, num. 4. vbi Dec. eleganter, num. 5. vers. concludendo vero, poterat delegatus procedere in causa absque eo, quòd absolueret ad cautelam gl. in dict. cap. solet, & tamen quia absolvere ad cautelam pertinet ad faciliorem causæ expeditionem, delegatus absolutionem ad cautelam impartitur, vt melius aduertit Abb. in cap. ad præsentiam, num. 3. de appellat. & in praxi obseruari tradit Reuerendissimus præsul Couar. in cap. Alma mater 1. par. §. 12. num. 6. de sententia excommun. in 6. Illud notabiliter addens posse delegatum, etiam si ad id non habeat licentiam a delegante, qui eam potuit dare, absolvere testes excommunicatos ad effectum testificandi, maxime vbi res non ita bene per alios testes probari posset, ex regula, dict. c. præterea, d. l. 2. & secundum ea, quæ paulo ante diximus. Propter hæc exempla magis recepta

cepta sententia est, quam approbat Dec. in dict. cap. præterea, num. 7. vers. 2. conclusio, posse delegatum omnia illa facere quæ ad faciliorem causæ expeditionem pertinent. Inter has duas dissentientes opiniones medium quoddam amplecterer, ita vt nec auare solum delegato darem ea tantum, sine quibus præcise actus expediri non potest, nec prodige omnia quæ ad faciliore causæ expeditionem pertinere possunt, sed ea tribuerem sine quibus actus commode expediri non potest. Non enim censetur aliquid fieri, si commode non fit, argumento l. Medicus 26. ibi, Vt acquiescere eos meridiano tempore, & valetudinis, & honestatis suæ rationem habere sineret. ff. de operis liber. l. prima, in principio. ff. postul. ibi. Hunc titulum prætor præposuit habendæ rationis causa, suæque dignitatis tuendæ, & decoris sui causa, &c. ita vt nec delegatus solum possit illa sine quibus actus omnino non potest celebrari, & ita intelligo doctrinam Dec. & aliorum, nec possit omnia quæ ad faciliorem causæ expeditionem conducere possunt: ita intelligo gl. in dict. cap. solet, verb. per superiorem, & sequaces. Plane ex præcedentibus, & iam dictis apparet non potuisse N. delegatum recipere testes, & testimonia repræsentari Vlyssipone coram Auditore in spatio quattuor dierum, cum nõ haberet ministros, neque apparitores ad ne-

gotij expeditionem, & quotidie esset occupatus vesperi in officio sanctæ Inquisitionis, & aliquando matutino tempore in congregationibus capitularibus, vulgo Cabildo, ideoque rite potuit iubere iudices Ecclesiasticos inferiores, vt reum e carcere liberarent, cum non possent recipi testes in termino dato ab Auditore, vel saltem commode fieri non posset, post quem terminũ eius iurisdictionis expirabat, cap. de causis. 4. in princ. cap. consuluit, de offi. deleg. præsertim, quòd reus personaliter, & nõ per procuratorẽ oportebat interesse, vt videret iurare testes; erat enim causa criminalis grauissima, pro qua ipsemet reus erat incarceratus, & ita non poterat respondere per procuratorem. Julius Clarus in pract. crimin. quæst. 32. num. 16. Restat nunc videre an iudices inferiores Ecclesiastici recte contra N. delegatum ab Auditore ad recipiendos testes procederent, eum monendo & excommunicando, & insuper alias pœnas infligendo, & non posse, certissimum est. primo, quia delegatus, siue ex commissione haberet iurisdictionem, siue non haberet, maior erat Ordinario in quantum cognoscebat, an haberet iurisdictionem, cap. sane 2. cap. significasti, de offic. delegati, adiuncto cap. super litteris, ad fin. de rescript. & his, quæ supra diximus, & ita aduersus eum nulliter procedebant, cap. cum inferior. de maior. & obed.

obed. l. ille, a quo. §. tempestiuum. ff. ad senat. consult. Trebelleian. quòd si iniuste procedebat non poterant resistere, sed apud eum instare, vt in negotio superfederet donec ad superiorem rescriberetur, cap. significasti, cap. si quando, de offic. delegat.

Secundo, quia N. delegatus, erat consultor sanctæ Inquisitionis, & in eius ministerio actualiter inseruiebat, vnde nec excommunicatione, nec vllis pœnis poterat mulctari ab alijs iudicibus Ecclesiasticis ordinarię iurisdictionis. sed solum ab Inquisitore generali, siue Cõsilio generalis Inquisitionis, aut ab Inquisitoribus. Ratio est, quia nullus iudex siue ordinarius siue delegatus potest aliquas sententias proferre cõtra officiales summi Põtificis, extrauag. cum Matthæus de hæretic. Inquisitores autem, & alij ministri sanctæ Inquisitionis sunt officiales summi Pontificis, & sedis Apostolicę. tractant enim de causis fidei, quæ magis pertinent ad summum Pontificem, quàm aliæ omnes, a quibus scilicet dependet status Pontificalis, nec ad partium priuatarum vtilitatem principaliter sunt iudices dati, sed ad extirpandas hæreses, & ita Inquisitores esse officiales summi Pontificis, & tamquam tales non posse iudicari ab alijs iudicibus ordinarijs, vel delegatis Ecclesiasticis, colligitur ex notatis per Lapum de Castilioneo, in consilio celeberrimo, quod extat post

confilia Oldradi, cui subscripserunt quamplures doctores magni nominis, & in specie id ipsum tenet Roias de priuil. Inquisitor. 417. Franciscus Peñia in director. lib. 3. quæst. 30. Commentar. 79. nec possunt Inquisitores, Cōsultores, & alij ministri vlla iudicis excommunicatione ligari ex priuilegio Urbani quarti, quod refert Peñia vbi proximè quæstione 21. Comentar. 70. idque in Inquisitoribus dubium non est, immò & in alijs ministris perpetuis coadiuuantibus Inquisitores, dicendū est, non solum propter rationes quas adducit Peñia vbi proximè, sed etiam ex eo, quia priuilegia concessa alicui personæ, vel officiali censentur concessa (nisi aliud repugnet) eius ministris perpetuis, cap. per exemptionem 9. (ibi, Perpetuoque oblati) de priuileg. in 6. & ita per illum tex. id tenet Ias. in .l. scrinarios num. 2. Cod. de testamento militis, cum igitur consultores in hac Eborensi ciuitate sint perpetui, merito iisdem priuilegijs fruuntur, Peñia vbi supra, idque non inarguta ratione comprobatur; cum enim ea priuilegia concedantur Inquisitoribus ad negotium Fidei cōmodius exequendum, ne scilicet metu aliquorum iudicum à negotio sanctæ Inquisitionis auertantur, vel ob malitiam ipsorum iudicū retardentur eorum processus: & ipsi Inquisitores non possint procedere absque suis ministris, merito eadem priuilegia illis concessa

mini-

ministros perpetuos comprehendunt, iuuan-
 te reg. tex. in cap. Licet, 11. vers. cum con-
 ceditur, de priuil. in 6. vt post Bald. & alios,
 quos citat, bene aduertit Dec. in dict. l. scri-
 narios, num. 11. Intendit Ioannes de Platea
 in l. 3. num. 2. Cod. de fund. patrimon. lib. 11.
 vbi inquit priuilegia concessa Ecclesijs, vel
 clericis respectu rerum comprehendere va-
 fallos, de qua re latius agemus de sententijs
 inquit. lib. 1. cap. 4. nunc differendum est an
 11 indices inferiores Ecclesiastici possent reum
 in carcerem conijcere, & videbatur, eos id
 posse facere, quia inhibitio Auditoris eam
 habebat conditionem si intra tres menses sen-
 tentiam absolutoriam obtineret, alias si intra
 illum terminum eam sententiã reus non osten-
 deret, videbatur Auditoris inhibitionem ces-
 sare: sed verius est in hac specie, de qua agi-
 mus id non obtinere. Nam caute quidem Au-
 ditores in suis inhibitionibus illũ terminum
 solent præfigere, ne appellantes ad inuetera-
 ta crimina redeant, dum interim, pendente
 appellatione, iudices a quibus, nihil aduer-
 sus reum in illa causa possunt statuere iuxta
 cap. primum, & per totum, vt lite pendente,
 totus titulus, Nil nouari appellatione pen-
 dente: sitque sæpe sæpius, vt ipsi appellantes
 ob eam causam data opera negligant appel-
 lationem prosequi, & in infinitũ causam pro-
 trahant, vt interim impudice in sceleribus se-

curi permaneant. Id tamen sane intelligendum est quando constat appellantem non profequi causam appellationis, vel eam, data opera, dilatare, at in hac causa constabat reum super eadem causa ab Vlysiptone Eboram se contulisse, vnde pendente causa, & reo eam profequente, impossibile erat afferre sententiam absolutoriam, ideoque inhibitio non cessabat: adeo vt soleant aliqui docti Iud. Eccles. Licet constet appellantes suam non profequi appellationem, terminum præfigere, vel ad ostendendam sententiam absolutoriam, vel ad docendum an in causa procedatur, quòd iuris regulis maxime consonat, nec statim elapso termino inhibitoriæ contra illos procedunt ob reuerentiam sedis Apostolicæ. Sæpe enim existimât Auditores causam finiri posse intra certum spatium, quod tamen propter aliquam causam fieri nõ potuit, vt in hac apparuit, in qua fere in illo termino finiri debuerat, ni Auditor dubitans de fide vnus testis articulum receptionis testium committeret. Adde intra illum terminum trium mensium præfixum ab Auditore non esse computandas ferias, quæ in hoc medio tempore interuenerunt, in quibus causa quieuit, & ita reo nihil est imputandum arguendo, tex. in cap. quia diuersitatem, de concessione præben. l. 1. §. dies autem istos, quibus appellandum est ad aliquid vtilis esse, oratio

sancti

sancti Marci voluit, ff. quando appellandum sit, præsertim, quòd vbi constat reum in causa procedere, superioremque de ea cognoscere datur inhibitiò iuris notissima; illa est, non posse iudicem inferiorem de causa cognoscere, de qua apud iudicem superiorem tractatur, cap. vt nostrum, de appellation. cap. Licet, de offic. leg. Nec excusabit iudices inferiores Ecclesiasticos si dixerint pro eodem crimine, vel diuersis reum in carcerem coniectum esse: nam si est idem crimen, vel dependens, non potest ob eam causam a Iudicibus Ecclesiasticis inferioribus in carcerem conijci: tum quia iam illa causa in superiori iudicio pendet, iuxta dict. cap. vt nostrum, dict. cap. Licet, tum, quia de eodem crimine non potest tractari apud diuersos iudices, capit. final. de rescriptis, ibi super vno negotio, &c. l. vnica. §. fin. Cod. de assertione tollenda; item nec si crimen fuerit diuersum poterit de eo tractari apud diuersos iudices quãdo sub vno iudicẽ possunt tractari cõmodius dict. cap. fin. ibi vel etiam malitiose super pluribus personalibus actionibus, quæ sub vno iudice possent tractari cõmodius per varias litteras coram diuersis iudicibus trahunt, &c. dict. cap. dispendia, ibi vt si quis contra alium plures personales mouere voluerit quæstiones, non ad diuersos iudices, sed ad eisdem super omnibus huiusmodi que-

stionibus litteras studeat impetrare, gl. in d.
 cap. fin. verbo. Ad diuersa loca, immo si ex
 petitione partis, vel aliunde Iudici superio-
 ri constiterit, contra reum in diuerso iudicio
 crimen intentari, cognoscēs de crimine apud
 ipsum commodius posse tractari, vetabit iu-
 dicem inferiorem, maxime parte postulante,
 procedere, vel si ad id habeat iurisdictionem,
 ad se acta omnia referet, vulgo auocara os
 autos, ad quæ reducenda sunt, quæ tradunt
 doctores in dict. cap. fin. vbi eleganter, Abb.
 num. 13. & in dict. cap. dispendia, de rescript.
 in 6. Bar. in l. 2. ff. custod. reor & in leg. con-
 tra pupillum. §. qui ad maius, vbi Alexan. de
 Imol. ff. de re iud. iuuat. l. per minorem, 54.
 ff. de iudicijs. Quæ omnia non solum in de-
 legatis procedunt, sed etiam in ordinarijs,
 leg. prima, ibi, Sed non potest, qui apud al-
 terum nomina ediderit, apud alterum manu-
 mittere, separatæ enim sunt manumissiones,
 ff. de offic. Consul per quem text. id tenet Io.
 Monach. in dict. eap. dispendia, prout refert
 Dominic. ibi, nu. 11. intendit Abb. vbi pro-
 xime cum igitur crimen de quo reus accusa-
 batur, & pro quo in carcerem coniectus fuit,
 vel erat idem, vel si diuersum fuit, leuius erat,
 quàm illud de quo apud Auditorem tracta-
 batur, nec posset commode respondere co-
 ram diuersis iudicibus tam longe commoran-
 tibus, præsertim quòd ipsi iudices Ecclesia-
 stici

stici inferiores, pendente appellatione, suspecti erant, cap. ad hæc 6. capit. proposuit 24. de appellat. insignis Nauar. in cap. cum contingat 10. causa nullit. vers. at replicari potest, de rescriptis, Robert. Marant. de ordin. iudic. 6. part. vers. & quamquam appellatio. num. 61. parte postulante, & N. delegato iubente deberent iudices reum e carcere liberare, quòd si noluerint, poterat delegatus ad recipiendos testes, contra eos procedere ne sibi articulum receptionis testium demandatum impedirent. Nec supradictis obstabunt, dict. cap. proposuit d. c. ad hæc. 6. & ibi Abb. num. 2. asserens ex illis iuribus probari posse aliquem compelli ad respondendum eodem tempore coram diuersis iudicibus in diuersis causis. Nam respondemus id tempore illorum iurium potuisse fieri, si pars non opposuisset exceptionem, vel quia id tunc temporis non erat prohibitum, vel postea vetitum fuit per Gregor. i x. in dict. cap. fin. de rescriptis, & vberius per Innocent. i i i j. in dict. cap. dispendia, de rescript. in 6. vel quòd de illis criminibus, aut causis commode apud diuersos iudices posset tractari, quo casu id potest fieri Abb. in dict. cap. fin. num. 13. secundum quem debes intelligere verba, in dict. cap. ad hæc. Nec dicas hunc intellectum esse diuinatorium, nam apud nostros doctores doctrina est notabilis, quam non obli-

uisca-

uis caris ad bonam iurium intelligentiã, quòd quando textus non decidit principaliter vnã rem, semper præmittendi sunt termini habiles in illa re, de qua text. principaliter non loquitur, argumento notabilis, text. in l. qui testamento. 20. ibi, Hi enim testes possunt adhiberi, si aliud eos nihil impediatur, ff. de testam. In hac causa aliquot dubia mouebant, 12 nunc iud. Eccl. nunc curiosi aliqui, quæ referam: & confutabo, non vt existimem id esse necessarium: cui libet enim, etsi non docto responsio nota erit, sed vt huic materiæ plenissime satisfaciamus primum dicebant N. delegatum esse excommunicatum ex Bulla Cœnæ Domini, in qua reperitur excommunicatio aduersus impediens iurisdictionem Ecclesiasticam; sed id inciuile est, qui enim iurisdictione Ecclesiastica sedis Apostolicæ procedit non impedit iurisdictionem Ecclesiasticam argumento, l. cœlicolarum, Cod. de Iudæis. Immo excommunicatio illa videtur astringere dictos Iudices Ecclesiasticos, & eos qui illis fauorem dederunt, dum ligat omnes, qui impediunt mandata sedis Apostolicæ, vel Nuntiorum eius, vt est expressum in nona clausula Bullæ Cœnæ, & notauit Nauar. in Manual. latino cap. 27. 3. to. fol. 329. Idq. multo magis oportebat fieri, nam iurisdictione ordinaria plures ministros habet, & potentes iudices, qui eam possint defendere, non sic iuris-

iurisdictione delegata, quæ inermis est & parum
 valida, ideoque necesse fuit vt summus Ponti-
 fex eam quoad fieri possit, illa excommuni-
 catione tueretur. Secundum dubium erat,
 Auditorem non potuisse delegare cum sit de-
 13 legatus ab inferiore, iuxt. cap. cum causam,
 62. de appellation. l. fin. ff. de offic. eius, Cui
 dubio respondemus distinguendo. Nam si Au-
 14 ditorem legati æquiparemus Auditoribus
 Romanæ Curiaë, ordinariam habet iurisdic-
 tionem in procedendo, & ita in nostro casu
 poterat subdelegare, cum ille actus subdele-
 gandi fuisset gestus ante definitiuam senten-
 tiam, & sit de processu, cap. si a subdelegato
 14. de offic. delegat. in 6. notat Dominicus
 in capitulo dispendia, numero septimo, de
 rescriptis in 6. gl. prima, in Clementin. Au-
 ditor, de rescriptis intendit Abbas in capi-
 tulo ad præsentiam, numero tertio, de ap-
 pell. Gomef. in cap. 1. num. 79. de rescriptis,
 in 6. Vantius de nullitatibus, tit. ex defectu
 15 iurisdictionis delegatæ, num. 7. si vero Au-
 ditor est delegatus, absque dubio poterit arti-
 culum causæ cum iurisdictione delegare, vt
 erat ille de quo N. cognoscebat, post Archi-
 diaconum notat Dominicus, & Perusin. in c.
 2. de offic. deleg. lib. 6. vbi illud addunt, dele-
 gatum delegati ad Vniuersitatem causarum
 vnam & plures causas posse delegare, quia
 æquiparatur legato Proconsulis cap. 2. de
 offic.

- offic. legati lib. 6. qui id potest facere, gloss. in l. legatus ad med. ff. de off. procons. & legat. Domin. & Perus. in d. c. 2. Cū igitur auditor legati habeat Vniuersitatē causarū, merito vnam, & plures causas poterit delegare. Ad-
 do probabilius mihi videri Auditorem habere iurisdictionem ordinariam legati, de qua in dict. cap. 2. de offi. legat. in 6. aduertit Alciat. vbi supra, & nequaquam esse delegatum, quemadmodum dicimus secundum veriore
 16 & communiorem sententiam, Vicarium non esse delegatum Episcopi, sed habere iurisdictionem ordinariam Episcopi, vt notant nostri Canonistæ, in rubrica de offic. ord. & de offic. deleg. Legistæ in rubr. ff. de offic. eius, vltra alios gloss. 1. in cap. Romana de appell. in 6. Andreas Alciatus, in rubricam de offic. ordin. num. 23. Couarr. lib. 3. resolu. cap. 20. numero 4.
- 17 Tertium dubium est, delegatum inferioris, idest Auditoris legati non posse punire resistentes, qui non subsunt potestati primi delegantis, hoc est Auditoris, vt notat Abb. in cap. significasti, num. 5. de offic. deleg. ad id respondeo Serenissimum principem Albertum huius regni Lusitaniæ legatum de Late-re habere iurisdictionem Ecclesiasticam super omnes, cum totius prouinciæ legatus sit, cap. 1. de offic. legat. cap. 2. eodem tit. lib. 6. & per consequens Auditorem, qui eius iurisdictionem

18 dictionem exercet, & licet Abb. vbi proxime existimet delegatum non posse punire sibi resistentes, nisi sint subiecti primo deleganti, tamen id non videtur verum: quilibet enim delegatus potest punire sibi resistentes, cuiuscumque iurisdictionis illi sint. eam enim iurisdictionem habent a lege, non a primo delegante, cum causa delegata alicui, censeantur illi omnia concessa sine quibus eius iurisdictionis explicari non potest, & ita coertio in resistentes, & impediens iurisdictionē, iuxta regul. cap. præterea, de offic. eius, dum probant commissa causa censerī omnia commissa sine quibus illa explicari non potest, & mandata iurisdictione coertionem censerī demandatā, vt tradit Lusitanus Gaspar Vaz, qui in Patauina Academia floruit tempore Regis Emmanuelis in l. imperiū, mihi, fol. 18. vers. vlt. pro complemento materiæ, ff. de iurisdiction. omn. iud. Plane non potest vllō modo, vel saltem commode explicari causa, nec iurisdictionis delegati si non posset punire quoscūque resistentes, illusoria enim esset eius iurisdictionis. l. fin. ff. de offic. eius, a lege censeatur ad id data potestas, vt supra diximus, & ita contra Abb. melius aduertit Decius in dict. cap. significasti, num. 3. versic. sed aduertendum est.

19 Ex quibus omnibus infertur perperam fecisse excommunicatos ab N. delegato, qui
post

post declarationem publice sacra fecerunt, ius publice partibus reddiderunt, & publice communicarunt, cum rite aduersus eos processerit, & appellationes friuolæ fuissent a delegato N. iudicatæ. Licet enim magis præsumatur pro appellatione, quàm pro sententia ad hoc, vt si quis fuerit excommunicatus, pendente appellatione, de qua bona fide confidit, possit se gerere pro non excommunicato cap. dilectis, de appellatione, Innocentius in cap. bonæ memoriæ, de appellation. Nauar. in dict. cap. cum contingat, remed. 3. vers. secunda decisio. id tamen duobus modis, meo iudicio, limitandum est; primo vt non procedat quando notoria est iustitia sententiæ, a qua fuit appellatum, vel id est dubium, Cardin. in clemen. 1. num. 13. de sententia excommunicat. Abbas in cap. pastoralis, nu. 12. de appellatione, intendit Nauar. vbi proxime ad fin.

Secundo vt non procedat quando iudex, a quo, pronuntiauit appellationem esse friuolam, quia tunc cum magis præsumatur pro Iudice, cap. in præsentia, de renuntiatione pars, iam non potest confidere secure de appellatione, & ita abstinere debet, cum igitur N. delegatus pronuntiauerit appellationem esse friuolam, tenebantur iudices Ecclesiastici inferiores abstinere. Insuper in alia re iudices prædicti errasse videntur, dum scilicet

statim

statim post declarationem publice communi-
 carunt, licet enim excommunicatio fuisset
 nulla, cum tamen nullitas non fuisset notoria,
 oportebat illos publice denunciare eius nul-
 litatem, vt post Paludan. & alios tenet insi-
 gnis Nauarr. in dict. cap. cum contingat,
 remed. 3. vers. quinto facit, cum igitur id non
 fecerint grauerunt errarunt, & scandalum pu-
 20 fillis præbuerunt, quod maxime vitandum est
 cap. nihil, de præscript. cap. i. de noui ope-
 ris enuntiatione, præsertim hoc tempore,
 quo circumsepti hæresum monstris in magno
 periculo omnes catholici versamur. Non
 abs re alicui videbitur, siquidem huc vsque
 de sacerdote reo incarcerato egimus, breui-
 ter admonere in fine huius capituli, non esse
 iuri, aut rationi consonum id, quod aliqui iu-
 dices Ecclesiastici faciunt dum sacerdotes,
 21 aliosue clericos pro leuissimis culpis in car-
 cerem conijciunt. Nam Concilium Triden-
 tinum, de reformatione, sessione 25. cap. 14.
 constituit clericum conuictum de crimine
 incontinentiæ, primo tertiam partem reddi-
 tum beneficij amittere; secundo a benefi-
 cio esse suspendendum.

Tertio tandem eo priuandum esse: at in fi-
 ne subdit: Clericos vero, qui non habent be-
 neficia carceris pœna, & alijs pœnis punien-
 dos, quæ in iure canonico sunt præscriptæ,
 plane significans clericos habentes beneficia
 pro

pro crimine incontinentiæ non esse in carcerem conijciendos ante sententiam, vt patet per argumentum a contrario sensu, quod in nostro iure validum est, l. 1. ff. de offic. eius: id etiam declarando dictum Concilium Tridentinum, disponit constitutio huius Ebo-rensium Archiepiscopatus, tit. 16. a principio. quod rationi maxime conuenit, licet enim quando de similibus criminibus clerici accusantur, notorium sit eos aliquam infamiam incurrere publice, cum in iudicio accusatio instituat, argumento, cap. final. & ibi not. de cohabitatione clericorum, & mulierum: tamen multo magis ea crimina publica fiunt, si clerici in carcerem conijciantur cum magno populi scandalo & summo clericalis dignitatis dedecore subtrahuntur Ecclesijs diuina officia, ipsis miseris clericis alimonia, quam ex beneficij redditibus, & sacris celebratis sæpe sæpius sibi cõparant; quinimmo, & iuri communi consonant ea, quæ Conciliũ Tridentinum, & constitutio Archiepiscopatus disponunt: tradit Bernardus Diaz, in practic. cap. 6. num. 7. & ibi Salzedo. etenim cum carcer iure Canonico, & ciuili regulariter non sit inuentus ad pœnam, sed ad custodiam, l. aut damnum. 8. in ordine. §. solet, l. mandatis, 35. ff. de pœnis, adiuncto, cap. 1. de nou. oper. nuntiatione, periniquũ est clericum in carcerem conijcere pro crimine,

mine, quo probato nullam pœnam corporalem, sed solum fructuũ beneficij amissionem sustinere debet, ideoque summus Pontifex in cap. clericos, de sententia excommunic. in 6. constituit, clericos non esse in carcerem, conijciendos nisi excessus enormitas, vel alia causa rationabilis eos suaserit detinendos, intendit Concilium Tridentinum de reformat. sessione 25. cap. 6. ibi, In criminibus tamen ex incontinentia prouenientibus, de qua in decreto de concubinarijs, & in atrocioribus delictis depositionem, aut degradationem requirentibus, vbi de fuga timetur, ne iudicium eludatur, & ideo opus sit personali detentione possit initio solus Episcopus, &c. nec obstat, cap. tuæ. 6. de pœnis, cap. quamuis, 3. eodem tit. lib. 6. Concil. Trident. vbi supra, cap. 14. ibi carceris pœna, in quibus iuribus carcer in pœnam imponitur. Respondemus enim id aliquando fieri post sententiã latam, in qua reus condemnatur in crimine grauissimo, quod grauem pœnam merebatur; intendit Segura in director. Iudicium Ecclesiasticorum 2. par. cap. 13. nu. 4. nam cum Ecclesia plena mansuetudine, quam prælati, & eius ministri imitari debent, non imponat pœnam mortis, cap. 1. § 1. distinctione, cap. sententiam sanguinis, ne clerici, vel Monach. Innocen. recept. in cap. qualiter, & quando in 2. de accusat. nec ad metallum, vel trire-

mes soleat frequenter condemnare; ne crimina penitus maneat impunita, pœnam carceris in aliquibus criminibus grauissimis induxit, vel vbi alia pœna commode non potest imponi, de qua re non agimus, solum enim de captura rei differimus antequam de delicto plene constet. In qua specie regula est certissima, non debere aliquem in carcerem conjici pro delicto pro quo nõ venit imponenda pœna corporalis, si fideijussores dederit, vel facultates idoneas in loco possederit, iuxt. l. 1. ff. custod. reor. vbi notat Bart. & doctores communiter, & in praxi obseruari colliges ex Boss. in practica criminali, tit de carcera- to fideijussoribus committendo, Iulio Claro in practica criminali, quæst. 46. num. 7. intendit Abbas in cap. legebatur, num. 1. de maior. & obediens. vbi ait, quod iniuria fit ei cuius verbo credi debet, si ab eo exigitur scriptura sicut in simili dicitur, quod iniuria fit ei, qui ducitur ad carceres, si non admittitur præstans idoneos fideiussores, & ibi citat multos. Felinus num. 2. Segura in directorio Iudicũ Ecclesiasticorum, distinctione 2. parte cap. 13. num. 11. & 13. Amplia, vel si facultates in loco habeat iuxta dicta leg. ff. custod. reorum, intendit Dominicus in dicto capit. si clericos, num. 6. & 9. Quæ omnia adeo vera sunt, vt etiam si clericus non habeat beneficium, pro crimine incontinentiæ, quod

quod pœnam corporalem non mereatur, non possit detrudi in carcerem ante sententiam, si præstet idoneos fidei iussores, vel in loco habeat facultates iuxt. supradicta. Tridentinum enim vbi supra in cap. 14. tantum agit de carcere imponendo post sententiam.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Non est recedendum facile a littera vulgari textus.
- 2 Typographi reprehendendi sunt grauissime si ex sententia vnius, vel alterius, litteram vulgarem mutant, & quid agere debeant.
- 3 Littera vulgaris huius text. recipienda est, non vero illa, quam aliqui noue afferunt.
- 4 Quid significet, vua, in hoc textu declaratur.
- 5 Si vua abscissa sit, & seruus conualuit, nec amplius renascitur non est locus redhibitioni, secus si non conualuit, vel vua renascitur.

CAPVT SEXTVM.

DEM ait, Si vua in gutturo alicuius præcisa sit, tollere magis, quàm præstare redhibitionem, quia morbus minuitur. Ego puto si morbus desinit, nõ esse redhibitioni locum, si autem vitium per-

G 2   feueret,

seueret, redhibitionem locum habere. Hæc sunt verba Iureconsulti Vlpian. in l, quaritur 14. §. Idem si vua, ff. de ædilitio edicto: quæ sic leguntur in vulgaribus codicibus, vt legit Budæus in Pandect. in hac lege in §. Si quis habeat. Anton. Augustin. præsul Reuerendissimus, & bonarum litterarum summe studiosus lib. 1. emendationum, cap. vltim. in alia re emendans, text. quod non probo. neque enim a vulgari, & recepta littera facile recedendum est, nisi cum vel sententia non quadrat, vel alius error apparet: aliter facile erit vnicuique ad libitum litteram inuertere, idque ego soleo dicere ex multis inuersionibus litterarum, quibus certe scio litteram communem præstare. Illudque magis ægre fero typographos propter dictum vnus, vel alterius litteram vulgarem librorum emendare: id enim acriter reprehendendum erat. Imprimant secundum litteram vetustiore: & in margine adijciant cuiuscûq. animaduersionem, vel censuram, vt plane sciamus, quid communis, & antiqua littera habuerit, & quid recentiores in melius reformauerint, liberumque sit cuilibet vel defendere litteram vulgarem, vel recipere nouam emendationem recentiorum, quod hic admonere libuit. video enim clarissime in hac lege id, in quo Typographi peccant. etenim cum in hoc textu secundum litteram vulgarem, & communem,

lega-

legatur, idem ait si vua, & sic legant Budeus & Augustin. supra citati, iam in multis codicibus legitur, idem ait, si vena, propter dictum vnus illud existimantis, cras aliter Typographi litteram mutabunt propter alterius opinionem, cum sine dubio hic legendum sit secundum vulgarem editionem, idem ait, si vua. Nam quis dicet præcisa vena ingutturæ, alicuius, in quo quælibet incisio nimis periculosa est secundum Medicos, non laborare morbo, illumque hominem morbosum appellari non posse. Nemo sane, nisi ille, qui ignorans, quid sit vua, facilem habeat animum, ad mutandas litteras receptas. Defendo igitur litteram communem & vulgare dum habet, idem ait si vua, est autem vua morbus, pellicula quædam in fine palati dependens, circa fauces, vt in homine hiante conspicitur, sic dicta, quia vt vua dependet, & humiditate variatur, & est vocis moderatrix, & aliquando ad similitudinem vux intumescit, de quo morbo late agit Galenus 11. de vsu partium, cap. 11. littera d. Auicenna 93. tract. vnico, cap. 1. Philosoph. lib. 3. cap. 3. facit mentionem huius morbi, Plinius multis in locis illi remedia adiiciens: apud nos, *gorgonços*, appellari audiui in quadam Lusitaniæ parte. Remedium magnum est prædicto morbo, si credimus ipsis medicis, dum intumescunt, vuas abscindere, sed est quàm periculosum,

ideoque maximas docent cautelas ad earum abscissionem, & ob id Iureconsultus Pædus aiebat, si abscissæ sunt redhibitioni non esse locum, quia adhibito principali remedio morbus diminutus esse videbatur, sed melius Ulpianus, optimus magister, qui propter periculum abscissionis, & renascentis mali distinguit, aut morbus, scilicet vicia, definit per abscissionem, & tunc non est locus redhibitioni, aut post abscissionem adhuc manet periculum, vel ipsa vicia renascitur, & tunc cum adhuc morbus non desierit, redhibitioni locus est.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponitur quæstio examinanda, & referuntur duo argumenta pro parte affirmatiua.
- 2 Referuntur Auctores asserentes partem affirmatiuam quæstionis.
- 3 Contraria sententia assertur, & duo argumenta eam suadentia.
- 4 Citantur Auctores, qui tenent hanc contrariam sententiam.
- 5 Declarantur breuiter diuersa doctorum opiniones in hac materia.
- 6 Romanis fuit fere Religio decedendi cum testamento, ideoque plures institutiones substitutiones faciebant; tradunturque definitiones substi-

substitutionum, & diuisiones.

- 7 Non potest Paganus verbis directis, aut ciuilibus substituere, & declaratur significatio verborum, ciuilia, & directa, obliqua, & precaria.
- 8 Semper attendi debet, & obseruari testantium voluntas, quæ optime colligitur ex verborum tenore.
- 9 Proponitur conclusio respondens questioni propositæ asserens substitutionem factam, quæ non potuit iure directo valere minime trahi ad fideicommissum, nisi ex voluntate testatoris, aut aliunde contrarium colligatur.
- 10 Traditur intellectus, l. Scauola. ff. ad Trebell. & cap. Raynutius, de testam.
- 11 Traditur intellectus, l. Credendum, §. si vero maritus, ff. qui petant tutores.
- 12 Expenditur doctrina Pauli Castrensis, consilio 43. volum. 2.
- 13 Proponuntur difficultates aduersus intellectum approbatum.
- 14 Redditur responsio ad difficultates propositas.
- 15 Proponitur intellectus communis ad l. precibus C. de impuber. & alijs substitutionibus.
- 16 Confirmatur intellectus communis duobus fundamentis.
- 17 Reijcitur intellectus communis.
- 18 Traditur verus intellectus ad legem, precibus, de impub. & alijs substitut.

I

CAEVOLA respondi: Si pater filium suum impuberem ex a se scripserit heredem, eique codicillis substituerit, deinde filius impubes decesserit, licet substitutio inutilis sit, quia codicillis hereditas neque dari, neque adimi potest: tamen benigna interpretatione placet, ut frater, qui ab intestato pupillo successit, substitutis fideicommissis obligetur. Quod si inuicem fuerint substituti, & in fideicommissis substitutionem valere, vnoque eorum mortuo, qui supersunt, totum accipiunt. Haecenus Scævola Iureconsultus, ex quo text. post Bart. ibi, doctores communiter deducunt, substitutionem directam factam in codicillis trahi ad fideicommissariam: idque extendunt multi ad omnem substitutionem, quæ non potuit valere iure directo, plures tamen id non admittunt: alij, ut apud nos sæpe sæpius fieri solet, si Comico credimus, dubitant. In gratiam igitur doctorum dissentientium, quæstionem hanc discutiamus, Vtrum substitutio compendiosa facta a pagano, quæ non potuit valere iure directæ pupillaris intra pubertatem, postea ad fideicommissariam trahatur? Nam ex illius resolutione intellectus dictæ, l. Scævola, apparebit, & articuli propositi materiam

riam declarabimus. Et pro parte affirmatiua, quòd scilicet substitutio compendiosa a pagano facta, quæ non potuit valere iure directæ pupillaris intra pubertatem, ad fideicommissariam trahatur; argumentor sic: Substitutio, quæ non potuit valere iure directo, quia sine solemnitate facta fuit, verbi gratia, in codicillis, vel propter conditionem illius, cui substituitur, vt quia est pubes emancipatus, vel extraneus trahitur ad fideicommissariam, sed in hac specie compendiosa facta, a pagano nõ potuit valere intra pubertatem iure directæ pupillaris, ergo ad fideicommissariam trahenda est. Maiorem huius argumentationis probat summus Pontifex, si recte ponderetur, in cap. si Pater, de testamen. in 6. Iureconsultus in hac lege, Scæuola, subtilis Papinianus in l. Centurio, ff. de Vulgar. Cuius rei illa videtur arguta ratio, quia cum semper actus nostri eam interpretationem habere debeant, vt quoad fieri possit omnino valeant, necessarium est mentem eos celebrantium interpretari secundum actus, & rerum dispositarum naturam, vulgaris regul. l. plenum. §. equitij, ff. de vsu, & habitat. leg. cum vnus. §. fin. ff. de aliment. & cibarij. legat. Atque ita maiorem hanc tamquam in iure satis notam constituit Accurt. cui tam libenter iure optimo credunt interpretes, in leg. verbis ciuilibus, verb. volunt. ff. de vulgar. & pu-

& pupill. gl. in l. cum quis decedens. §. Sciam, per text. ibi, ff. de legat. 3. verb. accipere: ex nostris iuris Pontificij professoribus, post Ioann. Andr. Anton. & Abb. docet Imol. in cap. Raynutius a num. 179. de testamen. Berous, consil. 45. num. 8. Francus, & Domin. in cap. si Pater, a num. 73. de testam. in 6. ex legum prudentibus eorum Coryphæus, Bart. in leg. si filius familias, §. vt quis heredem, num. 1. ff. de leg. 1. Bar. in l. posthumus. §. si Paganus, num. 2. ff. de iniusto rupto, notanter, Alexand. nu. 10. & Cumanus in dict. §. vt quis heredem, Fulgosius in l. precibus, num. 9. de impub. & alijs: Alciat. in dict. leg. verbis ciuilibus, Costa in dict. cap. si pater 3. par. verb. interdum. num. 3. Vigilus in §. fin. Instit. de pupillari. Zazius de substit. 2. num. 17. Franciscus Gratian. de vulgar. & fideicommissar. substit. num. 7. Bursatus, consil. 71. num. 11. Iacobus Boniour in legum ænigmat. cap. 19. Ne mirere, quæso, humanissime lector, si præter solitum morem plures doctorum allegationes congeramus, libet enim ostendere modum, & stylum, quem plerique obseruant in Academijs, hanc enim quæstionem dum Iuuenis essem, & ad gradum licentiaturæ aspirassem, ventilauit in alma Conimbricensi Acad. gaudet enim illa ætas hac doctorum farragine, hoc iurium apparatu, a quo in scribendo, & in lecturis maxime fugien-

giendum esse puto. Minor autem, vt ad propositū redeamus, quòd scilicet hæc substitutio non potuit valere iure directæ pupillaris ex fitione constare debet, fingimus enim hanc compendiosam non posse sortiri effectū pupillaris directæ, quod sæpe sæpius potest accidere. Verbi gratia, si adoleuerit impubes, vel si arrogatus fuerit, vel alijs modis quibus pupillaris substitutio euanescit, vt alias docet Augustus in §. qua ratione Instit. de pupil. colligitur ex l. 2. §. planel. sed si plures. §. si ex affe. ff. vulgar. docet gl. in §. masculino, verb. substitutio Institut. de pupillar. gl. in l. quod fidei commissum verb. euanescit, ff. de legat. 1. vltra antiquiores resoluit Imol. in dict. cap. Raynutius, num. 86. Politus de substitutio. cap. de pupillari, a num. 41. Costa in cap. si pater, verb. interdum, a num. 42. Couarruias in dicto capitulo, Raynutius. §. 9. num. 6. Alciat. in l. 1. num. 158. ff. de vulgari, Conan. commentariorum iur. ciuil. lib. 10. capit. 8. num. 9. Celsus Hugo, consilio 68. num. 4. & consilio 71. nu. 1. Bursatus consilio 51. num. 23. Gomes. tom. 1. cap. 7. num. 3. consequentia recte infert.

Secundo pro eadem parte sic arguo: In omnibus mortalium actibus, & præcipue iam iam decedentium supremis elogijs illud obseruari consuevit a nostris legum prudentibus, vt quoad fieri possit volūtas agentium
confer-

conferuaretur, sed cum aliquis testamentum condit, id maxime exoptat vt ab eo relicta, quoquo modo adimpleantur, ergo substitutio compendiosa a pagano facta, quæ non potuit valere iure directo ad fideicommissariam trahenda est. Maiorem probat text. in l. in conditionibus. ff. de condition. & demonstr. text. in l. in testamentis, ff. de reg. iur. text. in l. cum quæstio. C. de legat. text. in leg. cum virum, Cod. de fideicommiss. text. optim. in leg. non aliter ff. de leg. 3. Cuius rei illa probatio sufficiat, Iurisconsultos scilicet tam anxie verborum significationes exquisiuisse, solius voluntatis habendæ gratia, & ob id Quintilianus aiebat, Iureconsultos ex verbis viuere. Doctorum testimonijs parcimus, qui infiniti prope citari possent. Vix enim vnus aut alter est ex tot millibus, qui id axioma sæpius non vsurpet. Minorem vero probat text. in leg. ex facto 17. ff. ad senat. consult. Trebellian. in principio, ibi, verum videri per hoc rogasse vt hereditatem suam ei restituat, l. similes. ibi, Nec credendus est quisquam genus testandi eligere ad impugnanda sua iudicia, ff. de militar. testam. l. qui filium, ff. ad sent. consult. Trebellian. l. illud, §. tractari, ff. iure codicillorum, l. filius familias, §. Vt quis heredem, ff. de legat. 1. l. imperator. §. penult. ff. de leg. 2. l. quidam testamentum, ff. de vulgar. & pupillari. l. vxorem. §. Seium, ff. leg. 3.

leg. 3. l. Si mater, Cod. de inoffic. testam. §. sed & si quis, vers. testamentum, Instit. quibus modis testamenta infirm. idque probatur manifeste ex reg. tex. in l. multum interest. ff. de verborum obligatione, per quæ iura id tamquam certissimum constituit, gloss. verb. voluntatem, in l. heredes mei, §. cum ita. ff. ad Senatus consultum Trebellian. gl. in l. cum proponebatur. verb. quæreretur. ff. de leg. 2. docent vltra antiquiores, Paulus Imola, & Cuman. in dict. §. vt quis heredem, Boerius, decisione 44. num. 16. Costa in dicto cap. si Pater 3. parte verb. interdum, num. 102. Iacobus Boniour, in legum ænigmat. cap. 19. notat Iason in l. 1. §. si quis ita, ff. de verbor. num. 26. refert multos Andr. Tiraquell. de primogen. quæstione 53. num. 29. idem Tiraquell. in l. si vniquam, verb. libertis, numer. 421. Gomef. 1. tom. cap. 7. nu. 4. consequentia recte infert. Et ita hanc sententiam his, & alijs argumentis, quæ mihi non adeo arri-
 2 dent, tenuit Innocentius, qui an primus, an secundus huius opinionis auctor fuerit, parum ad nos pertinet, in dicto capitulo, Raynutius, num. 3. & 5. Ioan. Andr. num. 19. in dicto cap. si pater, vbi Dominicus, & Perusinus, num. 73. communem appellat Anton. in dict. cap. Raynutius, num. 4. & tamquam æquiores amplectitur Abb. num. 21. vbi cõmunem Canonistarum dicit Imol. num. 143

Ex legum prudentibus in eam inclinant Bar. in dicta l. centurio, a num. 14. Bald. in l. ex tribus, Cod. de inoffic. testamen. Salicetus in l. precibus, Cod. de impub. & alijs substitution. vbi Dec. defendit, num. 17. allegarunt antiquiores legum prudentes Alexand. & Philippus Corn. in dicta leg. Centurio, nu. 64. Corraf. in dicta l. precibus, num. 87. Politus de substitutione, cap. de compendiosa, num. 25. Zazius eodem tractat. num. 17. latissime defendit Galliaula in dicta l. centurio, colum. 47. vbi Lanfranc. Orian. a nu. 24. Gomes. 1. tom. cap. 3. a num. 4. Aeguinarius Baro lib. 5. Manual. tit. 6. in principio, Bursat. consilio 8. num. 29. latissime, Sfortia odo in tract. de compend. part. 5. art. 3. conclus. 9. fol. 158. Contraria tamen sententia, immo, quòd substitutio compendiosa ad fidei commissariam nõ trahatur haud leuibus fulcitur argumētis. pro qua primo sic arguitur: Actus nequaquam possunt operari sine voluntate eos celebrantium, atqui si substitutio compendiosa ad fideicommissariam traheretur, iam actus sine voluntate agentium operaretur, ergo compendiosa substitutio quæ non potuit valere, ad fideicommissariam minime trahitur. Maiorem probat text. in cap. cum voluntate de sentent. excommunic. l. 1. ff. de pact. l. 2. §. si conuenerit, ff. de positi, l. non omnis, ff. si certum pet. l. obligationum substitutione

stantia. ff. action. & obligat. docet Seneca, lib. de morib. in principio, actio autem omnis, inquit, voluntaria est, tam honesta, quam turpis; ultra Aristot. & Philosoph. S. Thom. 1. 2. quæst. 2. art. 1. Sot. lib. 1. de iust. & iure, quæst. 1. art. 9. ex nostris ultra antiquiores Gomez. 1. tom. cap. 7. num. 3. Tiracquell. in tractat. Lignagier. §. 36. gloss. 2. nu. 23. Zazius in leg. si stipulatus fuerim illud, aut illud, num. 26. ff. de verbor. Franciscus Conan. vir apprime doctus cōmentariorum, iur. ciuil. cap. 6. num. 7. Bursat. consilio 72. num. 19. Minor vero ex eo patet, quia solum præsumitur fecisse vnicam substitutionem, directam scilicet, quæ principalior est, nec ad aliam substitutionem volūtatem suam accommodasse, vt alias respondet Iur. consil. in l. 1. §. si quis ita ff. de verb. tex. in l. an inutilis 2. responso. ff. acceptil. l. hoc autē. ff. de heredit. vel de actione vendit, l. non codicillum, Cod. de testament. l. 1. Cod. de iurisdictione omnium iudicum, tex. optimus in l. cum hic status. §. si quis sponsam, ff. de donat. inter vir. & vxor. est elegans doctrina, Bal. in l. in testamento, in 2. num. 4. Cod. de testamen. milit. idem Bald. in l. precibus. num. 35. Cod. de impub. & alijs substitutio. Corn. in l. non codicillum, notab. 3. Cod. de testamen. Ioann. Crot. in dicta leg. 1. §. si quis ita, 1. lectur. a num. 7. Ripa. num. 15. Zazius, num. 25. resoluit

soluit Gomef. in §. in personam, num. 21. Institut. de action. Alciat. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 36. ad fin. consequentia recte infert.

Secundo, & pro eadem parte sic argumentor: Si substitutio compendiosa, quæ iure directo non potuit valere ad fideicommissariam traheretur, traherentur etiam libertates directe datæ, sed hæ non trahuntur, ergo nulla substitutio compendiosa, quæ iure directo non potuit valere ad fideicommissariam trahenda est. Maior huius argumentationis suadetur, quia libertates in iure maxime sunt favorabiles, text. in l. libertas omnibus rebus favorabilior est. ff. de regulis iuris, l. Papinianus. §. quarta autem. ff. de inoff. testam. l. Antoninus, ff. de fideicommissar. libertatibus, l. Imperatores, l. vlt. ff. de manumissis testamentis, idque ex eo confirmatur. Constat enim piam causam, cui libertas æquiparatur, innumera habere priuilegia, innumeros fauores, vt per Tiraquell. de priuilegijs piæ causæ, Couarruias in cap. cum tibi, num. 6. de testamento Menchac. controuersiar. illustr. cap. 103. num. 13. Anton. August. lib. controuersiar. de testamen. quæst. 17. Capra reg. 102. num. 3. Cricou. Com. opinion. centur. 4. conclusione 73. & conclusione 89. centur. 5. Roland. a Valle, consil. 33. num. 18. vol. 3. Bursat. consilio 47. a num. 6. & ad praxim
 vtilliffi-

vtilissime deducens Anton. a Gamma, decis.
 175. num. 3. Minorem vero probat Iurecon-
 sultus in l. Stichus seruus 39. ff. de manumis-
 testamen. textus in l. 2. §. 1. ff. de iur. codicil-
 lor. l. libertates. ff. de fideicommiss. libertat.
 text. in §. libertas, Instit. de singul. rebus per
 fideicommissum relictis asserit magis rece-
 ptum esse contra alios, Alexan. in leg. 1. §. si
 quis ita, num. 6. ff. de verbor. Fulgos. in leg.
 2. §. 1. ff. de iur. codicillor. Alciat. in dict. §. si
 quis ita, num. 31. Idem Alciat. lib. 1. Para-
 dox. cap. 5. rursus idem Alciat. in dicta leg.
 verbis ciuilibus, num. 181. vbi communem
 appellat, Costa in cap. si pater, 3. parte, verb.
 personis, num. 13. consequentia recte infert.
 Atque ita, his argumentis hanc sententiam
 tenuit, gl. mag. in fin. in §. qua ratione, Inst.
 de pupillari gl. vltima in l. centurio, & in dict.
 l. verbis ciuilibus, gl. vnica in l. in pupillari.
 ff. de vulg. gloss. in hac l. Scæuola, verb. obli-
 gatur. ff. ad senatusconsultum Trebel. gl. in
 d. l. precibus verb. fideicommissis gl. in dicto
 capitulo Raynutius, verb. substitutionis, glo.
 verb. absque deductione, in dicto cap. si pa-
 ter. Ex nostris tenuit Augustinus Berous in
 dicto capitulo Raynutius, numero 526. Imo-
 la. num. 779. Guillelmus verb. si absque libe-
 ris moreretur in 2. cap. de compendiosa, nu.
 3. Ioann. Faber. in §. qua ratione, num. 21.
 Instit. de pupil. Cyn. num. 20. Fulgos. num. 7.

magis communem dicit Alexand. num. 64. Iaf. num. 29. Galliaula ex num. 262. Rip. nu. 69. in dicta leg. Centurio, ex nouioribus Alciat. in l. verbis ciuilibus nu. 10. ff. de vul. Vi- glius in dict. §. qua ratione, num. 17. Couar. in dict. cap. Raynutius, §. 9. num. 15. Greg. Lopez in leg. 12. tit. 5. partit. 6. gl. verb. *heredara*: defendit Costa, in dict. cap. si pater verb. interdum, numer. 72. Roland. consilio 68. vol. 1. Rolandin. intractat. de substit. in materia compendiosæ num. 23. sequitur Soares in addition. ad Gomesium tom. 1. cap. 7. in fin. dicit magis communem referens fere omnes repetentes in dict. leg. precibus, Sfortia odo vbi supra. Ex his fortasse intelliget aliquis non esse in nostro iure quæstionem aliquam, quæ tot, tantosque iuris nostri prudentes in bella trahat. digladiantes sæpe sapius, hi nunc victoriam reportare contendunt, insultant illi protinus, illosque, qui aduersas partes defendunt, obiurgant, insurgunt e contrario alij, & aperto campo diuagantur, noua stratagemata struentes clamant se victores. hinc est vt hucusque belligerantibus semper victoria anceps modo his, modo illis fauens, nondum clare arriserit. Vtriusque parti Centurio adest, est enim lex, Centurio, tanti mali non leuis auctor, tunc enim maior est concertatio quando substitutio facta fuit verbis directis, nam si communibus concepta fuit

fuit, tunc alij semper fideicommissariam substitutionem, alij vero intra pubertatem directam, postea vero fideicommissariã afferunt, nemine, quem viderim, dempto, vt constat ex Anton. Gomez. tom. 1. cap. 7. num. 6. Co-uarruu. qui plures refert in dicto cap. Raynuttius, §. 9. num. 17. Costa in dicto cap. si pater verb. e contra, num. 8. Sfortia odo vbi supra, Bursat. cons. 71. num. 10. Ego tamen defendam substitutionem compendiosam, vel directam, quæ non potuit valere iure directo ad fideicommissariam minime trahi, nisi ex voluntate disponentis, vel aliunde contrarium apparuerit. Quod licet aliquis præsenferit, tamen nullus vsque ad hæc tēpora amplexus est, hoc si peregero non Centurionis quidem officium mihi assumam, sed tantum gregarij

6 sorte contentus ero. Pro resolutione primo præmittendum est antiquitus apud veteres illos Romanos, quibus testatos decedere pene fuit religio, eam consuetudinem inualuisse, vt testamentis, primis heredibus nuncupatis secundos adderent, vt si primi hereditatem aliquo casu non adijissent, eam vltimi nanciscerentur, testatur Appian. Alexandrinus, lib. 2. de bello ciuili Romanorum. Vnde apud bonos auctores, omitto Iureconsultos, primi & secundi heredis plerumque mentio fit, Suetonius Tranquillus in vita Augusti, cap. de

» testamento eiusdem, Heredes, inquit, insti-

33 tuit primos Tiberiũ ex parte dimidia, & sex-
 33 tante; Liuium ex parte tertia, quos & ferre,
 33 nomen suum iussit. Secundos Drusum Tibe-
 33 rij filium ex triente. M. Tullius pro A. Cluen-
 33 tio, memoria, inquit, teneo Milesiam quan-
 33 dam mulierem cum essem in Asia, quòd ab he-
 33 redibus secundis accepta pecunia partum si-
 33 bi ipsa medicamentis abegisset, &c. refertur
 33 in l. Cicero, ff. de pœnis: idem M. Tullius,
 33 lib. 1. de inuentione, Qui patris pupilli he-
 33 redes in prima cera, secundos in ima appel-
 33 labant Sueton. in Iulio C. Octauium ex do-
 33 drante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex qua-
 33 drante: reliquos in ima cera; meminit Ho-
 33 rat. lib. 2. satyra 4. dum ait.

33 *Et tabulas a te remouere memento.*

33 *Sic tamen vt limis rapias, quid prima secundo*

33 *Cera velut versu, solus; multisne coheres.*

33 *Veloci percurrere oculo, &c.*

Porro huiusmodi, vt ita dixerim, secundorum
 heredum institutio, substitutio vocabatur.
 Est enim substituere in locum alterius subro-
 gare, l. si grege, ff. leg. 1. l. in fraudem. §. con-
 ductor, ff. de iure fisc. hæc autẽ substitutio, re-
 lictis omnium huc vsque scribentium defini-
 tionibus, ne in re leuissima videamur imme-
 rito satagere, in hunc modum describitur,
 substitutio est institutio cuiuscumque here-
 dis in locum primi, vel alterius præcedentis.
 Quæ descriptio consonat cum alia Accurtia-

na, licet in aliquibus difsonet, quæ refertur in rubrica. ff. de vulgar. communiter receptus secundum Ias. in l. 1. num. 32. ff. de vulgar. Cagnol. in l. precibus, num. 3. Cod. de impuber. & alijs subtit Augustin. Berous in dicto cap. Raynutius, num. 277. Peralta in rubrica, num. 16. ff. de hered. instit. & consulendo probavit Philippus Corneus, consilio 106. num. penult. lib. 2. Dec. consilio 37. num. 3. Curt. Iun. consilio 780. num. 7. Paris. consilio 76. num. 13. lib. 2. Andr. Alciat. in rubrica, ff. de vulgari, & pupill. num. 1. intendit Zazius de subtit. col. 1. Viglius in princip. Instit. de vulg. num. 3. Et postremo confirmatur auctoritate Iureconsulti Caij lib. posteriorum cap. de substitution. Diuiditur autem in vulgarem, pupillarem, militarem, & exemplarem. Compendiosa namque & reciproca sub qua breuiloqua continetur, magis modi substituendi quam substitutio principalis dici possunt; fideicommissum autem, nec substitutio proprie, nec modus substituendi dici potest, vt colligitur ex l. recusare, §. Titius, ff. ad senatusconsultum Trebelleian. l. Gallus, §. quidam recte, ff. de liberis, & posthum. l. milites enim, ff. de militar. testamento, quod communiter receptum esse contra Alexand. notat Alciat. in dict. rubrica, num. 17. vulgaris igitur est illa substitutio, quæ omnibus, & ab omnibus, & in quemlibet casum fieri

potest, inde dicta, quòd vulgo fieri soleat, & vt ait Theophilus in princip. Instit. de pupillari, quoniam apta, idoneaque est vt cuius fiat tum extraneo, tum filio. Pupillaris autem substitutio est, quæ fit liberis impuberibus in potestate substituentis constitutis, nec in aliam recasuris. Militaris est, quæ concessa fuit militibus, colligitur ex leg. milites, & ex leg. miles, ff. de militar. testamento exemplaris autem est, quæ fit liberis minime testari valentibus, furoris, vel alicuius similis morbi causa, colligitur ex leg. ex facto, ff. de vulgar. Aliarum substitutionum, vel modorum substituendi descriptionem consulto omittimus, de quibus latissime doctores quotquot de hac materia scripserunt. Illud tamen nequaquam prætermittendum est, illas substitutiones vno, eodemque tempore non extitisse. Nam post florentis iam Reipublicæ Romanæ imperium ascitis legibus 12. tabularū vulgaris substitutio esse cœpit. erat enim antea viris Romanis magis studio imperium late, ac late propagare, quàm de bonis suis tam curiose disponere, idque originem habuit ex amplissima testandi facultate lege 12. tabularū concessa illis verbis: Vtique quisque rei suæ legasset, ita ius esto, refert Iureconsultus Modestinus in leg. verbis, ff. de verborum significatione, quæ verba eleganter explicat Auctor ad Herennium lib. 1. nouissime

Balduinus ad leges tabularū. Postea ex interpretatione iuris prudentum, quos vt inquit Titus Liuius decad. 1. lib. 3. simul peritos legum peregrinarum ad condenda noua iura, vsui fore credebant, moribus vtentium comprobata, pupillaris in vsu esse cœpit. text. in leg. 2. in princip. ff. de vulgar. adiuncta leg. 2. §. his legibus, ff. de origine iuris. Deinde militibus concessum fuit, vt directe substituerent, ea que militaris substitutio nuncupatur, leg. Centurio, ff. de vulgar. Postea solebant Augusti Imperatores petentibus concedere, vt possent substituere liberis cuiuscumque ætatis propter furorem, vel alium morbum, testari non valentibus, dicta leg. ex factō. Tandem id generaliter omnibus concessum est ab Imperatore Iustiniano, leg. humanitatis, Cod. de impuber. & alijs substit. §. qua ratione Instit. de pupillari.

7 Secundo præmittendum est iure ciuili Quiritum, quo vtimur, constitutum esse non posse paganū verbis ciuilibus, idest directis substituere: verbigratia, efficere, vt cum aliquis testamento suo heredem faceret, & postquam ipse heres adijisset hereditatem, secundus alter ab illo directe hereditatem adipisceretur. Huius rei illa videtur ratio non inefficax, quia qui semel est heres, amplius non potest ipso iure desinere heres esse, l. & si sine §. sed quod Papinianus. ff. de minor. l. ei, leg.

hereditas ex die 34. ff. de heredibus instit. l.
 quod contra, §. vni duo, ff. de regul. Iur. ad-
 iuncta, gloss. ibi. Docet hoc præludium vice-
 magistri, subtilis Papinianus in l. verbis ciui-
 libus, ff. de vulgar. Verbis ciuilibus, inquit,
 „ substitutionem post decimum quartum ætatis
 „ annum frustra fieri conuenit. Ciuilia autem,
 „ verba appellant, quæ, & directa nuncupan-
 „ tur, idque directe substituere appellauit idẽ
 Papinianus in dicta l. Centurio. Horum ver-
 borum diuisione illa est, quòd alia sint ciuilia, &
 directa, alia precaria, & obliqua, alia vero
 communia, vt quamplurimi tradidere secu-
 ti Bartol. in dicta l. Centurio, num. 18. defen-
 dit Costa in dict. cap. si Pater 3. parte, verb.
 interdum, num. 79. Couar. in dicto cap. Ray-
 nutius, §. 7. a num. 4. refert nouiores in ean-
 dem sententiam, Bursatus, consil. 71. nu. 10.
 Licet eam diuisionem non recipi asserat, las.
 in dicta leg. precibus, num. 9. vers. sexto, &
 tamquam commentitiam reiiciat Alexander
 in dicta leg. verbis ciuilibus, num. 2. Aemil.
 Ferret. num. 5. Rursus idem Alex. in dicta l.
 Centurio, nu. 65. præsensit Vigilus vir acer-
 rimi iudicij, in princip. Instit. de pupillari,
 num. 18. Ex quorum mente altera tantum
 sunt verba directa seu ciuilia, altera obliqua,
 seu precaria, exornat Goueanus Lusitanus
 noster, olim in principatu Pedemontano lit-
 teris, & fama insignis in dicta leg. verbis ciui-
 libus

libus, Franciscus; Conan. commentarior. iuris ciuilis lib. 10. cap. 8. num. 9. Forcatulus dialogo 25. Cuiac. lib. 11. obseruationum, cap. 25. Quæ quidem opinio a prima nõ adeo dissentit. Licet enim principaliter verba, aut sint directæ, aut obliqua, tamen negari non potest quædam verba, de se directam, & ciuilem institutionem significare, quædam obliquam, & precariam, quædã rursus ad vtramque posse accommodari, quæ communia recte dici possunt. Horum verborum notationes, & etymologias conati sunt explicare viri grauissimi, & doctissimi, inter quos est Andr. Alciat. qui multum sibi hac in re iure tribuit, lib. 10. parerg. capitulo primo. Rursus idem Alciat. in dicta 1. Centurio num. 65. Costa in dicto capitulo si Pater 1. parte verb. moreretur, nu. 7. Conan. & Cuiac. vbi supra Barnabas Brisson. de verb. significatione, verb. directũ, sed profecto minus belle; possentque, si tempus, & locus concederent, facillime refutari. Quapropter, his omnibus reiectis, dicendum est verba directæ, & obliqua sibi aduersari quemadmodũ, & illa ciuilia, & precaria. Directæ enim vel illa dicuntur, quæ significant aliquid fieri, factum, vel faciendum esse, ex persona proferentis ipsa verba: obliqua vero quæ non ex persona proferentis, sed ab alio. In hunc sensum his verbis vtitur Iustinus, lib. 38. dum ait. Quam orationẽ dignam

„ gnam duxi, cuius exemplum breuitati huius
 „ operis infererem, quam obliquam Pompeius
 „ Trogus exposuit, quoniam in Liuius, & Sal-
 „ lustius reprehendit, quòd conciones directas
 „ pro sua oratione operi suo inferendo histo-
 „ riæ modum excefferint. Sic in nostra materia
 quando testator verbis vtitur, quibus signifi-
 cat velle vt hereditas ex se ad alium transfe-
 ratur, directæ verba vocantur, quando vero
 illis vtitur quibus significat velle, vt ab alio,
 & ex manu alterius hereditatem capiat, tunc
 obliqua dicuntur vt colligitur ex l. coheredi,
 §. cum filio, ff. de vulgari. Appellantur autem
 ciuilia verba, quia institutiones illis verbis
 factæ de rigore Iure ciuili firmæ, & validæ
 erant, secundum verba legis, 12. tabul. Vti
 quisque rei suæ legasset, ita ius esto, institu-
 tiones vero factæ verbis precarijs validæ non
 erant, sed infirmæ. Testatores enim pudori
 heredum confidentes illos precabantur vt he-
 reditatem alicui restitueret. Docet Impera-
 tor in princip. Instit. de fideicommiss. hered.
 Idque ea ratione a principio fieri consuevit,
 vt quoquo modo hereditatem ciuis Romani,
 adipiscerentur ij, qui capere non poterant
 ex testamento sine sua culpa, verbigratia pe-
 regrini, vt explicat Theophilus in dict. prin-
 cipio Instit. de fideicommissarijs heredit.
 Peregrini autem erant ij, qui ciues Romani non
 erant, vt contra Accurt. & alios linguæ lati-
 næ mi-

nã minus peritos aduertit Alciatus, lib. 1.
 parerg. cap. 15. Conan. lib. 10. commentar.
 iuris ciuilib, ca. 10. Viglius in §. hi quos num-
 quam, Instit. de her. instit. num. 3. At non ci-
 ues Roman. hereditatem ciuis Rom. non po-
 tuisse capere pro comperto habuere Iurecon-
 sulti veteres, licet apud nostros recentiores
 id asserere nefas sit. Verum enimvero illud
 mihi probabile est, in hac re hodie consuetu-
 dine inueterata extante, nullum apud Roma-
 nos, nec apud nos discrimen esse faciendum,
 iuxt. cap. fin. de consuet. l. de quibus, ff. de
 legibus: olim vero verius esse nullum pere-
 grinum, id est non ciuem Romanum, potuis-
 se capere directo hereditatem a ciue Roma-
 no, vt innuit Marcus Tullius a nemine, quem
 viderim, in hanc rem citatus, in oratione
 „ pro Cæcinnâ. Deinde, inquit, quod Sylla tu-
 „ lit de ciuitate, vt non sustulerit horum nexa,
 „ & hereditates. Iubet enim eodem iure esse,
 „ quo fuerint Ariminenses, quos quis ignorat
 „ duodecim coloniarum fuisse, & a populo Ro-
 „ mano hereditates capere potuisse. Rursus cla-
 „ rius in oratione pro Archia poeta: His tem-
 „ poribus quem tu criminaris, ne ipsius quidẽ
 „ iudicio in ciuium Romanorum iure esse ver-
 „ satum, & testamentum fecit nostris legibus,
 „ & hereditates ciuium Romanorum adiit. Hęc
 „ adiuuxi, vt ostenderem vnde ciuilib, & pre-
 „ caria institutionis origo fuerit, de qua re ali-
 bi

- 8 bi luculentius differemus. Ultimo præmittendum est semper legum prudentibus maximæ curæ fuisse, agentium, & præcipue iam iam morientium voluntatem conseruandi, idque passim testantur Iureconsulti in l. eum, qui Kalendis, ff. de verborum obligation. Imperator in Auth. de nuptijs, §. disponat, collat. 4. voluntas tamen huiusmodi verbis saltē improprijs regulariter exprimēda est, l. quidam cum filium, ff. de heredibus instit. l. iubemus, Cod. de testamento, Galliaula, in l. Centurio, nu. 269. ff. de vulgar. Soar. allegat. 2. nu. 14. refert plures Andr. Tiraq. in l. si vnquam verb. libertis, num. 18. Cod. de reuocand. donat. Anton. Gamma decis. 27. nu. 3. hinc fit vt cum optimus index, optimaque signa sint verba, mentis, voluntatisque nostræ, quam vt ait M.
- 9 Tullius si homines sine verbis exciperent, verbis non vterentur, Iureconsulti de eorū significatione late disputent, illa primum contemplantur, l. si quis stipulatus 112. l. si ita stipulatus 126. §. Chryfogonus, ibi plerumq. in stipulationibus verba, ex quibus obligatio oritur inspicienda sunt, ff. de verbor. ideoq. etsi eorū propria significatio maxime attendenda sit, si tamen mens ex validioribus coniecturis aliunde perspiciatur, propria significatione reiecta, ea solum tenenda est, cap. intelligentia de verb. signif. c. ex his 22. quæst. 2. pulchre Iureconsultus in l. non aliter, ff. delegat. 3. Cic.

multis in locis, rem opinor, inquit, spectari oportere non verba, ob idq. vsus, & consuetudo loquendi præfertur proprietati verborum l. librorum, §. quod tamen Cassius, ff. deleg. 3. Labeo, §. nec mirum, ff. de suppel. legat. docuerat antea Horat.

Multa renascentur, quæ iam cecidere, cadentq.

Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus

Quæ penes arbitriū est, & vis, & norma loquēdi.

Curiose A. Gellius noctium Atticarum lib. 12. c. 13. vltra Abb. in c. 2. de verb. signific. & antiquiores, Andr. Alciat. in rubr. ff. de verb. significat. nu. 1. idem Alciat. in tract. de verb. significatione, lib. 2. nu. 27. plures citat Couar. lib. 1. resol. c. 5. numero 1. Hinc est, quod licet aliquis verba proferat, quæ aliquo modo ad duos actus exprimendos accommodari possint; cum tamen intellectus noster non possit eos simul, dummodo non sint alteri ad alteros subordinati, intelligere, vt cum Aristotele sentit S. Tho. 1. part. quæst. 57. art. 1. idem S. Thom. 22. quæst. 83. art. 13. ad 3. latius explicat Sot. lib. 1. de iust. & iur quæst. 5. art. 5. conclus. 7. in dubio debemus præsumere actum principaliorem, l. 1. §. si quis ita, ff. de verb. c. per tuas, de arbitr. S. Thom. 22. quæst. 69. art. 3. faciunt notata per Tiraquell. in tractat. lignagier. §. 30. gloss. 1. num. 9. Bursat. consilio 88. numero 23. Cum maior sit præsumptio quæ colligitur ex qualitate actus, quàm sit illa
quæ

quæ colligitur ex eo, quòd actus interpretandus sit eo modo vt valeat, text. in l. 1. §. cum qui, ff. de constit. pecunia, text. in leg. fideicommissum, in principio, vers. quoties, ff. de legat. 3. aduertit cum iudicio Andr. Alciat. responso. 25. num. 2. Idem Alciatus de præsumptione, regul. 3. præsumptione 34. nu. 6.

- 9 His ita præmissis ad quæstionem supra propositam, qua quærebat vtrum substitutio compendiosa, quæ iure directo valere non potuit intra pubertatem, postea ad fideicommissariam trahatur, vnica conclusione respondetur. Substitutio compendiosa quibuscumque verbis facta, quæ iure directo non potuit valere, ad fideicommissariam nūquam trahitur, nisi de voluntate disponentis, vel aliunde contrarium apparuerit. Probatur conclusio. Quando verba possunt significare duos actus, semper præsumere debemus partes voluisse celebrare principaliorem, cum duos non præsumantur facere, sed in hac specie verba possunt significare substitutionem directam, nempe pupillarem, insuper & substitutionem fideicommissariam: substitutio autem directa principalior est, ergo directa pupillaris solum fieri censebitur, cum principalior sit. Maior huius argumentationis probata est in 3. præludio, minor constat ex text. in cap. si pater, vers. cum in substitutionibus, de testamento, lib. 6. consequentia bene colligit.

figit. Diximus in conclusione, nisi de voluntate disponentis, vel aliunde contrarium apparuerit, quia cum illa, vt superius diximus, principaliter attendenda sit, ad fideicommissariam recte substitutio trahetur, dummodo
 10 de voluntate disponentis constiterit. Ex quibus primo infertur intellectus ad dictam legem, Scauola, ideo enim Iureconsultus ait, substitutionem de qua ibi, ad fideicommissariam trahendam esse, quia scilicet numquam potuit valere iure directo, cum, vt text. inquit, in codicillis fuerit facta: ex eo enim constabat testatorē voluisse fideicommissariam substitutionem facere; non enim est credendum illum voluisse facere actum nullum, argumento l. si miles, 3. in ord. ff. de militar. testam. cum vulgar. atque ita hunc intellectum reddiderunt communiter doctores hic, & in diuersis locis, vt ex inferius citatis apparebit.

Secundo infertur intellectus, ad cap. Raynutius de testament. dum probat facta substitutione filix Adiectæ, vt scilicet Alterocha & soboles, quam gestabat in vtero eidem impuberi succederent, si absque liberis moreretur, mortua ipsa Adiecta post pubertatē bona illa debere pertinere, ad Alterocham substitutam, non ad heredes ipsius Adiectæ, vt scilicet ideo in dicto capitulo Raynutius, substitutio illa ad fideicommissariam traheretur,
 quia

quia verbis communibus testator vsus est: verbi gratia, impuberi succederent. quod quidem verbum commune esse colligitur ex tex. in l. non solum, ff. de restitutione in integ. leg. non tantum, in principio, ff. de fideicommissaria hereditate cum alijs adductis per Bart. in dicta leg. Centurio, columna vltima, cui doctores, nemine dempto, astipulantur, vt constat ex Iason. ibi ad fin. Refert plures in id ipsum Couarruias in dicto capitulo Raynutius, §. 9. a num. 5. vers. Item verbum, Costa, in dicto capitulo, si pater, prima parte, verb. moreretur, num. 12. plane substitutionem verbis comunibus factam intra pubertatem valere iure directæ pupillaris, postea vero ad fideicommissariam trahi magis concors doctorum sententia est, vt constat ex adductis per Gomes. tom. 1. cap. 7. num. 6. Couar. qui plures refert. §. 9. num. 17. in dicto capitulo, Raynutius, Costa in dicto capitulo si pater, 3. parte, verbo, Et e contra, num. 8. Sfortia, odo, vbi supra, Bursatus, consilio 71. numero 10. Atque ita hunc intellectum ad dictum cap. Raynutius, in illis verbis tenuerunt communiter doctores in dicto cap. Raynutius vbi Abbas num. 18. Imol. 143. Ex legum prudentibus Bart. in leg. Centurio, num. 16. & ibi Ias. & Galliaula, numero 84. Alciatus in dicta lege, verbis ciuilibus, numero 18. plures hunc intellectum reddentes refert Couarruias in dicto

dicto cap. Raynutius, §. 9. num. 19. Commu-
nem hunc esse intellectum asserit Costa in di-
cto capitulo, si pater, 3. par. verb. interdum,
num. 79. Sed profecto hic communis intelle-
ctus non mihi arridet. In primis, quia, vt su-
pra resoluius, substitutio verbis communi-
bus facta, quæ iure directæ pupillaris non po-
tuit valere, postea regulariter ad fideicom-
missariam non trahitur.

Secundo, quia licet hoc verbum, Succe-
dat ei, possit dici commune, tamen si adiun-
gatur impuberi, iam non commune, sed di-
rectum debet censerî, nam in fideicommissio
solum quis succedit illi, qui fideicommissum
reliquit, vt colligitur ex l. coheredi, §. cum
filio, ff. de vulgar. l. pater Seuerinam, §. con-
ditionum, ff. de condition. & demonstration.
docet Bartol. receptus, in l. si arrogator,
nu. 27. ff. de adoption. vers. reuertendo, Bal.
in l. vltima, columna fin. versic. item dico,
Cod. de sacrosanctis Ecclesijs, Francus in
dicto capitulo, si pater, num. 61. versic. 10.
Philip. Corneus in consilio 47. num. 7. & 13.
lib. 1. Alciatus in dicta lege, verbis ciuilibus,
num. 14. & multis relatis hanc esse commu-
nem opinionem (Licet contrarium asserat,
Covarruuias vbi supra) contendit Costa in
dicto capitulo, si pater, prima parte, verb.
moreretur, num. 12. idem Costa in tractat. de
successione Regni Portul. pagina 131. Nec sa-

tisfacit distinctio inter verba directa simpliciter, & alia verba directa ciuilia, cui subscribit Costa vbi supra, num. 13. propter ea, quæ diximus in 2. præmisso; aliter hanc rem intelligendam esse, licet sibi communis intellectus non displicuerit, asserit Costa, d. verb. interdum, nu. 79. vers. mihi etiam: ideo scilicet in dicto capitulo Raynutius substitutionem illam ad fideicommissariam trahi, quia, scilicet Raynutius, de quo ibi, testatus fuerit inter liberos: plane testamentum inter liberos clausulam habet codicillarem, vt si non possit valere, vt agitur, valeat meliori modo, quo fieri possit, iuxt. l. hac consultissima §. ex imperfecto Cod. de testam. gl. recepta, in dicta leg. coheredi, §. cum filio, verb. non valuit, ff. de vulgari, plures allegat Costa, vbi supra Capra in tract. de substitutione cõpendiosa, prima specie, nu. 70. Bursat. consilio 71. num. 9. Sed profecto, nec hic intellectus applaudit, primo, quia doctores nostri falso adducunt, dict. §. ex imperfecto, ad probandum testamentum inter liberos cõditum habere clausulam codicillarem. solum enim text. ait voluntatem patris licet ex imperfecto testamento condito inter liberos deprehensam semper esse validam, quod maxime differt a clausula codicillari. hæc enim importat voluntatem disponentis in alio casu diuerso ab illo, qui a disponente fiebat, at in dict.

§. ex imperfecto, in ipso casu, in quo pater testator disposuit, conseruatur voluntas, licet solennitas aliqua deficiat. Insuper clausula, codicillaris importat, vt si non valet actus eo modo, quo disponens eum gerit, valeat eo modo quo valere potest. Plane in dicto capitulo, Raynutius, actus valebat eo modo, quo testator eum gerebar, si Adiecta intra pubertatem moreretur, & ita valebat directa pupillaris, quam disponens fecisse præsumitur, iuxta notata in secundo præmissio. Quapropter his reiectis intellectibus, verus, ni fallor, pendet ex his quæ superius proposuimus. Diximus supra, substitutionem compendiosam quibuscumque verbis factam, quæ iure directo non potuit valere intra pubertatem ad fideicommissariam non trahi, nisi contrarium de mente testatoris constet, sed in specie, dicto capitulo, Raynutius, constabat de voluntate disponentis, ergo nihil mirum si ad fideicommissariam trahatur. maior huius argumentationis probata est in conclusione: minor colligitur ex dicto capitulo, Raynutius ibi, Si absque liberis moreretur. quæ verba secundum solitum loquendi modum ad adultam ætatem referenda sunt, idest post pubertatem: consequentia recte in forma concludit. Confirmatur hic intellectus ex text. difficili in l. credendum, §. si vero maritus, quæ est vltima, ff. qui petant tutor. vbi si maritus reliquit si-

deicommissum a filio, si ipse filius sine liberis decedat, licet ipsa mater filio non petat tutores, tamen semper ipsi matri fideicommissum debetur. in primis nemo negabit in specie, dict. leg. credendum, pupillari substitutioni locum fore, vt colligitur ex l. Centurio, in principio, ff. de vulgar. gloss. recep. verb. omnimodo in l. precibus Cod. de impuberum & alijs substitution. idque negare, vt eius verbis utar, est contra Deum, & mundum, secundum Albericum in rubricam, ff. de vulgari, num. 93. idque receptissimum, licet aliquantulum subobscurè tradit Costa vbi sup. verb. verbis, num. 5. quòd autem etiam post pubertatem fideicommissarię substitutioni locus sit propter conditionem insertam, si sine

11 liberis, &c. agnouit gl. in dict. §. si vero maritus verb. ex alieno, vers. Tu dic, communiter receptã secundũ multos, quos allegat Paulus de Castro, in dicta lege, precibus, nu. 14. Guilielm. in dicto capitulo, Raynutius, verb. si absque liberis, num. 50. in fin. Ioann. Crot. in repetition. dicta lege, precibus, numero 13. Ripa, num. 89. Alciat. num. 16. in dicta leg. Centurio.

12 Secundo comprobatur intellectus ex doctrina Pauli Castrensis, consilio 43. volum. 2, vbi ait: Quòd si substitutio his verbis concepta fuerit, Si filius meus in ætate pupillari decesserit sine liberis, substituo Sempronium,

adhuc

adhuc huiusmodi substitutionem post decimū quartum annum ad fideicommissariam trahi debere, quam sententiam post multos sequitur Couarruias in dict. capitulo, Raynutius, §. 9. num. 1. ad fin. quam opinionem licet non probauerint Corneus consilio 11. volum. 2. Cumanus consilio 125. Costa ybi supra, verb. verbis, num. 4. & 14. tamen si substitutio fiat in hunc modum, Si filius meus deceaserit sine liberis, substituo Sempronium: tunc hæc substitutio absque dubio intra pubertatem directa pupillaris erit, post pubertatem vero fideicommissaria, gloss. in l. precibus ad fin. verb. fideicommissi, Cod. de impub. & alijs substitution. Guillielm. in dicto capitulo, Raynutius, tit. de compendiosa, num. 51. Ferrariens. in pract. tit. de forma libell. substitutionis compend. num. 18. Galliaula in dicta leg. Centurio, num. 57. ante illos Innocentius in dicto capitulo Raynutius, in principio, Bald. in l. ex tribus, nu. 4. vers. idem credendum, Cod. de inoffic. test. ultra alios Rip. in dicta leg. Centurio, num. 74. vers. ex quo infertur. Sapia in dicta leg. precibus, numero 87. vers. constitutis, Boerius decisione vltima, columna penultima, & vltima. In contrarium adsunt grauissimæ difficultates, & in primis vrget tex. in l. verb. ciuil. ff. de vulgar. vbi Iureconf. ait, post decimum quartum annum paganum verbis ciuil. frustra substitue-

re: cum igitur proponamus in hoc tex. testamentum pagani, & verbum, Succedat ei, quod directum, & ciuile est, secundum ea quæ superius diximus, nullo modo dicendum est substitutionem aliquam valere, vt alias notauit Aretinus in dicta leg. verbis ciuilib. nu. 7. vers. & pro declaratione, Alexander num. 64. in dicta leg. Centurio, vbi Galliaula, nu. 168. Curt. Iun. in dicta leg. precibus, num. 10. tradit Costa vbi supra, num. 14. ergo, & in nostra specie substitutio facta verbis ciuil. post decimum quartum annum nullo modo valere debuerat.

Secundo contra prædictum intellectum facit text. in leg. si frater, Cod. de fideicommissis vbi substitutio compendiosa, quæ verbis ciuilibus fuit facta, cū illa conditione, Si sine liberis, vt ex textu patet post decimum quartum annum iure fideicommissi non valet, nisi aliqua fideicommissi verba in ipsa substitutione reperiuntur, quæ fideicommissum importent, quem text. in hanc sententiã, antiquioribus relatis, induxit Ioan. Andr. in dicto capitulo, si pater, num. 21. Costa vbi supra, num. 15. ergo in nostra specie substitutio facta verbis ciuilibus, etiam cum conditione, Si sine liberis, post decimum quartum annum ad fideicommissariam trahenda non est. Non tamen recedendum est a prædicto intellectu: nec obstant difficultates superius adductæ,

nam

nam ad text. in dicta leg. verbis ciuilibus, respondemus Iurecōsultum ibi docere post decimum quartum annum non posse fieri, vt paganus directe hereditatem heredis ab eo facti, alij relinquat, quod quidem intelligendū est, si apparuerit disponentem id facere voluisse, nam si ex aliqua coniectura colligamus velle testatorem, vt hereditas ad aliquem iure fideicommissi deueniat, tunc verba mere ciuilia, & directa flectemus, &, vt ita loquar, obliquabimus: id enim, dummodo de voluntate disponentis constet, recte fieri potest, vt insinuat tex. in l. quærebatur, 20. ff. de militari testamento, text. in l. pater filium, 36. §. fin. ff. de leg. 3. vltra antiquiores, docet Costa, vbi supra verb. in re certa, num. 10. Viglius in §. heres, ad fin. instit. de heredibus instit. Non obstat secunda difficultas deducta ex lege, si frater, Cod. de fideicommissis. respondemus enim in eo tex. non fuisse compendiosam substitutionem sed pupillarem, vt text. ait; illa autem verba, Si sine liberis, &c. non esse intelligenda quasi fuerint ipsius testatoris sed tantū ipsius Imperatoris, resoluunt Curt. Iun. num. 65. Sapia num. 67. in dicta leg. precibus, Mar. Anton. in repetitione, leg. hac consultissima, §. ex imperfecto, Cod. de testamento, num. 225. subscribit Costa, vbi supra verb. interdum, num. 82. licet aliter intellexerit in verbo, verbis, num. 14.

- 15 Tertio inferitur ex prædictis intellectus ad text. in l. precibus, Cod. de impuber, & alijs substit. vbi quædam mulier oblati Diocletiano, & Maximiano precibus proposuit maritum quemdam suum, militem, testamento factio filium communem instituisse, & alium secundum heredem scripsisse: deinde filius decessit, secundi heredes hereditatem ad se pertinere contendebant, e contra mulier vxor testatoris bona tamquam ad se pertinentia retinebat, & consuluit Imperatores de hac controuersia. Qui benigne responderunt id clarius distinguendum fore, vtrum secundus heres fuisset datus in casu, quo hereditas non fuisset adita a primo herede, an vero casu quo post hereditatem quæsitam mortuus esset, & rursus hoc vltimo casu distinguendum vtrum pater heredi filium substituisset si intra decimum quartum annum ætatis suæ, vel postea decessisset, nam si heres secundus in primo dumtaxat casu datus fuisset, verbi gratia, Si filius meus heres non erit, Titius heres esto; & deinde filius patri heres extitisset, constabat filij quancumque defuncti hereditatem ab intestato ad matrem pertinere, si vero, inquit Imperatores, substitutio in secundum casum, vel expressa, vel compendiosa non vsque ad certam ætatem facta reperiretur, tunc siquidem filius ante pubertatē decederet, eos haberet heredes, quos ei Pater

ter constituisset, si vero idem filius post pubertatem mortuus fuisset, tunc muliere filij sui successionem ab intestato obtinente, bona quæ patris, cum moreretur, fuerunt, velut ex causa fideicommissi petere posse substitutum, & ita decreuere illam compendiosam substitutionem ad fideicommissariam trahi, vt scilicet text. intelligatur, procedere singulari fauore militis ne eius voluntas, qui filio etiam post pubertatem substituerat, omnino 16 deficeret. Pro quo intellectu primo adducitur apud nos bene notum principium, vt scilicet in milite satis sit habere, & scire eius voluntatem, quòd certo aliquo modo voluisset bona sua ad aliquem pertinere, & si modus, quem assumpsit minus aptus videatur, alius 22 magis aptus inducatur, argumento, leg. 3. 22 ibi, sed cur non in milite diuersum putetur, ff. de militar. testamento. Idque suadet illud axioma, quod vulgo dici consuevit, militis 22 voluntatem liberaliorem præsumi, quàm pagani, text. in l. eius militis, §. militia ibi, quoniam voluntas quoque militis testamentum est, text. & ibi gl. verb. vendicare in l. Lucius, 41. §. 1. & ibi notarunt omnes, ff. de militar. testamento.

Secundo, & pro eodẽ intellectu facit, quod Imperator Antoninus Pius, quo militum suorum per omnia semper rata esset voluntas, cū institutus, & substitutus in continenti priusquam

quam hereditatem adirent, decessissent, re-
 scripsit, eos quibus ab his, & libertas, & he-
 reditas per fideicommissum data esset, per
 indeliberos, & heredes esse ac si vtrumque
 directe accepissent. In pagano autem liber-
 tatem solum confirmavit, idque tantum eius-
 dem libertatis favore, text. in l. nec enim,
 14. §. fin. cum l. sequenti, ff. de militari testa-
 mento, secundum quod videntur maxime
 quadrare illa verba, dicta lege, precibus, ibi,
 ex iusta causa fideicommissi, quasi significet
 causam iustam esse, quæ militis voluntatem
 tueatur, Quem intellectum vltra antiquiores,
 quos refert, præstat Couar. in dicto capitulo,
 Raynutius, §. 9. ad fin. Costa, qui his funda-
 mentis hunc intellectum approbat, vbi supra
 17 verb. interdum, num. 84. Ceterum hic intel-
 lectus, dict. leg. precibus, nequaquam reci-
 piendus est, in primis enim aduerto, vt supra
 tetigimus, & si militum voluntates iura pro-
 clament esse ad vnguem conseruandas, attamen
 quando ignoratur an ea sit voluntas mi-
 litis, tunc nullum habere priuilegium, sed mi-
 litis & pagani eandem esse rationem, tex. ele-
 gans ad hoc in l. Lucius Titius, ibi, legitimis
 probationibus ostendatur, ff. de militari te-
 stamento, tex. in leg. si duobus 38. ibi nisi hæc
 voluntas defuncti probata fuerit, ff. eodem.
 Plane in hac specie quando agimus an com-
 pendiosa ad fideicommissariam trahatur, in
 hoc

hoc hæsitamus, an voluntas disponentis fuerit, vt si substitutio intra pupillarem ætatem subsistere nequeat, postea per fideicommissum ad substitutum hereditas pertineat, quod si constet de voluntate tam in pagano, quàm in milite dicendum est substitutionem directã in dubio ad fideicommissariam trahi, nulla habita differentia, vt supra tetigimus, quantumcumque secure contrarium senserit Costa vbi proxime, cuius sententia tunc vera, est quando constiterit paganum velle directe substituere solum, nam paganus id non potest facere, miles vero potest iuxta notata in tertio præmisso.

Secundo, contra eundem intellectum considero, quòd Imperatores nullam mentionem fecerunt priuilegij militaris, immo ille text. collocatus est sub tit. Cod. de impub. & alijs substitutionib. in quo non de substitutionibus contra regulas iuris ciuilibus tractatur, sed de his, quæ secundum illas procedunt, præsertim, quòd in dubio semper interpretari debeamus dispositiones potius iure communi procedere, quam speciali militum priuilegio, vt probat text. in leg. in testamento 6. in 1. Cod. de testament. & tamquam receptum tradit Couarruias in dicto capitulo, Raynutius, §. 9. num. 13. ad fin. Insuper probabile est, quòd si Imperatores, in dict. lege, precibus, intelligerent in specie quam pro-

posu-

posuerunt militis priuilegium obtinere, id declararent, cum potissima ratio esset suæ decisionis, & fuisset res scitu digna, argumento leg. item, §. ait prætor vers. ea enim, ff. de iniur. Quapropter verus intellectus ex nostris principijs deducitur. Diximus supra compendiosam substitutionem factam quibuscumq. verbis, quæ iure directæ pupillaris non potuit valere, ad obliquam non trahi, nisi contrarium de voluntate disponentis constet, sed in specie dicta, legis precibus, constabat, ergo optime Cæsares Augusti responderunt ex iusta causa fideicommissi hæc bona ad substitutos debere pertinere. Consequentia in forma est. Maior probata est in conclusione: minor patet ex text. in dict. l. precibus, quia in illo secundo casu, cui Cæsares respondent, inquit, ante decimum quartum annum, vel postea decesserit, substituit, plane iam clarissime constabat militem voluisse, vt hereditas ad substitutos quoquo modo post decimum quartum annum pertineret, quod cum absque vlllo priuilegio militari posset fieri, nempe per fideicommissum, vt supra probauimus, merito Cæsares responderunt, ex iusta causa fideicommissi, illa bona ad substitutos pertinere, id est legitima, iuxta notatam in rubricam de testament. super verb. sententia iusta, in definitione testamenti posita de qua in l. 1. ff. de testament.

SUMMARIUM EX CAP. SEQ.

- 1 Relicto legato a testatore ad maritandas virgines Eborenses potest legatum conferri virgini territorij Eborensis vulgo no termo.
- 2 Patria non solum appellatur ille locus, in quo aliquis nascitur, sed & eius territorium.
- 3 Adducitur lex, qui in vico, ff. ad Municipalem.
- 4 Priuilegia concessa ciuibus censentur, nisi aliud repugnet, concessa ciuitatensibus secundum Bart. quem multi reprobant.
- 5 Quando est materia multum fauorabilis opinio predicta Bartoli verior est.

CAPVT OCTAVVM.

1 **Q**UOMODO aliquis in suo testamento reliquisset legatum ad maritandas virgines Eborenses, quærebatur an executor testamentarius posset dotem conferre virgini non natæ in ciuitate Eborensi, sed in territorio ipsius ciuitatis, vulgo no Termo. Respondi posse executorem testamentarium dotē cōferre virginibus territorij Eborensis.

Primo, quia cum ex mente testatoris apparet, quòd voluerit dotare virgines patriæ vulgo

vulgo de sua terra, vt in specie proposita apparebat, non solum videtur velle vt Patria, sit ciuitas, quæ solo murorum ambitu continetur, sed eam quam homines communiter Patriam vocant iuxta leg. cum pater, §. hereditatem, ff. de leg. 2. at homines non solum appellant Patriam locum in quo nascuntur, sed illum in cuius territorio nascuntur, ergo appellatione Patrię intelligēdus est totus territorij ambitus.

3 Secundo facit pro eadem sententia, l. qui ex vico ortus est, eam Patriam intelligitur habere, cui Reipub. vicus ille respondet, ff. ad Municipal. & ibi Accurt.

4 Tertio, quòd omnes immunitates, honores, & priuilegia, secundum opinionem Bartoli in consilio 96. & in l. 2. ff. de verborum significatione, quæ conceduntur ciuibus censentur concessa ciuitatensibus, quia scilicet exconiecturata mente disponentis appellatione ciuium veniunt ciuitatenses, igitur idē dicendum est in nostra specie, cum in testamentis voluntas maxime spectetur iuxta leg. in conditionibus, ff. de condit. & demonstrat. Auct. de nuptijs, §. disponat, collatione 4. Et

5 licet prædicta Bartoli opinio vbi supra non approbetur communiter, cum aduersus eam aliqua iura ponderentur, vt videre est per Ludouicum Teixeira Lusitanum, qui apud nos olim in magnis magistratibus constitu-

tus floruit, in leg. 2. columna quarta, ff. de reb. dub. tamen eadem opinio Bartoli absq. dubio recipienda est, quando natura priuilegij, vel aliquid aliud non repugnat, vt ciuitatenses cōprehendantur, & materia priuilegij est nimis fauorabilis tunc enim his cōcurrentibus, quidquid ciuibus tribuitur, censeatur attributum ciuitatensibus. Cum igitur hæc, de qua agimus, sit multum fauorabilis vt pote, quæ beneficium, & eleemosynam continet iuxta capitulū dilecti, de donatione, merito testator qui de Eborensibus loquitur, intelligendus est sensisse etiam de his, qui in territorio, hoc est, *no Termo*, oriuntur, vt alias intendit Abb. in capitulo Rodulfus, nu. 6. de rescript. Alexander de Imola in l. 1. nu. 13. ff. de soluto matrimonio, & facit pro hac parte Ord. lib. 2. tit. 21. in principio.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *In aliquibus Ecclesiis Cathedralibus Lusitanie debent consentire omnes Canonici, vt donatio fiat.*
- 2 *In alijs Ecclesiis cathedralibus sufficit maior pars Canoniorum, & ita fit in hac insigni Ecclesia Metropolitana Eborensi.*
- 3 *Declaratur Statutum eiusdem Ecclesie Eborensis.*

- 4 *Iuri magis consonat maiorem partem capituli sufficere in donationibus .*
- 5 *Donatio remuneratoria indistincte potest fieri a capitulo .*
- 6 *Donationem remuneratoriam non esse veram donationem multi existimarunt, quorum fundamenta referuntur .*
- 7 *Contraria sententia cum fundamentis traditur.*
- 8 *Assignatur notabilis concordia inter utramque opinionem .*
- 9 *Nemo ad antidora obligatur, nisi in eodem, vel simili genere accepti .*
- 10 *Si beneficium pecunia aestimabile refertur in pecunia, vel re simili, non est donatio, secus si beneficium non aestimabile pecunia refertur in pecunia, vel re simili .*
- 11 *Capitulum remunerans beneficium pecunia aestimabile in pecunia, vel re simili nondonat vere, & ita absque dubio id poterit facere .*
- 12 *Capitulum remunerans beneficium non pecunia aestimabile, in pecunia, vel simili re, donat, & ita non poterit id facere casu, quo donare non potest .*
- 13 *Capitulum non potest donare distributiones .*
- 14 *Si absque fraude, & vlla machinatione capitulum cum causa donet aliquid de communibus redditibus, valida erit donatio .*
- 15 *Capitulum ratione Eleemosynæ poterit Canonico absenti donare distributiones .*
- 16 *Refertur Statutum quoddam notabile huius Ecclesie*

clesia Eborensis.

- 17 *Licet regula sit quòd non interessens diuinis, non lucratur distributiones, tamen illa regula habet aliquas exceptiones inter quas illa vna est, quòd incarceratus sine sua culpa eas lucratur.*
- 18 *Consuetudine in Ecclesia Eborensi introductum est, ne repetantur distributiones quotidiana semel concessa beneficijs, qui incarcerati fuerunt, licet postea appareat eos habere culpam.*
- 19 *Duo dubia proponuntur examinanda.*
- 20 *Ad percipiendas distributiones quotidianas requiritur evidens vtilitas Ecclesie, nec sufficiet qualisqualis.*
- 21 *Potest Legatus per statutum conditum modificare ius commune, non tamen omnino illud tollere poterit.*

CAPVT NONVM.

IN ea re solent aliquando controuersie excitari apud Canonicos, an capitulum possit donare fructus Canonico, vel alij beneficiato? In quo articulo primo aduertendum est, in iure nostro non satis esse expeditum an maior pars, an vero omnes Canonici, & singuli debeant consentire, quando tractatur de donanda re ali-

K cui.

cui. Sunt enim qui existiment in prædicta specie, singulorum vota dirigenda esse, eaque præcise requirant, alioquin si vnus solus fabam nigram (modus loquendi in capitulis vsitatissimus) iniiciat, nihil donatum censetur, idque deducunt ex regula, quod omnes, de reg. iur. in 6. l. in concedendo 8. ff. de aqua pluua arcend. l. Sabinus 28. ff. de cõmuni diuidendo. Etenim quando aliquid singulis competit vt singulis, debent ipsi singuli in ea re consentire, ne sine suo facto sua res sibi subtrahatur, leg. id quod nostrum, ff. de regul. iur. & ob hanc rationem in quibusdam Ecclesijs cathedralibus huius regni Lusitaniaci obtentum est, quòd in qualibet donatione facta in capitulo, *vulgo em fazer graça*, omnium Canonicorum consensus requiratur, alias si vnus solum deficiat, gratia non fit, &

2 donatio nulla est. Contrarium tamen in alijs Ecclesijs cathedralibus obseruatur, vt in hac insigni, & præclara Ecclesia metropolitana Eborensi, in qua id ex maiori parte Canonicorum dependet. si enim maior pars censet donandum esse aliquid, id fit: idque deduci videtur ex regula text. in capitulo primo de his quæ fiunt a maiori parte capituli, cap. fin. eodem titulo, dicta leg. quod maior, ff. ad municipal. vbi Iureconsultus censet in communitatibus id censerì ab omnibus factum,

3 quod a maiori parte fit. Suadetur id ipsum

ratione non inefficaci deducta a quodam statuto huius Ecclesiæ Eborensis, quod habet non posse Canonicos donare distributiones, nisi postquam assignatæ fuerint singulis præbendis: sensit enim conditor illius statuti, ante illam assignationem nõ posse prædictas distributiones dici singulorũ, nec priuatorum, sed omnium in communi: cum igitur ante diuisionem factam, & illam assignationem, distributiones non censeantur singulorum, sed omnium in communi ex mente statuta condentis, ad donandas distributiones ante assignationem, vel diuisionem non requiruntur vota singulorum, sed maioris partis. De his enim quæ in communi possidēt Canonici, possunt ipsi disponere per viam communitatis: cum igitur in communitate illud dicatur ab omnibus fieri, quod a maiori parte fit, merito in illis maior pars sufficiet, non sic postquam redditus sunt assignati præbendis, quia tunc non in communi, nec per viam communitatis, sed iure proprio possidentur, ideoque vt de illis iam tunc disponatur singulorum, requiritur consensus iuxta dict. leg. in concedendo, ff. de aqua pluuiæ arcend. dict. leg. Sabinus, ff. communi diuidundo. Propter hæc existimarem magis iuri cõsonam esse praxim illarum Ecclesiarum, secundum quam in his donationibus maior pars Canonicorum sufficit iuxta, cap. fin. de his, quæ fiunt a maiori

parte capituli, cum similibus, quæ maximam habent rationem, vel quia in ea re agitur de re pertinenti ad singulos iure communitatis, vel quia ea donatio non proprio nomine sed administratorio totius Ecclesiæ fit, vel quia, id inductum sit ad faciliorem negotiorum expeditionem; alias enim fere nunquam donationes in capitulis fierent cū difficile sit multos in vnum consentire, leg. 1. in fin. ff. de acquir. poss. l. si plures, 3. §. quamuis, vers. apparet. ff. de administratione, & pericul. tutor. maxime ad donandum iuxta regulam, l. cum de indebito, ff. de probat. l. filius familias, ff. de donationibus. His suppositis quæritur an donatio possit fieri a canonicis in capitulo? Ante resolutionem huius dubij sciendum est, an donatio, remuneratoria sit vera donatio, cum enim dubitemus an Canonici possint donare inquirendum est, an remunerare sit donare, vt ex eo colligamus an etiam possint remunerare, est enim remuneratio species quedam donationis, vt inferius apparebit.

Etenim donationem remuneratoriam non esse veram donationem videtur probare tex. in l. hoc iure vtimur, §. Labeo, l. Attilius, ibi dicit posse defendi non meram donationem esse, l. si pater, §. fin. ff. de donation. l. idemque, §. fin. & ibi gl. verbo, mandati actione, l. si vero non remunerandi, in principio, & ibi gloss. verb. non acturū, ff. mandat. optim.

tex.

text. in l. sed etsi §. consuluit, ibi, Et velut genus quoddam hoc esse permutationis, ff. de petitione hereditatis notauit, gloss. in dict. l. Attilius verb. non meram, Bart. in proœm. ff. nu. 4. doctores communiter in rubricam de donat. inter vir. & vxor. citat multos in eam sententiam Andr. Tiraquell. in l. si vnquam, verb. donatione largitus a num. 11. Cod. de reuocand. donation. Anton. a Gamma decisione 165. & decisione 213. Contrariam tamen sententiam videtur probare tex. in l. affectionis gratia, ff. de donatio. ibi, Erga benemerentes amicos: ergo clare docet Iureconsultus donationem fieri in eos, qui in nos beneficia conferentes sunt benemerentes amici; nemo enim dicet tot leges de donationibus, tot modos donandi ad ignotos solum, referendos esse, & ita donationem remuneratoriam veram esse donationem tenuit glo. in dict. l. sed etsi, §. consuluit, verb. obligaauerint, ff. de petitione hered. gl. vnica in l. donari, ff. de regulis iuris, vbi Decius, & Cagnolus, adnotarunt Roger. in l. 1. num. 2. & in l. Modestinus, num. 38. ff. de donationibus, refert alios, & sequitur doctissimus Pinel. in l. 1. Cod. de bon. matern. 3. parte, num. 60. inter has doctorum opiniones ea concordia tenenda est, vt prima opinio procedat quando merita, quæ remunerantur eius sunt qualitatis, & generis, vt arbitrio boni viri æstima-

tionē in pecunia, vel simili re desiderent. Secunda vero opinio tunc locum habeat, quando merita illius sunt qualitatis, & generis, vt arbitrio boni viri tantam æstimationem non mereantur, sed solum remunerationem in eodem genere beneficij expostulent. Quæ vt
 9 facilius intelligantur sciendum est primo neminem ad antidora esse obligatum, id est ad dona è contrario mittenda, nisi in simili genere, & qualitate doni præcedentis. Verbi gratia: si mihi Petrus negotia confecit vt arbitrio boni viri sim obligatus illi ad antidora in pecunia, vel simili re, obligatus ero ad id faciendum, nec erit donatio vera, si rursus Petrus in aliquo meo negotio maximos sumptus fecit, vel dispendium rei suæ familiaris passus est, obligatus ero remunerare in re pecunia æstimabili, vel simili. Si vero beneficium, quod Petrus contulit non est illius generis, & qualitatis, tunc non teneor illi dare pecuniam, vel rem pecunia æstimabilem, sed solum ad antidora sum obligatus in simili genere beneficij, colliguntur hæc ex l. plane 97. in §. vltim. ff. de leg. 1.

110 Secundo sciendum est duplex beneficium posse nos considerare, primum est quando illud beneficium confertur, quod vel sua natura, vel attenda hominum consuetudine, pecunia vel re æstimabili recompensandum est, vt si quis mea negotia maximi ponderis peregit
 vel

vel cum dispendio rei familiaris, vel cum periculo vitæ, si me a latrunculis eripuit. Secundum est, quòd attentata hominum consuetudine, & sua natura tale non est: verbi gratia, ad me mittere parua munuscula, domũ meam frequentare, negotia mea commendata diligenter facere, sine dispendio notabili vitæ, & bonorum: si quando apud aliquos incidit sermo de me, laudare, vituperantibus obsistere, & alia id genus, quæ nobis sæpe sæpius amicis benemerentes comparant. His sic cognilis sit conclusio, Si capitulum pecunia, vel re simili remunerat aliquod officium, vel beneficium primi generis, quod scilicet vel sua natura, vel attentata hominum consuetudine, meretur remunerationem in pecunia, absque dubio id poterit facere, cum non censeatur donare, sed magis mercedem pro labore impenso reddere, iuxta supradicta, quando vero beneficium, vel officium fuit secundi generis, quod scilicet non merebatur æstimationem in pecunia, vel simili re: tunc capitulum non poterit illud beneficium remunerare in illis casibus, in quibus donare non potest, cum illa remuneratio sit vera donatio, vt superius resolvimus. Supereft modo videre an capitulum possit donare. Etsi de distributionibus quotidianis loquamur, non potest capitulum illis remunerare beneficia, aut officia accepta secundi generis, illa scilicet, quæ non

expostulant remunerationem in pecunia, vel re simili. Ratio est, quia iura canonica exacte prohibent fieri donationem distributionum, cap. vnic. de cleric. non residentibus in 6. Sacrosanctum Concilium Tridentinum de reformat. sess. 24. cap. 12. Constitutio huius Archiepiscopatus Eborensis, tit. 13. cap. 4. §. *E todo*; vbi id, quod remittitur, fabricæ applicatur. apud nostra statuta extat statutum prohibens beneficiarium petere prædictas distributiones, canonicosque eas concedere: cum igitur lex prohibeat non possunt Canonici, nec alius quispiam prædictas distributiones elargiri iuxta regulam, cap. primi de constit. Et ita interpretati sunt Illustrissimi Cardinales, vt nulla via possint dictæ distributiones donari: nec vim horum iurium effugient Canonici, qui volentes donare prædictas distributiones dixerint, eas non remittere, nec donare, sed gratiam facere de eadem quantitate Canonico absenti, quia cum dolus præsumatur capit. ex tenore, de rescriptis, leg. sed etsi, §. ait prætor, ff. ex quibus causis maiores: in hoc casu maxime præsumetur, cum Canonicus amittens distributiones petierit, vt tantundem ex communibus redditibus illi donetur, & capitulū nihil aliud donauerit, nisi illud, quod in prædictis distributionibus continebatur, tunc enim leges apertissime circumueniuntur, l. contra

28. l. fraus, ff. de legibus, & idem est ac si donarent & remitterent, ideoque non valebit illa donatio, optimus text. in l. filia 60. ff. de solut. matrimo. Si tamen Canonici cessante dolo, & fraude donauerint alicui, tunc distinguendum puto. nam si Canonici moti aliqua iusta ratione id fecerint, donatio valebit, secus si donauerint absque ratione, & moti solum voluntate irrationabili iuxt. tex. elegantem in leg. hoc iure vtimur, in princip. ff. de donationibus. De illa re vidi iam dubitare aliquos, an Canonico, qui in exilium mittebatur, posset donatio fieri; dixi posse, quia eo casu iustis rationibus moti Canonici recte facerent si cōmunibus redditibus fratrem exultantem adiuuarent. Insuper etiam dixi Canonicos illi Canonico potuisse dare distributiones quotidianas per viam eleemosynæ, cū Canonicus, de quo tractabatur, vix posset aliunde victum, & commodam sustentationē habere, iuxta notata in capitulo licet, de præbend. & in capitulo olim, de verborum significatione: notauit in terminis, Ioan. Prob. ad Monachum, in capitulo vnico, de clericis non residentibus in 6. num. 27. Inuat apud nos, statutum insigne, quòd disponit Canonico, qui per quinquennium in Ecclesia inseruiuit, & postea casu aliquo beneficium amisit, præstandos esse redditus de communi mensa, qui scilicet dimidietatem reddituum bene-

- beneficij amiffi æquare poffint. Licet enim regula fit, quòd ille, qui horis non intereft, non lucratur distributiones quotidianas, capitulo, Licet, de præbend. capitulo vnico, de cleric. non residentibus in 6. tamen paffim doctores varijs in locis limitationes, & fallentias prædictæ regulæ afferunt, vt de illo diximus cui per viam eleemofynæ distributiones elargiuntur: fic qui eft incarceratus fine fua culpa distributiones lucratur, dict. capitulo vnico, ibi, feu iufta, & rationabilis corporalis neceffitas, de cleric. non residentibus in 6. notat Couarruuias lib. 3. refolut. cap. 13. num. 8. verf. vndecimo. Ideoque fructus a Canonico percepti tempore quo in carcere detinebatur, debent repeti, iuxt. reg. cap. fi. de folut. leg. prima, ff. de conditione indeb.
- 18 In hac noftra Ecclefia Eborenfis, confuetudine longæua eft obtentum, vt in carcere detento distributiones dentur fingulis menfibus, illæ fcilicet quæ Canonicis intereffentibus elargiri folent, idque iure fit. Cum enim adhuc non conftet an fua culpa incarceratus fuerit, non debet emolumento, & fuis redditibus lite pendente defraudari iuxta titulũ, Vt lite pendente. Illud de confuetudine apud nos fit, contra iuris communis regulas, vt non repetantur dictæ distributiones femel concessæ, licet poftea appareat ex fententia lata Canonicum iufte fuiſſe incarceratum, quæ

quæ consuetudo cum longæua sit, & legitime præscripta, habeatque aliquam rationem ne scilicet a misero Canonico per sententiam condemnato distributiones iam consumptæ crudeliter extorqueantur, seruanda erit, iuxta cap. fin. de consuetudine, l. de quibus, ff. de legibus: non tamen habebit illas distributiones, quæ in illo tempore carceris lucraturus erat, & Canonico conferuntur post festû S. Ioannis Baptistæ cum prædicta æquitatis ratio in illis cesset. Duo dubia in hac materia occurrerunt, de quibus consultus fui in hac ciuitate Eborensi, primum an posset Episcopus duos Canonicos habere in suo seruitio, & an distributiones quotidianas in absentia, dū Episcopo seruiunt, percipere possint, ac si actualiter inseruirent. Secundum dubium, fuit an statuta huius insignis Ecclesiæ Eborensis possint in aliquo derogare iuri communi, verbi gratia, iure communi cautum est, vt redditus beneficij integre percipiantur ab illo, qui vel sacram Theologiam, vel ius Canonicum in Academijs edocet, capit. super specula, de magistr. vel potest quis dans operam Theologiæ, vel iuri Canonico, per quinquennium percipere integre fructus sui beneficij ex priuilegio concessio a Summis Pontificibus almæ Academiæ Conimbricensi, exceptis distributionibus quotidianis; quidam Canonicus operam dabat Theologiæ, vel iu-

ri Canonico, aut Theologiam, aut ius Canonicum edocebat, volebat percipere fructus, quos grossos vocamus, illos scilicet, qui præbendæ competunt, & non sunt distributiones quotidianæ, idque persuadebat hac ratione: edocens Theologiam, vel ius Canonicum, iure communi attento, percipit omnes fructus, qui non sunt distributiones quotidianæ, illi enim fructus præsentibus elargiri solent, sed edocēs Theologiam vel ius Canonicum tamquam præsens illos fructus potest percipere, dict. cap. super specula, ergo Canonicus edocens Theologiam, vel ius Canonicum recte percipiet illos fructus. E contrario Canonici nolētes reddere prædictos fructus Canonico, qui residentiam anni non fecisset, id est per annum continuum in Ecclesia non interveniit, defendebant se ex eo, quia statuto quodam Ecclesiæ Eborensis cautum est, ne fructus illi grossi elargiantur vlli Canonico, qui residentiam per annum non fecisset, hoc est per annum quotidie alicui horæ Canonice non interesset: Canonicus autem, de quo agebatur, prædictam residentiam non fecerat: tunc sic arguebant Canonici: Ille Canonicus non fecit prædictam residentiam, ergo per statutum non potest habere illos fructus grossos: ex aduerso Canonicus, qui Theologiam, vel ius Canonicum edocebat, dicebat statutum non posse infringere ius commune. Vnde cū

iure

iure communi edocens Theologiam, vel ius
 Canonicum percipiat omnes fructus, exce-
 ptis distributionibus quotidianis, non potest
 per statutum particulare capitulum ipsi fru-
 ctus illos denegare; statuta enim particula-
 ria iuris communis dispositionem non pos-
 sunt tollere, cap. institutionis 25. quæst. 2. c.
 quod super his, de maior. & obed. opt. text.
 „ in l. deprecatio, ibi, Ego quidem mundi do-
 „ minus: lex autem maris lege Rhodiorum iu-
 „ dicetur nautica, in quibus nulla nostrarum
 „ ei lex aduersetur, ff. ad legem Rhod. de iactu.
 Vnde maximum dubium fuit an statutum il-
 lud posset infringere iuris communis indul-
 tum, quo professoribus, & studentibus Theo-
 logiam, & ius Canonicum ius commune tri-
 buit, vt tamquam præsentibus possint percipe-
 re fructus omnes suarum præbendarum, ex-
 ceptis distributionibus quotidianis, quæ so-
 lum interessentibus elargiri solent, iuxta cap.
 super specula, de magistris. Quantû ad pri-
 mum dubium attinet adsunt textus insignes
 in cap. ad audientiam, de cleric. non residen-
 tibus, cap. de cetero, eodem tit. in quibus
 manifeste probatur, posse Episcopum duos
 Canonicos eligere, qui dum ita in eius serui-
 tio commorantur pro præsentibus habeantur,
 & fructus omnes suorum beneficiorum, exce-
 ptis distributionibus quotidianis, percipiant,
 in quibus fructibus doctores non dubitant per
 textum

textum in dict. cap. de cetero, ad fin. Aduertendum tamen est non defuisse aliquos, & doctos sane, qui existimarent illis iuribus hodie locum non esse, inspecta reddituum Episcopatum ubertate, & multitudine litteratorum, quibus commode possunt Episcopi vti in suo seruitio. Vnde illa iura in aliquibus locis non obseruantur ex consuetudine inueterata, Petrus Rebuff. in praxi beneficiali, tit. de Vicarijs Episcoporum, num. 5. ego tamen vbi consuetudo non esset, non recederem a decisione illorum iurium, & communi doctorum interpretatione.

- 20 De distributionibus quotidianis dubium alicui esse potest, an illi Canonici commorantes in seruitio Episcopi distributiones debebant lucrari, ex eo quia ex omnibus, in quibus Canonici inseruiunt Prælato, tamquam Prælato, videtur maxima vtilitas prouenire Ecclesiæ, vnde propter eam vtilitatem possunt Canonici tales distributiones lucrari, iuxta dictum capitulum vnicum de cleric. non residentibus, in 6. In contrarium ponderatur text. in cap. cum non deceat, de electione in 6. Vbi illi, qui pro negotio prælati (qui maxime utilis est suæ Ecclesiæ) Romanam curiam petunt, non lucentur distributiones quotidianas. In hac re dicendum est ad lucrandas distributiones quotidianas, oportere esse euidentem Ecclesiæ vtilitatem, non
 qualem

qualem qualem, dict. cap. vnico de clericis non residentibus in 6. ibi, aut euidentis Ecclesiæ utilitas excusaret, ideoque si illa talis non est cum principaliter ad Prælatum, vel alium quemlibet pertineat, non poterit Canonicus distributiones quotidianas percipere iuxta dict. capitulo, cum non deceat, dict. cap. de cetero, ad fin. cum igitur in illo, qui inseruit Episcopo tamquam Episcopo in illis scilicet, quæ ad eum tamquam Prælatum pertinent, non sit utilitas Ecclesiæ principalis, illius scilicet, cui distributiones quotidianæ deputantur, sed alterius nempe Episcopalis, cui alij redditus deputantur, merito non poterit Canonicus distributiones quotidianas percipere, qui in seruitio Episcopi consistit, licet aliquam, immo, & maximam utilitatem Ecclesia ex eo percipiat. Adde etiam verum esse, vt in multis Ecclesijs cathedralibus, hæc ita obseruentur, vt in multis casibus eunti ad negotium ipsius Ecclesiæ particulare, salarium tribuatur, non vero distributiones quotidianæ elargiantur, vt colligitur ex dict. capitulo, cum non deceat, de electione, & ex capitulo, Cupientes, eodem titulo in 6. vbi redditus sunt communes inter Episcopum, & Capitulum, & tamen illa iura statuant vtriusque expensis consulendum esse Canonico eunti Romam pro electione Prælati, deneganturque distributiones quotidianæ, quia scilicet

ad

ad eas lucrandas duo, vltra alia, requiruntur, quòd vtilitas Ecclesiæ fit evidens, & illius Ecclesiæ capitularis, cui distributiones deputatę sunt, non vero Episcopalis, cui alij redditus sunt applicati, iuxta capitulum vnicum, de cleric. non residentibus in 6. Sic in hac nostra Ecclesia Eborensi Canonicus, qui non habet finitam residentiam anni, non poterit percipere distributiones quotidianas, licet ad negotium evidentis vtilitatis mitretur, cum id statutis prohibeatur, salarium tamen competens habebit, iuxta cap. cum secundum Apostolum, de præbend. & statuta; idque fit ne per fraudes elargiantur distributiones quotidianę illis, qui Ecclesiæ nūquam inseruierunt. Quapropter cum quidam Canonicus me de hac re consuleret, respondi capitulum eas non potuisse donare, iuxta supra dicta, tenerique eum ad restitutionem, regula, peccatum, de regulis iur. lib. 6. Circa secundum dubium aduertendum est statuta cõdita a summo Pontifice, vel de certa scientia ab illo confirmata posse infringere iuris communis regulã cap. proposuit, de concessione præbend. iuuat, l. ille, a quo §. tempestiuum, ff. ad senat. consult. Trebellian. Diximus, vel de certa scientia ab illo confirmata, quia si essent condita ab aliquo inferiore, & confirmata per Papam in forma communi, non possent ius commune violare, iuxta notata

per

per gl. in c. i. verb. confirmationem, de confirmatione utili, vel inutili, vbi Abb. num. 6. & alij. Si vero statuta fuerint condita a legato, vel Episcopo, tunc non possent iuris communis regulas infringere, quia regulariter Legatus, Episcopus, & alij inferiores nō possunt disponere contra ius commune, d. c. institutionis 25. q. 2. d. c. quod super his, de maior. & ob. d. l. deprecatio, ff. ad l. Rhodiam de iactu. Nauar. in Manual. cap. 27. nu. 8. ad fin. Diximus; Regulariter, quia aliquando vel ex permissione summi Pontificis, vel ex consuetudine poterunt aliquid statuere contra ius commune, id ipsum approbantibus aliquibus ex nostris, vt notant in cap. cum dilectus, per text. ibi, de consuetudine, & in l. cunctos populos, Cod. de summa Trin. Abb. in c. quōd clericis, nu. 45. de foro comp. Felin. nu. 9. in dict. cap. quod super his; cuius articuli resolutionem nunc consulto omittimus, neque enim ad nostram materiam pertinet: id sine dubio mihi videtur posse Legatum, vel Episcopum per suum statutum augere pœnam, vel modificare, interpretari ius commune, vel limitare, iuxta gl. in clem. ne Romani, verb. tolli, de electione; notat Abb. in cap. cum dilectus, nu. 10. de consuetudine, & in cap. nemini, nu. 6. de offi. Legati: cuius rei ratio esse potest, nam statuta Legatorum, & Episcoporum sunt ad instar iuris prætorij, Abb. in d. c. nemini, nu. 8.

L plane

plane prætores olim poterant interpretari ius commune, supplere, & corrigere, l. ius autem 7. ff. de Iustit. & iur. ergo, & Legati, ac Episcopi. Cum igitur statuta huius Eborensis Ecclesiæ sint facta a Legato, & in hoc limitent ius commune, nempe quòd Canonicus non faciens residentiam vnus anni, non possit in absentia percipere fructus grossos, merito dicendum est statutum fore obseruandum, non quia ius commune violat, sed quia illud adiuuat, dum multum magis requirit vt fructus beneficij luerentur, iuuat cap. vnic. de cleric. non residentibus lib. 6. statuimus, inquit Pontifex, vt distributiones ipsæ quotidianæ, in quibuscumque rebus consistant, Canonicis, ac alijs beneficiatis, & clericis Ecclesiarum ipsarum, qui eisdem officijs in ipsis Ecclesijs adfuerint, tribuantur, iuxta Ecclesiæ cuiuslibet ordinationem rationabilem iam factam seu etiam faciendam. Hactenus summus Pontifex, qui plane approbat quascumque ordinationes rationabiles factas in Ecclesijs, quarum numero hanc esse nemo negabit, iuxta ea, quæ superius diximus.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *Proponitur facti species.*
- 2 *Vt matrimonium validum sit sufficit presentia*
Paro-

parochi, licet inuitus ad illum actum ducatur, dummodo intelligat illum actum, qui fit.

- 3 Si dolo fecerit Parochus quin intelligat, vel quin audiat verba a contrahentibus prolata, valet matrimonium.
- 4 Optat Auctor fieri a summo Pontifice constitutionem, per quam declaretur obligatum duabus sponsis, vel pluribus non posse matrimonium validum celebrare, si Parochus non consentiat.
- 5 Si contrahentes publice, vel in valuis Ecclesie, populo presente, matrimonium celebrent, non erit validum, cum Parochus non adsit.
- 6 Presentia Parochi illius sufficit, qui licet vere non esset Parochus, habebatur tamen pro Parocho.
- 7 Appellatione proprii sacerdotis, vel Parochi intelligitur etiam vicarius perpetuus, vel ad nutum.
- 8 Tractatur dubium an contrahens sponsalia cum duabus, & vni adiudicatus, mortua illa, cum alia sit cogendus matrimonium celebrare.
- 9 Referuntur fundamenta pro parte affirmatiua.
- 10 Contraria sententia approbatur.
- 11 Redditur responsio ad argumenta contrariae opinionis affirmatiua.

I

IR quidam nomine Ioannes cū duabus feminis sponsalia de futuro contraxit, postea cum vna illarum coram parochō Missam celebrante, vel aliud agente matrimonium de præsenti contraxit, deinde moritur hæc, quæ vxor erat: alia sponsa agebat contra Ioannē, illumque in virum petebat. Consultus de hac re, dixi duo dubia in hac causa examinanda esse, primum an matrimonium valeat coram parochō non consentiente contractui matrimoniali, immo aliud agente. Secundum est an si aliquis sponsalia contrahat cum duabus, vel pluribus feminis, & per sententiam iudicis vni sit adiudicatus, vel ipse sponsus cum vna illarum matrimonium de præsenti contrahat, postea si hæc quæ vxor fuerat moriatur, an sit obligatus cum alia sponsa contrahere. Quantum ad primum dubium attinet, respondi matrimonium validum esse, si fiat coram parochō, licet non consenserit contractui matrimoniali, vel etiam si inuitus traheretur, vt præsens esset illi matrimonio. Probatnr hæc conclusio: nam Concilium Tridentinum ad validitatem matrimonij, requirit quòd parochus sit præsens, nec est actus in quo requiratur auctoritas parochi, vt sentiebat Nauarr. in

lib. 4. de spons. consilio 47. & 52. sed tantum
 præsentia ipsius parochi, vt alias in emanci-
 patione dixit Angel. quem vide, in l. si Con-
 sul. num. 3. ff. de adopt. at præsens dicitur pa-
 rochus quando adest in aliquo loco, licet in-
 uitus ad ipsum locum trahatur, ergo validum
 est prædictum matrimonium. Maior huius
 argumentationis probatur, in Concil. Trid.
 de reformatione matrimonij, cap. 1. sessio-
 ne 24. minor patet ex l. diem proferre, §. co-
 ram, ff. de arbitr. l. coram ff. de verborum
 „ significatione, Coram Titio, inquit Iurecon-
 „ sultus, aliquid facere iussus non videtur præ-
 „ sente eo fecisse nisi is intelligat: itaque si fu-
 „ riosus, aut infans sit, aut dormiat, non vide-
 „ tur coram eo fecisse. Scire autem non etiam
 „ velle is debet, nam & inuito eo recte fit, quod
 „ iussum est. Hactenus Iureconsultus. Ex cuius
 verbis duo optime deducuntur, primum est
 in illo, quo præsentia actus fieri debet, tan-
 tum requiri scientiam actus, ita vt intelligat
 actum qui celebratur, ibi, Scire autem debet,
 idque iureconsultus docuit in principio, d.
 legis, coram, aliquando tamen ex materia,
 subiecta dicemus coram aliquo fieri actum,
 vel aliquem actui interesse, licet non intelli-
 gat, vt in furdo, qui interest missæ, intendit
 Lusitanus noster doctissimus Ferdinandus
 Paez, in capitulo missas, de consecrat. dist.
 1. a num. 106. Secundum est voluntatem non

requiri ipfius, vt actus fiat, ibi, non etiam velle: nam & inuito eo recte fit, quòd iuffum est; tum etiam, quia ratio Concilij Tridentini vbi fupra, propter quam irritauit matrimonia, fuit, ne fecrete, & clam contrahentes poffent cum alijs matrimonia celebrare, & effe in peccato, cui malo fuccurritur per fcientiam parochi, & testium, etiam fi inuiti matrimonio interfuerint. Et ita hæc conclusio approbata fuit ab Illuftriffimis, Reuerendifsimis, & Doctiffimis Cardinalibus, addentibus tamen tunc non valere matrimonium, quando parochus non fuiffet adhibitus ad illum actum, fed forte facris interesset, vel per viam transfiret. Idque etiam procedit, fi parochus data opera nollet audire, vel intelligere, quia cum in fraudem faciat, cenfetur audire, & intelligere, l. cum filia, ff. de folutio matrimonio, l. cum ita 33. in principio, ff. de leg. 2. & ita fuit decifum per Illuftriffimos Cardinales, & tenet Salzedo vir doctrina celebris in additionibus ad Bernardum Diaz, c. 73. notat in fign. Nauar. confilio 20. lib. 4. Segura in director. iudic. Ecclefiaftic. capite 15. num. 51. Optarem tamen maxime constitutionem fupremi Pontificis decernentis matrimonia ab illis contracta, qui cum pluribus fponfis contraxerant, non effe valida abfque parochi complacentia, fi enim id non fit, iam fere nullus erit, qui cogi poffit fponfalia ob-

ferua-

feruare, nam confectis instrumentis dotis cū
 vna sponte parochus vel inuitus ad illū actum
 matrimonij trahetur, & cum ea matrimo-
 nium celebrabit, & ita sponsalia omnia alia,
 euanescent. Quod publicæ tranquillitati ni-
 mium aduersabitur. Amplia etiam si penden-
 te lite super sponsalibus defuturo, matrimo-
 nium eo modo celebretur, quia adhuc vale-
 bit, cap. ex litteris de matrim. contract. con-
 tra interdictum Ecclesiæ, gl. in cap. tua, verb.
 poteris irritare, de sponsa duor. si vero lis sit
 super matrimonio de præsentī, vide doctores
 in dictis locis, Abb. & alios in capit. cum in
 5 Apostolica, nu. 3. de spons. Couar. de spons.
 2. par. cap. 3. & 4. Non tamen sufficiet matri-
 monium sine parochō celebrare in facie Ec-
 clesiæ, idest in valuis Ecclesiæ, vel in Ecclesia
 coram populo, tum quia non dicitur publice
 aliquid factum quando solemnitates omittun-
 tur, arg. l. 3. §. vlt. ff. quod vi, aut clam, leg. 2.
 Cod. de his, qui ex publicis rationibus mu-
 tuam pecuniam acceperunt, & ibi gl. verb.
 occulte notat Bart. in leg. vltim. num. 1. ff. de
 ritu nuptiarum, sed in hac specie omissæ fue-
 runt solemnitates nempe præsentia parochi,
 ergo non censetur fieri publice matrimoniū,
 tum etiam quia, si id verum esset, maxima
 daretur occasio celebrandi matrimonia abs-
 que parochō, quicquid dubitet insignis Na-
 uar. in man. cap. 22. tit. de impedimentis in-

terdict. ex eo, quia Concil. Tridentin. solum videatur annullare matrimonia clandestina, sine parochis, & testibus celebrata; non autem illa, quæ tam publice fiunt. Cui respondemus publice non fieri id, quod non habet solemnitates requisitas, vt supra diximus: insuper concedimus eam fuisse rationem impulsivam Concil. Tridentin. sed negamus illam ratione cessante, cessare legem, quæ generaliter omnia matrimonia annullavit sine parochis, & testibus arg. leg. prospexit, ff. qui, & a quibus, l. cum tale, §. falsam, ff. de condit. & demonstr. Dubium est an parochus requiratur verus, ita quòd realiter parochus sit, an vero sufficiat haberi pro parochis: verbi gratia an matrimonia valida sint coram illo, qui realiter parochus non erat, vt quia sine titulo, vel cum titulo nullo præerat Ecclesiæ: item coram illo, qui cum laicus esset officium parochi per multos annos obiit, vt paulo ante vidimus in tribunali inquisitorio quemdam, qui sponte confessus hæc, & alia immania crimina, maximam misericordiam consecutus est. Dixi valere matrimonia coram illis celebrata, quia cum ille actus assistendi non sit ordinis, sed solum Concilium iubeat, vt parochus præsens sit, sufficit si ille adsit, qui parochus reputabatur arg. l. Barbarius, ff. de offic. præsidis, facit gl. fin. communiter recepta in cap. nihil, vbi Abb. num.

- 7 2. de electione intendit Nauar. lib. 4. consilio
 3. Nec putet aliquis appellatione parochi intelligi solum Abbatem, Priorem, vel Rectorem beneficij, nam & Vicarius perpetuus intelligitur, immo Vicarius, qui ad nutum constituitur, vulgo *o Cura*, quia ille, qui subit vicem parochi, quantum ad hoc, parochus censetur, Clem. cupientes, ibi, Ab Ecclesiarum Rectoribus vel Vicarijs, aut loca tenentibus eorundem requisiti fuerint, de pœnis glo. in elementina prima, verb. presbyteri, de priuil. vbi Cardin. num. 2. Bonifac. de Vitalin.
- 8 in dicta elementina cupientes, num. 19. Nauarr. in consilio 23. num. 4. lib. 4. Quantum attinet ad secundum dubium an scilicet si aliquis sponsalia contrahat cum duabus, vel pluribus feminis, & per sententiam iudicis vni sit adiudicatus, vel ipse sponsus cum vna illarum matrimonium de presenti contrahat, postea si hæc quæ vxor fuerat moriatur, an sit obligatus cum alia sponsa contrahere. Pro parte affirmatiua videbatur iudicandum fore,
- 9 primo quia, & si vni adiudicatus sit, & interim propter eam rationem non sit cogendus cum alia contrahere, tamen recedente impedimento, cogendus est adimplere id, quod promisit: sic qui votum emisit, si impeditus est, non tenetur votum adimplere, cessante vero impedimento tenetur votum adimplere, cap. quod super his, de voto, & in
 specie

specie in qua præcipit aliquid iudex, si propter impedimentum non potuit pars obtemperare præcepto iudicis, colliges ex cap. dilecti, vers. si enim, de dolo & contumacia, leg. 2. §. si quis in iudicio, ff. si quis caution.

Secundo facit, quòd licet ratione sponsaliorum concedat aliquis non esse virum obligatum, tamen debet cogi ratione promissionis, si enim non valet vt ago, debet valere eo modo, quo valere potest, c. vnic. de desponsatione impub. lib. 6. l. si vnus, §. vltimo, in principio, ff. de pact.

Tertio facit text. in capitulo primo, de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulter. vbi text. inquit, quòd vir vxoratus si cognouit secundam, mortua prima vxore, volente secunda, si erat ignorans, & putabat suum esse maritum, cogendus est ad matrimonium celebrandum cum secunda, ergo idem dicendum erit in nostra specie, in qua de sponsalibus agimus, cum valeat argumentum de matrimonio ad sponsalia, l. oratio, de sponsal. Contrarium tamen respondi, primo, quia post contractam primam obligationem sponsaliorum, secunda obligatio erat inefficax, cum enim in matrimonio, vel sponsalibus semel quis obligari possit vni, nõ duabus, postquam semel est obligatus, si iterum se obligat, viuente sponsa, vel vxore, impossibile agit, & ita non obligatur iuxta regulam,
nemo

nemo potest, de regulis iur. in 6. l. impossibilium, ff. de regulis iur. vnde cum post prima sponsalia impossibile sit iterum se alij per sponsalia obligari, contractus alius sponsaliorum nullam producit obligationem.

Secundo facit, cap. veniens 15. capitulo primo, de sponsa duorum, vbi sponsalia de futuro dissoluuntur per matrimonium, cum igitur in hac specie matrimonium celebratum fuisset, dissoluta sunt sponsalia, id enim verbum, dissoluere, significat, id est vinculum tollere, cap. ad dissoluendum, de desponsatione impub.

Tertio facit dictum cap. primum, de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium, vbi tex. clare insinuat secundum matrimonium non obligasse, si enim obligasset, & virum, & vxorem putatiuam cogeret, quod text. negat, idque clarius probat text. in cap. licet, de sponsa duorum, vbi sponsalia de præsenti non dissoluuntur per alia sponsalia de præsenti etiã carnali copula consummata. at dicto capitulo primo, solum probat virum, qui vxorem habuit, si aliam de facto ducit, cogendum esse cum illa matrimonium celebrare, mortua prima, si ipsa voluerit, non tamen cogenda est mulier: immo retorquetur argum. dict. cap. primi, nam text. sic intellectus probat manifeste secundum matrimonium non obligasse, ergo idem dicendum est de

est de secundis sponfalibus iuxta dict. l. oratio, cum in hac specie eadem detur fere ratio in matrimonio, & sponfalibus, nam vtroque
 II casu obligatum impossibile est iterum se obligare. Nec hac sententia retenta, obstabunt fundamenta, quæ supra proposuimus; non primum, respondemus enim in illis casibus propositis obligationem natam fuisse, cessare tamen propter impedimentum, at in nostro casu obligatio non fuit orta, cum de re impossibili partes contraherent, iuxta d. regulam, Nemo potest, de reg. iur. in 6. l. impossibile, ff. de regul. iur. Ad secundum, respondemus negando antecedens, verior enim regula est in dubio neminem videri facere nisi solum vnicum actum, dummodo aliud non colligatur aliunde, l. r. §. si quis ita, in principio, ff. de verbor. l. cum hic status, §. si quis sponsam, ff. de donat. inter vir. & vxor. Nec obstat dict. capitulum vnic. de desponsatione impub. lib. 6. dict. leg. si vnus, procedunt enim in certis casibus, in quibus iura id ob aliquas causas contra iuris communis regulas induxerunt, verbi gratia in matrimonio, pactis liberatorijs, vt alibi dicemus, quæ iura non sunt extendenda ad similes casus cum sint exorbitantia, regul. quæ a iure, de reg. iur. lib. 6. l. quod vero, ff. de leg. Non obstat tertium, & vltimum fundamentum, respondemus enim dict. cap. primum, de eo,
 qui

qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium, esse exorbitans, & pœnale, ibi, in pœnam, & colligitur ex notatis per doctores ibi, ideoque non fore extendendum de matrimonio, in quo loquitur, ad sponsalia, præsertim cum non detur eadem ratio, immo multum diuersa. Etenim multo maiorem pœnam meretur ille, qui matrimonio copulatus, aliam ignorantem tamquam vxorem duxit, quàm ille, qui sponsalibus obligatus secundam sponsam de præsentì desponsauit, vt cuilibet notum est; nec enim valet argumentum de matrimonio ad sponsalia, nisi eadem detur ratio dict. leg. oratio: sic licet sacrosanctum Concilium Tridentinum, de reformat. matrimonij, cap. primo, sessione 24. irritauerit clandestina matrimonia, non tamen irrita censentur clandestina sponsalia, vt interpretati sunt Illustrissimi Cardinales, & notauit Salzedo in addit. ad Bernard. Diaz cap. 73. Insignis Nauarrus in capitulo humanæ aures 22. quæstio. 5. & quæstion. 3. nu. 5. & in Man. cap. 25. num. 144. & ita in Praxi obseruatur.

•SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

I Si coniuges testentur in vna charta, superstes potest reuocare testamentum.

Actus

- 2 *Actus qui celebrari potest vsque ad mortem, regulariter potest reuocari vsque ad mortem.*
- 3 *Quando duo coniuges testantur in vna charta, non vnum, sed duo sunt testamenta.*
- 4 *Traditur cautela ne coniux superstes possit reuocare.*
- 5 *Traduntur aliquot, quæ debent interuenire, vt illa cautela quis possit vti, & primum est, ne coniux det licentiam testandi de omnibus bonis.*
- 6 *Vtens cautela prædicta debet dare licentiam ad legandum, & traditur intellectus, leg. sicut §. venditionis, ff. quibus modis pignus, vel hypotheca soluitur, & l. aliud est vendere, §. fin. ff. de regulis iuris.*
- 7 *Qui cautela a doctoribus tradita vti debet, non dabit licentiam ad hereditatem relinquentem, vel quottam titulo vniuersali.*
- 8 *In specie, l. sicut §. venditionis, ff. quibus modis pignus vel hypotheca soluitur, legatum non debetur ex testamento, sed actione mandati.*
- 9 *Donatio omnium bonorum tam presentium, quàm futurorum non valet ex communi doctorum sententia.*

1 **S**OLENT sæpe sæpius coniuges vnicum testamentum facere, in quo maioratum constituunt, vel quid simile disponunt: mortuo vno, alter superstes vult reuocare suum testamentum, quaritur, an possit. Et sine dubio dicendum est posse: nam testamentum vsque ad mortem reuocari potest, de ambulatoria enim est voluntas testatoris vsque ad mortem, cap. cum Marthæ, de celebratione missarum, l. heredes palam, §. 1. ff. de testamen. l. si quis in principio, ff. de leg. 3. leg. cum hic status, §. pœnitentiam, ff. de donation. inter vir. & vxor. Huius rei ratio illa est, etenim actus qui celebrari potest vsque ad mortem, vel cum moriatur aliquis, regulariter vsque ad vltimum vitæ spiritum reuocari potest, l. quod si iterum, ff. de adimend. legat. facit Ord. lib. 4. tit. 63. in principio. At testamentum est actus, qui celebrari potest vsque ad mortem, vel tempore mortis, l. 1. ff. de testamen. ergo ante mortem semper potest reuocari, cum id natura actus, idest testamenti, mirum in modum exposculet. Nec obstat, quòd testamentum coniugum sit vnicum, & videatur confirmatum morte coniugis defuncti, dicto capitulo cum

2 Marthæ, ideoque non possit reuocari. Re-

3 spon-

spondemus enim, quòd licet testamentum sit conditum in vna charta, & vnico contextu, tamen cenferi duo, alterum coniugis defuncti, alterum superstitis arguent. l. scire debemus, ff. de verb. notant doct. in l. patris, & filij, ff. de vulgar. intendit Bald. in l. cum quidam, Cod. de impuber. & alijs substitut. Tiraq. de primog. quæstione 65. ideoque testamentum coniugis demortui non posse reuocari cum morte ipsius fuerit confirmatum, at vero testamentum alterius coniugis superstitis, ab eo vsque ad mortem potest reuocari: & ita hæc est communis opinio, secundum quam olim consuluit Oldradus consilio 174. & multi, quos referunt, & sequuntur Couarruias in rubrica, de testamento 2. parte num. 8. Tiraquell. de primogen. quæstione 68. num. 1. Molina 2. parte de primog. lib. 4. cap. 2. num. 82. Anton. a Gamma, decisione 339. num. 1.

4 doctissimus Aluarus Vaz consult. 7. lib. 1. Solet a nostris hac in re tradi cautela quædam ad hoc ne possit superstes coniux suum reuocare testamentum, vt scilicet quilibet coniux, qui superuixerit, det licentiam defuncto, vt de bonis eiusdem viuentis testetur, tunc enim coniux defunctus poterit testari de suis bonis, & de bonis coniugis superstitis, cum ab eo habeat licentiã iuxt. in l. sicut 8. §. venditionis, ff. quibus modis pignus vel hypotheca soluitur, quem text. in hanc sententiam citauit

citauit Baldus in cap. 1. §. prater ea, nu. 1. quibus modis feudum amittatur, in vñibus feudor. Ias. lib. 1. consilio 13. multi relati a Tiraquell. de iur. mariti, gloss. 5. nu. 145. cum sequētibus. Tunc enim non expectatur mors coniugis dantis licentiam ad testandum, sed tantum illius, cui data est licentia, cum ipse solum sit testamentum; superstes enim coniux solum consensum dedit, vt alter testaretur, diuersa autem sunt testari, & testamento consentire, argumen. legis, aliud est vendere l. 21. ff. de regul. iuris; & ita hanc cautelam videtur docere Baldus in leg. nec fratris, num. 1. Cod. de donation. causa mort. & supra citati. Hæc tamen cautela sic simpliciter accepta dubia videtur, quapropter vt ea secure vtantur testatores, aliqua præmittenda sunt.

Primo nec admissa hac cautela, Iudicem id debere iudicare, si licentia facta fuit testandi de omnibus bonis tam præsentibus, quàm futuris, quia tunc non valebit: debet igitur coniux, qui licentiam dedit aliquid reseruare ad testandum, alias prædicta licentia erit nulla, & irrita cum priuetur testandi facultate, leg. stipulatio hoc modo, & ibi notatur, ff. de verb. Ord. lib. 4. tit. 44. §. penult. declarat Doehas regul. 21. a principio. Anton. a Gamma vbi supra.

6 Secundo intellige necessarium esse coniux

M gem

gem dare alij licentiam ad legandum, ad id enim possumus alicui dare licentiam, iuxt. d. l. sicut 8. §. venditionis, ff. quibus modis pignus, vel hypotheca soluitur: facit l. nec fratris, C. de donat. causa mortis. Nec obstat d. l. aliud est vendere §. fin. quia procedit in legatis ordinarijs, & illis, quæ plerumque fieri consueuerant, non vero in extraordinario, quale est illud, quod quispiam concedit alicui vt de suis bonis relinquat iuxta d. §. venditionis, qui sic concordandus est cum di& §. final.

- 7 Tertio intellige non procedere illam doctorum cautelam quando alter coniux licentiam concederet ad relinquendum hereditatem ex bonis coniugis superstitis, vel quotam titulo vniuersali, nemo enim potest heredem alium facere de bonis, quæ sua non sunt. Quod tribus fundamentis probatur, primo, quia daretur repugnantia contra regulam legis, vbi repugnantia, 149. ff. de regul. iur. repugnantia autem in eo reperitur, quia esset hereditas, & non esset hereditas, idque patet, quia daretur hereditas, nempe illa, quæ ex testamento debet peruenire ad heredem, & non daretur hereditas, cum hereditas sit ius, quod defunctus habuit tempore mortis, l. hereditas 63. l. heredem, 6. ff. de regulis iur. defunctus autem in prædictis bonis nullum ius habuit, sed tantum licentiam
dispo-

disponendi, & absurdum est dicere, minus ius habere testatorem, quàm heredem l. in omnibus, vers. non debeo, ff. de regul. iur. l. nemo plus, 163. ff. eodem faciunt ea quæ notat las. in l. final. Cod. de heredibus, instit. & in leg. apud Iulianum, §. constat, num. 2. ff. de leg. 1.

Secundo facit pro eadem sententia, quòd inspecie, dict. §. venditionis, legatum illud non debetur ex testamento solum, sed etiam actione mandati acquisita heredi, quam ipse heres tenetur cedere legatario iuxt. regul. l. ab eo, C. de fideicom. Ratio est, quia dominus rei legata non fecit testamentum, nec legauit, & ideo ab eo non potest res legata solù acquiri ratione testamenti, sed ex eo, quia alij mādauit, vt de re legata disponderet: & ita cōcludit Bar. in l. cum quis decedens, per tex. ibi in princ. n. 3. ff. de leg. 3. idem Bar. in cons. 213. nouissimum est, inauditumque in iure nostro quòd hereditas non peti possit ex testamento, sed actione mandati contra legē, Obuenire, & ibi notatur, ff. de verbor. significatione, & quòd hereditas detur ex pacto contra, l. hereditas, C. de pact. conuen. l. si. C. de pact. tradit, aliud, agens, Molin. de primogen. prima parte, lib. 1. cap. 26. num. 6. D. Anton. a Gamma, decis. 386. num. 1. 3. & vltim. Tandem vrget, quòd si testamentum posset fieri de bonis alienis cum licentia domini, nullo

modo recipienda esset opinio communis, de qua in dict. l. stipulatio hoc modo concepta; & Ord. vbi supra quæ docet donationem omnium bonorum tam præsentium quam futurorum inualidam esse ex eo, quia auferat testandi facultatem, cum ille qui donauerit sua bona futura, & præsentia adhuc possit testamentum condere, & ita non auferat sibi facultatem testandi, cum possit sibi quispiam dare facultatem, vt de suis bonis testetur. Nec huic difficultati satisfaciet, qui dixerit non esse attendendum ad futurum euentum, id est posse quempiam dare licentiam ad testandum illi, qui omnia sua bona præsentia, & futura donauit: hæc enim non veniunt in consideratione, l. 1. ff. de auctor. tutor. Respondemus enim tunc non esse attendendum futurum euentum, quando ille futurus euentus nihil operaretur leg. stipulatio 14. §. Diuus, ff. vt legato- rum, seu fideicommissorum nomine caueatur; sed in hac specie, de qua agimus, futurus euentus multum operatur, idque patet quia donatio bonorum præsentium valet, quia expectatur futurus euentus, nempe præsentia bona donatæm posse acquirere bona alia, de quibus testari possit, & ita non auferat sibi testandi facultatem, vt notatur in d. l. stipulatio hoc modo concepta, & aduertit post alios Couar. lib. 3. resol. cap. 12. num. 4. in princ. licet alij cōtradican vt per Doenham

regul. 219. num. 1. vnde si in hac specie donatio sustinetur, ex eo quia expectatur futurus euentus, nempe posse bona acquirere, de quibus testetur, illa etiam debuit sustineri præsentium, & futurorum, ex eo, quia expectatur futurus euentus, nempe posse quempiam illi dare licentiam ad testandum de suis bonis. At illa opinio receptissima est, de veritate illius non disputamus, nempe non valere donationem bonorum præsentium, & futurorum, ex eo quia aufert testandi facultatem, ergo non potest quis testamentum condere, in quo heredem relinquat aliquem alienorum bonorum etiam cum licentia domini. Vnde qui voluerit secure uti prædicta doctorum cautela reseruet sibi aliquid ad testandum, & det licentiam alteri ut per viam legati de ceteris suis bonis disponat iuxta dict. leg. sicut 8. §. venditionis, ff. quibus mod. pign. vel hypotheca soluitur, & tradita per doctores superius citatos.

SVMMARIVM EX CAPITE SEQ.

1. *Declaratur quomodo sint collocanda puncta in l. heredem, ff. de his, quibus ut indignis.*
2. *Qui non vindicabat mortem defuncti testatoris, tanquam indignus amittebat hereditatem cum fructibus.*

- 3 *Insuperhabere, significat omittere, & negligere.*
- 4 *Erat Papiniano Iureconsulto peculiaris phrasis, insuperhabere, pro negligere.*
- 5 *Hodie non videtur esse in usu decisio huius legis, heredem, ff. de his, quibus vt indignis.*

CAPVT DVODECIMVM.

EREDEM, inquit subtilis Papinianus in l. heredem, ff. de his quibus, vt indignis, [qui sciens defuncti vindictam omisit, & insuperhabuit, fructus omnes restituere cogendum existimari: nec probe desideraturum actionem confusam restitui. Deceptum autem ignorantia facti bonæ fidei possessoris defensionem habiturum, ante motam, scilicet controuersiam, si ratio fructuum subducatur: nec improbe confusam actionem reddi postulaturum.] Hactenus Iureconsultus: sic punctis, & virgulis notatur hic text. ceterum aliter res est intelligenda, & aliter puncta sunt collocanda, vt scilicet, virgula constituenda sit in verbo, insuperhabuit; non vero in verbo, omisit; quasi Iurisconsultus dicat heredem, [qui sciens defuncti vindictam omisit, & insuperhabuit, fructus omnes restituere cogendum existimari:] non enim in textu illud verbum, insuperhabuit

3 buit, coniungendum est cum illo verbo, fru-
 ctus, sed cum illo verbo, omisit, quasi di-
 ,, cat Iurisconsultus, Qui vindictam defuncti
 ,, omisit, & neglexit, omnes fructus debet re-
 ,, stituere. Etenim ille qui occisi necem in iudi-
 cio nō vindicabat accusando interfectorem,
 idque facere negligebat, indignus erat here-
 ditate, & ab eo tamquam ab indigno aufere-
 batur cum omnibus fructibus, l. 1. Cod. de
 his quibus, vt indignis, idque Papinianus do-
 cet in hac l. heredem. Etenim, insuper habe-
 re, hoc in loco, non significat, desuper tene-
 re, sed negligere A. Gellus, lib. 1. noct. Attic.
 cap. 19. & lib. 4. cap. 1. Immo, & hoc verbum
 4 in hac significatione familiare erat Papinia-
 no Iurisconsulto, vt colligitur ex l. sunt per-
 ,, sonæ (est autem lex illa Papiniani) ff. de relig.
 ,, & sumpt. funer. nam propter publicam utili-
 ,, tatem, inquit Papinianus, ne insepulta ca-
 ,, dauera iacerent strictam rationem insuper-
 ,, habemus, quæ nonnumquam in ambiguis re-
 ,, ligionū quæstionibus omitti solet: nam sum-
 ,, mam esse rationem quæ pro religione facit.
 Ex quibus verbis colligimus illa verba, insu-
 per habere, significare negligere, non vero
 desuper tenere, vt aliqui parum polite existi-
 mant. Illud non est omittendum, quod licet
 heredes possint absque peccato vindictæ, &
 odij vindicare necem defuncti in iudicio, iux-
 ta gl. communiter receptam in cap. penult.

verb. emendam de homicid. lib. 6. S. Thom. 2. 2. quæst. 108. artic. 1. vbi Caiet. post alios Couar. lib. 2. Variar. resol. cap. 10. num. 6. Gomes. de delict. cap. 1. num. 29. tamen quia id magnum periculum continet, qui enim in iudicio accusat, vix est, vt omnino odio careat, & cum videatur aliquantulum deuiare a perfectissima charitate Christiana, vt non dimittamus peccatum in nos, aut in nostros commissum; hæc lex, heredem, & eius decisio videtur abijisse in dissuetudinē, idque securre afferit Cardanus lib. 5. de sapientia, licet existimet melius fuisse consultum Reipublice, si adhuc hodie obseruaretur.

S V M M A R I V M E X C A P . S E Q .

- 1 Proponitur facti species .
- 2 Non potest erigi noua parochia inuito parochio .
- 3 Conclusio prædicta limitatur, quattuor interuenientibus .
- 4 Vt noua erigatur parochia, existente veteri, requiritur consensus parochi, quem si ille iniuste denegauerit, Episcopus poterit facere .
- 5 Secundo requiritur consensus Capituli, licet ad Capitulum ex illa erectione nullum incommodum perueniat .
- 6 Tertio quòd detur iusta causa nempe populi
multi-

multitudo, quem antiqua Ecclesia commode non possit capere, notabilis distantia, fluuius, qui hiberno tempore commode non possit transuadari, & alia impedimenta huius generis.

7. Quarto quòd remaneant sufficientes redditus ad sustentandum commode parochum veteris Ecclesie.

CAPITVLVM XIII.

IN hac insigni, & nobilissima ciuitate Eborensi, quædam est parochialis Ecclesia dicata Sancto Antonio Eremitæ, cuius redditus inter Archiepiscopum, & Capitulum diuiduntur, duæ partes pertinent ad Archiepiscopum, vna ad capitulum; Cura ipsius Ecclesie pertinet ad Rectorem, & beneficiarios quosdam; reliqui beneficiarij habent simplicia beneficia, propter quæ choro inseruiunt. Quæsitum fuit an posset Archiepiscopus, inuito Capitulo, & beneficiarijs eiusdem parochie, duas de nouo erigere: ita vt ex vna, quæ Sancto Antonio Eremitæ consecrata est, tres fuissent, nempe antiqua Sancti Antonij, Sancti Ioannis, & Sancte Marthæ. Dixi id minime fieri posse inuito Capitulo, & beneficiarijs eiusdem parochie Sancto Antonio Eremitæ consecratæ. Idque suadetur

- detur, quia inuito parochio, & eo qui aliquod ius in Ecclesia veteri habet, non potest erigi noua alia parochia, ne sine consensu alicuius sua res sibi auferatur, l. id quod nostrū, ff. de regulis iuris: intendit summus Pontifex
- 2) in cap. ad Audientiam, de Ecclesijs ædificand.
- 3) vel reparand. ibi, ad præsentationem rectoris Ecclesiæ maioris cum Canonico fundatoris assensu instituas: & ibi, Si vero persona, matricis Ecclesiæ, &c. Intendit Concil. Tridentin. session. 21. de reform. cap. 4. statuens in ea re Episcopos tamquam delegatos a sede Apostolica procedere gloss. vltim. in cap. nulli, 99. distinctione, Abb. in dict. cap. ad audientiam, num. 2. Conclusio hæc limitatur quattuor interuenientibus, ita vt Archiepiscopus possit nouam parochiam erigere, si prius quattuor interueniant: primum est,
- 4) quod Rectori, vel ei, ad quem spectat commodum ipsius veteris Ecclesiæ, denuntietur erectio nouæ parochiæ, illique superior impetret vt consentiat, quòd si noluerit suum præbere consensum, superior faciet id redigere in actis, & tunc procedet vltcrius vt colligitur ex Concil. Tridentin. vbi supra Abb. in dict. cap. ad audientiam, num. 2. cum igitur id in nostro casu non fuerit factum, nõ potuit noua parochia erigi: iuuat cap. Abbatibus, cap. placuit 12. quæst. 2. cap. primum, cap. vt super, §. vnico, de rebus Ecclesiæ non alienand.

mand. oportet etiam quòd consensus Capituli interueniat in quacunque erectione noue parochiæ, etiamsi ad illud non pertineat specialiter incommodum nouæ erectionis, idque probatur sic: Episcopus non potest aliquid alienare, quod ad Ecclesiam suam pertineat, vel rem mensæ Episcopalis sine consensu Capituli, cap. pastoralis, de donat. cap. sua nuper de his quæ fiût a Prælato sine consensu Capituli; atqui in hac noua erectione fit alienatio, id enim quod ad vnâ Ecclesiam pertinebat, alteri tribuitur, vt probat text. in ca. tua nos 6. de Ecclesijs ædificand. vel reparandis, ergo Episcopus non potest sine consensu Capituli erigere nouam parochiam, optimus text. in terminis in cap. præcipimus, 26. quæst. 1. text. notab. in cap. 1. de procurat. in 6. in quo probatur, quòd licet bona sint diuisa inter Episcopum, & Capitulum, non potest ipsum Episcopum ardua negotia expedire sine Capitulo, quem text. ad id adducit Abb. in cap. causam quæ, in 1. numer. 6. de iudic. cum igitur consensus Capituli non interuenit, non potest erigi noua parochia: id tamen hodie non procedet si Episcopus declarauerit se non vt ordinarium, sed vt de legatû a sede Apostolica procedere, arg. Concil. Trident. vbi supra.

6 Tercio requiritur, quòd populus habeat impedimentum ad audienda diuina, vel quia

nume-

numerosus est, & Ecclesia parua, vel quia
 fluius adest, qui hibernis auctus aquis im-
 pedit parochianos Ecclesiã adire; tunc enim
 recte poterit noua parochia erigi, d. cap. ad
 audientiam, de Eccles. ædificandis vel repa-
 39 randis, ibi quòd villa, quæ dicitur. N. tantum
 39 perhibetur ab Ecclesia parochiali distare,
 39 vt tempore hiemali, cum pluuiæ inundant
 39 non possint parochiani sine magna difficulta-
 39 te ipsam adire, vnde non valent congruo tem-
 pore Ecclesiasticis officijs interesse: notat
 Abb. in cap. tua nos, nu. 2. de Ecclesijs ædifi-
 candis vel reparandis. d. cap. ad audientiam,
 ibi, mādamus quatenus si res ita se habet, &c.
 intendit Concil. Tridentin. vbi supra: cum
 igitur templum antiquum Sancti Antonij sit
 nimis amplum, & possit multo maiorem po-
 pulum capere, nullusque interiaceat fluius,
 cum in foro ciuitatis Eborensis collocatum
 sit, & parochiani in ipsa vrbe commorentur,
 non possunt nouæ parochiæ erigi, immo ex
 illa erectione multa apparent incommoda
 circa cultum diuinum, quia illæ parochiæ no-
 uæ, solum habent quendam Sacristam, & vnū
 Parochum, qui minime sufficiunt ad exhiben-
 dum decenter cultum diuinum, vt in facti cō-
 tingentia deprehenditur.

7 Quarto requiritur, quòd parochus vete-
 ris Ecclesiæ habeat alimenta necessaria ad cō-
 modam sustentationem, alias non poterit no-
 ua pa-

na parochia erigi d. cap. ad audientiam, ibi,
 quia igitur dicta Ecclesia ita dicitur redditibus abundare, quòd præter illius villæ proventus minister illius conuenienter valeat sustentationem habere, &c. Nam sustentatio ministri præcipue attendi debet, argumento cap. cum secundum Apostol. de præben. cap. de his, de Ecclesijs ædificandis vel reparandis insignis Nauar. de spolijs Clericor. §. 10. num. 7. cum igitur ex hac noua erectione nimium defraudentur Canonici quartenarij, baccalarei, & capellani huius almæ Ecclesiæ metropolitanæ Eborensis, immo, & ipsi beneficiarij Ecclesiæ S. Antonij, quibus tam congrua portio non remanet. Consulendo respondi, non posse parochias nouas erigi, erectasque de facto extinguendâs esse iuxta superius dicta.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

1 Referuntur iura scilicet, leg. si cum heres 4. ff. quando dies legati cedat, & l. heres meus, ff. condit. & demonstr. supi.

2 Referantur tres intellectus ad illa iura, & reijciuntur

3 Non est differentia in hoc legato, vel stipulatione, si moriar, vel cum moriar.

4 In illa stipulatione, si moriar, vel cum moriar, statim

Statim nascitur obligatio, & actio.

- 5 *In legato illo, Si heres morietur, vel cum heres morietur, centum Titio dato, censetur illa conditio adscripta, si casus mortis heredis, viuo legatario contingat.*
- 6 *In legato illo, Si heres morietur, vel cum heres morietur, centum Titio dato, non solum datur conditio omnino extitura, de morte heredis, sed casualis, scilicet si vixerit legatarius tempore, quo heres moriatur.*
- 7 *Traditur intellectus ad l. Si cum heres, 4. ff. de adimend. leg. & ad l. heres meus, ff. de cond. demonstr. & iura similia.*
- 8 *Legatum illud, Si morietur Titius heres, centum ei dato, est purum, & ratio diuersitatis assignatur.*
- 9 *In stipulationibus factis, cum illa conditione. Si moriar, vel cum moriar, semper dispositio censetur pura.*

CAPVT XIII.

I cum heres morietur legetur,
 conditionale legatum est: de-
 nique viuo herede defunctus
 legatarius ad heredem non
 transfert: si vero cum ipse le-
 gatarius morietur, ei legetur, certum est le-
 gatum ad heredem transmitti. Haecenus Vl-
 pianus Iureconsultus in l. 4. ff. quando dies le-
 gati

gati cedat, id ipsum antea senserat Papinianus
 in l. heres meus, ff. de condit. & demonstrat.
 „ heres meus cum morietur Titius, inquit sub-
 „ tilis Papinianus, centum ei dato, pure lega-
 „ tum est, quia non conditione, sed mora su-
 „ spenditur. Non potest enim conditio non exi-
 „ stere. Heres meus cum ipse morietur centum
 „ Titio dato, legatum sub conditione relictum
 „ est. Quamuis enim heredem esse moriturum
 „ certum sit, tamen incertum est, an legatario
 „ viuo dies legati non cedat, & non est certum
 „ legatum ad eum peruenturum. Hactenus Pa-
 „ pinianus, qui duo insignes Iureconsulti in ca-
 „ sibus fere eisdem diuersum ius constituunt.
 „ Quapropter gl. in dict. leg. heres meus, verb.
 „ non existere existimat in primo casu dict. leg.
 „ heres, legatum esse conditionale, sed haberi
 „ pro puro. Hunc intellectum approbat Bart.
 „ in d. leg. heres meus, nu. 1. asserens legatum
 „ huiusmodi esse purum, quoad transmissionem
 „ & quoad impediendam conditionem inde-
 „ biti, sed quoad alia conditionale, sed hæ so-
 „ lutiones sunt fragiles, inciuile enim est dice-
 „ re, est purum legatum quoad hoc, & est con-
 „ ditionale quoad illud, nullam assignando ra-
 „ tionem. Urget etiam quòd Iureconsultus in
 „ l. si pupillus, §. 1. ff. de nouation. indistincte
 „ ait, eum qui sub conditione stipulatur, quæ om-
 „ nino extitura est, pure videri stipulari.

Secundo facit, l. nam si cum moriar. cum
 leg. se-

leg. sequenti, ff. de conditione indebiti, vbi debitor sub conditione, Si cum moriar, non repetit, quasi conditio illa non faciat dispositionem conditionalem, alias repeteret, l. sub conditione debitum 16. ff. eodem titulo, de conditione indebiti, idem probat, l. Iulianus verum debitorem, ff. eodem titulo, vbi in illa conditione, Siue navis ex Asia venerit, siue non, quæ omnino extitura est, & quæ æquiparatur conditioni, si moriar, vel cum moriar, iuxta l. huiusmodi, ff. quando dies legati cedat, si debitor soluit, non repetit.

Tertio facit dict. leg. heres meus, vbi in secundo casu, ideo censet legatum relictum esse sub conditione, quia incertum est an legatario viuo, dies legati non cedat, ergo aperte sensit Iureconsultus in primo casu purum esse, quia dies legati cesserat, & tamen in legato conditionali numquam dies legati cesserat, & tamen in legato conditionali numquam dies legati cedit, pendente conditione, l. Si post diem 5. ff. quando dies legati cedit, l. cedere diem, vers. vbi sub conditione, ff. de verb. significatione: ergo ex mente Iureconsulti sine dubio in primo casu legatū purum est: quapropter Ias. in l. sub conditione, nu. 2. ad fin. ff. de conditione indebiti, distinguit inter contractus, & vltimas voluntates, in illis enim si detur conditio omnino extitura transmittitur ad heredes obligatio, & si
solua-

soluatur debitum non erit repetitio, at vero in vltimis voluntatibus contrariū est, quia, vt inquit, potest deficere & ideo repeti, arg. leg. cum heres, in princ. ff. quando dies legati cedat. Sed hæc solutio, las. non est tenenda, quia siue in contractibus, siue in vltimis voluntatibus, si detur solum conditio omnino extitura, transmittitur legatum, cum sit purum, iuxta dict. l. si cum heres, vers. si vero, & in d. l. heres meus, in primo responso. Aliter subtilis Costa lib. 1. Select. capitulo 17. & capitulo 18. & capitulo 19. in omnibus enim his capitibus de hac materia loquitur, sed ita intricate, vt quid sentiat non facile possis percipere, agnoscit enim in princ. cap. 17. stipulationem, si morieris, non esse præsentem, nec esse conditionalem; agnoscit etiam ibidem, num. 3. in ea non esse natam obligationem, nec actionem: videns autem maxime eius opinioni aduersari, leg. nam & si cum moriar. ff. de condict. indebiti, noua principia docere cœpit, asserens in hunc modum in dict. cap. 18. nu. 6. Sic regulam constituemus in huius tituli materia notabilem, quòd condictio indebiti impeditur non tantum, si is, qui per errorem soluit, debebat, sed etiam si non debebat, certum tamen sit omni modo debiturum, &c.] Sed illud principium nulla lege confirmat, nulla ratione defendit, sed solum ex eo, quia pro comperto habet in illa stipu-

latione, Si moriar, vel cum moriar, ante mortem promissoris nullam esse natam obligationem, nec actionem cum id sit aduersus communem nostrorum sententiam, vt ex ipso colligitur in cap. 18. num. 2. Quapropter, his omnibus reiectis, ad intellectum horum iurium aliqua præmittenda sunt, primo præmittendum est, nullam esse differentiam in hac dispositione, cum moriar, vel si moriar, vbique enim conditio est propter diei incertitudinem, l. quodcumque, §. non solum, ff. de verb. oblig. colliges ex Cost. in dict. cap. 17. doctores communiter, in dict. §. non solum, & in l. 1. ff. de condit. & demonstrat. licet, gl. in dict. l. Nam si cum moriar. & ibi Bart. fluctuent: contra quos facit, leg. 1. ff. de condit. & demonstration. vbi dies mortis, dies incertus dicitur, & distinguitur a die certo, per Iureconsultum, ibi, qui clare docet, appposito die certo solui posse legatum, quia iam cessit dies, licet non venerit: secus esse, si legato adscribatur dies mortis in hunc modum: Heres meus cum morietur, decem Titio dato, quia tunc nec cessit dies, nec venit propter diei incertitudinem, adiuncta l. cedere diem, ff. de verbor. significatione, secundum quam intelliges, dict. leg. primam, ff. de condit. & demonstrat. dies autem incertus, conditionem in testamento facit, l. dies 74. ff. de condit. & demonstr.

Secun-

4 Secundo præmittendum est veriore[m] esse sententiam, gl. in cap. fin. de solut. verbo indebitam, quam communiter esse receptam colliges, ex adductis per Cost. in dict. cap. 18. nu. 2. licet ipse opinioni, dict. glossæ contradicat: quod scilicet in illa stipulatione, Promitto centum, si moriar, vel cum moriar, statim nata est obligatio, & actio, licet mora suspendatur quousque promissor mori incipiat, l. quid vos, §. 1. ff. de manumis. testam. Pro qua sententia facit, quod contractus aut sunt puri, aut in diem, aut sub conditione, argum. l. cedere diem, ff. de verborum significatione, & in legatis id ipsum intendit docere Vlpian. Iureconsult. in l. 1. ff. de condit. & demonstrat. in quibus iuribus luce meridiana clarius probatur, solum in contractu conditionali, vel legato non cedere diem obligationis, id est non nasci obligationem: at in hac stipulatione vel legato, Si moriar, vel cum moriar, non datur conditio, nec stipulatio, nec legatum sub illa forma conditionale censetur, dict. leg. si cum heres, in secundo responso, dict. l. heres meus, in primo responso, ibi purum est, leg. pupillus, §. qui sub conditione, ff. de nouat. ergo in contractu, vel legato relicto sub illa condit. statim cedit dies id est nascitur obligatio.

Secundo facit, l. Nam, & si cum moriar. ff. de conditione indebiti, Iureconsultus ait de-

bitorem sub illa conditione soluentem non
 repetere, ex eo scilicet, quia in omnibus con-
 tractibus puris in diem celebratis, si debitor
 ante diem soluat, non repetit, leg. in diem,
 10. ff. de conditione indebiti, sed contractus
 gestus sub conditione omnino extitura, qua-
 lis est, Si moriar, vel cum moriar, censetur
 purus l. si pupillus, §. qui sub conditione, ff.
 de nouation. ergo debens sub conditione, Si
 moriar, vel cum moriar, si soluit non repetit
 & hæc est vera ratio dict. leg. nam si cum mo-
 riar; non illa noua, quam excogitauit Costa
 vbi supra, num. 2. quia magis dictis Accurtij
 repugnat, quam opinioni supradictæ; etenim
 legatum, aut stipulationem post mortem, vel
 pridie quam moreretur, veteres Iureconful-
 ti improbarunt, quod testator, vel promif-
 sor inique voluisset heredem solum obligare,
 videreturque inciuile heredem aliqua obliga-
 tione adstringi, quam defunctus non haberet:
 at in legato vel stipulatione, Si moriar, siue
 cum moriar, contrarium erat, in qua obli-
 gatio, & actio statim nata erat: sed suspende-
 batur quousque veniret dies mortis, in quo
 iam in vltimo vitæ spiritu obligatio efficax
 erat, & defunctus, si per tempus liceret, pos-
 set conueniri, leg. quid vos, §. 1. ff. de manum.
 test. secus in legato, vel stipulatione post mor-
 tem, in qua obligatio, nec in vita ortum ha-
 bebat, nec in ipso vitæ vltimo spiritu, sed post
 mor-

mortem defuncti testatoris, vel promissoris, vt colliges ex §. post mortem, Instit. de leg. l. vnic. cod. vt actiones ab herede, & contra heredem incipiant.

- 5 Tertio præmittendū est in illo legato, cum morietur heres, centum Titio dato, illud esse intelligendum si casus mortis heredis viuo legatario contingat, quoniam causa, ex qua debetur legatum præcedere debet. l. huiusmodi 13. ff. quando dies legati cedat, cum igitur in eo legato conditio in effectu adscribatur, merito ad heredem legatarij non transfertur, vt ait Iureconsultus, in dict. leg. Si cum heres, in primo responso, & in dict. leg. heres meus, in secundo responso, quæ iurafic intelligenda sunt: non enim in illis speciebus facit solum legatum conditionale, conditio, Si morietur heres, vel cum morietur: sed etiam alia verba, centum Titio dato, cum oporteat tēpore mortis heredis legatarium viuere, cui legatum detur; alias deficiet conditio: cum igitur possibile sit conditionem non impleri, si legatarius non viuat tempore quo heres moritur, legatum sine dubio conditionale est, cum iam non sit relictum sub conditione omnino extitura, vt ingeniose sensit Accurt. in dict. leg. huiusmodi, verb. debitum iri. Pro qua opinione facit, l. si pecunia, 7 12. §. 1. ff. de legat. 2. l. Stichum Titio, §. pen. ff. de statu liber. Ex quibus consequitur recte

Vlpian. in dict. l. si cum heres, in primo responso, Papinianum in dict. leg. heres meus, in secundo responso, Vlpian. in dict. leg. i. ff. de cond. & demonstrat. Paulum in dict. leg. si pecunia, §. vnic. Pomponium in dict. leg. huiusmodi, ff. quando dies legati cedat, respondisse illud legatum, Si heres morietur, vel cū heres morietur, dato Titio centum, esse conditionale. Difficultas nunc versatur in alia specie, heres meus dato Titio centum si morietur legatarius, vel cum morietur legatarius, quam ratione hoc legatum non erit conditionale, vt illud superius ratio est in promptu: quia hic solum reperitur conditio omnino extitura, verbi gratia, si morietur legatarius, vel cum morietur, & ita dispositio censetur pura iuxta, d. l. pupillus, §. qui sub condit. ff. de nouat. nec est necessariū, quòd legatarius viuat tempore, quo heres primus moritur, cum in illis verbis, heres dato, non solum ille primus heres, sed heres illius, & ceteri intelligantur iuxta illud axioma, quòd heres heredis mei, meus heres est, l. heredis appellatio. 65. l. heredis appellatione 170. ff. de verborum significatione, cum igitur quilibet heres morienti Titio teneatur dare centum, idque non dependeat ex alia conditione, sed tantum ex illa, si legatarius moriatur, & illa sit omnino extitura, ideo Papinianus in dict. l. heres meus, in primo responso, dixit,

xit, legatum purum esse: cui consonant alia Jurisconsultorum responsa superius allegata. Illud pro complemento huius materiæ adijciam, in stipulationibus cum illa conditione. Si moriaris, vel cum moriaris semper dispositionem censerī puram, cum illa spes semper transmittatur, §. ex conditionali, instit. de verborum. & notavit nimis eleganter Iacobus a Saa de primogen. num. 29. ad fin. & in contractibus non solum caueamus nobis, sed etiam nostris heredibus, leg. vltim. Cod. de contrahend. & committenda stipulatione, in quo casu recte procedunt tradita per Ias. in dict. leg. sub conditione, num. 2. ad fin. ff. de conditione indebiti.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Referuntur verba Iureconsulti.
- 2 Testatore habente filium, & ex eo nepotem, exheredante filium, & præteriente nepotem, testamentum erit nullum, si tempore mortis testatoris filius mortuus erat, secus si vivebat.
- 3 Si filius tempore mortis testatoris erat in potestate hostium pendet ius testamenti, nam si filius postliminio redierit, testamentum valebit, si vero non redierit, testamentum est nullum.

- 4 *Verbum repedaui habet hanc significationem, id est redijt.*
 5 *Taxantur Accurtius, & Antonius Augustinus, qui legunt repudiaui, vel pependit.*
 6 *Approbatnr expositio verbi repedaui tradita ab Andr. Alciat.*

CAPVT XV.

I

I filium exheredauero (inquit Paulus Iureconsultus, in l. si quis posthumos 9. §. 1. ff. de liberis & posthum.) nepotemque ex eo præteriero, & alium heredem instituero, & supervixerit filius post mortem meam: licet ante aditam hereditatē decesserit, non tamen nepotem rupturum testamentum, Iulianus, & Pomponius, & Marcellus scribunt. Diuersum est si in hostium potestate sit filius, & decesserit in eo statu, rumpit enim his casibus nepos testamentū: quòd si moriente auo filius repedauerit, non abscissum est, vt superiore casu fuit.] Hactenus Iureconsultus, qui vt videmus explicat dubia

us

circa exheredationem, & præteritionem sui heredis, aitque testatorem habentem filium, & ex eo nepotem, filium exheredantem, nepotemque præterientem, alium heredem sibi instituisse, in quo casu asserit, quòd si filius tempore mortis testatoris viuis fuerit, licet

moria-

moriatur ante aditam hereditatem, non ta-
 men rumpet nepos testamentum quasi præte-
 ritus, cum tempore mortis testatoris primū
 3 locum suū nepos minime habuerit. Si ta-
 men tempore mortis testatoris filius est in
 potestate hostium, & postea mortuus est in
 captiuitate, nepos sine dubio rumpet testa-
 mentum, quia fingitur eo tempore minime
 viuere, immo præambula hora captiuitatis
 diem obiisse, l. in bello, §. si quis capiatur, ff.
 de captiuis, & postliminio reuersis, quòd si
 ipse filius, qui in potestate hostium fuit, post
 mortem patris sui, & ipsius filij aui, repeda-
 4 uit, idest redijt, pedem retulit, non rumpet
 nepos testamentum, quia cum postliminio re-
 uersus fuerit fingitur nunquam in captiui-
 tate fuisse dict. §. si quis capiatur, l. quod si
 ij, ff. de captiuis, & postliminio reuersis, idq.
 significat illud verbum, repedauit, vt colli-
 gitur ex Amian. Marcellino lib. 24. Et, inquit,
 omnibus ferro flammaque absumptis ad signa
 repedauit ocyus miles.] Passim utitur eo ver-
 bo auctor qui transtulit Iosephum lib. 18. de
 antiquitatibus, cap. 9. in fin. Vitellius inte-
 rea, inquit, in Antiochiam repedauit, & ali-
 5 bi sæpe: nec audiendus est Accurtius, qui le-
 git, repudiavit: vel pependit, quem in vlti-
 ma littera, sequitur Anton. Augustin. lib. 3.
 emendationum, cap. 7. ita legens. Rumpit
 enim his casibus nepos testamentum, quod
 morienti

morienti auo filij ius pependerit, non abscis-
 sum, vt superiore casu fuerit. Contra quem
 facit, nam si Iureconsultus loqueretur per il-
 lud verbum pependerit, non dixisset secure,
 non esse abscissum testamentum, sed id pen-
 dere, donec filius ab hostium potestate reuer-
 teretur, vel in captiuitate moreretur: cum
 6 igitur in hoc vltimo casu Iureconsultus dicat
 secure non fuisse abscissum testamentum, ma-
 nifeste colligitur filium postliminio reuersum
 esse, & ita repedasse, idest ad suos rediisse,
 quod ante docuerat Alciat. lib. 1. prætermis-
 sorum vers. repedare.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Enumerantur dignitates Ecclesie Eborensis.
- 2 Enumerantur alia beneficia eiusdem Ecclesie,
inter quæ Canonicatus collocantur.
- 3 Bacchalaureis, & Capellanis Ecclesie Eboren-
sis ab antiquo demandata est cura parochie Ec-
clesie Eborensis, quæ ad Capitulum pertine-
bat.
- 4 Vacante capellania eiusdem Ecclesie dubium
fuit quis præesse deberet, an Cantor Ecclesie,
an Prouisor Archiepiscopatus: ad illas enim
eligitur ex oppositoribus vnus, quem Cantor,
Prouisor Archiepiscopatus, & vnus Canoni-
cus eligunt.

- 3 *Arbiter non potest cogere testes, nec exequi sententiam, sed recurret ad ordinarium, ut cogat testes, & suum exequatur præceptum.*
- 6 *Arbiter nullam habet iurisdictionem.*
- 7 *Arbiter recurret ad ordinarium ut cogat testes, & suum exequatur præceptum.*
- 8 *Acta gesta coram Arbitro possunt conscribi a quocumque notario Apostolico, licet non sit de ordinarijs.*
- 9 *Discutitur dubium, an vacante capellania huius Ecclesiæ Eborensis, in mensibus reseruatis possit conferri a Cantore, Prouisore Archiepiscopatus, & Canonico.*
- 10 *Deprecatur auctor Archiepiscopus, Episcopus, Abbates, & alios habentes potestatem ad conferenda beneficia, ut obseruent formam præscriptam a Concil. Trid. & Motu proprio Pij Quinti summi Pontificis.*
- 11 *Aliquando fiunt dicis causa, & perfunctorie ea, quæ in dicto Concilio, & Motu proprio præscribuntur.*
- 12 *Beneficia Bacchalaureorum, & Capellanorum huius Ecclesiæ Eborensis etiam si vacent in mensibus reseruatis debent conferri per collatores illos, ad quos antea pertinebant.*
- 13 *Reseruaciones generales non includunt beneficia pertinentia ad aliquos ratione statuti iurati.*
- 14 *In Ecclesia Eborensi sunt multa officia Cantorum.*

- 15 *Officia publica semel concessa non possunt absq. causa legitima auferri, nisi de consuetudine sit contrarium inductum.*
- 16 *Restitutus ad officium canendi: censetur restitutus etiam ad salarium. & 17.*
- 18 *Iubens restituere possessionem, arbitrio boni viri, censetur iubere restituere fructus.*
- 19 *Non plene restituitur possessio sine fructibus.*

C A P V T X V I.

I **L** H A C insigni, & alma Ecclesia metropolitana Eborési multa sunt beneficia. In primis enim sunt ipsius Ecclesiæ dignitates, quas suo ordine referre libet. Nempe Decanus, Cantor, Thesaurarius, Magister scholæ, quattuor Archidiaconi, quorum singuli singula habent munera, & officia: sunt etiam Canonici, quorum aliqui præbendam integram, aliqui vero dimidiam percipiunt, sed omnes verum habent Canonicatum: sunt etiam quartenarij, ij sunt beneficiarij simplices, qui choro inseruiunt, & absentium Canoniconum, & impeditorum onera subeunt, non tamen habent vocem in capitulo, dicuntur autem quartenarij, quia quartam partem vnius præbendæ percipiunt: sunt etiam quidam beneficiarij, qui Bacchalaurei dicuntur, inter quos duæ præbendæ diuidun-

uiduntur: sunt etiam alij, qui Capellani vocantur, inter quos vna diuidi solet. Hi omnes sunt beneficiarij simplices habentes tamen curam commendatam eam, scilicet, quæ ad capitulum pertinebat, in parochia huius Ecclesiæ, cuius decimæ ad hanc mensam capitularem, & Archiepiscopalem pertinent, cuius parochiæ cura iam olim dictis Bacchalaureis, & capellanis demandata est, & ita officia pastoris omnes alternatim summa cum diligentia administrant. Sunt etiam duo capellani, qui choro inseruiunt, quos vocamus, *da obra*, hi ex redditibus fabricæ Ecclesiæ sustentantur. Sunt duo etiam quos, *altareiros*, vocamus, hi altari assistentes, inseruiūt ijs, qui sacra faciunt, & in ipso altari administrant necessaria quando horæ Canonice cātantur, sunt etiam alij, quorum officium est recipere syngraphas a parochianis oblatas, quibus probant ab ipsis suorum peccatorum confessiones factas esse, qui omnes ex redditibus fabricæ Ecclesiæ sustentantur. Porro, vacante capellania quadam, certum erat ex statutis ipsius Ecclesiæ, Cantorem, Prouisorem Archiepiscopatus, & vnum Canonicum debere eligere, incertum tamen & dubium fuit, quisnam in actu oppositionis, & electionis præesse debuerat, in quo dubio compromissum fuit in arbitrum, qui per sententiam declaraturus erat quisnam in similibus actibus præfuisset.

- 5 fuisset, Cantorne, an Prouisor Archiepiscopus. In qua re cum aliqui testes dubitassent testimonium ferre, dubium fuit an arbiter posset eos cogere ad testificandum, & per se exequi sententiam, quam tulisset: dixi non posse ea per se facere, quia arbiter nullam habet iurisdictionem, ideoque nec mulctare potest, si id a partibus non fuit expresse concessum in compromisso, leg. non ex omnibus, ff. de arbitr. leg. 1. & 2. Cod. eod. notat, gl. in cap. cum dilectus, verb. nisi de his, de arbitr. recepta per Anchar. ibi, num. 4. Recurret igitur arbiter ad ordinarium, vt cogat testes, &
- 7 sententiam latam exequatur, Ord. lib. 3. tit. 81. §. 2. intendit Bart. in l. a diuo Pio, §. sententiam Romæ, ad fin. ff. de re iud. Dubium
- 8 fuit in hac re, an acta de hac re ad notarios ordinarios pertinerent, an vero in illis posset scribere quilibet notarius Apostolicus, licet non fuisset ex ordinarijs, dixi posse quemlibet notarium Apostolicum id facere, cum causa hæc ad ordinarios non pertineret: in illorum enim causis solus notarius ordinarius scribet, in alijs vero delegatorum, vel arbitratorum quilibet notarius Apostolicus, vt in
- 9 praxi receptum est. Non defuerunt aliqui, qui vacante prædicta capellania, censerent non posse electionem fieri a Cantore, Prouisore, & Canonico, quia vacauerit in mense summo Pontifici reseruato, & ita per regulas
 cancel-

cancellariæ esset reseruata, vnde si beneficiũ
 simplex censeretur, per summum Pontificem
 conferendum erat, si vero curatum per con-
 cursum iuxta Concil. Trident. sessione 24. ca-
 10 pit. 18. Et Motum propriũ Pij V. qui incipit,
 In conferendis, fol. mihi 61. In qua re non pos-
 sum non maxime deprecari Archiepiscopos,
 Episcopos, Abbates, & alios quoscumque ha-
 bentes collationes, electiones, & præsentatio-
 nes beneficiorum, vt sine fraude, sincere, &
 iuste obseruent formam præscriptam a Con-
 cil. Trident. vbi supra & Motu proprio, tum
 quia Ecclesijs vtilissima est, tum quia aliter
 prouisi non faciunt fructus suos in conscien-
 tia, & ita miserorum clericorum animas illa-
 queant, vt colligitur ex Trid. & Motu pro-
 11 prio vbi supra. Idque admonui, sentio enim
 hæc omnia dicis causa, & perfunctorie fieri,
 nec oppositiones veras denuntiari, sed ficti-
 tias, quod adeo clare, & manifeste fit, vt om-
 12 nibus etiam rudibus id maxime notum sit.
 Redeuntes tamen ad id vnde digressi sumus,
 asserimus probabilius esse has capellanias, &
 beneficia Bacchalaureorum non includi in
 mensibus reseruatis summo Pontifici. Ratio
 huius rei est, quia in dispositione generali
 nunquam includitur id, quod iuramento ali-
 cuius firmatum est, quãdo per generalem dis-
 positionem illi derogatur, nisi de eo expressa
 mentio fiat, cum iuramentum habeat vim
 clau-

clausulæ derogatoriæ, cuius mentio faciendâ est in actu reuocationis, l. cum pater, §. filius, ff. de leg. 2. & ibi notatur. Vnde in reuocatione statutorum, vel alia dispositione generali contraria statutis, non censentur reuocata, vel derogata statuta iurata, cap. constitutus, de rescriptis, gl. final. communiter recepta, in cap. cum non deceat, de electione in 6. vt per Gomez. in cap. 1. de constit. in 6. num. 186. Couarruias in rubr. de testam. 2. parte, num. 19. cum igitur reseruatio illa summi Pontificis sit generalis, non includit beneficia pertinentia ad aliquos ratione statutî iurati, vt in hac Ecclesia sunt beneficia Bacchalaureorum, & Capellanorum, quorum illa ab Archiepiscopo, hæc vero a Cantore, Prouisore Archiepiscopatus, & vno ex Canonicis conferenda sunt, ex vi statutorum iuramento confirmatorum, quæ in dispositione generali beneficia reseruante non videtur summus Pontifex tollere, iuxta superius dicta

13 & ita consuetudine receptum est. Præter ea beneficia, quæ hucusque diximus, in Ecclesia Eborësi sunt officia multa, in quibus illa præcipua sunt duo magistri capellæ, quorum vnus modum, & rationem alijs cantoribus præbet vt rectum modum ac tenorem in canendo obseruent, alius docet artem canendi, est etiam Subcater, qui horas canentibus, & diuinas laudes, modos regulasque musicas præfert,

sunt.

funt cantores multi, qui artis peritia, & vocis organo, canendo huic almæ Ecclesiæ inferuiunt, quibus ex abundantibus redditibus fabricæ Ecclesiæ competēs salarium assignatur. In qua re id maxime notandum est, hæc officia non ad libitum posse auferri, sed cum iusta causa, & iuris ordine seruato, argumento, leg. vt gradatim. §. fin. ff. de muneribus, & honor. Omnia enim officia publica postquam semel sunt collata alicui, ab eo auferri non possunt iniuste, arg. l. id quod nostrum, ff. de regulis iuris, nisi consuetudine, vel lege contrarium obtentum sit iuxta cap. fin. de consuetudine, l. de quibus, ff. de legibus. Notat Boer. dec. 149. & ita in praxi recipitur, cū enim aliqui a prædictis officijs amoti essent, ad illa sunt restituti, non solum in iudicio sæculari, sed Ecclesiastico. Illud etiam dubium aliquando ventilatum est, Restitutus fuit quidam cantor ad officium cantoris in Ecclesia Eborensi: cantor vt antea canebat cum alijs cantoribus, & horis consuetis interfuerat, non tamen salariū illi præstitum fuit: dubium fuit, an ex vi sententiæ, quæ ei restitutionem dabat, posset compelli pars aduersa ad salarium præstandum? Et videbatur quòd non, quia sententia solum iubebat, vt cantor ad officium restitueretur, plane ille ad officium canendi restitutus fuerat, ergo videbatur ex vi illius sententiæ amplius agendum non esse,

- 17 vt scilicet salarium præstaretur. Contrarium tamen consultus respondi, nam præceptum iudicis iubentis restituere cantorem ad possessionem sui officij, non solum intelligendū erat de officio ad canēdum, sed etiam ad percipiendum salarium, quod pro illo officio præstari solet. Primo ex eo, quia leges iubent spoliatos restituere cap. redintegrandā 3. q. 1. l. fin. ibi, restituere debeat, ff. de vi, & vi arm. Plane verbum, restituere, in lege positum, fructus etiam continet, l. in condemnatione 13. §. cum verbum, ff. de regul. iur.
- 18 Secundo facit, quia iubens restituere possessionem, iubet etiam fructus restituere, l. si stipulatus sis, ff. de verborū, &c. l. hæc verba 73. ff. de verborum significatione vbi Iurecōsultus censet verbum, restituere, viri boni arbitrio fructus continere, ibi, pro viri boni arbitrio est. At viri boni arbitrium, iudicis arbitrium est, l. sed si vnus, §. prætor ait, ff. de iniur. l. vir bonus, ff. iudicatum solui, & aliquando is intelligitur, quando boni viri arbitrio relinquitur, l. continuus, §. cum ita, ff. de verbor. &c. cum igitur ex boni viri præcepto, id est iudicis, cantor restitutus sit, intelligendus est etiam restitutus ad fructus, & in hoc casu, in quo agitur de possessione accipienda quoad tertium non esse plene acceptam, nisi etiam fructus percipiat. Colliges ex notatis per Matth. de Afflict. libro primo,

constit. rubrica 25. numero 18. Fabr. in §. retinendæ, numero decimo nono, Instit. de interdictis.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *Explicatur quid sit aurum coronarium, reiecta interpretatione Accurtij.*
- 2 *Antiquitus Imperatori triumphanti coronæ laureæ donabantur, postea aureæ attributæ fuerunt.*

CAPITVLVM XVII.

AD collationem auri coronarij, placuit neminem absque consuetudine esse cogendum. Hæc sunt verba Imperatoris Arcadij in l. vnic. Cod. de auro coronario libro decimo, Accurtius minime

intellexit quid sit aurum coronarium. Olim inter coronas bellicas, quæ victoribus donari solebant, Imperatori triumphanti aureæ coronæ mittebantur, Aulus Gellius lib. 5. noct. Attic. cap. 6. triumphales, inquit, coronæ sunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphii mittuntur, id vulgo dicitur aurum coronarium. Hæ antiquitus e lauro erant, post fieri ex auro coeptæ. Hæc Aulus

Gellius. Idem insinuat Capitolin. in Anton. Pium, fol. 2. negat igitur Imperator in hac lege vnica, teneri aliquos ad collationem istarum aurearum coronarum, nisi illi, qui ab antiquitus illas præstare soliti erant. Secundum quæ intelligendus est tex. in l. Iudæorum Cod. de Iudæis.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *Referuntur verba, l. Cum in plures, §. locator horrei, ff. locati.*
- 2 *Traditur communis intellectus huius, §. locator horrei.*
- 3 *Reijcitur communis intellectus ad §. locator horrei.*
- 4 *Propositum in mente retentum nihil operatur.*
- 5 *Olim protestantes, vel denuntiantes aliquid, id faciebant in tabulis, idque propositum vocat Iureconsultus in hac lege.*
- 6 *Qui post propositum vidit id contra quod denuntiavit, vel protestatus est, & tacuit, videtur illud remisisse.*

CAPVT XVIII.

LOCATOR horrei propositum habuit se aurum, argentum, & margaritas non recipere suo periculo, deinde cum sciret has res inferri, passus est, pe-

rinde eum futurum tibi obligatum dixi, ac si propositum fuerit remissum.] Ita inquit Iure-

consultus in l. cum in plures, s. locator horrei, ff. locati gl. Bartolus, & alij existimant

Iureconsultu hic agere de proposito in mente retento, & ita Bart. in sumuario scribit,

propositum in mente retentum, parti non expressum, nihil releuat: sed profecto non est

probabile Iureconsultum cogitasse de proposito in mente retento, cum id nihil in foro exteriori operetur. Si enim in vltimis volunta-

tibus, id non attenditur, leg. quidam cum filium, ff. de hered. instituend. cap. litteraturam, de voto, nec etiam quoad Deum, Sot.

lib. 7. de iustitia, & iur. quaest. 1. art. 2. Nauar. in man. cap. 12. num. 26. quanto magis in contractibus despiciendum est.

Secundo facit, nam Iureconsultus asserit perinde eum futurum conductori obligatum,

ac si propositum fuerit remissum, ergo si non fuisset propositum remissum vel pro remisso non haberetur, locator esset obligatus condu-

ctori, quod quidem minime fuisset, si esset

solus

5 solum propositum in mente retentum, illud enim absque illa remissione non obligaret, iuxta dict. leg. Quidam cum filium. Quapropter aduertendum est olim, protestantes aliquid, vel denuntiantes, solere in tabulis defixis id publice proponere, ad quod alludens Claudian. in Eutropium sic ait.

Suffixa patenti.

Vestibulo pretijs distinguit regula gentes.

6 Idque quod proponebatur, propositum dicebatur, de quo Iureconsultus hic agit, denuntiabat enim locator per illud propositum in tabulis defixum, se non recipere aurum, gemmas, & alia similia, si tamen aurum, & gemmas vidit in horreum inferre, & tacuit videtur remisisse propositum, & ita obligatum esse, ac si denuntiationem minime fecisset, vel denuntiationi factæ, aut protestationi renunciaasset.

SVMMARIVM EX CAPITE SEQ.

- 1 Enumerantur aliquot genera fructuum, quæ dignitatibus, & Canonicis in Ecclesia Eborensi attribuntur.
- 2 In Ecclesia Eborensi est duplex genus distributionum, quædam sunt minores, maiores alteræ.
- 3 Refertur locus Concilij Tridentini sessione 21.

de reformatione capite 3. & sessione 22. capite 3.

- 4 Non possunt auferri distributiones quotidiane in Ecclesia Eborensi.
- 5 Concilium Tridentinum noluit vt Canonici singulis horis canonicis cum tanti lucri amissione interessent, sed vt quotidie ad Ecclesiam accederent.
- 6 Expenditur statutum Ecclesie Eborensis ad hanc materiam pertinens.
- 7 Fuit lata sententia excommunicationis in Canonicos, vt distributiones auferrentur.
- 8 Tractatur an appellatio preceptum de augendis distributionibus quotidianis impediret.
- 9 Contrarium asseritur.
- 10 Nulla prohibitio appellationis impedit effectum suspensiuum, si modus exceditur.
- 11 Modus exceditur, quando aliquid precipitur contra statutum, vel inueteratam consuetudinem.
- 12 Canonici post appellationem interpositam, poterant celebrare.

CAPVT XIX.

IXIMVS superius in capitulo decimo septimo de beneficijs, & officijs huius almae Ecclesie Eborensis, nunc pauca dicemus de distributionibus. Sunt

O 4 enim

enim emolumenta, quæ dignitatibus Canon-
 nicis, & alijs beneficiarijs elargiri solent. In
 qua re illud sciendum est, diuersa genera fru-
 ctuum, & emolumentorum ad præbendas per-
 tinere, nam sunt fructus, quos grossos voca-
 mus, frumentum scilicet, quod ex parochia-
 nis iure decimarum colligitur in horreum,
 cuius duæ partes ad Archiepiscopum, vna ad
 capitulum pertinet: plane hoc frumentum,
 fructus grossos appellamus, distinctos scili-
 cet a distributionibus quotidianis. Est &
 aliud genus fructuum, quod *pitancas* vocamus,
 illud constat ex gallinis, porcis, arietibus,
 cera, melle, & alijs rebus extraordinarijs mul-
 tis, nec recipitur a procuratore destina-
 to ad exigendas pecunias certas ex publica-
 nis, vel alijs personis: cum enim incertæ sint
 per folia Canonice distribuuntur. Est & aliud
 genus fructuum, quod principalius, & maius
 est, nempe distributiones: hæ duplices sunt,
 parvæ quædam, maximæ alteræ: nam illæ,
 quæ applicatæ sunt horis Canonice ordina-
 rijs, puta vespers, completorio, matutino,
 primæ, tertiæ, sextæ, & nonæ, parvæ sunt,
 non enim excedunt centum ducatos, tot enim
 cuilibet præbendæ applicatæ sunt; aliæ vero
 quæ applicatæ sunt horis defunctorum maio-
 res sunt, quippe quæ omnes alios redditus
 consumunt, longa enim, & inueterata huius
 Ecclesiæ consuetudine fere omnes redditus

Canonici lucrantur, si intersint Responso-
 rijs, quæ pro defunctis decantantur mane, &
 vesperi. Addo fere omnes fructus, exceptis
 paucis, vt iam dixi, Canonicos lucrari, si
 quotidie intersint bis illis Responso-
 rijs, quæ pro defunctis decantantur mane, &
 vesperi, quòd si mane non intersint, perdunt dimidiũ
 diem, idest dimidietatem fructuum, quam
 propter illam interessentiam lucraturi erant,
 idemque est si vesperi dictis responso-
 rijs non intersint, nisi vel morbo impediti, aut
 alia iusta causa non interfuerint, vel diebus
 concessis ad recreationem vtantur, idque
 apud nos dici consuevit, lucrari per dies, &
 medios dies. Hæc ita minutim explicauit, vt
 clarius explicarem dubium, quod mox pro-
 ponam. Extat in sacrosancto Concilio Triden-
 tino locus insignis in sessione 21. cap. 3. de
 reformatione, & in sessione 22. cap. 3. de re-
 formatione: vbi Episcopi tamquam delegati
 a sede Apostolica possunt diuidere tertiam
 partem fructuum, & eam applicare distribu-
 tionibus quotidianis: huius rei causa Archie-
 piscopus voluit in hac Ecclesia tertiam par-
 tem fructuum diuidere, & applicare horis or-
 dinarijs Canonicis, puta vesperi, completo-
 rio, matutino, primæ, tertiæ, sextæ, & nonæ,
 ita vt quingenti ducati applicarentur in di-
 ctis horis vni præbendæ, cum antea solum cen-
 tum applicata essent: e contrario capitulum

recusavit id facere, ex eo, quia illa diuisio ab antiquitus constituta fuit per statuta Legati, confirmata auctoritate Apostolica, & iuramento Canonorum, quærebat quid iuris. Dixi non posse Archiepiscopum id facere, primo, quia hæc diuisio cum fuerit obseruata per tempus immemorabile, pro lege est obseruanda, cap. super quibusdam, §. præterea, de verborum significatione, leg. 3. §. ductus aquæ, ff. de aqua quot. & æstiu. l. 1. §. fin. l. 2. in principio, ff. de aqua pluua arcend.

Secundo, quia Concil. Tridentin. in dict. sessione 21. cap. 3. constituit Episcopos id debere facere in Ecclesijs, in quibus nullæ sunt distributiones quotidianæ, vel ita tenues, vt verisimiliter negligantur, non possunt autem dici distributiones quotidianæ tenues, quibus cuiuslibet præbendæ centum ducati plus minus applicati sunt; insuper dictæ distributiones non negliguntur verisimiliter, vt in facto videmus. Video enim certe in hac Ecclesia, ita quemlibet Canonicum, & beneficiarium horis illis interesse, ac si in illis maximam, & notabilem fructuum copiam lucraretur.

Tertio facit, quòd illa loca Concilij non intelliguntur de Ecclesijs, in quibus dignitates, Canonici, & alij beneficiarij non seruientes quolibet die amittunt, quod tertiam partem fructuum ascendat, vel maiorem, vt expresse in illis locis cauetur: plane dignitates,

Canonici, & beneficiarij, quolibet die non
 feruientes, immo & quolibet medio die amit-
 tunt plusquam tertiam partem fructuum, vt
 est notorium in hac Ecclesia, ergo non potest
 Archiepiscopus augere dictas distributio-
 nes. Nec obstat, quòd pro parte contraria,
 allegari potest, illud non lucrari Canonicos
 in horis canonicis ordinarijs, sed in hora cer-
 ta defunctorum, & responforijs, id enim pa-
 rum refert, cum & horæ defunctorum vere
 sint horæ canonicæ, maximeque sit necessa-
 rium illas preces facere pro animabus illo-
 rum, qui sua tam libenti animo Ecclesiæ tra-
 diderunt; tum quia ex Bullis summorum Pon-
 tificum, quæ in hac Ecclesia obseruantur, red-
 5 ditus, qui in illis Respõforijs lucrantur distri-
 butiones quotidianæ reputantur. Concilium
 enim Tridentinum non voluit vt Canonici
 sub amissione tanti emolumenti singulis ho-
 ris inseruirent, in qualibet hora insistentes,
 (ille enim labor erat immensus, illis non bene
 notus, qui in Ecclesijs cathedralibus, aut col-
 legiatis non inseruiunt) assiduo canendi exer-
 citio defatigati, matutinis frigoribus læsi, &
 pomeridianis caloribus æstuantes, vix ani-
 mam agerent, monet enim, & hortatur Epi-
 scopos, vt benigne cum Canonicis agant, de
 reformatione cap. 1. sessione 13. vbi ait in
 hunc modum. Illud primum eos admonendos
 censet, vt se pastores, non percussores esse

meminerint, atque ita præesse sibi subditis oportere, vt non in eis dominantur, sed illos tamquam filios, & fratres diligant, &c. solum id voluisse perspicuum est, quòd Canonici non lucrarentur distributiones quotidianas, & alios Ecclesiæ prouentus cum in Ecclesia non residerent, nec ei penitus inseruirent; si enim illis sanctis, & pijs Patribus dictum fuisset, quid statuendum est in Ecclesia, in qua omnes prouentus, & fructus ita distribuuntur, vt Canonici non interessentes quotidie in Ecclesia mane, & vesperi pro rata, fere fructus omnes amittant? profecto sine dubio dicerent, de ea nil fuisse locutos, nisi in illis verbis dicta sessione 21. cap. 3. saluis tamen consuetudinibus earum Ecclesiarum, in quibus non residentes, seu non seruientes, nihil, vel minus tertia parte percipiunt, &c.]

6 Cum igitur id in hac Ecclesia fiat, merito dicendum est, Concilium prædictum eas constitutiones saluas voluisse; nec illius auctoritate posse infringi. Memini me aliquando dixisse, nec Concilium, nec statuta nostra voluisse, vt Canonicus sub amissione tanti lucri singulis horis interesset, sed solum Canonicum obligasse, vt cuilibet horæ sub amissione magni, & notabilis emolumentum cogere tur mane, & vesperi vni horæ interesse, Responsorijs scilicet defunctorum, quod non inani ratione deducta ab ipsis statutis persuadebam

debam. Nam extat apud nos statutum disponens in diebus festiuis, & dominicis, si in hac vrbe resideat Canonicus, non posse mane dimidium illum diem accipere, & lucrari emolumenta illius dimidij, si Responsorijs non intersit; perspicuum autem est, statutum id fecisse ne Canonicus, vel beneficiarius desineret die festiuo, vel dominico Ecclesiam adire, & tamen statutum non coegit Canonicum, vel beneficiarium interesse singulis horis in die festiuo, & dominico, sed tantum in Responsorijs defunctorum, ergo probabile est nostra statuta noluisse cogere Canonicos, & beneficiarios sub amissione notabilis lucri, vt singulis horis interessent, sed vt illi soli, in qua

7 pro defunctorum animis Deum deprecamur. In qua re aliud dubium fuit ventilatum: nam Archiepiscopus per viam visitationis voluit has distributiones augere, cumque id præciperet, iuberetque Canonicos vt id obseruarent, Canonici ab eo ad sedem Apostolicam, & eius Legatum appellarunt, nihilominus in eos excommunicationis sententiam protulit. De duobus consultus fui, primo an appellatio in his terminis, suspēderet vim illius præcepti.

8 Secundo an Canonici appellantes possent secure celebrare, & alios actus gerere. Quantum ad primum videbatur, quòd illa appellatio non haberet effectum suspensiuū, nec vim præcepti retardasset, ex Concil. Trid. sess. 24.

cap. 10. de reformatione, ibi, Etiam tamquam Apostolicæ sedis delegati, ea ordinandi, moderandi, & puniendi, & exequendi iuxta Canonum sanctiones, quæ illis ex prudētia sua pro subditorum emendatione, ac diœcesis suę utilitate necessaria videbuntur: nec in his vbi de visitatione, aut morū correctione agitur exēptio, aut vlla inhibitio, appellatio, seu querela, etiam ad sedem Apostolicam interposita, executionem eorum, quæ ab his mandata decreta, aut iudicata fuerint, quoquomodo impediatur, aut suspendatur, &c.] idque ipsum in simili intendit in alijs capitulis, ergo cum in hoc casu per viam visitationis procederetur, debebant Canonici obtemperare absque vlla dilatione. Contrarium tamen respondi, dixique non mihi videri probabile, quod aliqui iudices existimant, scilicet Concil. Trid. voluisse, vt in quacumque causa visitationis, appellationis effectus suspensiuus tolleretur; solumq. id obseruandum fore vbi agitur de correctione morum, quod aliquibus rationibus probabo. Etenim appellatio legitime interposita illos duos notabiles effectus habet, deuolutiuum scilicet, & suspensiuum, cap. Romana. §. si vero, cum sequentibus, cap. non solum, de appellat. in 6. ergo cū appellatio legitime fuisset interposita operabitur illos duos effectus, & ita suspendet effectum præcepti, a quo est interposita. Nec obstat Conc. Trid. vbi supra,

pra, quia in principio non agit de impedienda appellatione, vel eius effectibus, sed tantum constituit, in his quæ ad rectam gubernationem diœcesis pertinent, Episcopum posse procedere, vt delegatum sedis Apostolicæ, in his vero solum in quibus de visitatione, aut correctione morum tractatur, nullam appellationem executionem impedire: plane illa verba, a visitatione, aut correctione morum, non disiunctiue, sed coniunctiue accipienda sunt, ita vt sit sensus, non posse quem appellare a visitatione, & morum correctione, quod id ipsum antea constitutum erat. cap. irrefragabili, de offic. ord. cap. ad nostram, de appellat in his quæ in visitatione occurrunt, præter morum correctionem, non est verisimile Concil. Trident. locutum fuisse.

Primo, quia non facile debemus præsumere, vnico verbo, visitatione, voluisse Conciliū Trident. derogare iuris dispositioni, qua scilicet cauetur appellationem interpositam habere effectum suspensiuum, d. c. Romana, d. c. non solum, adiuncto cap. cum non expediat, de electione in sexto, leg. si quando Cod. de inoffic. testament.

Secundo, quia verba dicti Concilij id suadent, nam in d. c. 10. in princ. asserit generaliter Episcopum tãquam sedis Apostolicæ delegatum posse ordinare, moderari, punire, & exequi ea omnia, quæ illis pro subditorum
emen-

emendatione, ac diœcesis suæ utilitate necessaria videbuntur: subdit inferius, quasi limitans ea, quæ generaliter dixerat, Nec in his vbi de visitatione, aut morum correctione agitur exemptio, aut vlla inhibitio, seu querela etiam ad sedem Apostolicam interposita executionem eorum, quæ ab his mandata, decreta, aut iudicata fuerint, quoquo modo impediat, aut suspendat, &c.] quasi solum intelligat appellationem non suspendere ea, in quibus de morû correctione, seu visitatione agitur.

Tertio, quia verbum visitatio ad inquisitionem criminum, & morû reformationē, correctio vero ad delinquentis punitionem recte referri possunt, & ita debet intelligi, ne decretum contra ius cōmune extendamus, regula, quæ contra de regulis iuris in 6. leg. quod vero, ff. de legibus.

Cum igitur præceptū circa distributiones quotidianas non concernat visitationem, aut correctionem morum, appellatio debebat suspendere præceptum Archiepiscopi. Et ita interpretati sunt Illustriss. Cardinales addētes, tunc solum in visitatione, & correctione morum appellationem non suspēdere executionē, quando ad emendā Prælati procedit, nullo processu facto iudiciali, alias secus. Pro qua sententia facit, quòd quantumcumque appellatio prohibeatur, & eius effectus, si modus excedatur, numquam censetur appellatio prohibita,

bita, immo si ab eo appelletur, qui modum excedit, appellatio suum effectum obtinebit non solum deuolutiuum, sed suspensiuum, c. ad nostram, de appell. c. nouit. eod. tit. optim. tex. in c. irrefragabili, de offic. ord. ibi nisi formam in talibus excefferint obseruandam. Plane in hac re modus excedebatur: tunc enim modus exceditur, quando aliquid præcipitur contra statutum, vel inueteratam consuetudinem, vt patet, & colliges ex Cardinali ad fi. in d. c. ad nostram, vbi Dec. nu. 6. vers. sed considerandum est. Nam pro statutis, & consuetudine prima fronte præsumitur, c. in his. ij. dist. cap. cum dilectis, de cõsuetudine l. de quibus, cum sequẽtibus, ff. de legibus, cum igitur hoc præceptum fuisset contra statuta longa consuetudine huius Ecclesiæ confirmata, modus excedebatur, & ita appellatio non solum deuolutiuum effectum, sed etiam suspensiuũ habebat. Quantum attinet ad secundum dubium ex præmissis deciditur, cõstat enim legitime, & ex causa fuisse interpositam appellationem, & ita cũ Canonici bona fide, & ex causa legitima appellassent, secure poterant de ea appellatione confidere, & ita celebrare, & cõmunicare si prius aliquo modo causam appellationis, & iustitiã ostendissent, propter scandalũ c. dilectis. de appell. Post alios Nau. in c. cum contingat de rescript. remed. 2. n. 2. vers. secunda decisio; & notasti supra cap. 5. nu. 19.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *Declaratur l. plane, ff. de petitione hered.*
- 2 *Reijcitur intellectus, & opinio Ioan. Garciae.*
- 3 *Non desideratur doli mali exceptio in l. plane, ff. de petit. hered. significat, idest non decriit doli mali exceptio.*
- 4 *Summus Pontifex in cap. hoc tantum 18. quaest. 2. utitur simili verborum locutione.*
- 5 *Responso redditur ad fundamentum Io. Garciae.*
- 6 *Dominus rei debet restituere expensas factas per prædonem.*
- 7 *Exceptio doli mali competit quando iniquum est aliquẽ esse obligatũ, vel aliquid solvere tenetur.*
- 8 *Reijcitur intellectus Io. Garciae ad illa verba, nam nec exceptio doli mali desideratur.*

CAPVT XX.

PLANE inquit Paulus Iurecon-
sul. in l. plane 41. ff. de petitio-
ne hereditatis, in ceteris neces-
sarijs, & vtilibus expẽsis posse
separari: vt bonæ fidei quidem
possessores has quoque imputent; prædo autẽ
de se queri debeat: qui sciens in rem alienam
impedit. Sed benignius est in huiusmodi qui-
dem persona haberi rationem impensarum,
non enim debet petitor ex aliena iactura lu-
crum facere: & id ipsum officio Iudicis con-
tine-

rinebitur, nam nec exceptio doli mali desideratur, hæc sunt verba tex. attamen non constat apud Doctores, quid in his vltimis verbis velit Iurisconsultus, nam Accurtius. verb. desiderantur, existimat prædonem posse per officium Iudicis expensas necessarias, & vtilis repetere; non vero per doli exceptionem, postea idem Accurt. non audet discedere ab opinione Doctoris antiqui M. quem citat, existimantis prædonem etiam habere doli exceptionem ad repetendas expensas vtilis, & necessarias, & interpretatur illa verba, nam nec exceptio doli mali desideratur, vt significet non esse necessariam doli mali exceptionem, aliter hanc rem declarat Ioan. Garcia. Gallecus de expensis & meliorationibus, c. 2. a nu. 3. & præcipue nu. 5. existimat enim nequaquam prædonem posse necessarias, & vtilis expensas retinere exceptione doli mali, cū vt ille ait exceptio doli mali non competat malæ fidei possessori, & ita ea verba, nam nec exceptio doli mali desideratur; intelligit negatiue, idest, nam nec postulatur exceptio doli mali. Sed hic sensus verborum, & opinio mihi displicet, primo namque aduerto falsum esse malæ fidei possessores non posse habere doli mali exceptionem, primo, quia etiam prædo habet actionem negotiorum gestorum in his, in quibus dominus rei factus est locupletior, l. si pupilli 6. §. sed et si quis, ff. de ne-

got. gest. intendit Accurt. in d. l. plane, verb. desideratur. Secundo habet officium Iudicis d. l. plane, ergo nihil mirum si etiam habeat exceptionem doli mali, nam regula generalis est, quòd si ego habeam aliquod ius ad consequendam vnam rem, vel exceptionem ad me defendendum, si ea res a me petatur, competit mihi exceptio doli mali, l. qui æquitate, 12. ff. doli mali exceptione, præterea si dominus petat rem melioratam a prædone cū omnibus expensis necessarijs, & vtilibus, & hæc omnia consequatur, & nihil velit pro expensis soluere, statim debet restituere eas expensas, vel per actionem negotiorum gestorum iuxta d. §. sed & si quis, vel per officium Iudicis iuxta hunc tex. ergo prædo habet doli mali exceptionem, quia quando aliquis petit quod statim restituere debet dolo facit, regula, dolo facit de reg. iur. in 6. l. dolo facit ff. de doli mali exceptione, idque clare docuit Iuriconsultus hic, ait enim prædonem habere officium Iudicis, nec desiderari doli mali exceptionem, hoc est non deesse. Enimvero hæc locutio nõ desideratur, hoc significat non deerit, & ita probat Iuriconsultus prædonem habere officium Iudicis, & illi etiam non deesse exceptionem doli mali, quæ locutio etiam non est aliena a summis Pontificibus, cap. hoc tantum, ibi non deerit ab eis sententia excommunicationis 18. q. 2. ita sane dicimus

non

non fuerunt desiderati multi milites in bello, idest non defuerunt, ita etiam Iurisconsultus hic dixit, nam nec desideratur doli mali exceptio, idest, non deest. Nec obstat fundamentum Garciae vbi supra, quòd scilicet, doloso negatur, exceptio doli, ea enim intelligenda est quando in ea re conceditur, in qua dolosus commisit dolum, at vero in hac specie contrarium videmus. Licet enim prædo male, & dolose versatus sit in occupatione rei, tamen non versatur dolose in expendendo; ideoque non est deneganda petitio expensarum, quas dominus rei statim debet restituere per actionem negotiorum gestorũ, vel per officium Iudicis iuxta d. l. si pupilli, §. sed & si quis, textus hic: contrarium foret si in meliorando dolum committeret, idest si dolo fraudeue rem melioraret, quia tunc non datur exceptio doli mali, cum nemo ex suo dolo præmium consequatur. Quo casu defendi potest Garcia vbi supra, non vero quando prædo meliorauit sine dolo, tandem facit pro hac sententia, quòd doli mali exceptio competit quotiescunque iniquum est aliquem esse obligatum, l. apud Celsum 4. §. Labeo ait, ff. de doli mali exceptione, sed iniquum est dominum rei lucrum facere, cum iactura prædonis d. §. sed & si quis, textus hic: ergo prædo habet doli exceptionem ad deducendas expensas utiles, & necessarias. Nec potuit ali-

quis approbare intellectum Garciae vbi supra in illis verbis, nam nec exceptio doli mali desideratur, etenim si Iuriscōsultus voluisset dicere id quod Garcia existimat, non posuisset illud aduerbium, nam, quod denotat rationem eorum quæ dicta fuerunt, male enim inferebat Iuriscōsultus ex officio Iudicis concessio prædoni non posse postulare doli mali exceptionem: si autem intelligantur verba, vt supra diximus, recte appositum fuit aduerbium, nam, Cum enim officium Iudicis prædoni competeret, & exceptio doli compete-
 8 bat iuxta dict. §. Labeo ait dict. §. sed & si quis adiuncto text. hoc.

FINIS LIBRI PRIMI.

DIVER-

DIVERSORVM
IURIS
ARGVMENTORVM

LIBER SECVNDVS.

Doctore Gonçallo Mendez de Vasconcellos, & Cabedo Lusitano
Auctore.

*Olim collega in Collegio S. Pauli Academiae Conimbræ
censis, & in eadem Decreti, & Sexti Professore,
Nunc vero Referendario vtriusque Signaturæ S. D. N. Senatore Vlyssiponen-
si, & Canonico Doctorali Ec-
clesiæ Eborensis.*

SVMMARIVM EX CAP. PRIMO.

- 1 Refertur opinio asserentium veteres Iuriconsultos parum vel nihil differre a Doctoribus nostri temporis.
- 2 Proponuntur difficultates aduersus prædictam sententiam.
- 3 Refertur opinio asserentium veteres Iuriconsultos ex permissione potuisse condere leges.

- 4 *Proponuntur difficultates aduersus prædictam sententiam.*
- 5 *Traditur vera sententia circa potestatem Iurisconsultorum.*
- 6 *Opiniones diuersæ reducuntur ad concordiam, prima intelligitur de Iurisconsultis priuatim consulentibus, secunda de Iurisconsultis interpretantibus publice in Collegio Pontificum, vel alibi leges duodecim tabularum, & alia iura.*
- 7 *Declaratur prædicta sententia, & differentia.*
- 8 *Traditur intellectus, s. Responsa prudentum, Institut. de iure naturali, gent. & ciuil.*
- 9 *Declaratur an responsa prudentum ius scriptum, an ius non scriptum dici possint.*
- 10 *Semper apud Romanos extitit aliquis locus, in quo Iureconsulti publice iura interpretarētur.*
- 11 *Traditur resolutio materiæ.*

CAPVT PRIMVM.

REOR sane gratum, & utile fore nostris iuris prudentibus eorum, potestatem cognoscere, veterum scilicet Iurisconsultorum, quorum doctrinam tam studiose amplectuntur: & eo libentius hoc dubium discutiendum esse existi maui, quippe quia viderem in multis articulis sæpiissime in manus incidere, nec feliciter admo-

admodum interpretes nostros rem hanc explicasse. Sunt qui existiment veteres Iuriconsultos parum, vel nihil a nostris doctoribus differre, solum enim eis potestatem concedunt respondendi de iure, ita doctores in c. Responsa, 2. distinctione, & in leg. prima, ff. Si cert. pet. vbi Cagnol. num. 5. & in §. Responsa prudentum. Instit. de iure nat. gent. & ciuili, vbi Marius Salomonius, Aemil. Ferret. in leg. 1. num. 5. ff. de leg. 1. & multi alij quos scienter omitto.

2 Sed hæc opinio non videtur vera propter dictum §. Responsa prudentum, Instit. de iure nat. gent. & ciuil. ibi, iura noua concedere, quæ quidem non condit, qui tantum de iure respondet. Secundo propter multa iura quæ significant contra regulas iuris ob aliquam iustam rationem veteres Iurecōsultos aliqua induxisse, l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. leg. verbis legis ad fi. ff. de verborum significatione, leg. sunt personæ, ff. de religiosis, & sumptib. funer.

3 Contrariam tamen opinionem immo veteres Iureconsultos habuisse potestatem condendi leges ex permissione. Tenet Bart. in dict. leg. 1. num. 20. ff. si cert. pert. vbi Purrurat. 139. Alciat. 41. Laurentius Valla lib. 4. elegantiarum, cap. 49.

4 Sed nec hæc opinio cuiuslibet vera videbitur. Primo, quia illis solum Imperatores licentiã

concedebant interpretandorum, & scribendarum legum. l. 1. Cod. de veteri iure enucl. Secundo, quia vt doctores præcitati asserunt, Diuus Augustus illam veteribus Iurisconsultis licentiam dedit argumento, leg. 2. vers. primus Diuus Augustus, ff. de orig. iur. Atqui ante ea tempora iam responsa prudentum maximam habebant auctoritatē, erant enim iam tunc iuris ciuilis pars, d. lex. 2. vers. his legibus, ergo ante Diuum Augustum iam veteres Iurisconsulti maiorem habebant potestatem, maiorem auctoritatem, quam doctores nostri temporis: nec aliquid innouauit Diuus Augustus, vt Bartol. purpuratus, & alij supradicti existimant. Tertio facit d. l. 2. in vers. primus, & alibi sæpe vbi clarissime demonstratur Iurisconsultos veteres tantum habuisse potestatem respondendi de iure, quod quantum differat a factione legum nullus est qui ignoret. Quarto facit, l. Prosperit, ff. qui & a quibus, vbi Iureconsultus significat non posse aliquid inducere contra legem licet eam duriusculam intelligat, sed secundum eam debere respondere.

5 His igitur reiectis dicendum est olim iuris prudentes, quos etiam Iurisconsultos nominamus aliquando in Collegio Pontificum, vel in alio loco leges 12. tabul. interpretatos fuisse, & præter iuris regulas ob iustissimas rationes aliqua induxisse. Aliquando vero de iure

priva-

priuatim respondisse illis qui eos consulebāt, colliguntur hæc ex l. 2. vers. deinde, ff. de origine iur. vbi Pomponius ita ait, omnium tamen harū, & interpretandi scientia, & actiones apud Collegium Pontificum erant, & hi erant prudentes, qui leges 12. tabularum interpretabantur, quòd ius nomine generali ius ciuile appellabatur dict. l. 2. vers. his legibus. Marcus Tull. lib. 2. de legibus. Plures autem deorum omnium singuli singulorum sacerdotes, & respondendi iuris, & conficiendarum religionum facultatem afferunt. Idem Marcus Tullius in Brutum ad medium, cum ex eo ius nostrum Pontificium, qua ex parte cum iure ciuili coniunctum esset vellem cognoscere, Titus Liuius lib. 3. decad. 1. simul peritos legum peregrinarum ad condenda noua iura vsui fore credebant, quos peritos Pomponius Iureconsultus in d. l. 2. (vt iam diximus) in Collegio fuisse affirmat, & Marcus Tullius clare ait, quod ex eo suspicari licet, quia Pomponius refert in d. l. 2. legibus 12. tabularum latis statim interpretationem prudentum extitisse, & Titus Liuius post has leges peritos legum peregrinarum ad cōdenda noua iura acciri scribit. Sic sane veteres Iurisconsulti in Collegio simul leges interpretabantur aliquando præter ius secundū æquitatem, aliquando secundum ius ex ipsis legibus, nouas alias iuris conclusiones deducen-

tes quæ leges dicebantur, & tanquam tales obseruabantur. Separatim vero singuli respondebant de iure secûdum iuris principia, a quibus tunc nequaquam recedebant.

6 Ita sane opiniones diuersas concordabis, vt scilicet prior intelligatur de Iuriscôsultis priuatim consulentibus. illi enim fere tanquam doctores nostri temporis censebantur. Secunda vero de Iureconsultis in Collegio Pontificum, vel alibi existentibus, tunc enim maiorem potestatem habebant, quippe qui præter iuris regulas multa de nouo inducebant. Sic iura quæ significãt veteres Iuriconsultos non posse recedere a regulis iuris, de Iureconsultis priuatim respondentibus sunt intelligenda. Iura vero quæ denotant Iureconsultos aliqua induxisse præter iuris regulas interpretanda sunt, vt procedant quando ipsimet Iureconsulti simul in Collegio Pontificû vel alibi existeabant. Diximus Iureconsultos veteres priuatim de iure respondentes fere a doctoribus nostri temporis non differre, quia etsi priuatim consulentes non poterant recedere a regulis iuris: tamen ex concessione Diui Augusti maiorem habebant auctoritatem, quam doctores nostri temporis. si enim eorum responsa iudicibus ostendebantur, non poterant prædicti iudices ab eorum opinione recedere, intendit I. C. in d. l. 2. Clarius Imperator in d. §. Responsa prudentum.

Scio

7 Scio necessarium esse probare latius differentiam illam scilicet inter Iureconsultos existentes in Collegio Pontificum, & priuatim consulentes, nam in hac re cardo huius dubij vertitur, idque hoc modo probandum esse existimo, nam Pomponius Iureconsultus in dict. l. 2. insinuat ante tempora Augusti non habuisse tantam auctoritatem responsa prudentum ibi, vt maior iuris auctoritas: insinuat etiam ante tempora Augusti quemlibet posse de iure respondere, postea vero id Augustum concessisse, plane ante ea tempora interpretandi scientia in Collegio Pontificum fuerat, in quo leges 12. tabularum ad commodum vsus forensis interpretabantur iuris prudentes, iura constituentes, & actiones ordinantes, vt colligitur ex d. l. 2. in vers. his legibus. Insuper id vehementer adiuuat, nam Iureconsultus in vers. deinde ostendit ius, quo Ciuitas tunc temporis utebatur dicens; deinde cum esset in ciuitate lex 12. tabularum, & ius ciuile. Ius autem ciuile erat interpretatio prudentum vt Pomponius Iureconsultus iam antea dixerat, ergo summam auctoritatem iam tunc habebant iuris prudentes, maiorem sane quam illam ab Augusto concessam, nec alicui probabile esse potest responsa prudentum quæ ius ciuile erant, indigere indulto Augusti quo imperaret ne iudices ab illis possent recedere, nisi id sane intelligamus, vt re-

sponsa

sponsa prudentū in Collegio, vel simul ab omnibus facta ab antiquitus vim legis obtinuerint, vt ius ciuile nominarentur, non sic responsa eorundem prudentum priuatim consulentium, illa enim tamquam opiniones doctorum obseruabantur ante tempora Augusti, qui tandem, vt maior iuris esset auctoritas iussit, vt non liceret iudicibus recedere ab opinionibus, & sententijs prudentum, quibus id munus ab Augusto publice demandabatur, vt intendit Iureconsultus in dict. l. 2. vers. primus Diuus Augustus, quo pacto intelligendus est tex. in dict. §. responsa prudentum.

- § Inquit enim Imperator, Responsa prudentum sunt sententiæ, & opiniones eorum quibus permissum erat iura condere, interpretor ego in Collegio, vel alibi simul, idque mihi verisimile est, nam eisdem prope verbis Imperator vtitur in dict. §. responsa prudentium, quibus vsus est Titus Linius vbi supra. Progre-
diendo vltcrius ait Imperator, Nam antiquitus constitutum erat, vt essent, qui iura publice interpretarentur, idest in Collegio Pontificum, vel in alio loco publico, ex quo ius ciuile emanauit, dict. leg. 2. vers. his legibus, Addit Imperator, quibus a Cæsare ius respondendi datum est, idest priuatim consulētibus; nam antea non dabatur id munus a principe, dict. leg. 2. vers. & vt obiter sciamus, quod
postea

postea Diuus Augustus dare incepit dict. leg. 2. vers. primus Diuus Augustus. Ex quibus manifeste oportet nos fateri Pomponium Iurisconsultum in dict. leg. 2. vers. his legibus, loqui de interpretatione prudentum, quæ in Collegio Pontificum fiebat, illa enim ab initio permessa erat immo, & constitutum fuit, vt essent iuris prudentes qui iura interpretarentur, d. l. 2. vers. his legibus, & supra diximus. At vero ipsummet Pomponium in vers. primus Diuus Augustus, loqui de interpretatione prudentum priuata, ea scilicet quam vnusquisque faciebat, quod breuiter declarat tex. in d. §. responsa prudentum, expensus vt supra.

Non me latet responsa prudentum appellari in dict. §. responsa prudentum, ius scriptum: Pomponium vero Iurisconsultum in dict. leg. 2. vers. ita in ciuitate ius non scriptum nominare, ibi, quod sine scripto in sola prudentum interpretatione consistit. Hic nodus sic dissoluendus est, Iustinianus Imperator enumerauit iuris species, aliud scriptum, aliud non scriptum idest consuetudinarium, scriptum appellauit omne illud quod nõ erat consuetudinarium præsertim, quòd tempore illo omnia responsa prudentum redacta erant ad scripturam, & ita iam tunc absque dubio ius scriptum erant dicenda. At vero Pomponius Iurisconsultus enumerauit leges quibus
ciuitas

ciuitas tunc temporis vtebatur, leges 12. tabularum quæ scriptæ erant, tamquam scriptum ius enumerauit, interpretationem prudentû dixit ius non scriptum, quia scilicet tunc temporis responsa prudentum non ex scriptura, sed ex illa fori, & Collegij disputatione obueniebant, & ita tunc magis ius non scriptum quam scriptum dici poterant.

10 Non negauerim aliquãdo in Collegio Pontificum hanc interpretationem minime fuisse, interim tamen arbitror semper extitisse aliquod tribunal in quo a Iureconsultis illæ interpretationes fiebant, verbi gratia in prætorio; vnde obtentum est præfectû prætorio potuisse leges condere, l. formam, & ibi notauit Salycet. Cod. de offic. præfect. prætor. Alciat. lib. 2. paradox. cap. 9. Sic sane intelligenda est, d. l. formam, cum enim (vt supra diximus) illa interpretatio antiqua Iurisconsultorum non fuisset contra leges, sed secundum illas, vel præter, & ad similitudinem illius in prætorio eadem interpretationes fierent, merito inquit Imperator in eo tribunali non posse fieri a præfecto prætorio constitutiones legibus contrarias dict. l. formam, vt etiam id ipsum sensere, Socin. in consil. 272. num. 5. vers. quarto principaliter, lib. 2. Dec. consil. 403. num. 4.

11 Sic sane illę doctorum dissentientes sententiæ facile conciliandæ sunt, vt iam nunc nullus

lus dubitandi locus relinquatur, nam iura quæ insinuant Iureconsultos potuisse statuerre præter ius, intelligenda sunt de veteribus Iureconsultis iura interpretantibus in Collegio Pontificum, vel de nouioribus in prætorio constitutis: Iura vero quæ significant Iureconsultos non potuisse recedere a regulis iuris intelligenda sunt de Iurecōsultis priuatum consulentibus secundum regulas iuris, leges, & interpretationes factas publice in Collegio Pontificum, vel in prætorio.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponitur species facti.
- 2 Non potest conductor fundi expelli, si fundus fuit specialiter hypothecatus pro obseruatione contractus.
- 3 Discutitur dubia quæstio an hypothecato fundo specialiter pro obseruatione contractus soluto interesse possit expelli conductor.
- 4 Proponuntur argumenta pro parte affirmatiua, & allegantur doctores eam asserentes.
- 5 Referuntur doctores asserentes partem negatiuam quæstionis, quam sequuta est ord.
- 6 Traditur vera resolutio quæstionis.
- 7 Locator tenetur ad factum, & ideo soluendo interesse liberatur, si non habeat faciendi facultatem.

- 8 *si colonus fundi locati agit contra venditorem locatorem soluto interesse liberabitur venditor, non sic emptor singularis successor fundi.*
- 9 *Traditur ratio propter quam doctores communiter aliud existimabant.*
- 10 *Singularis successor tenetur stare colono fisci, & colonus tenetur stare locationi factæ a fisco, etiamsi fundus sit apud singularem successorem.*

CAPVT SECVNDVM.

I

IOANNES locauit agrum Petro ad quinquennium obligans prædictum agrum iure specialis hypothecæ pro firmitate contractus, postea Ioannes locator vendidit eundem agrum Francisco, qui emptor Ioannem conductorem agri volebat expellere, asserens ipsum tanquam successorem singularem posse eum expellere iuxta, l. si merces, §. si fundum, l. qui fundum, ff. locat. l. emptorem. Cod. de locato. Ord. lib. 4. tit. 29. in principio.

2

Respondi non posse conductorem agri expelli ab emptore, cum proponeretur agrum fuisse specialiter obligatum pro firmitate, & obseruatione contractus, l. si creditor, §. vlt. ff. de distract. pignor. Ord. vbi supra. Alex. in l. si filius familias, §. si vir. vbi alij scribentes,

tes, nu. 3. ff. de soluto matrim. Guid. Papæ
 quæstione 480. num. 4. Couarruias, lib. 2.
 resolut. cap. 15. num. 3. Gomez de Leon. in
 lib. de informat. & rebus iudicatis, cap. 63.
 Doctissimus Aluarus Vaaz consult. 76. num.
 4. tom. 1.

3 Sed est in hac re dubium ingens, si vende-
 ditorem agri offerre interesse colono, vel ip-
 sum emptorem agri, an cogendus sit colonus
 accepto interesse agrum dimittere; & vide-
 batur posse colonum ad id cogi.

4 Primo, quia hypotheca non auget obliga-
 tionem, sed tantum eam confirmat, l. solui-
 tur 5. ff. quibus modis pignus, vel hypotheca
 soluitur. Ergo cum solum in specie propo-
 sita interesse debeat, & pro eo hypotheca
 sit inducta, non debet colonus ratione hypo-
 thecæ aliquid amplius petere.

Secundo facit, quia qualiscumque sit pos-
 sessor rei hypothecatae, si creditori soluat de-
 bitum, potest creditor remoueri ab hypothe-
 ca cum soluta sit l. Paulus 12. §. fin. ff. quibus
 modis pignus, vel hypotheca soluitur, immo
 & creditor posterior si soluat debitum priori
 creditori, soluitur hypotheca, l. cum secon-
 dus, l. cum posterior, ff. de distractione pi-
 gnor. & ita hanc opinionem videtur tenere
 Bart. Romanus, & communiter doctores in
 dict. leg. si filius familias, §. si vir. ff. de solut.
 matrimonio, & in leg. emptorem. Cod. loca-

to. refert multos in eandem sententiam, Co-
uarruias, lib. 2. resolut. cap. 15. nu. 3. vers.
secundum Gomez Leon. vbi supra.

- 5 Contrariam sententiam immo non teneri
colonum relinquere agrum cōductum etiam
soluta interesse, tenuit Raphael Cuman. in
dict. 9. si vir. licet dubius intendit Guid. Pa-
pæ dict. quæstione 480. quam opinionem cla-
re, & secure defendit Socin. in consil. 110. 4.
parte, & illam sequuta est Ordinatio nostra
lib. 4. tit. 62. post principium, quæ generali-
ter, & indistincte loquitur dicens singularem
successorem non teneri stare colono, nisi fue-
rint omnia bona locantis obligata, vel ipsa
res locata specialiter hypothecata pro obser-
uatione contractus: ita vt nequaquam videat-
ur prædicta ordinatio admittere illam decla-
rationem, vt scilicet si offeratur interesse a
singulari successore, colonus teneatur omni-
no rem conductam dimittere. Cum enim
apud doctores id dubium fuisset, Ordinatio
generaliter, & indistincte loquens amplexa
est opinionem minus receptam Raphaelis sci-
licet Guid. Pap. & Socin. & ita in praxi eam
Ordinationem intelligunt doctissimi Senato-
res teste Valasc. vbi supra.

- 6 Ego sane aduerto nō omnes doctores, quos
nouiores citant, loqui in specie proposita, so-
lum enim asserunt colonum non esse cogen-
dum dimittere agrum conductum nisi præ-
stetur

stetur interesse, quod quidē differt ab eo de quo agimus an scilicet cogendus sit colonus agrum conductum dimittere, si singularis successor ei interesse offerat, vt mox declarabo. Aduertendum igitur est si in contractu partes conueniunt, vt vendita re conducta a locatore interesse colono soluatur, & pro eo res conducta specialiter hypothecatur, tunc sine dubio soluto interesse colonus rem omnino dimittet iuxta dict. leg. Paulus 12. §. fin. ff. quibus modis pignus vel hypotheca soluitur. Si vero res est specialiter hypothecata pro firmitate, & obseruatione contractus, tunc si colonus agit contra venditorem soluto interesse venditor liberabitur. Si vero rem velit retinere excipiens contra emptorem de re specialiter hypothecata pro firmitate, & obseruatione contractus, tunc non est cogendus colonus rem dimittere, licet emptor qui singularis est successor, interesse velit soluere.

- 7 Ratio est, quia cum locator teneatur ad factum nempe præstare patientiam, & facere, quòd conductor re locata fruatur, leg. si tibi, l. si quis domum, ff. locati, si id non facit tenetur solum ad interesse, nam qui tenetur ad factum regulariter soluendo interesse liberatur, leg. si fundum, ff. de verbor. &c. l. si quis ab alio, §. vnico, ff. de re iudicata. Dixi (regulariter, quia si in potestate promissoris

fuerit factum adimplere præcise cogatur iuxta veriore sententiam, gl. in l. 1. ff. de action. empt. quam probat Corras. lib. 2. miscellaneor. cap. 3. Couarruias, lib. 2. resolut. capite 19. nu. 1. quæ sententia in praxi obseruatur contra communem antiquiorum in his saltem, quæ facili negotio fieri possunt, & in quibus non potest induci species seruitutis, licet debitor præcise cogatur, l. si cum exceptione, §. sed & si quis, ff. de eo, quod metus causa. Intendit Ioan. And. quem sequuti sunt Ang. & Cuman. in l. stipulationes non diuiduntur, ff. de verb. teste Corras. vbi supra, nu. 9.

- 8 Ideoque si colonus agat ad interesse contra venditorem soluto interesse liberabitur ipse venditor, cum ad factum teneatur, & iam in eius potestate non sit facti implementum, non enim habet rem, secus si contra emptorem singularem successorem excipiat, cum enim res vendita, sit obligata pro firmitate, & obseruatione contractus, & ita illa obligatio transeat in singularem rei successorem, propter hypothecam, l. si conuenerit, §. fundum, ff. de pignor. act. l. debitorem, Cod. de pignor. Socin. vbi supra, num. 9. tenetur ipse emptor contractum obseruare, nec liberatur soluendo interesse, cum in eius potestate sit factum adimplere, & factum tale sit, quod non inducat speciem seruitutis iuxta modo dicta, propter hæc fundamenta, & au-

toritatem aliquorum doctorum Ordinatio
vbi supra statuit singularem successorem te-
neri stare colono, si res est specialiter obliga-
ta pro firmitate, & obseruatione contra-
ctus.

- 9 Neque obstabit communis sententia de
qua supra, quæ contrarium sentiebat ex iu-
ris principijs, nam respondemus, vt pluri-
mum doctores prædictos loqui, quando res
fuit solū hypothecata pro interesse, vel quan-
do colonus agit contra venditorem, qui cum
non habeat rem in potestate soluendo inter-
esse liberatur, vt supra diximus, vel (quod
magis probabile est) id afferunt quia pro cō-
perto habent obligatum ad factum nempe lo-
catorem, vel emptorem, qui in re empta,
succedit soluendo interesse liberari iuxta su-
pra dicta, quod tamen falsum est, nec praxi
admittitur quando factum potest adimpleri,
& tale est, quod non inducit speciem seruitu-
tis, licet debitor ad illud præcise cogatur, d.
l. si cum exceptione, §. sed & si quis, ff. de eo
quod met. cau. Corras. vbi sup. nu. 9. Valasc.
de emphyt. prima parte, quæst. 14. num. 11.
Vnde cum singularis successor in nostra spe-
cie possit factum adimplere nempe præstare
patientiam colono, vt re fruatur, nec ea lo-
catio vllam inducat speciem seruitutis, meri-
to singularis successor ad id cogendus est.
Quod attendentes nostrarum ordinationum

conditores recte statuerunt singularem successorem data rei hypotheca cogendum esse stare colono.

- 10 Circa hanc materiam consultus fui etiam in causa ardua, fiscus locauerat fundum Petro, postea eundem fundum vendidit Francisco, certum est Franciscum venditorem debere stare colono, cum id priuilegium habeat fiscus, ne emptor contra dictum fiscum possit agere ad interesse, l. vltima in fin. ff. de iure fisci. Quæsitum fuit an colonus teneretur præcise stare locationi factæ a fisco, an vero si voluisset posset ab ea resilire. Dixi non posse: quia cum in hac specie singularis successor teneatur stare colono propter priuilegiû fisci, ita colonus tenetur stare locationi factæ ne alias claudicet contractus contra cap. cum inter de exception. leg. 1. ff. de Instit. action. Neque obstat, l. qui fundum 35. ff. locat. quia tex. ille loquitur quando singularis successor non tenetur stare colono; nos vero loquimur casu quo singularis successor tenetur stare colono, immo, & dict. leg. qui fundum, pro hac sententia facit dum probat in ea specie colonum non esse cogendum stare locationi factæ, ex eo scilicet quia in iure nostro non admittitur contractus inæqualitas.

SVMMARIVM EX CAPITE SEQ.

- 1 Referuntur verba text. in l. cum pater 79. §. donationis prædiorum, ff. leg. 2.
- 2 Taxatur AZO in explicatione verbi Edituus.
- 3 Iudex electus ab utraque parte edititius dicebatur.
- 4 Approbatur explicatio Accurtij circa verbum Edituus.
- 5 Olim Editimus non Edituus dicebatur ille, qui ædes tuebatur.
- 6 Explicatur sententia Papiniani in dict. §. Donationis prædiorum, & verba explanantur.

CAPVT III.

DONATIONIS prædiorum epistolam, ignorante filio mater in æde sacra verbis fidei commissi non subnixam deposuit, & litteras tales ad edituū misit. Instrumentum voluntatis meæ post mortem meam filio meo tradi volo, cum pluribus heredibus intestata diem suum obiisset, intelligi fideicommissum filio suo relictum respondi, non enim quæri oportet cum quo de supremis, quis loquatur, sed in quem volun-

luntatis intentio dirigatur. Haecenus Iureconsultus Papinianus, in l. cum pater 79. §. donationis praediorum epistolam, ff. de leg. 2.

2 Dubitat Accurtius in gl. 3. quid significet verbum in hoc §. positum, Edituum, Azo, (prout refert Accurt. vbi proxime) existimauit verbum Edituum significare iudicem ita vt mater ad iudices litteras miserit.

3 Sed Azo non bene id intellexit, non enim Edituus iudicem significat, sed edititius est edititius iudex ab vtraque parte electus, vt colligitur ex Marco Tullio in oratione pro Planco.

4 Melius igitur noster Accurtius qui edituū eum esse declarat, qui aedes tuetur, §. tutores autem, Instit. de tutelis. Tutores autem sunt (inquit Iustinianus Imperator) qui eam vim ac potestatem habent ex qua re ipsi nomen acceperunt. Itaque appellantur tutores quasi tutores, atque defensores, sicut editui dicuntur, qui aedes tuentur: haecenus Iustinianus Imperator. Varro de lingua Latina, lib. 3. Sueton. in Augustum, hoc quoque patribus conscriptis allegaret se esse possessorem, ac velut edituum soli, quod primum Diuus Augustus nascens attigisset, petereque donari quasi proprio suo ac peculiari Deo: decretum est, vt ea pars domus consecraretur.

5 Id etiam notandum est olim non edituum
sed

fed editimum dici solere notat Varro de re rustica lib. 1. Anlus Gellius, noct. Atticar. lib. 12. cap. 10. vbi de hoc verbo alia inueniuntur.

6 Id igitur Papinianus in dict. 9. donationis intēdit matrem scilicet deposuisse epistolam donationis prædiorum in æde sacra, & litteras ad eum misisse, qui ædem sacram tuebatur, eum enim verbum edituus significat.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *In omnibus casibus de similibus ad similia progrediendum est exceptis duobus.*
- 2 *Confirmantur regula odia, & regula in pœnis de reg. iuris in 6.*
- 3 *Traditur ordo procedendi in explicatione regularum, & proponuntur argumenta contra regulam odia, & regulam in pœnis de reg. iur. in 6.*
- 4 *Pœna multipliciter accipitur, & declaratur quid significet odium in hac materia.*
- 5 *Dispositio continens damnum subditorum, licet in ea tribuatur fauor reipublicæ, vel alteri, odiosa censetur.*
- 6 *In lege tria reperiuntur aliquantulum diuersa verba, mens, sententia seu voluntas, ratio seu finis.*
- 7 *Dispositio pœnalis, vel odiosa extendi potest ad .*

- ad similem casum si lex potestatem extendi faciat, vel similem casum verba legis, aut mens complexa fuerit.
- 8 Traditur intellectus, capituli primi, §. sed quia natura, quæ fuit causa in vsibus feudorum.
- 9 Traditur intellectus, cap. ex parte de decimis, cap. tua, & cap. cum contingat eodem titulo.
- 10 Refertur intellectus communis, & reprobatur.
- 11 Refertur intellectus Rebuffi, & reprobatur.
- 12 Traditur verus intellectus, cap. ex parte de decimis.
- 13 Verba, de laboribus terræ, magis significant terram noualem, quàm iam diu cultam.
- 14 Declarantur verba, cap. ex parte de decimis, quia vbi maius conceditur, minus concessum esse videtur.
- 15 Traditur intellectus capituli, si postquam de electione in 6.
- 16 Lex disponens de vno casu comprehendit alium equiparatum, si eadem detur ratio in vtroque.
- 17 Traditur intellectus ad leg. ff. de seruit. urban. prædiorum.
- 18 Refertur intellectus communis.
- 19 Traditur verus intellectus, & declaratur, quid significet verb. humanius.

CAPITVLVM IV.

IRIVIALE apud nostros Iurif-
consultos principium est non
posse omnes casus legibus com-
prehendi, cum sint plura nego-
tia, quàm vocabula, leg. 4. ff.
de præscript. verb. ideoque

de similibus ad similia progrediendum est
capitulo 2. §. sicut de translatione Episco-
pi, cap. cum dilecta de confirmatione utili,
vel inutili, leg. non possunt, ff. de legibus.

Epitome Iuris ciuilibis lib. 2. tit. 4. Verumta-
men hæc potestas tam late concessa in duo-
bus denegata est, Primo in iuribus, quæ a iu-
ris communis regulis, vel in totum, vel in
parte deuiant.

Secundo in his quæ odium, & pœnam in-
ducunt. De primo tractatur in regula quæ a
iure de reg. iur. in 6. de qua re nequaquam
differimus. De secundo tractatur in regula
odia, & in regula in pœnis de reg. iur. cod.
titulo, & lib. De qua re hic nobis tractandum
est: & sane in his summus Pontifex Bonifacius
Octauus, inquit in dictis regulis odia restrin-
gi, fauores conuenit ampliare, & alibi, in
pœnis benignior interpretatio facienda est.

Quibus regulis consonat cap. tua in primo §.
vn. de decimis. cap. pœnæ de pœnit. distinct.

1. l. 2. & l. cum quidam, ff. de liber. & posthum. Et profecto si rationem politicæ gubernationis diligenter contemplemur facile reperiemus has duas regulas illi maxime convenire: cum enim politica gubernatio præcipue in principe, & subditis consistat, quis non videt si ad subditos respiciamus nihil ad humanam societatem magis pertinere quàm in pœnis infligendis principem mitem esse, & in nocuentis inferendis moderatum. Cû enim humana societas ex hominû cœtu constet, & nullum animal, vt inquit Seneca, lib. 1. de clementia, sit majori arte tractandum quàm homo, nulli magis parcendum: merito concedendum est quantum ad subditos attinet maxime esse necessarium eidem societati in pœnis benigniorem fieri interpretationem, & odia restringi, quòd si principem spectemus idem multo magis admittendum est, vt insinuat poeta Tragicus dum inquit violenta nemo imperia continuit diu, moderata durant. quæ omnia Plutarchus paucis verbis complexus est in politica, dum ait, is enim morosum, atque prorsus difficilem populum efficere solet, qui gubernacula reip. tenens nimium in omni re se, & vehementer fœverum, asperum, atque inexorabilem exhibet. Sed hæc licet ita sint constituta, non desunt in nostro iure multa exempla, quæ has regulas dubias efficiunt.

Primo,

Primo igitur contra prædictas regulas argumenta proponemus: postea nonnulla præmittemus; tandē singulis argumentis satisfaciētes totam materiam, Deo duce, explicabimus. quem procedendi modum consulto sequutus sum, ne discederem ab illo, qui mihi in lectionibus quotidianis regularum placuit, cum vt mea fert opinio, regulis explicandis sit accommodatissimus. Quòd si cuilibet docto displicuerit, mihi gratissimum erit canere palinodiam, & recte consulenti libenter obtemperare. Aduersus Bonifacium in præsentibus regulis dum inquit, odia restringenda esse, & in pœnis fieri benigniorem interpretationem sic argumentor. Tunc non restringuntur odia, nec in pœnis fit benignior interpretatio quando lex pœnalis, seu odiosa ultra verba, & mentem extenditur, sed multoties lex pœnalis, & odiosa ultra verba & mentē extenditur, ergo non conuenit odia restringi, nec in pœnis fieri benigniorem interpretationem. Maior de se patet, & inferius apparebit. Minor probatur, ex c. i. §. sed quia natura ibi similis, quæ fuit causa in vsibus feudorum, vbi postquam Imperator expressit aliquas causas propter quas feudum amitti posset, ait iudicē propter alias similes causas posse feudo priuare. igitur lex pœnalis de simili casu ad similitē extendi potest, consequentia recte infert. Secundo sic arguitur Priuilegium

concessū alicui de decimis percipiēdis in alie
na parrochia est dispositio odiosa, sed huius-
modi priuilegiū non restringitur, immo am-
pliatur, ergo non conuenit odia restringi, nec
fauores ampliari. Maior huius argumenta-
tionis constat ex eo, quia dictum priuilegium
infert nocumentum parrocho, ad quem de iu-
re communi pertinent decimæ suæ parrochię
cap. ad decimas de restit. spol. in 6. Minor
probat in cap. ex parte de deci. vbi priui-
legium simpliciter concessum de percipien-
dis decimis, non solum intelligitur de deci-
mis percipiendis ex agris iam diu cultis, sed
etiam de noualibus. Consequentia recte in-
fert.

Tertio, sic arguet aliquis diuersa quidem
sunt non ire Romam, cum a summo Pontifi-
ce in iudicium vocaretur, & ire, discedere,
tamen inconsulto eodem summo Pontifice.
Sed pœna imposita non eunti Romam in præ-
dicta specie extenditur ad illum qui iuit, di-
scellit tamen inconsulto summo Pontifice, er-
go non conuenit in pœnis fieri benigniorem
interpretationem. Maior patet, etenim dif-
ferunt longe ire, & non ire. Minor constat
ex cap. si postquam de electione, lib. 6. con-
sequentia recte infert.

Quarto sic arguo. Conuentio facta per
quam imponitur seruitus, est odiosa, sed hu-
iusmodi conuentio non restringitur, quin po-
tius

tius ampliatur, ergo non conuenit odia restringi. Maior notissima est, nam conuentio per quam imponitur seruitus infert nocumētum scilicet libertatis amissæ, quam homines pluris æstimare solent, l. libertas, ff. de reg. iur. libertas, inquit Iureconsultus, res est inæstimabilis. Minor probatur ex l. seruitus, ff. de seruitut. vrbanoꝝ prædiorum, vbi conuentio illa ne luminibus officiatur, non solum restringitur ad lumina præsentia, sed extenditur ad futura. Consequentia recte infert.

4 Pro resolutione, primo præmittendum est pœnam dupliciter accipi posse, vel pro priuatione cuiuscumque boni, & ita qualicumque afflictione, quæ acceptio apud philosophos frequens est, vt per S. Thom. 1. 2. quæstione 87. art. 7. in corpore: Alphonsum de Castro, lib. 1. de leg. pœnali, cap. 3. in principio. In quo sensu aliquando apud Latinos est Plinius, lib. 17. cap. 11. Nobilius, vt notum est pilo victorum pœnali opera. Accipitur etiam secundo pro afflictione illata a lege, vel superiore aliquo, l. aliud est fraus, ff. de verborum significatione, Castro vbi proxime, Dominicus a Soto, lib. 1. de iust. & iure, quæstione 6. artic. 5. post principium, quæ acceptio passim reperitur apud bonos auctores, Virgil. 6. Aeneid.

*Quique ob adulterium casti, quique arma sequenti.
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras.*

R

Inclusi

Inclusi pœnam expectant.

Quo pacto accipitur hoc verb. pœn. in d. reg. in pœnis. Rursus odium in hac materia nihil aliud importat quàm damnum, seu nocumentum, quòd leges subditis inferunt, quas leges fore restringendas docet Bonifac. hic, illas vero quæ vtilitatem, & beneuolentiam afferunt, id enim verbum fauores significat, esse ampliandas. Colliguntur, hæc ex cap. 2. in principio, & §. 1. de decimis, lib. 6. l. qui exceptionem 40. in principio, ff. de condict. indeb. l. fauore, Cod. de legibus.

- 5 Secundo præmittendum est quamcumque dispositionem censerì odiosam, seu pœnalem quæ nocumentum, damnum, seu pœnam subditis infert, quamuis ipsa dispositio alias sit lata in fauorem Ecclesiæ, Reipublicæ, siue cuiuscumque alterius. Etenim voluerunt legislatores in hac re pluris æstimare damnû, nocumentum, seu pœnam, vt dispositio restringeretur, quàm fauorem seu vtilitatem Ecclesiæ, aut Reipub. vt dispositio extenderetur, text. optimus in cap. statutum de electione, lib. 6. Ioannes And. in cap. 1. de locato. Gigas de crimine læsæ maiestatis, quæst. 2. num. 5. intendit Couarruias, lib. 1. resol. cap. 11. nu. 5. vers. hæc ipsa theórica. His consequens est falsam esse opinionem, gl. in cap. sciant verb. alios, de elect. lib. 6. quam sequuntur plures asserentes leges latas in fauorem

rem Ecclesię, seu Reipublicę cum damno subditorũ partim esse fauorabiles, partim odiosas per tex. in l. hoc modo ibi adiuuandam interpretatione legem vtilem Reipubl. ff. de condit. & demonstrat. quę sententia omnino falsa est, & conuincitur, quia si quoad hunc effectum leges, & iuris dispositiones partim censendę forent fauorabiles, partim odiosę, sequeretur partim fore restringendas, partim ampliandas iuxta regulam odia de reg. iur. in 6. & ita videtur fateri Couarruias, vbi proxime, quod tamen perquam absurdum est. Primo, quia daretur repugnantia, quę in nostro iure non admittitur, l. vbi repugnantia, ff. de reg. iuris. Secundo, quia, sequeretur vnā, & eandem rem diuerso iure censeretur contra, l. eũ qui ædes, ff. de vsu capion. Tertio tandem, quia sequeretur omnes iuris dispositiones semper esse fauorabiles, & per consequens ampliandas, cum omnes principaliter in Reipubl. vtilitatem, & fauorem tendant, cap. erit autem lex, 4. dist. quod tamen nostrę regulę aduersatur, dum asserit odia restringenda esse, id est leges odia inducentes: cũ tamen nulla sit lex quę etiam fauorem, & Reipubl. vtilitatem non contineat iuxta supradicta. Nec retenta hac verissima sententia obstat, dict. leg. hoc modo, solum enim probat adiuuandam esse interpretatione legem vtilem Reipub. quod minime

negamus, sed non loquitur, tex. ille de lege, quæ in simul cum vtilitate Reipub. afferebat odium, & pœnam, de quo erat nostra dubitatio.

- 6 Tertio, & vltimo præmittendum est in leg. tria reperiri inter se diuersa aliquantulum, verba, mens, sententia, seu voluntas, ratio, seu finis. Verba sunt voces illæ significantes, leg. si quis adulterium 33. ibi, quamuis verbis non contineatur, ff. de adulter. leg. vltima. §. 1. quam sic intelligo, ibi finita est auctoritas legis, ff. de dinort. Mens, sententia, seu voluntas est id quod legislator voluit. l. miles 11. §. quidam ibi opinionem quidem tuam, & verba legis, & sententia adiuuant, ff. de adulter. Ratio seu finis est id propter quod legislator promulgauit legem, l. 1. in principio, ibi prætor præposuit habendæ rationis causa, ff. de postulando, quod intelligendum est de fine proximo legis particularis, non de fine vltimo legis, ille enim est felicitas communitatis lex 2. ff. de legibus, S. Thom. 1. 2. quæstione 95. artic. 3. & quæstione 96. art. 1. Garcia Fortun. de vltimo fine iuris in principio, num. 6. His consequens est rationem, & finem legis a mente, & sententia legis differre, Bart. in l. 3. §. vltimo ad finem, ff. de legit. tutor. Dec. in cap. Secundo requiris oppositione prima de appellat. Sed non facile discerni solent, nam id quod legisla-

legislator voluit, non aliunde melius colligitur quàm per rationem, & finem ipsius. Bart. vbi proxime, num. 2. optimus, text. in lege libertum 64. ibi puto extraneum sententia, apprehendi cum ideo lex prohibuerit huiusmodi nuptias, & cet. ff. ritu nuptiarum. Vnde aliquando mens, ratio: & ratio, mens appellari solet, cap. Marchio 1. quæst. 1. Bar. per text. ibi in l. cum mulier 49. num. 1. ff. de soluto matrimonio. Notat Andr. Tiraquell. vir fœcundi ingenij, in leg. si vñquam, verb. libertis, num. 46. & 48. Cod. de reuocand. donat. Ludouic. Molina, lib. 1. de primogen. cap. 5. num. 8.

7 Porro dispositio quæcumque pœnalis extendi potest ad similem casum, si lex potestatem extendendi faciat, vel similem casum verba legis, aut mens complexa fuerit, nam cum legis essentia ex verbis, & mente consistat, l. nominis, 6. ff. de verborum significatione, id quod in verbis, & mente legis continetur a lege recte comprehendendi dicemus, nec tunc lex dicitur extendi ad illum casum, sed ipsum comprehendere licet grauiissimi auctores in hac specie verbo extensionis vtantur, quod doctrinæ gratia accipio, nam cum lex ex verbis materialiter constituatur, id, quod extra verba legis venit, per extensionem quodammodo venire dici potest, sic enim Iurisconsulti sæpius loquuntur ex sententia le-

8 gis porrigendum est. Ex quibus primo infertur intellectus ad cap. 1. §. sed quia natura ibi (similis) quæ fuit causa in vsibus feudorum, vbi postquam Imperator multas causas expressit, propter quas feudum amitti posset, ait iudicem solertem, & discretum posse alias similes causas perspicere, ex quibus feudum amittatur, videbatur enim obstare regula odia, & regula in pœnis, lib. 6. vbi pœnales, & odiosæ dispositiones non extenduntur immo restringuntur, ergo non debuit in dict. c. 1. §. sed quia natura, fieri extensio de simili casu digno priuatione feudi ad similem casum. conantur soluere difficultatem, las. in l. cum quidam, nu. 20. ff. de liber. & posthum. post alios Aymon. de antiquit. tempor. 4. parte a numero 51. sed nimis confuse. Clarius sane intelligi potest iuxta supradicta. Diximus supra legem odiosam non posse extendi, nisi ipsa iubeat extendere. sed in proposita specie lex clarissime iussit vt hæc lex pœnalis extenderetur, ergo nihil mirum si huiusmodi lex quantumcumque pœnalis extendi posset. Maior huius argumentationis supra probata est. Minor patet ex verbis text. ibi iudex solers, & discretus, & æquitati obsecundare solitus cuncta subtiliter dispensans prouideat si qua fuerit causa antiquioribus similis seu maior, ergo nihil mirum si huiusmodi lex quantumcumque pœnalis iuxta supradicta

exten-

extendatur, sic procedit text. in cap. pen. de sententia excommunicationis. sic text. in cap. si. ciuitas de sententia excommunicationis, lib. 6. in quibus non oportet diutius immorari.

- 9 Secundo ex prædictis infertur intellectus ad cap. ex parte, de decim. dum inquit priuilegium concessum alicui, vt percipiat decimas, non solum intelligendum esse de decimis terræ antiquæ, & iam diu cultæ, sed de noualibus. Videbatur enim obstare regula odia, & regula in pœnis in 6. vbi odiosæ dispositiones, & pœnales restringuntur, non ampliantur. Cum igitur in hac specie huiusmodi concessio fuerit odiosa vt pote afferens præiudicium parrocho, merito ad noualia non erat extendenda sed restringenda, vt scilicet comprehenderet solum decimas ex terris iamdiu cultis, præsertim cum fere in eadem specie idem responderet Pontifex in cap. tua 25. in 1. §. vltimo, & in cap. cum contingat de decimis.

- 10 Quapropter noster Bernardus vtrobique existimat priuilegium hoc fuisse fauorabile, ideoque nihil mirum si extendatur iuxta secundam partem regulæ odia, de reg. iuris in 6. ibi fauores ampliari. Quòd autem fuerit fauorabile probat ex eo, quia huiusmodi priuilegium fuerit concessum personis ecclesiasticis, in qua specie priuilegium est fauorabi-

le non odiosum notat gloss. in cap. sciant cuncti verb. alias, de electione, lib. 6. quam multi sequuntur. Sed hic intellectus plane falsus est. Primo ex cap. statutum 22. de electione, in 6. vbi dabatur dispositio fauens Ecclesiæ, & tamen text. ait, cum sit pœnalis debet restringi, & cet.

Secundo, quia præsupponit veram esse sententiam illorum, qui dicunt posse dari dispositionem partim odiosam, & partim fauorabilem, & ideo partim ampliandam esse, & partim restringendam contra ea, quæ resoluius in secundo præmissio.

II Quapropter multi alij aliter intelligunt: Tandem Rebuffus de decimis, quæst. 14. nu. 7. ait in dicto capitulo ex parte non tractari de priuilegio super decimis percipiendis, sed cum Abbate (qui intra suam parrochiam inspecto iure communi decimas percipiebat) exigente decimas ex noualibus de nouo insurgentibus, quem intellectum etiam præsentit Abb. in dict. cap. ex parte num. 4. Sed nec hic intellectus placet.

Primo, propter verbum concessum, quod denotat priuilegium, non ius commune, leg. vii. Cod. de thesau. lib. 10. gl. i. in cap. 1. de rescript. vt cum iudicio pungit Abb. vbi proxime.

Secundo obstat, quia aliam litteram interponit Gilbertus in dict. cap. ex parte.

Qua-

- 12 Quapropter planius, text. iste intelligetur iuxta supradicta. Diximus supra odiosam dispositionem non extendi, nisi ipsa lex potestatem extendendi faciat, vel similem casum verba expresserint, aut mens complexa fuerit; sed in dicto capitulo, ex parte verba clare exprimebant non solum esse percipiendas decimas ex terris iamdiu cultis, & araris, sed ex noualibus, idest terris de nouo nunc ad culturam redactis, ergo nihil mirum si predicto priuilegio non solum illarum decimarum, sed etiam harum comprehendantur. Quod autem id verba expresserint patet, inquit enim summus Pontifex cum tibi, quod maius est, sit concessum, ut videlicet decimas de laboribus terrarum parrochiarum tuarum cum integritate percipias de noualibus eas exigere, satis poteris. Plane illa verba laboribus terrarum non solum comprehendunt decimas percipiendas ex terris iamdiu cultis, sed etiam ex noualibus, cap. ad audientiam, de decimis, ubi cum priuilegium simile fuisset concessum non solum comprehendebantur decimarum terrarum iam diu cultarum, sed etiam noualium, immo,
- 13 quod maxime notandum est illa verba de laboribus terrarum ex usu, & consuetudine hominum magis proprie referuntur, ad decimas terrarum noualis, quam ad decimas terrarum, iam diu cultarum, nam in dicto capitulo ad audientiam nulla erat dubitatio quin comprehenderen-

derentur decimæ terræ noualis, propter illa verba de laboribus terræ dubium erat solum, vtrum cōprehenderentur decimæ terræ iamdiu cultæ, inquit tamen summus Pontifex non solum debere comprehendi decimas terræ noualis, sed etiam terræ iamdiu cultæ.

- 14 Verba autem illa quæ text. subiicit, quia vbi maius conceditur, minus concessum esse videtur, licet contra nos nihil faciant, tamen ita sunt intelligenda. Cum enim per illa verba de laboribus terræ comprehenderentur decimæ terræ iamdiu cultæ, & noualis, vt prædixi, dubium esse poterat alicui de mēte summi Pontificis, an scilicet id ipsum vellet comprehendere. Cui obiectioni respondet suam mentem eam fuisse, cui enim maius conceditur, minus etiam concedi censetur: regulariter enim quando alicui maius concedimus (nisi aliud obstet) minus concedere videmur, regula cui licet, de reg. iur. in 6. idque confirmatur, nam hoc nomen (decimas) potest comprehendere duas species separatas, & decimas terræ antiquæ, & decimas terræ noualis, quia est generale nomen collocatum in dispositione generali, quod de se omnes species cōprehendit, & ita procedit dict. capitulo, ex parte, cum id ipsum ex proprietate verborū de laboribus terræ, & ex mente summi Pontificis coniecturata ex dicta regula, cui licet, colligatur. Adde his doctores nostros pro
com-

comperto habere in quacumque lege odiosa, & pœnali venire, id quod sub appellatione propria verbi continetur, l. cum lege, ff. de testam. l. i. vers. quod autem ibi, quod non puto verum, retenta vera littera, ff. de aleator. Notat Aretin. in d. l. cum lege, ff. de testam. & alij plerique.

15 Tertio infertur intellectus ad cap. si postquam, de electione in 6. vbi pœna imposita, de qua in cap. cupientes, de electione in 6. non eunti Romam ad petendam confirmationem sue electionis, extenditur ad illum qui iuit, discessit tamen inconsulto summo Pontifice. Inuat in idem l. sufficit vers. scire, ff. de excusat. tutor. Videbatur ob stare regula, odia, & regula in pœnis, de reg. iu. in 6. vbi odiosæ, & pœnales dispositiones restringuntur non ampliantur, ergo, &c. Qua propter omissis alijs intellectibus verior ex principijs supra adductus deducitur, diximus supra legem odiosam, & pœnalem non extendi, nisi ipsa lex potestatem extendendi faciat, vel similem casum verba, aut mens complexa fuerit, sed in hac specie mens legislatoris comprehendebat casum discessus, ergo nihil mirum si pœna illa imposita non eunti ex mente legislatoris comprehendat illum casum, quando scilicet iuit, discessit tamen inconsulto summo Pontifice. Maior supra probata est.

16 Minor probatur, quia quando duo casus
sunt

unt æquiparati in iure, lex disponens de vno, tacite censetur disponere de alio, si detur eadem ratio, l. qui neque 8. ff. de rebus eorum, ibi coniuncti tutores curatoribus accipiuntur. Duo autem hi casus sunt æquiparati non ire, & ire, discedere tamen inconsulto superiore, capite primo de iudicijs, ergo nihil mirum si lex imponens pœnam non eunti, cõprehendat eum, qui iuit, discessit tamen inconsulto summo Pontifice, vt in dict. cap. si postquam, quem intellectum præsensit ibi, gloss. verb. merito præter alios, Rip. in dict. cap. 1. de iudicijs, nu. 32. His consequens est legem quantumcũque odiosam, & pœnalem comprehendere casum æquiparatum, si detur eadem ratio, l. 2. §. si mater, ibi eandem esse rationem, ff. ad Senatusconsultum Tertull. notat Alciat. lib. 2. de verborum significatione. num. 44. licet reclamant alij sic procedit l. filium habeo ff. ad Senatusconsultum Maced. vbi cum Senatusconsultum prohiberet ne filij familias mutuas pecunias acciperent, mutuantibusque denegaret actionem, inquit Iureconsultus idem procedere in nepotibus, nam in eis datur eadem ratio, & passim in iure æquiparabantur, §. 1. Instit. de patria potest, leg. item in potestate cum duabus sequentibus, ff. de his qui sunt sui vel alieni iur. idque est, quod Iureconsultus ait appellatione filiorum venire nepotes ex iusta verbi signifi-

gnificatione, l. iusta 201. ff. de verborum
 gnificatione, idest per interpretationem
 comprehensiuam, quę ideo iusta dicitur, quia
 ex legibus descendit, sic similiter procedit,
 cap. mulieres, §. illi vero, de sententia excom-
 municationis, vbi pœna imposita verberan-
 ti clericum, de qua in cap. si quis suadente,
 17. quæst. 4. comprehendit illum, qui manda-
 uit verberare, nam mandans, & faciens æ-
 quiparantur, regula, qui per alium de reg. iu-
 ris in 6. merito igitur lex pœnalis imponens
 pœnam facienti mandantem comprehendit.

17 Quarto infertur intellectus ad l. seruitus
 22. ff. de seruit. vrb. prædior. vbi seruitu-
 te imposita ne luminibus officiatur, non re-
 stringitur, vt intelligatur de luminibus præ-
 sentibus, sed extenditur, vt intelligatur etiã
 de luminibus futuris, videbatur obstare re-
 gula in pœnis de reg. iu. in 6. regula odia, eo-
 dem titulo, & lib. vbi odiosæ, & pœnales di-
 spositiones restringuntur, non ampliantur.

18 Quapropter cõmunis intellectus est, quod
 ideo hic tam lumina præsentia, quàm futura
 comprehendantur, quia dabatur indefinita,
 nempe ne luminibus officiatur, & dabatur
 insinul in hac specie benignitas, & humani-
 tas, vt patet ex text. ibi humanius est, plane
 existimant indefinitam, in qua datur huma-
 nitas, & benignitas æquipollere vniuersali,
 l. 2. & l. cum quidam, ff. de liber. & posthum.

ita Bartol. in leg. si plures, num. 4. ff. de leg. 2. idem Bart. in l. cum ita, ff. de auro argentoque legato, Dec. & Cagnol. in l. 1. ff. de reg. iur. Sed profecto hic intellectus non est recipiendus, falsum enim est in hac dispositione fuisse humanitatem, vel benignitatem, immo erat odium amissio scilicet libertatis, quæ omnium rerum solet esse iucundissima.

- 19 Quapropter vera intelligentia deducitur ex nostris principijs diximus supra legem pœnalem, & odiosam non posse extendi nisi ipsa lex potestatem extendendi faciat, vel similem casum legis verba, aut mens complexa fuerit, sed in dicta lege seruitus mens contrahentium non solum complexa est lumina præsentia, sed futura, ergo nil mirum si appellatione luminum non solum veniant præsentia, sed futura. Maior supra probata est, minor vero constat, nam is, qui sibi ita cauet non videtur sibi viã præcludere, quin possit fenestras alias, vel ipsas ampliores facere. Alciat. in l. verbum erit, ff. de verborum significatione. Notat Couarruias lib. 1. resolut. cap. 13. num. 9. vers. 7. idque est, quod illud verbum humanius significat, non vt doctores existimant benignius, sed quod homines contrahentes solent facere, & apud ipsos est magis v̄sitatatum, humanius enim id significat M. Tullius Philippica prima, si quid mihi humanitus accidisset, & inde humanius significat id quod in
homi-

hominibus solet contingere, iuxta illud Terentij humanum a me nihil alienum puto. Vel si maus intellige humanius est, idest doctius est, id enim verbum humanitus, & humanius significat, vt colligitur ex Aulo Gellio, notium Atticar. lib. 13. cap. 16. sed prior interpretatio huic loco Iurisconsulti conuenit, & ideo mihi magis arridet.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Refertur opinio doctorum asserentium contractum emphyteuticum esse iuris gentium.
- 2 Refertur contraria opinio.
- 3 Predictæ opiniones conciliantur.
- 4 Non potest Princeps sine causa tollere dominium acquisitum ex contractu emphyteutico.

CAPVT V.

- I **D**EBITANT insignes Iurisconsulti an contractus emphyteuticus sit de iure ciuili, an de iure gentium, nam esse iuris gentium multi persuadere conantur ex auctoritate Arist. lib. 2. Oeconomicon. 2. ex l. ex hoc iure, ff. de iustitia

stitia, & iure. Tertio ex §. adeo Instit. de locato. inepte enim dubitarent Iurisconsulti an contractus ille de quo in dict. §. adeo, referretur ad locationem, & venditionem, nam Imperator in d. §. adeo, loquebatur de conuentione emphyteutica, & ait dubium fuisse olim apud Iurisconsultos an illa venditio, an locatio esset, ergo conuentio emphyteutica non iuris ciuilis, sed iurifgentium est, certum enim est nullam dari venditionem, vel locationem quę sint Iuris ciuilis, & ita hanc opinionem tenuit Ioan. Corras. lib. 1. Miscellaneorum, cap. 21.

2 Contrariam tamen opinionem probare videtur Brachilogon iuris ciuilis, cap. 2. Viglius in §. ad ius ciuile, nu. 11. Inst. de testam. Valaf. de iure emphyt. lib. 1. q. 3. n. 6. Ultra gl. vlt. in l. ex hoc iure ff. de iust. & iur. & alios, quos diligenter citauit Valasc. vbi proxime, quorum fundamentum est, l. 1. Cod. iur. emphyt. ibi, sed hoc ius tertium esse constitui-
mus ab vtriusque memoratorum contractũ Societate seu similitudine separatum: Conceptionem, item definitionemque, habere propriam, & iustum esse validumque contractum in quo cuncta, & cetera, ex quibus patet Imperatorem Zenonem dedisse naturam peculiarem contractui emphyteutico, & ita iuris ciuilis esse, non iurifgentium.

3 Ego existimo prædictos doctores, facile posse

posse ad concordiam reduci, si primo premit-
 tamus, ius ciuile sapius ex conuentionibus
 iurifgentium contractus instituisse, illisque
 naturam, & nomen assignasse, qui etsi conuen-
 tiones iurifgentium in se contineant; tamen
 contractus a iure ciuili dicuntur, sic sane pa-
 ctum nudum per quod priuati promittunt ali-
 quid, conuentio iurifgentium est, d. l. ex hoc
 iure ibi, Obligationes, & tamen ius ciuile sta-
 tuit, vt ea promissio certis verbis vallata ha-
 beret specificam naturam, & contractum sti-
 pulationis instituit, ideoque contractus iu-
 ris ciuilis dicitur, vt notant d. gl. vlt. & om-
 nes in Rub. ff. de Verborum, & c. Idemq. di-
 cendum est de alijs enumeratis a glo. vlt. sic
 etiam cōuentio emphyteutica iurifgentium
 est, vt colligitur ex Arist. d. l. ex hoc iure d.
 §. adeo, & notat. per Corras. vbi supra, & ex
 illa conuentione ius ciuile additis certis re-
 bus contractum emphyteuticum instituit, &
 ideo iuris ciuilis esse ex d. l. 1. Cod. de iure
 emphyteu. recte statuit, d. l. gl. vlt. l. ex hoc
 iure, & communis de qua per Valasc. vbi
 supra.

- 4 Vnde, & si vera sit illa aliquorum scriben-
 tium sententia, de cuius veritate alibi dice-
 mus, principem sine causa posse tollere ea,
 quæ aliqui acquirunt, per contractus à iure
 ciuili inuentos; notabis Principem sine cau-
 sa nō posse tollere dominium acquisitum per

emphyteusim., illa enim sunt intelligenda, quando contractus est simpliciter institutus à mero iure ciuili, non vero quando continet in se conuentionem iurifgentium, vt emphyteusis, intendit vltra Fortun. Gratian. quem citat Aluarus Valasc. vbi supra num. 10.

SVMMARIVM EX CAPITE SEQ.

- 1 Traditur intellectus, l. 4. ff. commodati, dum inquit pecuniam posse commodari.
- 2 Pecunia duplicem habet vsum, primarium vnum, secundarium alterum.
- 3 Referuntur multe litteræ, l. 4. ff. de commodati, & c. in illis verbis, dicis gratia.
- 4 Vera littera recentiorum recipienda est, scilicet dicis gratia, & ibi, quid hæc verba significant, declaratur.
- 5 Reijcitur consideratio Couarruu. circa vsum loquendi per hæc verba, dicis gratia.
- 6 Scientia crescit in dies magis, nec in illis post mille secula posteris præcludetur occasio inueniendi noua.
- 7 Declaratur vnde effluxit vsus horum verborum dicis causa.
- 8 Hæc verba dicitur vera, secundum materiam subiectam diuersa significant.
- 9 Respondetur difficultati propositæ.

CAPVT VI.

1 **S**ED etiam (inquit Iureconsultus Caius in l. 4. ff. de cōmodat. &c.) ad hoc commodatur pecuniæ, vt dicis gratia, numerationis loco intercedat.

Haectenus Iuriconsultus, qui plane docet pecuniam posse commodari: obstat tamen, quòd inter mutuũ, & cōmodatum illa est notabilis differentia, quòd mutuũ consistat in rebus, quæ pondere, numero, mensuraue cōsistunt, quippe quæ in genere suo functionem recipiunt per solutionem magis, quàm per speciem. Commodatum autem consistit in alijs rebus, in quo eandem speciem debemus recipere non aliam. Colliguntur hæc ex cap. vnic. commod. leg. 2. ff. de rebus creditis, l. 2. Cod. de his, qui ex publicis rationibus, lib. 10. cum autem pecuniæ, nullus sit vsus separatus a proprietate, & non possit, quis illa vti, absque eius consumptione, l. 1. & 2. ff. de vsufructu earum rerum, quæ vsu consumuntur, videbatur non posse commodari, cū consumpta pecunia non possit quis illam in specie reddere; vnde mutuũ dicendum est, non commodatum; iuxta, dict. leg. 2.

2 Cui difficultati Respondemus, pecuniã duplicem habere vsum: vnum præcipuum, al-

rerum non tam præcipuum; ille respicit consumptionem pecuniæ, hic vsum tantum: ille non potest esse sine eius consumptione, hic maxime, de primo vfu tanquam de principali loquitur, l. 1. & 2. ff. de vfufructu earum rerum quæ vfu consumuntur, de 2. text. in l. numismatum 35. ff. de vfufructu numismatum (inquit Pomponius aureorum, vel argenteorum veterum (quibus pro gemmis vti solêt) vfufructus legari potest, ex quibus intellectus dictæ legis quartæ ostenditur, commodantur enim pecuniæ secundum vsum secundarium, & minus præcipuum, mutuuntur secundum vsum præcipuum, si enim alicui dederis pecuniam vt consumat, & ibi non in specie sed alia reddatur, mutuum erit; si vero illi pecuniam dederis ostendendi gratia tantum, vel perfunctorie, vt numerata censeatur, vel ad ornandâ aliquam rem, tunc commodatum erit, l. si ego tibi ostendendi gratia. ff. si certum pet. d. l. numismatum, tex. in d. l. 4. ibi numerationis loco intercedant.

- 3 Idque significat illud verbum, dicitis gratia, idest perfunctorie, licet incertum sit, an dicitis gratia, legendum sit. Multi enim Codices habent, ditis gratia, hoc est, commodantur pecuniæ alicui, vt diues appareât. Sic videntur sentire Accurt. Bart. & alij interpretes in explicatione illius tex. Alij legunt, dotis gratia, fiebât enim olim imaginariæ quedam

dam dotes aliquando propter fiscum, l. si quis posthac §. Sed in ijs Cod. de bonis proscriptorum. Aliquando ad excitanda iurgia inter coniuges, ff. de tempore non solutæ pecuniæ super dote, §. si autem neque vers. contestationem collat. 7. intendit And. Alciat. lib. 2. Parergon. cap. 13. Alij legunt litis causa, ne scilicet postea de non numerata pecunia agi posset, quemadmodum alias hæc uerba (Litis causa) accipiuntur in §. fin. instit. quibus modis testam. infirm. quæ interpretatio non displicet. Alciat. lib. 4. disputationum, cap. 15. ad finem. Sed in principio eiusdem cap. magis approbat illam litteram dantis gratia. Nouiores tamen asserunt (reiectis his omnibus interpretationibus, & litteris) legendum esse dicis gratia, ita Corras. lib. 4. Miscellaneorum, cap. 8. Duaren. lib. 1. disputat. anniuersariorum, cap. 47. Anton. August. lib. 2. Emendationum cap. 2. Couar. lib. 4. resolut. uariar. cap. 8.

4 Quæ littera mihi magis arridet, significat autem dicis gratia, id quod etiam dicimus perfunctorie factum esse, aut defunctorie, quando scilicet aliquid fit remissius, uel etiã simulate, non ex animi promptitudine, sed uel officij implendi gratia, uel seruandi ueteres ritus, ut ex predictis colligitur. Ita intelligenda sunt iura, & in illis legenda sunt hæc uerba, dicis gratia, alijs explosis, quæ

vel imperiti impressores, uel alij scripserunt, l. 2. ff. qui pet. tutor. l. scire oportet, §. sufficit ff. de excusat. tutor. l. 1. §. excusantur, ff. ad Senatusconsultum Syllanianum. Et in alijs locis.

- 5 Vsum loquēdi horum uerborum dicis gratia explicauimus ex mente plurium doctorū, & recte sentientium, originem diligenter aliqui inquirunt, nam Couar. ubi supra ex illo loco M. Tulij action. 6. in Verrem. Attamen ut possit se dicere emisse Artagatho imperat, ut aliquid illis, quorum argentum fuerat, nūmorū dicis causa daret. Existimat hinc posse reddi originem uerborū dicis causa, quasi dicere posset se emisse. Ideo dicis causa veteres intellexisse cum quid fide, & simulate, aut causa seruandi veteres ritus potius factum fuerit, quam ex uero animo, aliquaue ex causa necessaria, ut dici possit factum fuisse, nec tamen uere aut ex animo, aut aliqua ex causa necessaria factum sit, sed hæc nimis frigida, & dicis causa scripta esse intelligo. Vnde Anton. August. ubi supra cum retulisset illum M. Tulij locum, non potuit ullo modo ex eo originem uerborum, dicis causa, deducere, immo ait in hæc uerba digna quidem antistite, & doctissimo, & grauissimo: Vsum dicendi scripsimus, originem ignorare nos fatemur, neque enim pudet in re præsertim non uulgari, nescire id nos confiteri, quamquam
nescio

nescio quomodo in tam deprauatos mores ventum est, vt turpe esse existimetur nihil nō cognitum, nihil non certum, & sine vlla dubitatione manifestum esse non affirmare, sed nos malumus veritati, quàm temporibus inferuire. hæc præsul ille doctissimus, & grauissimus.

6 Ego quidem reddere originem tentabo, si non veram, saltem probabilem, non vt existimem me posse inuenire, quod viros doctissimos latuit, sed quia existimo totis viribus elaborandum esse, vt in qualibet re veritas indagetur. Quod sane fiet si vnusquisque quid sentiat in medium proferat, & studiosis legendum offerat, qui illud eligent, quod magis vero simile apparuerit. Nam, vt inquit Seneca, lib. 11. Epistol. 79. crescit in dies scientia, & inueniendis inuenta non obstant, & lib. 9. Epistol. 65. multum adhuc restat operis, multumque restabit, nec vlli nato post mille sæcula præcludetur occasio aliquid ad hæc adijciendi. Agamus (inquit paulo superius) bonum patremfamilias, faciamus ampliora quæ accepimus, maior ista hereditas à me ad posteros transeat. Sed vnde digressi fuimus, redeamus.

7 Præmittendum est, Primo verbum *δῶτα* apud Græcos significare Sanctitatem, & religionem; rursus significare cæremoniam & ritum, cæremonia autem, & ritus in dupli-

ci sunt differentia, alij enim sancti & veri, & ideo in Ecclesia custodiendi, & conseruandi cum religionis sint pars. Conradus Brunus, de caremonijs, cap. 1. in principio. Alij sunt antiquati, & iam a nobis remoti, & hæ caremonia, dicuntur a carendo, quasi relictae fuerint. Macrobius lib. 2. saturnal. cap. 3. vel secundum sanctum Augustinum, lib. 2. retractationum, cap. 37. eo quod obseruantes careant his rebus, quibus abstinent. Hinc euenit, vt hæ verba, *id est* *id est*, aliquando significant religionis causa, vt apud Dionysium Alicarnal. lib. 2. quem citat Couarruu. d. lib. 4. Variar. resoluit. cap. 8. prope finem, & apud alios auctores, aliquando significant perfunctorie, & non ex animi promptitudine, sed implendi officij causa, illa enim quæ fiunt propter secularem, & vanum inter homines ritum, vel caremoniam iam antiquatam, non propter religionem perfunctorie fiunt, & magis officij antiqui implendi gratia quàm necessarij muneris obeundi causa, & ita in hunc sensum hoc verbo vsus est Iuriconsultus in leg. 2. ff. qui petant tutores. Dionys. lib. 37. relatus a Couar. vbi proxime, idque etiam vsus loquendi apud nos obtinuit, nam aliquando dicimus aliquem fecisse caremoniam illam, quæ ad religionem spectat, aliquando eam fecisse, quæ nihil omnino ad rem facit, nec aliud importat quàm perfunctorium

torium officium, & ritum. Dicimus enim quando volumus significare aliquem fecisse rem perfunctorie, & non ex animi promptitudine, *felo por ceremonia, felo por comprimento.*

8 Vnde hæc verba *δοσις ενεργη*, secundum subiectam materiam diuersimode accipiuntur. Aliquando enim significant sanctitatis, religionis, & caremonia sanctæ, & obseruatæ causa. Aliquando vanæ, & sæcularis caremonia, & antiquatæ, & ita perfunctorie, & non adimplendi necessarii officij causa, sed veteres ritus obseruandi.

Secundo præmittendum est verbum, *δύμι*, apud græcos significare inter aliâ ritum, morem, & officium. Vnde latini assumentes illud verbum, *dicis*, indeclinabile, & vnus tantum casus, si credimus Flauio Sospatro lib. 1. grammaticarum Instit. quem approbat P. Victorius, lib. 8. Variarum lectionum cap. 24. dixerunt *dicis* causa, *dicis* gratia, *dicis* ergo pro eo, quod græci dixerant *δοσις ενεργη*, idest caremonia antiquatæ causa, ritus veteris gratia, officij ergò, non ex animo, vbi autem græci vtuntur verbis *δοσις ενεργη*, pro religione vera, & ritu ac caremonia obseruanda non conuenit transferre *dicis* gratia, cum hæc verba apud latinos semper significet gratia veteris ritus, & vanæ caremonia, ac officij exequendi gratia, non ex animo. Nec obstat si replices dicendum esse *dicis*, non *dicis*,

si a verbo græco *ἵκν*, descenderet, illud enim H, semper apud Latinos in E, mutatur. Respondemus enim eos sæpius in his mutationibus, & translationibus addere, aliquando demere, aliquando mutare verba, ut in verbo Mina fecerunt, quòd græci *μῖνα*, dixerunt, & alibi sæpe præsertim, quod non erat accommodatum regulis grammaticorum, si in genitivo cogerentur transferre dices, incommode enim, vel etiam difficile alicui declinationi aptari posset.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *Narratur species facti.*
- 2 *Ecclesiæ Eborensi cõpetit interdictum, Vnde vi contra religiosos eam suis decimis spoliantes.*
- 3 *Bona Maioratus non possunt alienari a possessoribus eiusdem Maioratus.*
- 4 *Privilegium concessum religiosis ne solvant decimas, intelligitur de prædijs, quæ sua propria fuerint.*
- 5 *Licentia Regis in proposita specie non fuit quod prædia Maioratus venderentur, sed quod in eis annui redditus constituerentur.*
- 6 *Si in licentia Regis data ad alienandum bona Maioratus, duo possint intelligi, illud accipiendum est, quod minus præiudicat Ecclesiæ posses-*

possessori, & successoribus Maioratus.

- 7 Per venditionem prædiorum transfertur domini-
nium, non sic per venditionem annui reddi-
tus in ipsis.
- 8 Præuilegia concessa religiosis de non solu-
endis decimis non sunt extendenda, sed restrin-
genda.
- 9 Licentiæ data a Rege ad alienanda bona Maior-
atus, sunt restringendæ, non ampliandæ.
- 10 Habens licentiam a Rege ad vendendas certas
tritici mensuras, si vendit prædia in regione
Transtagana Lusitaniæ magis vendit, quàm
triticum.
- 11 Nemo potest opponere de iure tertij, & ibi assi-
gnatur ratio.
- 12 Potest aliquis opponere de iure tertij, si ex ea
oppositione concludat ipsum ius habere.
- 13 Potest quis opponere de iure tertij, si alias pars
incideret in magnum periculum.
- 14 Licet quis regulariter agendo non possit opponi
de iure tertij, tamen excipiendo potest, si ex
eo suum ius concludat.

CAPITVLVM VII.

VM vir Illustris graui ère alieno
esset oppressus, impetrauit a
Rege nostro, vt sibi liceret ven-
dere ex prædijs Maioratus,
quem possidebat, certas men-
suras

luras tritici, quas, *Mojos*, vocamus, quæ quidem constant sexaginta modijs vulgo, *Alqueires*; cum igitur vir Illustris haberet hanc licentiam, vendidit quibusdam religiosis fundos, ex quibus prædicta quantitas quotannis percipitur: prædicti religiosi priuilegium habebant a summis Pontificibus concessum, vt non persoluerét decimas ex eorum terris; accepta igitur per religiosos fundorum venditorum possessione, denegarunt decimas Ecclesiæ Eborensi; cui alias competebant, afferentes per priuilegia summorum Pontificum, se esse exemptos a solutione decimarum, plane fundi illi erant sui, ergo ex illis non debebant soluere decimas, vtpote exempti ab earum solutione.

2 Consultus quid iuris? Respondi in primis competere Ecclesiæ Eborensi interdictum vnde de vi aduersus religiosos eam suis decimis spoliantem.

3 Iniusteque prædictos religiosos denegasse Ecclesiæ Eborensi decimas illorum prædiorum. Ratio est, quia prædia erant Maioratus, & ita non poterant alienari per possessorem eiusdem Maioratus, l. 2. Cod. de vsu capione pro emptore adiuncta gl. ibi communiter recepta, idque absque vilo dubio procedit si Maioratus institutus est in vltima voluntate, si vero in contractu institutus est licet tunc dominij translatio non impediretur iure

re communi per leg. si ita quis, §. ea lege, ff. de verborū obligationibus, leg. & si dotis, Cod. de iure dot. leg. ea lege, Cod. de conditione ob causam. Tamen ex consuetudine generali Hispaniæ censetur etiam in prædictis Maioribus dominij translatio impedita. Peralta in rubrica, ff. de hered. instit. 2. num. 96. Molin. de primogen. 1. parte, lib. 1. c. 6. a nu. 36. & idipsum attento iure cōmuni procedere tētavit probare (in qua re subsisto) Meres de Maioribus 4. parte, quæstione 1. nu. 7. Si igitur illa prædia Maioratus non potuerunt alienari, non transfuit dominium in religiosos emptores, & ita non poterant denegare decimas, quia priuilegium concessum a summis Pontificibus, solum ad prædia quæ sua fuerint, se restringit, nō vero ad aliena iuxta leg. Pupillus, §. fin. ff. de verb. significatione, adiuncto, cap. dilecti filij de decimis, vbi summus Pontifex inquit, priuilegium simile non comprehendere agros, in quibus priuilegiati habent vtile dominium tantum, nec, quod magis est, agros comprehendere, in quibus licet priuilegiati habeant dominium directum, tamen ex illis ratione census, aliquid soluunt, vt patet ex cap. dilecti, ibi ad firmam de decimis, eiusque verbi significatione, de qua per gl. in cap. fin. verb. terminum, ne prælati vices suas. Hostien. in cap. 2. de locato. vbi Panor. num. 2. Imola

in clementina prima, §. quidam, etiam in principio de excessibus præl. & doctores in præcitatatis locis.

5 Nec obstat, id quod religiosi asserunt, suas partes tuentes, Regem scilicet dedisse licentiam, ut ea prædia alienari possint, & ita dominium in dictos religiosos translatum esse; negamus enim id verum esse, ita enim verba licentiæ Regis se habent; *Poderà vender a Retro trinta Mojos de trigo do seu Morgado.* Quæ verba duplicem sensum possunt habere. Primus est, quòd Possessor Maioratus poterit vendere eas tritici mensuras alienando etiam fundos, ex quibus ipsæ percipiuntur, idest, agros, & prædia ex quibus prædictæ tritici mensuræ obveniunt. Secundus sensus est, qui germanior apparet, quòd possessor Maioratus poterit vendere eas tritici mensuras tanquam annuos redditus, ut in hoc regno frequenter fieri solet, & in alijs, ut colligitur ex extrauagan. 1. & 2. de empt. & vendit. inter communes.

6 Cum igitur licentia Regis illos duos sensus patiatur, ille accipiendus est, qui minus nocere possit Ecclesijs, possessori Maioratus, & successoribus iuxta cap. quid per nouale, de verborum significatione, leg. 3. §. si quis a principe, ff. ne quid in loco publico, ille autem est per quem prædia Maioratus non vendantur, sed solum redditus annui consti-
tuan-

7 tuantur: quia per venditionem prædiorum, transfertur dominium in religiosos, at per venditionem annui redditus, qui in prædijs constituitur minime, iuxta ea quæ tradit Co-uarruias lib. 3. variarum resolut. cap. 7. nu. 5. Gregorius Lopez partit. 5. l. 27. Aluarus Valasc. de emphyt. 1. parte, quæstione 32. num. 13. ergo eum sensum accipere debemus, qui non prædiorum venditionem permittat, sed solum annui redditus: idque multum adiuuat, nam priuilegia concessa religiosis in hac materia restringenda sunt, non amplianda, regula, quæ a iure, de reg. iu. in 6. l. quod vero, ff. de legibus sunt enim nociua Ecclesijs, & illis maximum præiudicium inferunt, ideoque non adiuuanda interpretatione, immo sunt coarctanda, arg. cap. suggestum, de decimis, cap. quid per nouale, de verborum significatione.

9 Secundo facit, quòd licetiæ Regis ad alienanda bona Maioratus sunt restringendæ, cum sint contra iuris communis regulas, & in odium successorum, familiarum, quas conseruare publice interest, l. 1. §. quamuis, ibi, vt ordinum dignitas, &c. ff. de ventre inspicien. & in specie intendit, gl. in cap. imperialem, in principio de prohibita feud. alienat. in vsibus feudorum, Molina de primog. lib. 4. c. 5. nu. 13. vers. quæ comprobantur ex eo. Meres. de Maioratus 4. par. limit. 1. n. 20.

Ter-

10 Tertio facit, nam si possessor Maioratus vendiderit annuos redditus, fecisset secundum licentiam a Rege obtentam a qua recedere non poterat argumento, cap. cui non de sacerdotali, de præben. lib. 6. l. ult. Cod. de præd. Curialium, lib. 11. Si vero vendiderit prædia, iam terminos licentiæ Regiæ egredere retur, quia tunc ultra triticum vendebat porcos, arietes, gallinas, mel, butyrum. hæc enim omnia de consuetudine regionis Translaganæ ex illis prædijs percipiuntur, quas vulgo vocamus, *Pitanzas*.

11 Neque obstabunt ea quæ aduocati religiosorum obijciebant, nempe ius actoris, idest, Capituli Eborensis consistere in eo, quòd possessor Maioratus non possit vendere, ea prædia, quod ius tertij est, & ideo non potest opponi secundum vulgarem iuris regulam, leg. 1. in fin. ff. de vti possidet. leg. his consequenter, §. fin. ff. famil. erciscundæ. Respondemus enim illam regulam veram esse, si proponamus ex illo iure tertij actorem nihil in libello vel petitione de iure suo concludere. Cû enim actio talis debeat esse quæ ius actoris concludat, l. 2. ff. de exceptionibus, & ius tertij regulariter non concludat ius actoris, merito certissima regula traditur, quòd nemo potest opponere de iure tertij, quia, scilicet tunc actio non concludit ius agentis, & ideo tamquam inepta non admittitur cap.

examinata de iudicijs, leg. 1. §. labeo, ff. de fluminibus, Abb. in cap. Veniens, num. 25. de præscriptionibus.

12 Secus dicendum est, si ex ea tertij oppositione actor ius suum concluderet, quia tunc sine dubio admitteretur, leg. vlt. Cod. de rei vendicat. Bart. in l. qui cum herede, ff. de exception. rei iudicat. facit, l. cum seruum, Cod. de seruis fugit. vbi Angel. num. 4. cum iudicio aduertit, quòd in eo casu est impropria locutio appellare ius tertij, cum magis sit ius proprium resultans ex facto tertij, & tunc succedat regula, quòd recte possum vti beneficio mihi competenti ex iure alterius, leg. si post mortem, §. fin. ff. de bonor. possession. contra tab. Cum igitur in hac specie ius actoris idest Capituli còsistat in eo, quòd prædia vendita non sint religiosorum, quia possessor Maioratus ea non poterat alienare, recte poterit Capitulú opponere de hoc suo iure resultante ex venditione, quam possessor Maioratus nulliter celebravit.

13 Facit item, quòd tunc potest pars opponere de iure tertij, quando in magnum periculum alias incideret leg. 2. ff. de exceptione rei iudic. Angel. vbi supra. At in magnum periculum incideret, Capitulum si ex eo, quod non posset opponere de iure tertij, perderet decimas Ecclesiæ Eborensis, ergo sine dubio in hoc casu Capitulum recte poterit

rit opponere de iure tertij.

14 Ultimo tandem facit, quòd licet concederemus in hoc casu Capitulum Ecclesiæ Ebo-
rensis non posse in libello agendo opponere
de iure tertij (quod tamen falsum est ex his
quæ supra diximus) tamen in replicatione
per modũ exceptionis id potest facere , cum
ex illo iure tertij defensio competat Capitu-
lo iuxta , l. 2. & ibi notata , ff. de exceptione
rei iudicatæ , leg. final. Cod. de rei vindicat.
per quem tex. doctores communiter tenent,
quòd licet quis non possit agere de iure ter-
tij, tamen posse partem excipere de iure ter-
tij, quod intelligo verum quando ex eo parti
defensio, vel ius competit, alias non, l. loci
corpus, 4. §. competit, ff. si seruitus vendi-
cetur, Gamm. decisione 16. num. 2. gloss. sic
intelligenda, in leg. cum seruum, verb. op-
poni, Cod. de seruis fugit. vbi Dyn. & Angel.
a num. 3. plane Capitulum in replicatione
excipit, cum in ea vicem rei sustineat argu-
mento, leg. 1. ff. de except. intendunt Curt.
Jun. in leg. 1. num. 3. Cod. de eden. Valasc. de
emphyt. quæst. 8. nu. 8. Salon. in quæstionibus
ciuilibus, quæstione 5. num. 6. & 10. ergo po-
terit Capitulum in replicatione excipere de
iure tertij.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponuntur duo casus, qui explicari debent.
- 2 Dimittens beneficia, ex eo quia sibi collatum est beneficium aliud, si beneficium collatum est redit ad priora beneficia.
- 3 Dimittens beneficia propter beneficium collatum reservatum, redit ad beneficia dimissa, non solum si beneficia dimissa erant incompatibilia, sed etiam si essent compatibilia, & ea libere renuntiasset.
- 4 Possessor beneficiorum dimissorum facit fructus suos, quos acquisiuit ex dictis beneficijs, non sic possessor beneficij reservati.
- 5 Tractatur late quaestio illa an possidens beneficium reservatum faciat fructus suos.
- 6 Taxatur opinio Ancar, & Franci, & limitatur.
- 7 Refertur opinio existimantium possidentem beneficium reservatum ex eo, quia praedecessor fuerat familiaris Cardinalis facere fructus suos.
- 8 Contraria opinio approbatur.
- 9 Bona fides non sufficit, quando lex vel possessionem, vel usucapionem inibet.
- 10 Beneficia familiarium Cardinalium sunt reservata, licet per obitum Cardinalium possessor beneficij exierit ab eorum familiaritate.

- 11** *Approbatatur opinio existimantium reseruationem siue generalem, siue specialem inficere titulum, & possessionem.*
- 12** *In beneficialibus non datur legitima possessio absque titulo, cum ab illo multum dependeat.*
- 13** *Declaratur dubium maximum, quare scilicet reseruatio generalis inficiat possessionem, & regulariter eius exceptio non impediatur restitutionem.*
- 14** *Exceptio reseruationis generalis aliquando impedit restitutionem, & aliquando eam non impedit exceptio reseruationis specialis.*
- 15** *Declaratur sententia Doctorum existimantium reseruationem generalem non inficere possessionem, ut intelligatur de reseruatione generali minus nota.*
- 16** *Reseruatio regulæ tertiæ Cancellariæ, per quam reseruantur beneficia familiarium Cardinalium, est nimis nota, & est clausa in corpore iuris.*
- 17** *Reseruatio beneficiorum familiarium Cardinalium, non est generalis, sed specialis, & ibi assignatur ratio.*

CAPVT VIII.

1 **I**N Ecclesia Cathedrali huius Regni Lusitanici, Episcopus cōtulit beneficium Petro, qui in manibus prædicti Episcopi beneficia quæ obtinebat renuntiauit. Postea apparuit beneficium ab Episcopo Petro collatum, fuisse reseruatū, ex eo quia vacauerat, per obitū familiaris Cardinalis, iuxta extrauag. ad regimen de præben. inter communes, regulam tertiam Cancellariæ, quærebat de duobus. Primo an Petrus possit redire ad beneficia, quæ in manibus Episcopi renuntiauerat. Secundo an ipse Petrus fecisset fructus suos beneficij reseruati pro illo tempore, quo fuit in possessione beneficij.

2 Quoad primum dubium Respondi, Petrum posse redire ad beneficia, quæ in manibus Episcopi renuntiauerat, si beneficia reseruata, sine difficultate dimitteret, iuxta text. in capitulo si beneficia, 20. de præben. in 6. iuuat regula, l. si quis aliam, ff. de solution. Ratio est, quia ex mente partium dimissio beneficiorum, & collatio eorundem alijs facta habent tacitam conditionem non suspensiuam, quæ in beneficijs non datur regulariter, cap. 2. de electione in 6. sed resolutiuam, quæ sci-

licet a principio tenuit . resoluitur tamen dicta dimissio, & collatio, si primum beneficium reseruatum inueniatur, quæ conditio inducitur ex text. in dicto capitulo, si beneficia, propter iustissimas causas, & rationem dictæ leg. si quis aliam, vt patet ex tex. in dict. cap. si beneficia, ibi ne talis ignorantia eis, cum sint sine culpa, præiudicialis existat, statuimus, &c. intendit Dominicus ibi, nu. 9. Carol. Molin. in regulas Cancellariæ 34. de publican. resignat. nu. 143. quod absque dubio procedit, si Petrus beneficia dimisisset, vel renuntiasset incompatibilia, vt ex text. colligitur, & doctoribus ibi.

3 Sed fingamus Petrum renuntiasse beneficia, quæ alias cum beneficio reseruato poterat obtinere, an scilicet tunc deberet eo modo renuntians ad illa beneficia redire, & videtur in hac specie, quòd non posset redire ad priora beneficia.

Primo, quia dict. caput si beneficia, est restringendum cum exorbitet a regulis iuris, regula, quæ a iure, de regulis iuris in 6. leg. quod vero, ff. de legibus, plane solum ille text. loquitur quando beneficia dimittuntur, non quando beneficia resignantur. Federicus de Senis, consil. 156. num. 1. ergo non debet extendi de casu dimissionis, in quo loquitur ad casum resignationis, vt alias videtur concludere, Guilielm. de Monte Landano, in dict.

dict. cap. si beneficia, vbi super illo verbo, dimissa, sic inquit: Sub iuris necessitate, quia non poterat ea tenere cum secundo, quia secus si se compaterentur. contrarium tamen. Respōdi, quia scilicet mens legislatoris in d. c. si beneficia, ea fuit, vt scilicet non pateretur damnū qui sua beneficia bona fide renūciauerat propter alterius adeptionē. Pro quo facit primo generalitas, d. c. si beneficia in fine.

Secundo æquitas dictæ legis, si quis aliam.

Tertio, auctoritas aliquorum doctorum, qui, vt reor, ita dict. cap. si beneficia intellexerunt. Ancharran. enim num. 2. in hæc verba ait, quarto nota, quòd si collatio facta, alicui de beneficio apparet nulla, ille a quo dictum beneficium euincitur, reuertitur ad beneficium suum primum, sicut redit, quis ad veterem actionem si reseuincitur, propter quam debitorem liberauit, vt l. si quis aliam, ff. de solution. & in multis casibus competit repetitio eius, quod datum est, vel dimissum ex causa ea non sequuta, vt exempla patent supra de electione. Cum inter, & de transact. l. cum mota, & l. cum proponas, cum similibus, & vide l. 2. cum l. sequenti, ff. de conditione indebiti, vbi legata soluta ex testamento, quod apparet postea falsum in officiosum, vel irritum, repetuntur. & si testator falso existimans heredem, quem instituerat, decessisse, alium instituit, non videtur pri

num reuocasse, vt l. fin. Cod. de hered. instit. hactenus Anchar. ex cuius dictis colligitur text. in dict. cap. si beneficia non solum procedere, quando quis dimisit beneficia, sed etiam quando alias ea libere dedit, & renuntiauit. Idem colligitur ex Dominic. in dict. cap. si beneficia, num. 5. Nota, inquit argumentum, quod vbi quis renuntiat beneficio ex causa falsa, quam putat esse veram, non videtur exclusus a titulo beneficij, nam hic dicitur, quod potest libere ad primum redire, si secundum erat alteri debitum, & sic renunciatio sibi non præiudicat. idem repetit Francus ibi, num. 3.

4. Est tamen in hac re infelix conditio dimittentis sua beneficia propter beneficium reseruatam, nam ille, cui beneficia dimissa collata sunt, facit fructus suos, hic vero non facit fructus suos beneficij reseruati, quòd autem ille, cui collata sunt beneficia dimissa, faciat fructus suos probatur, habet enim titulum, & bonam fidem, quæ ad acquisitionem fructuum sufficiunt, vt notum est, licet enim postquam reseruatio summi Pontificis apparuit, titulus resoluetur iuxta supradicta: tamen fructus interim percepti sui efficiuntur, iuuat, leg. 2. ibi, & fructus, & accessiones lucrari, ff. de in diem adiectione. Carolus Molin. vbi supra, num. 143.

9. An autem ille qui obtinuit beneficium re-
ser-

eruatum faciat fructus suos dubium esse potest. Nam Anchar. in dict. cap. si beneficia in 2. vers. Sed circa hoc, in ea est sententia, vt existimet illum facere fructus suos consumptos, in quantum fuit possessor bonæ fidei iuxta, l. bonæ fidei empt. ff. de acquiren. dominio. Consentit Franc. in d. c. si beneficia nu. 6. Contrariam tamen sententiam tenuit doctor antiquus Paulus Perus. de Perusio, prout refert Anchar. vbi proxime, qui assererat non posse aliquem facere fructus suos beneficij sine Canonica institutione. In quo dubio, vt clarius procedamus constituendæ sunt sequentes conclusiones.

Prima Conclusio, Possessor beneficij non habens titulum, quantumcumque sit in bonâ fide, non facit fructus suos extantes, quæ conclusio procedit sine dubio, ex regula, d. leg. bonæ fidei emptor, & notat. lib. 1. diuersorum iuris argumentorum, cap. 3. num. 6.

Secunda Conclusio, Possessor beneficij non habens titulum nō facit fructus suos tam extantes, quàm consumptos, omnimodo quantumcumque habeat bonam fidem, idest tenebitur eos restituere. licet enim in quantum non constat illum carere titulo possit fructus percipere; tamen vbi primum id constiterit, tenebitur eos restituere. Ratio est, quia licet habeat bonam fidem, tamen non est possessor, cum in spiritualibus non detur vera possessio
abſque

absque titulo, cap. vnico, de eo, qui mittitur in possessio. causa rei seruan. l. 2. §. quædam, ff. de interdict. idque intendebat doctor antiquus Paulus Perusius de Perusio, quem citauit Anchar. vbi proxime, & diximus dicto lib. 1. Diuersorum iuris argumentorum, cap. 3. a num. 6. Nec obstat, quòd bonæ fidei possessor facit fructus suos, dict. leg. emptor. Respondemus enim quòd licet habeat bonam fidem, tamen nō habet possessionem, cum ea sine titulo non detur, & ita non est bonæ fidei possessor. vbi enim lex inhibet possessionem, vel princeps annullat, bona fides non sufficit, vt alias de vsucapione dixit Iurisconsultus, in leg. vbi lex, ff. de vsucapion.

6 Sic sane opinio Anchar. & Franc. vbi supra asserentium possessorem beneficij reseruati facere fructus suos consumptos, non est vera per supradicta, quam si aliquis in iudicando, consulendo, vel in scholis probet propter eorum auctoritatem, eam debet intelligere omnino in beneficio reseruato per reseruatiōem generalem, quia hæc secundum aliquos doctores non inficit possessionem, neque eam annullat vt post Ioan. Andr. notat Dominic. in cap. dudum, num. 8. de præben. in 6. refert alios, & sequitur Gabriel lib. 6. commun. opinion. concl. 3. a 14. Menoch. recuperand. remed. 15. a num. 456.

7 Ex quibus dum noster casus occurreret
non

non defuerunt aliqui existimantes possidentem beneficium reseruatum ex eo, quia beneficium fuerat cuiusdam familiaris Cardinalis, fecisse fructus suos: pro qua sententia facit.

Primo, quòd beneficiarius possidens beneficium reseruatum erat in bona fide, vel nesciens prædictam reseruationem, vel putans prædecessorem numquam fuisse familiarem Cardinalis.

Secundo, quia prædecessor exierat a familiaritate Cardinalis per obitum ipsius Cardinalis, ideoque cum qualitas super qua fundata erat reseruatio, defecisset, debebat etiam deficere, & euanescere ipsa reseruatio iuxta regulam, cap. cessante de appellation. leg. adigere, §. quamuis, ff. de iure patro.

Tertio, & vltimo, quia etsi reseruatio specialis inficiat possessionem, & titulum, cap. dilecto, de præb. tamen generalis, & inducta super incerto beneficio possessionem non inficit ex doctrina, Ioan. Andr. quem refert, & sequitur Dominic. in cap. dudum, num. 8. de præben. in 6. notat referens alios Gab. commun. opin. lib. 6. conclusione 3. a num. 14. Menoch. recuperan. remed. 15: a num. 456.

8 Contrarium tamen respondi quod scilicet beneficiarius in hac specie tenetur ad restitutionem fructuum beneficii reseruatii iuxta supradicta. Neque obstabunt fundamen-

ta alterius opinionis. Respondemus enim ad primum bonam fidem in hac specie non proficere cum beneficiarius non habeat possessionem, vt in hoc casu, nam per reservationem possessio annullatur, vt infra dicemus, & ita possumus dicere (vt in alia specie dixit Iureconsultus, vbi lex inhibet vsucapionem bona fides non sufficit, leg. vbi lex ff. de vsucapion.) vbi lex inhibet possessionem bona fides non sufficit: requiritur enim, vt quilibet faciat fructus suos, vt & possessor fit, & bonam fidem habeat, vnde si non est possessor quia vel summ. Pont. vel lex possessionem annullauit, iuxta c. dilecto de præb. adiuncta, l. non dubium, C. de l. minime faciet fructus suos.

10 Ad secundum argumentum respondemus ipsam etiam regulam tertiam Cancellariæ statim exprimere beneficium reservatum cense-
ri, licet familiaritas esse desierit per mortem Cardinalis, vt ibi notat Gomez, & Mandos. licet enim reservatio euanesceret, quod non concedimus in hac specie, tamen beneficia illa tanquam iam affecta non poterant conferri per alios, quam per Romanum Pontificem extrauag. ad regimen de præben. præsertim, quod in hac specie magis proprie dicuntur beneficia ipsa reservata, quam affecta cum nominatim dicta regula tertia Cancellariæ reservauerit beneficia familiarium etiam post mortem ipsius Cardinalis, vt Gomez, & Mandos.

dofius, vbi proxime, intendunt.

- 11 Ad tertium argumentum, Respondemus verio- rem esse sententiam doctorum existimantium quamcumque reservationem, siue generalem, siue specialem inficere titulum, & possessionem, cum habeant decretum irritans, quod omnia annullat argumento, leg. non dubium, Cod. de legibus, & ita sensere domini de Rota teste Cassador. de præben. decisione prima intendit Mandos. de reservation. reg. 1. quæst. 3. num. 15. dum distinguit an dicta reservatio generalis fuerit probata necne, & ita practicatur de stylo, Rota in nouis de restitutione spoliatorum, decis. 3. alias 16. num. 4. & in antiquis eod. tit. decisione 11. alias 27. & clarius ipse qui decisiones Rotæ compilauit in dicta decisione 3. dum ait in specialibus reservationibus semper vidisse exceptionem reservationis impedire restitutionem, raro in generalibus, ergo clare sentit reservationem generalem inficere possessionem, alias si non inficeret, nun-
- 12 quam impediret restitutionem. Quod ex eo maxime comprobatur, cum enim in beneficialibus possessio non detur absque titulo, & a titulo nimis dependeat possessio in illis cap. vnic. de eo, qui mittitur in possessionem causa rei seruandæ, lib. 6. leg. 2. §. quædam, ff. de interdictis, si reservatio generalis inficit titulum, debet aliqua ex parte inficere etiam posses-

possessionem. Nec obstat, quòd magna est altercatio inter doctores nostros, an exceptio reservationis impediatur restitutionem, vt per Mandosium, & Menoch. supra, qui varijs distinctionibus vtuntur, vt hanc quæstionem definiant, sed parum feliciter, vt reor.

- 13 Vera resolutio est, quòd reservatio etiam generalis inficit possessionem, ita vt beneficij reservati nulla detur possessio, tum quia reservationes habent decretum irritans, quod cum sit malignantis naturæ, omnia destruit, tum etiam, quia cum sine dubio inficiat titulum, debet etiam inficere possessionem iuxta supradicta. Sed aduertendum est exceptionem reservationis generalis aliquando non impedire restitutionem, non ex eo, quia reservatio generalis non inficit possessionem, sed ex eo quia regulariter probatio reservationis generalis non fit in continenti cum multa requirantur, vt in beneficio incerto reservatio generalis probetur, & requirat altiorē indaginem, ideoque vt plurimum exceptio illius reservationis in spolio non admittitur, nam si admitteretur elideretur omnino privilegium spoliatori concessum, dum propter exceptionem concernentem possessionis defectum, quæ tam longam discussionem requirit spoliatus non restitueretur argum. cap. litteras de restitutione spoliator. Rot. vbi supra.

- 14 Vnde si demus reservationem generalem,
quæ

quæ breui tempore probari posset admitte-
tur sine dubio exceptio reservationis si autē
demus reservationem specialem quæ de faci-
li probari non potest, & requirit altio-
rem indaginem, reiicietur iuxta, dict. cap. litteras
Rota vbi sup. & ea quæ hucusque resolui-
mus.

15 Secundo respondemus sententiam illorum
doctorum, qui asserunt reservationem gene-
ralem non inficere possessionem, & annulla-
re, intelligendam esse de reservatione gene-
rali minus nota, si enim nota esset inficeret
possessionem Gab. & Menoch. vbi supra.

16 Plane reservatio, de qua agimus, notissima
est per quam reservantur beneficia familia-
rium Cardinalium vt patet in reg. 3. Cancel-
lariæ, immo, & in corpore iuris ea reservatio
reperitur extrauag. ad regimen de præb. in-
ter communes. Sic secundum prædictos do-
ctores licet reservatio de qua in cap. 2. de præ-
ben. in 6. sit generalis, & super incerto be-
neficio, tamen ligat ignorantes, & inficit pos-
sessionem. Vnde similiter idem faterentur in
hac, cum & in extrauagantibus notissimis, &
in corpore iuris sit clausa, iuxta supra dicta.

17 Tertio respondemus reservationem be-
neficiorum familiarium Cardinalium non
esse generalem, nec factam esse super incerto
beneficio, sed censi specialem. Rot. in nouis
de præb. decis. 10. aliàs 183. cuius rei ratio est,
licet enim reseruentur generaliter beneficia

familiarium Cardinalium, aut Collectorum, vel officialium Papæ nec tunc reseruatio certum beneficium afficiat, tamen cum in ea reseruatione specialiter nominentur beneficia familiarum Cardinalium, aut officialium Papæ, iam aliquo modo ad speciẽ reseruatio descendit, & sic reseruatio nõ generalis, sed specialis censetur, & sic practicatur Rot. vbi sup.

SYMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponuntur duo casus circa immunitatem Ecclesie declarandi.
- 2 Si Ecclesia omnino destruitur, ita vt forma deperdatur, non gaudet immunitate, alias secus.
- 3 Priuilegia concessa ob aliquam qualitatem, si illa deficiat, cessat priuilegium.
- 4 Ecclesia gaudet immunitate, licet in ea sacra nõ fiant, si modo constet tecto solo, & parietibus.
- 5 Accidens non mutat naturam rei.

CAPVT NONVM.

ONTINGIT aliquando delinquentes ad Ecclesiam dirutam confugisse, alias ad Ecclesiam quandam in qua olim, & altaria erant, & sacra ritè fiebant, nũc vero in ea ægroti curabantur. Consultus fui, an illi delinquẽtes gauderẽt immunitate.

Quan-

2 Quantum ad primum Iudices decreuere delinquētes gaudere immunitate ex eo quia probatum fuit Ecclesiam dirutam fuisse casu, & spem fuisse refectionis, quo casu Ecclesia diruta habet immunitatem. Remigius de immunit. Eccles. verbo Ecclesia destructa ad fin. Mihi non displicuit sententia iudicum, quippe qui ex auctoritate grauissimi doctoris iudicarunt: tamen principijs iuris inspectis dicerem quòd si Ecclesia non est omnino diruta, immo remansit forma Ecclesiae idest partes integrantes Ecclesiam, tunc delinquentes confugientes ad illam Ecclesiam dirutam gaudere immunitate, cum adhuc sit Ecclesia arg. l. sed si ex meis, vers. Proculus, ibi in quibus propria qualitas rei spectaretur ff. de acquiren. rerum domin. Si vero adeo funditus Ecclesia destructa est, vt forma Ecclesiae deperderetur, tunc cum iam non sit Ecclesia, nullam habere immunitatem, quantumcunque casu ceciderit, & detur spes celeris refectionis. Neque obstabit si replices quòd monasterium destructum aliquo casu sine auctoritate superioris retinet omnia priuilegia. gl. communiter recepta in reg. priuilegium de reg. iuris. in 6. Panor. in ca. 2. nu. 5. de noui oper. enunciat. Meres de Maioratibus 3. p. q. 5. num. 3.

3 Respondemus enim id procedere in priuilegijs concessis alicui absque respectu quali-

tatis alicuius, si enim eam præcise requirunt tunc ablata qualitate priuilegium euanescit. Cum igitur iura canonica tribuant priuilegium immunitatis Ecclesijs, si Ecclesiæ esse desinunt, iam priuilegium non habebunt. Colliguntur hæc ex cap. cum capella de priuilegijs, l. semper §. licet in corpore ibi, nauem tamen vel naues non habeat, nec omnia ei congruant, quæ principalibus constitutionibus cauta sunt, non poterit uti priuilegio nauicularijs indulto, ff. de iure immunitatis. notant doctores per text. ibi in l. Titia Seio §. 1. ff. de leg. 2.

- 4 Quantum verò ad secundum dubium attinet dixi eam Ecclesiam, in qua nunc ægroti curabantur, gaudere immunitate. licet enim Altaria non haberet, nec in ea sacra fierent, tamen cum forma Ecclesiæ non sit mutata, Ecclesiam remanere, & ita immunitate gaudere. Neque obstat quòd in ea sacra non fierent, id enim est per accidens, & ita non mutat naturam Ecclesiæ, arg. Clem. 1. de religios. domib. l. fin. ff. de fundo instructo, instrum. toque leg. consecratio enim vel benedictio adhuc manet, quæ in solo, parietibus, & tecto residet cap. quod in dubijs, cap. ligneis, de consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponuntur veeba Iurisconsulti in l. Titia Seio ff. de leg. 2.
- 2 Proponitur difficultas contra l. Titia Seio ff. de leg. 2.
- 3 Traditur intellectus Accurtij.
- 4 Reprobatur intellectus Accurtij.
- 5 Declaratur quid significet verbum Tessera, & sensus Iureconsulti hic, dum ait tesseram frumentariam.
- 6 Tessera frumentaria non est mensura, vel quantitas, sed signum quo exhibito dabatur mensura, vel quantitas frumenti.
- 7 Declarantur verba Iureconsulti nec possit id quod habet petere.
- 8 Si inopia tritici erat, non dabatur tessera frumentaria unicuique nisi semel, ideoque qui semel habebat tesseram frumentariam, non poterat illam iterum habere.
- 9 Legatum tesserae frumentariae non referebatur ad signum quo exhibito dabatur, sed ad quantitatem, vel mensuram.

CAPVT DECIMVM.

1 **T**ITIA Seio tesseram frumentariam comparari voluit post diem tricesimum à morte ipsius. Quæro cum Seius viua testatrice tesseram frumentariam ex causa lucratiua habere cœperit, nec possit id quod habet petere, an ei actio competat. Paulus respondi ei de quo quæritur pretium tesserae præstandum, quoniam tale fideicommissum magis in quantitate quàm in corpore consistit.

- 2 Hactenus Iureconsultus Paulus in l. Titia Seio ff. de leg. 2. cui nimium obstat, quòd hoc legatum tesserae consistit etiam in corpore, ibi quam in corpore ergo si legatarius illud legatum consequitus fuit ex lucratiua causa, non poterat idem legatum petere iuxta regulam, l. Mœuius 68. §. duobus ff. de leg. 2. Quapropter Accurt. in hac lege nimis torquetur.
- 3 Vnde in effectu asserit tesseram frumentariam esse mensuram quandam, ideoque non obstare, d. l. Mœuius, §. duobus, quæ procedit in alijs rebus non in quantitatibus, vel mensuris vt ex Bart. in d. §. duobus, & in hac l. Titia Seio, colligitur. Sed profecto tessera frumentaria non significat mensuram aliquam, nec quantitatem, vt notauit Budeus in l. sed & si susce-

fufceperit, ff. de iudic. quem refert, & fequitur Couar. lib. 4. refolut. cap. 1. n. 9. tetigit Alciat. lib. 1. prætermiffor. verf. militia. Et conuincitur manifefte nofter Acurt. Bart. & fi qui funt alij exiftimantes tefferam frumentariam efle quantitatem, aut menfuram aliquam. Primo, quia fi menfura fuiſſet legata in d. l. Titia Seio, non bene diceret Iureconfultus Paulus, Seium viua teſtatrice ex cauſa lucratiua habuiſſe tefſeram frumentariam, nam quando legatur menfura frumenti nunquam legatur vna, & eadem menfura in ſpecie, ſed in genere, ergo impoſſibile eſt Seium viua teſtatrice habuiſſe ex cauſa lucratiua tefſeram frumentariam ideſt eandem menſuram frumenti, quæ legata eſt à teſtatrice.

Secundo conuincitur Accurt. & reliqui doctores ex illis verbis text. nec poſſit id quod habet petere, atqui ſi tefſera frumentaria eſſet menfura, poterat Seius petere, quia licet haberet vnam, tamen poſſet aliam habere.

Tertio, & vltimo facit quia menfura, & quantitas non eſt corpus, vt patet, atqui Iureconfultus Paulus ſentit tefſeram frumentariam eſſe etiam corpus, ergo clare colligitur tefſeram frumentariam non eſſe menſuram frumenti, aut quantitatem. Quapropter ad intelligentiam d. l. Titia Seio, præmittendum eſt tefſeram plura ſignificare, inter ea præci-

pue significat singulum, quod dabatur ducibus ad ineundam pugnam Virgil. 7. Aeneid.

It Bello tessera signum.

Siluius Italicus 7. de bello punico.

Et cœptis ire ministrum.

Haud segnem hortatur discurret tessera castris.

Claudian. panegyric. 1. in laudes Stilicon.

Neglectum stilicon in tot per secula morem

Retulit, ut ducibus mandarent praelia patres

Decretoque togæ felix legionibus iret,

Tessera.

Plutarchus in vitã Bruti. Interea cum a Bruto tessera prodiret, ex qua prælij signum ducibus dabatur. Hinc dicta est tessera nummaria, & frumentaria, & tesserula signum scilicet, quo exhibito summa nummorum præscripta dari solebat. Sueton. in Augustum, tesserasque nummarias duplicauit, sic & tessera frumentaria est signũ quo exhibito vnusquisque frumentum pro portione sua capiebat a præfecto annonæ, aut a principe aliquando gratis, aliquando pretio aliquo. Sueton. in Augustum Romanus Populus causam viatim egit, ac ne plebs frumentationum causa frequentius a negocijs auocaretur, ter in annum quaternorum mensium tesseras dare destinauit. Vnde Iuuenalis ait Satyr. 7.

Ad pugnam, qui Rethorica descendit ab umbra

Sumula ne pereat, qua vi lis tessera venit,

Frumenti.

His ita præmissis patet intellectus, dict. l. Titia Seio, nam testatrix Seio iussit comparare tesseram frumentariam, idest signum quoddam quo exhibito dabatur certa mensura frumenti, vel tesseram alicuius privati. Vnde si Seius ex causa lucratiua illud signum obtinuit, dubium erat an posset consequi æstimationem, cum illud signum corpus esset, & non mensura, nec posset petere aliud. Cum enim propter penuriam frumenti tessera dabatur, unicuique semel tantum tessera elargiebatur, vel etiam si plures tesserae dari possent, habebant enim, id quod testator illi legauerat, ideo Paulus Iureconsultus, inquit, nec possit, id quod habet, petere. Sentiens tamen Iureconsultus legatum tesserae non referri ad signum illud, sed magis ad mensuram, quæ propter illud elargiebatur, respondit æstimationem esse dandam ex eo, quia legatum tesserae in effectu non est corporis, sed quantitatis in qua illa regula, l. Mænius, §. duobus, non procedit, ideoque Paulus reddit rationem, quia scilicet fideicommissum illud magis in quantitate, quam in corpore consistit. idem Paul. in l. mortuo boue, §. i. ff. leg. 2. ibi, nam cui tessera, vel militia legatur, æstimatio videtur legata, quasi dicat non id quod signi loco est, censetur legatum, vel militia per frumentum, aut pecunia, quæ propter signum datur, vel propter militiam, tex.

qui secundum hæc intelligendus est in leg. 3.
 §. si quid ibi puta ius militiæ, ff. de minor.

SVMMARIVM EX CAPITE SEQ.

- 1 Proponuntur verba Iurisconsulti in l. si id quod aurum, ff. de verborum obligation.
- 2 Proponitur difficultas contra d. leg. si id quod aurum.
- 3 Taxatur Antonius Augustinus in emendatione litteræ textus in l. si sterilis, §. quamvis ff. de act. empt.
- 4 Traditur intellectus, gloss. & aliorum ad leg. si id quod aurum, ff. de verbor. obligat.
- 5 Reprobatur intellectus ad dict. leg. si id quod aurum.
- 6 Traditur intellectus, Bartol. Paul. & Alex.
- 7 Reprobatur intellectus Bartoli, & aliorum.
- 8 Doctores nouiores varios intellectus assignarunt dictæ legi, si id quod aurum, & Alciat. magis scopum veritatis attigit.
- 9 Refellitur intellectus Alciati.
- 10 Consensus in contractibus, vel interuenit per modum materiæ, vel per modum formæ, per modum materiæ interuenit in omnibus serè, exceptis illis, qui producunt obligationes, quæ ex consensu contrahuntur, & in matrimonio.
- 11 Contractus regulariter accipiunt nomen a formis specificis.

- 12 *In matrimonio interuenit consensus pro forma.*
 13 *Forma rei debet utiliter interuenire ad eius existentiam.*
 14 *Traditur uerus intellectus, leg. si id quod aurum, ff. de verb.*
 15 *Contrahens cum Maria existimans contrahere cum Ioanna matrimonium non efficit validum.*
 16 *Reprobatur ratio predictæ conclusionis, & traditur uera.*

CAPVT VI.

I I id quod aurum putabam, cum æs esset, stipulatus a te fuero: teneberis mihi huius æris nomine, quoniam in corpore cōsenserimus, sed ex doli mali clausula tecum agam, si sciens me fefelleris. Hactenus Iureconsultus Paulus in l. si id quod aurum, ff. de uerborum obligation. idem probat. leg. 1. §. fin. ff. de pignor. act. ubi Ulpianus Iureconsultus idem affirmat in pignoribus, nam si quis æs pignori daret, affirmans illud aurum esse, erit æs pignori, quia in corpore consensum est.

2 Sed nimium obstat, quòd in uenditione contrariū sit, quia si quis uendiderit mēsam argenteam affirmans esse auream, non est uenditio, licet tã uenditor, quàm emptor consen-

senferint in corpore mensæ, l. si sterilis 22. §. quamuis, ff. de action. empt. l. in venditionibus 9. leg. qui tamen 14. ff. de contrah. empt.

- 3 Nec te moueat humanissime lector, quod Antonius Augustinus, lib. 4. emendationum, cap. 7. voluerit ex libris Florentinis auferendam esse negationem in dict. leg. si sterilis, §. quãuis quasi littera sit restituẽda in hunc modũ quamuis supra diximus, cũ in corpore consentiamus, de qualitate autem dissentiamus emptionem esse, tamen venditor teneri debet quanti interest emptoris deceptum non esse, etiam si venditor quoque nesciat. Veluti si mensas quasi citreas emat quæ non sunt, id enim falsum est, nam sine dubio legere oportet cum negatione, emptionem non esse. Vnde existimo non esse adhibendam tantam fidẽ facile libris Florentinis, quippe qui clarissime videam in dict. leg. si sterilis, §. quamuis, illorum errorem: si enim legamus sine negatione obstabit, dict. leg. quid tamen dict. leg. in venditionibus, & erit manifesta antinomia, insuper ex ipsis verbis, dict. §. quamuis colligitur negationem non esse auferendam, si enim venditio valeret, non erat mirum venditorem teneri, vnde non dixisset Iureconsultus, quamuis supra diximus, &c. Ideo autem eo modo loquitur, quia quando emptio nulla est, dubium erat an actio emptori competeret, vnde quadrant verba Iureconsulti, &
belle

belle consonant dum ait: Quãuis supra diximus, cum in corpore consentiamus, de qualitate autem dissentiamus, emptionem non esse: tamen venditor teneri debet quanti interest emptoris deceptum non esse, etiamsi venditor quoque nesciat. Veluti si mēsas quoque Citreas emat, quæ non sunt. Sunt igitur hæc responsa Iureconsultorum aduersa dum dicit. leg. si id, quod aurum, ff. de verb. obligat. & dicit. leg. i. ff. de pignor. action. probant valere contractum si in corpore contrahentes consentiant, licet in materia errent. At vero dicit. leg. si sterilis, §. quamuis, ff. de action. empt. dicit. leg. in venditionibus, dicit. leg. quid tamen, ff. de contrahen. empt. probant venditionem minime valere.

- 4 Quapropter doctores nostri varios intellectus prædictis iuribus assignant, & in primis, gloss. in dicit. leg. si id quod aurum verb. clausula (quam sequuntur Aretin. Ias. & Cumanus ibidem) existimat in contractibus stricti iuris sufficere consensum in corpus, licet erretur in materia, secus in contractibus bonæ fidei. Vnde dicit. leg. si id quod aurum, recte procedit, cum loquatur in stipulatione, quæ stricti iuris est, item, & dicit. leg. si sterilis, §. quamuis, ff. de act. empt. dicit. leg. quid tamen dicit. leg. in venditionibus, ff. de contrahen. emptio. cum loquatur in emptione, & venditione, quæ bonæ fidei est, §. bonæ fidei est

est, §. bonæ fidei Instit. de action. & ita hanc distinctionem tamquam indubitata[m] pro regula tradit Bernard. Diaz regula 247. Falcon. regula 100.

- 5 Sed hæc distinctio communis confunditur ex dict. leg. 1. §. vlt. ff. de pignor. act. vbi in contractu pignoris, qui est bonæ fidei, §. bonæ fidei Instit. de action. sufficit consensus in corpus, insuper quia nulla traditur ratio tantæ specialitatis.
- 6 Tertio facit, quod contrarium probat, l. in omnibus negotijs, 56. ff. de action. & obligat. Vnde Bart. Paul. & Alex. in dict. leg. si id quod aurum, distinguunt inter causam lucratiuam, & causam onerosam, vt in illa sufficiat consensus in corpore, licet erretur in materia, secus in hac. Vnde asserunt recte procedere, dict. leg. si id quod aurum, cum loquatur in stipulatione, quam illi præfagiunt fuisse lucratiuam, non onerosam, & dict. leg. si sterilis, §. quamuis, dict. leg. in venditionibus, dict. leg. quid tamen, ff. de contrahen. empt. cum loquantur de contractibus onerosis.
- 7 Sed profecto hæc distinctio non est vera. Primo, quia illa stipulatio, de qua in dict. leg. si id quod aurum, magis est, vt fuisset onerosa, quam lucratiua, vt ibi pungit Alciat. quod comprobo non inarguta ratione, nam text. inquit posse stipulantem agere contra promissorem

forem ex doli mali clausula, si eum fefellit: plane in causis lucratiuis non posset stipulator agere contra promissorem, si recepisset æs, cū nullum damnum pateretur, immo lucrum, quod illi obueniebat ex æris acquisitione, vt enim quis agat de dolo oportet, vt fraude aduersarij, aut damnum accipiat, aut lucrum amittat, leg. 1. in principio, ff. de dolo, ibi hoc edicto, præter, aduersus varios, & dolosos qui alijs obfuerūt calliditate quadam, subuenit ne vel illis malitia sua sit lucrosa, vel istis simplicitas damnosa.

Nec obstat, leg. Aristo, §. fin. ff. donation. vbi in donatione si fraus interuenit, datur actio doli, quia ibi donatarius damnum sensit, dum in re donata impensas faceret, quod in dict. leg. si id quod aurum non datur, cum in ea donatarius commodum acquisierit ex æris emolumento.

Secundo, quia contractus pignoris est contractus onerosus, vt colligitur ex l. 1. vers. lucratiuas, Cod. de imponenda lucratiua descriptione, lib. 10. & tamen in contractu pignoris sufficit consensus in corpus, licet erretur in materia, dict. leg. 1. §. vlt. ff. de pignorat. actione.

Tertio facit, quod semper præsumere debemus Iurisconsultos reddere rationes totales, & concludentes veram resolutionis causam. Vnde in hoc text. dict. leg. si id quod aurum

rum, par est credere veram rationem illius du-
 bij esse illam, quam Iureconsultus expressit
 ibi, quoniam in corpore consenserimus, non
 illam, quia stipulatio hæc lucrativa sit.

8 Ideo nouiores hæc omnia reiicientes pro
 viribus conati sunt veram intelligentiam tra-
 dere, sed alij alijs non placent. Tandem An-
 dreas Alciat. (qui in hac re magis veritatis
 scopum attingit) in d. leg. si id quod aurum,
 asserit consensum in corpore sufficere ad va-
 liditatem contractus, etiamsi erretur in ma-
 teria iuxta dict. leg. si id quod aurum id ta-
 men limitari in contractibus, qui obligatio-
 nes producant, quæ ex consensu contrahun-
 tur iuxta dict. leg. si sterilis, §. quamuis, ff.
 de action. empt. l. quid tamen, l. in venditio-
 nibus, ff. de contrahen. emptio. adiuncto tit.
 Inst. de oblig. quæ ex consensu contrahuntur.

9 Sed hæc resolutio magis euitat difficulta-
 tem, quam veritatem demonstrat, non enim
 vir doctissimus reddit rationem quare cum
 consensus in omnibus contractibus exigatur,
 in istis qui producant obligationes, quæ ex
 consensu contrahuntur, non sufficiet consen-
 sus in corpore, si erratur in materia, in alijs
 vero omnibus sufficiat.

Secundo facit cōtra resolutionem, Alciat.
 quòd in matrimonio non sufficit consensus
 in corpore si erratur in materia, cap. 1. 29.
 quæst. 1. S. Thom. communiter receptus in

4. distinctione 30. quæst. 1. art. 1. vltra alios. Martin. Ledesm. olim in Academia Conimbricensi Cathedræ primariæ Theologiæ insignis professor in 2. 4. quæst. 53. art. 1. plane consensus, qui versatur in contractu pignoris æquiparatur consensui matrimoniali, leg. contrahitur, ff. de pignor. & tamen videmus quòd in contractu pignoris sufficit consensus in corpore, ergo in specie de qua loquimur esse contractum validum, vel non, minime dependet ex solo consensu, quod And. Alciat. sentire videbatur.

10 Quapropter vt intelligentia dict. leg. si id quod aurum ostendatur. Primo præmittendum est cōsensum dupliciter in contractibus interuenire, vel per modum formæ, vel per modum materiæ, per modum materiæ interuenit consensus in omnibus contractibus regulariter, quia cum omnes contractus sint pacta, pactum autem sit consensus duorum, & cetera, leg. 1. ff. de pact. merito consensus interuenit in omnibus contractibus per modum materiæ, omitto consensum etiam diuersis respectibus interuenire etiam per modum causæ efficientis, nec id mirum esse si consideres intellectum esse causam efficientem conceptionis quam producit, & eiusdem esse causam materialem, quia ipsa conceptio maneat in intellectu, sic consensus regulariter est causa efficiens contractuum, & est materia-

terialis in quantū contractus continent in se pactum quod nihil aliud est, quā consensus duorum, plurium ve in idem d. l. 1. ff. de pact. per modum autem formæ interuenit in omnibus contractibus, qui producunt obligationes, quæ ex consensu contrahuntur, leges enim illis contractibus eam formam indiderunt, quemadmodum enim stipulationibus indiderunt formam quæ in verbis consistit: pignori, quæ in rei interuentione consistit: obligationibus litterarum, quæ in litteris cer-

II nitur: sic etiam venditioni, locationi, & alijs indiderunt formam, quæ in consensu consistet; & ab illis formis contractibus nomina imposuerunt, leg. iurigenium in principio, ff. de pact. And. Tiraquel. de iure mariti, glo. 4. num. 3. idem in leg. si vnquam verb. facultates, nu. 3. Cod. de reuocan. donat. Vnde licet in omnibus contractibus consensus interueniat iuxt. leg. 1. ff. de pact. l. an inutilis in princip. ff. de accepti. lat. leg. inter stipulantem, §. si Stichum, ff. de verborum. Tamen specialiter per modum formæ interuenit in contractibus, de quibus in titulo Inst. de obligat. quæ ex consensu contrahuntur, per quem consensum tamquam per suam formam specificam ab alijs contractibus differunt Alciat. in l. imperium, num. 2. ff. de iurisdictione omn. iudic.

Item, & in matrimonio consensus interuenit

nit pro forma, S. Thom. communiter receptus in 4. distinctione 26. quæstione 2. Couarruias, de sponsalibus, 2. parte, cap. 1. numero 8.

- 13 Secundo, præmittendum est formã vniuscuiusque rei ad ipsius existentiam totaliter debere interuenire, ita vt nec in minimo ea deficiat; alias res non subsistet: vnde si actus habet consensum pro forma, debet consensus interuenire omnimodo, nec debet in aliqua re notabili deficere, alias deficiet etiam actus; quod apud philosophos manifestum est, apud nos est text. in leg. 1. & ibi Bald. ff. de liber. & posthum. idem Bald. in l. vlt. Cod. de suis, & legit. heredibus, vers. ex hoc elicitur, num. 5. Communis ex Couarr. lib. 1. var. resolut. cap. 20. num. 5. ad fin. Falcon. reg. 212. a num. 6. Meres de Maioratibus Hispaniæ 4. parte, quæst. 3. limitat. 1. nu. 19. faciunt notata per Aluarum Valasc. lib. 1. consultat. 5. 2. num. 27.

- 14 Ex quibus infertur intellectus ad dict. leg. si id quod aurum, & iura contraria, nam d. lex. si id quod aurum, dict. lex. 1. §. vlt. ff. de pignorat. actione procedunt in contractibus, in quibus consensus interuenit per modum materiæ; forma enim in stipulationibus sunt verba in contractu, pignor. rei interuentio. vnde in illis non requiritur consensus tam completus, nec tam exuberans quemadmo-

dum requiritur in venditione, & locatione, ubi consensus interuenit per modum formæ iuxta proxime dicta, cum enim vt diximus ad rei existentiam debeat omnimodo forma interuenire, sequitur, quòd in contractibus habentibus consensum pro forma debeat ipse consensus vberius interuenire, & ita non solum in corpore rei venditæ, aut locatæ, sed in omnibus qualitatibus essentialibus, alias in ali quo consensus deficeret, & ita forma, quod nemo admittit, leg. 1. & ibi doctores, ff. de liber. & posthum. cum alijs supra citatis. Idque videtur probare, leg. in omnibus negocijs ad fin. ibi, quæ in consensu consistit, ff. de action. & obligation.

15 Secundo infertur veram esse doctorum resolutionem, quod scilicet si Petrus habeat in conspectu Mariam putans esse Ioannam, & hoc errore ductus contrahat matrimonium cum Maria, qui tamen non nisi cum Ioanna intendebat contrahere, matrimonium non esse. cap. 1. 29. quæst. 1. S. Thom. in 4. distinctione 30. quæstione 1. articulo 1. vbi Magister sententiarum, & omnes Theologi, Ledesm. in secundam quartam quæst. 53. art. 1. Nauar. in Man. cap. 22. nu. 32. Sot. in 4. distinctione 30. quæst. 1. quæ sententiâ in scholis, & Curijs passim recipitur.

16 Veruntamen rationem non satis probo, quòd scilicet id procedat: quia consensus defuit

fuit, nam aduerto consensum quidem affuisse in Mariam scilicet, quæ erat in conspectu viri contrahentis matrimonium, vt alias aduertit Iureconsultus in dict. l. si id quod aurum, & in dict. leg. 1. §. vltimo, ff. de pignorat. actione. Ratio igitur germanior, & omnino concludens est, quia defuit consensus circa omnes qualitates essentielles, quod necessarium est in matrimonio, cum in eo consensus interueniat per modum forme, iuxta supra dicta. Licet enim cõsensus affuisset in corpore Mariæ, tamen non affuit in differentia individuali Mariæ cum putasset esse Ioannam, nõ enim inficiandum est Petrum contrahentem cum Maria, putantẽ esse Ioannam, in Mariam corpore tenus consensisse, vt alias Iurecõsultus dixit, in d. l. si id quod aurum, stipulantem consensisse in æs, putantem esse aurum.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Referuntur verba legis *Iubemus*, Cod. de sacros. Ecclesiis.
- 2 Refertur opinio *Accurtij* declarantis quid significet verbum, *embola*.
- 3 Refertur opinio *And. Alciat.* declarantis quid significet verbum *embola*.
- 4 Reijcitur declaratio *Andreae Alciati*.
- 5 *Embola* significat duo, nempe quemlibet itinervis

*ris ingressum, item, & ingressum hostilem,
& accessum.*

- 6 *Dispositio odiosa est interpretanda, vt minus nocua sit.*
- 7 *In l. iubemus, Cod. de sacros. Ecclesijs, verbum embola accipitur pro hostili accessu, vel ingressu.*
- 8 *Declaratur quid velit Imperator, dum inquit felicissimam embolam, reiecta consideratione Alciati.*
- 9 *Approbatur opinio Alciati dum existimat in dict. leg. iubemus, non comprehendi naues minores.*
- 10 *Refertur opinio Accurtij declarantis verbum specierum positum in dicta lege iubemus.*
- 11 *Reijcitur declaratio Accurtij verbi specierum, & vera traditur.*

CAPITVLVM XII.

- I** STAT Cæsarum Constitutio in leg. Iubemus, Cod. de sacros. Ecclesijs incipit, Iubemus i. in ordine quæ sic habet: Iubemus nullam nauem ultra duorum millium modiorum capacem ante felicem ambolam, vel publicarum specierum trāsuectionem, aut priuilegio dignitatis, aut religionis intuitu, aut prærogatiua personæ, publicis vtilitatibus excusari posse subtraham,

Etiam, nec si caeleste contra proferatur oraculum, siue annotatio sit, siue diuina pragmatica, sanctio prouidentissime legis regulas excusare debebit, quod etiam in omnibus causis cupimus obseruari, vt generaliter si quid huiusmodi contra ius, vel vtilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat, quidquid enim in fraudem istius legis quolibet modo fuerit attentatum, id nauigij, quod excusatur, publicatione corrigimus.

- 2 Haftenus Cæsares Theod. & Valen. Dubitat Accurt. in verb. embolam, quid illud verbum significat; immo & non dubitat, sed secure statuit embolam significare militum superabundantiam, sed parum apte. Andreas Alciat. in dict. leg. iubemus, existimat significare ingressum itineris.

- 4 Sed nec hic pro itineris ingressu accipiendum esse verbum, embolam, existimo. Probabilius est in dict. leg. iubemus embolam, significare ingressum hostilem, nempe accessum exercitus, quando scilicet exercitus iter facit, non vero quando princeps solum iter facit. Nam hoc verbum embola, significat quemlibet accessum, & iter; significat etiam accessum exercitus, & hostilem accessum. Budæus in commentarijs linguæ græcæ mihi fol. 233.

- 6 Plane hæc dispositio est odiosa, & ita restringenda, regula odia de reg. iuris in 6. er-

- go debet intelligi in significatione magis propria, & quæ minus noceat. at illa est, si in hac lege accipiamus pro hostili accessu, cū a
- 7 cōmuniter accidentibus, &c. & id magis raro cōtingat, quàm iter principis. ergo cum illud verbum, embola, significet illa duo, magis est vt in hac secunda significatione id accipiamus iuxta dict. regulam odia.
- 8 Et quamuis Alciat. in dict. leg. existimet embolam felicissimam dici propter Imperatoriam Maiestatem, ego in id procliuior sum, vt existimem dici bene ominandi gratia, vt dicere solemus felicissimum Regis exercitum.
- 9 Puto autem cum Alciat. in hac lege hanc Imperatorum constitutionem non esse extēdendam ad naues minores: tum quia maiores solum in lege verbis, & mente legislatoris comprehensæ sunt, tum etiam, quia cum sit dispositio odiosa, non debet extendi, sed restringi regula, odia, de reg. iuris in 6.
- 10 Dubitare potest aliquis quid in hac lege significant illa verba, vel publicarum specierum, & sane Accurt. existimat esse arma, vel annonam exercitus. Ego magis existimo esse species, quas in signum tributis, aut vectigalis populi pendebant, iuxta l. interdum, §. Dini quoque, ff. de publican. & Vectig. quam restituit, Alciat. lib. 1. prætermisforum verb. species. Vnde Imperatores in d. leg. Iubemus
statuc-

statuerunt nullam nauem excusari ante illorum vectigalium transfuentionem, id enim Principi maxime conuenit ad suos redditus conseruandos. Etenim uerbum species, magis proprie ad illa vectigalia, quàm ad arma, & annonam exercitus referri potest.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *Fit mentio officij, quod est in Ecclesia Eborensi, & eius natura declaratur.*
- 2 *Officium illius qui vulgo dicitur Prioſte habet ſalarium competens.*
- 3 *Approbato contractu locationis, & fideiuſſionis præciſe tenetur officialis qui dicitur Prioſte.*
- 4 *Discutitur quæſtio, an prædicto officiali demortuo heredes poſſint cogere Capitulum, ut illud officium habeant.*
- 5 *Heres ſuccedit in omnibus obligationibus deſuncti.*
- 6 *Officia non tranſeunt in heredes.*
- 7 *Declaratur lex heres, ff. de acquiren. heredit. & lex cum heredes facti ſumus, ff. de acquirenda poſſeſſione.*
- 8 *Id attenditur, quod principaliter factum eſt.*

CAPVT XIII.

I **S**T in hac Ecclesia Eborensi officium quoddam quod vulgo dicitur, *Priostado*, & illud obtinens *Prioste*, is exigit pecuniam a publicanis, inquilinis, & alijs personis, quæ propter aliquam rationem Ecclesiæ aliquã pecuniam, aut similem rem debent, ab illo Canonici accipiunt pecunias, quas inter eos secundũ modum præscriptum diligenter distribuit, redditque rationem recepti, & expensi post festum sancti Ioannis.

2 Habet hoc officium salarium nimis competens pro labore, & periculo, quod suscipit,
3 si enim contractum gestum cum publicanis approbat, licet ipsi publicani non soluant, vel fideiussio pereat, tenetur ipse pecuniam totam absque vlla diminutione representare.

4 Accidit aliquando obtinentem hoc officium e viuis decessisse, Capitulum volebat officium alij conferre, filij demortui officialis recusabant officium deponere, ~~namo~~, vt olim a publicanis, inquilinis, & alijs personis pecunias exigebant, & tuentes suas partes asserebant Capitulum esse obligatum seruare contractum, cum patre gestum, & ita cum
 ipsis

- 5 ipsis filijs, patris enim heredes extiterūt iuxta regulam, leg. heres 37. ff. de acquiren. heredit. leg. cum heredes facti sumus, ff. de acquiren. possessione. Egit Capitulum contra filios demortui officialis coram iudice sæculari, & tandem cum causa per appellationem
- 6 ad Senatum deuolueretur, Senatores Regij pro Capitulo sententiam dixerunt, & bene, officia enim in heredes non transeunt, l. tutela 16. ff. de tutelis, leg. 1. ff. de fideiussoribus, & nominatoribus, & heredibus tutor. leg. in compromissis, ff. de arbitris. Notat Bald. in l. 3, §. sed et si quis, nu. 8. Cod. communia de leg.
- 7 Nec obstat regula, d. l. heres. & d. l. cum heredes, procedunt enim in obligationibus tantum a defuncto contractis, tunc enim actiones in heredes, & contra heredes transeunt iuxt. illa iura, Non sic quando officium principaliter defuncto collatum fuit, quia tunc illud non transit in heredem iuxta supra dicta. in illis enim industria personæ requiritur iuxta leg. inter artifices, ff. de solutionibus.
- 8 Nec attenditur contractus, cum eo gestus, cum non sit principalis actus, sed in consequentiam, leg. 1. ff. de auctor. tutor. & accessorius ad officium. Vnde regulas officij sequi debet iuxta regulam, accessorium, de reg. iur. in 6.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponitur dubium, quod discutitur in hoc c. & ea quæ tractanda sunt.
- 2 Omnis præstatio relicta in testamento, vel simili dispositione inducit hypothecam.
- 3 Aliquando in præstatione relicta in testamento duplex datur hypotheca.
- 4 Nulla præstatio relicta extra testamentum, vel similem dispositionem inducit hypothecam, nisi contrarium aliunde colligatur.
- 5 Expenditur sensus Iureconsulti in l. fin. s. Lucius, ff. de contrahen. emption.
- 6 Ex coniecturis in specie simili de qua in l. Lucius, s. fin. ff. de contrahen. emptione, potest induci hypotheca.
- 7 Emphyteusis non censetur hypothecata pro pensione.
- 8 Reprobatur opinio Bart. & sequacium existimantium pensione imposta super aliquo fundo ad alimenta, censeri fundum ipsum hypothecatum.
- 9 Reprobatur opinio existimantium etiam extra alimenta præstationem relictam, ex aliquo fundo inducere hypothecam.
- 10 Reprobatur opinio, Guid. Papæ asserentis actionem personale contra aliquem soluentem pensionem ex aliquo fundo competere aduersus
tertium.

tertium possessorem.

- 11 Recipitur opinio Romani, & aliorum asserentium beneficium, & illius fructus pendentes censeri hypothecatos pro pensione.
- 12 In beneficio pensioni obnoxio ultra hypothecam datur ius reale pensionis diuersum ab hypotheca.
- 13 Traditur responsio ad argumentum propositum.
- 14 Reprobantur aliquorum dicta.
- 15 Constituit auctor in beneficio pensioni obnoxio dari ultra hypothecam ius reale pensionis.
- 16 In fundo emphyteutico datur ius reale pensionis diuersum ab hypotheca.
- 17 Traditur distinctio notabilis in materia census constituti.
- 18 Expenditur text. in l. Caius 12. ff. de annuis legatis.
- 19 In dubio semper minor obligatio praesumitur.
- 20 In censibus annuis Hispaniae impositis in fundo censetur actio in rem inducta, quae limitate in agro consistit.
- 21 Defenduntur Guid. Papa, & Rip.
- 22 Fundus emphyteuticus non est hypothecatus pro pensione, sed in eo consistit ius reale pensionis fortius hypotheca.
- 23 In beneficio pensioni obnoxio datur actio personalis aduersus illum, contra quem litterae diriguntur, item ius reale cohaerens beneficio, itidem datur hypotheca in beneficio.

Non

- 24 Non potest possessor beneficij (contra quem litteræ pensionis non sunt emanatæ) excommunicari pro pensione, nisi aliud verba rescripti insinuent.
- 25 Quando in aliqua re datur hypotheca, debet fieri prius excussio in bonis debitoris, non sic quando datur ius in re limitate ad ipsam rem.
- 26 Beneficiarius, qui pensionem soluit habet recursum aduersus antecessorem, vel eius heredes, ut soluant pro tempore quo fructus antecessor percepit.
- 27 Constituta pensione super beneficio non censetur constituta pensio in fructibus, nisi sint pendentes.
- 28 Hypothecata re non censentur regulariter hypothecati fructus, idque in beneficio voluit dicere Paulus Castrens. consil. 338.
- 29 Traditur responsio ad dictum Bart. in l. 1. §. cum prædium, ff. de pignoribus.
- 30 Hodie proculdubio, fructus beneficij pendentes, vel ad manus acceptantis pensionem deuenientes censentur hypothecati.
- 31 Constituta pensione super fructibus non censetur constituta pensio super distributionibus quotidianis, nisi aliud colligatur ex mente concedentis.
- 32 Constituta pensione super fructibus non manet ius reale in fructibus, secus si fuerit constituta super beneficio, & ibi assignatur ratio.

- 33 Constituta pensione super beneficio, & eius fructibus datur solum hypotheca in fructibus pendentibus, & in futuris si modo deueniant ad manus acceptantis pensionem.
- 34 Proponitur quæstio dubia, & principalis in hac materia, An Canonici teneantur soluere pensionem, si fructus Canonici obnoxij pensioni ad ipsos deuenierunt.
- 35 Si pensio constituatur super beneficio tantum, absque dubio Canonici non tenentur.
- 36 Nouus beneficij successor tenetur ad pensionem soluendam sui prædecessoris, vel heredes ipsius prædecessoris.
- 37 Si vero pensio constituta est super beneficio, & eius fructibus, ac distributionibus, vt fit de stylo hodierno, tunc maximum est dubium, cuius pars affirmatiua quinque argumentis suadetur.
- 38 Contraria sententia approbatur.
- 39 Fundamentum præcipuum illius opinionis, quod scilicet Canonici non teneantur soluere pensionem Canonici vacantis traditur.
- 40 Tres rationes reddit auctor in confirmationem ipsius opinionis.
- 41 In Ecclesiis Cathedralibus Regni Lusitanici non dantur fructus Canonici vacantis, nec datur portio certa applicata certis Canonici, sed de omnibus redditibus communiter collectis datur cuilibet canonico sua pars pro diebus, in quibus Ecclesiæ inseruiuit.

- 42 *In Ecclesia Cathedrali Eborensi fructus non interessentium veniunt ad canonicos per ius non decrescendi.*
- 43 *Statutum Ecclesiæ Eborensis disponens fructus non interessentium venire ad canonicos per ius decrescendi consonat iuri communi.*
- 44 *A cessante ratione Doctorum ostendit Auctor canonicos non debere soluere pensionem canonicatus vacantis.*
- 45 *Etsi fructus canonicatus fuerint hypothecati, prius faciēda erat excussio in bonis debitoris.*
- 46 *Traditur responsio ad argumenta contrariæ opinionis.*
- 47 *Taxatur Ioannes Gutierres in responsione cuiusdam argumenti, & traditur vera ratio, quare onera dignitatum vacantium soluantur à Capitulo.*
- 48 *Quando Princeps præcipit aliquid, inaudita parte, non videtur ferre sententiã.*

CAPVT XIII.

INTER ea dubia, quæ in Ecclesiis Cathedralibus passim ventilari solent, illud obtinet præcipuum locum, quando priuati controuertunt, an apposita pensione in canonicatu, si canonicus moriatur, vel non inseruiat Ecclesiæ & ob id fructus, & distributiones quotidianas amittat,

amittat, quas ceteri canonici lucrantur, an tunc ipsimet canonici debeant persolvere pensionem illius temporis, quo canonicus in beneficio ecclesiæ non inseruiuit, & ob id fructus ad canonicos peruenerunt. Antequam ad principalem huius quæstionis resolutionem deueniamus, ad illius exactam declarationem maxime conducere existimo discutere celebrem articulum, & difficilem, an scilicet constituta pensione super beneficio ipsum beneficium, an vero fructus beneficij hypothecati censeantur. Rursus an beneficium, & fructus simul hypothecati sint. qui articulus tam difficilis est, vt non solum Auctorum veterum ingenia torserit, sed & nouorum sæpe sæpius exagitet. Sane tam veteres, quam nouiores adeo in illo articulo diuersa docuerunt, & tam falsa alij aliis imponunt, vt existimauerim fatius esse nec referre, nec refellere opiniones singulorum, sed quid ipse sentiam in medium proferre, id quidquid est subiiciens censuræ illius, qui melius senserit.

- 2 Sit prima conclusio. Omnis præstatio relicta in testamento, (omitto casus alios, in quibus ob alias rationes hypotheca expresse vel tacite contrahitur) vel in simili dispositione super aliquo fundo inducit hypothecam ipsius fundi. patet conclusio lege inducente hypothecam absque vlllo dubio contrahitur hypotheca, vt patet; sed in hac specie, proposita

sita lex inducit hypothecam. ergo, &c. consequentia recte infert. Maior patet. Minor probatur ex l. 1. C. communia, de legat. & de iure communi digestorum id ipsum probat optimus textus in l. creditoribus. ibi: Legatarios autem in ea tantum parte, quæ de bonis seruari poterit haberi pignoris causam conuenit ff. de separationibus, vt cum iudicio aduertit Bart. in l. cum hi. §. si vni. ff. de transact. in qua re consentiunt multi, vt colliges ex Alvaro Valasc. de iure emphyt. quæst. 4. num. 7. & quæst. 32. nu. 21. Ioannes Garcia de expens. cap. 4. num. 32. ad fin. Sic sane intelligenda sunt omnia iura, quæ statuunt fundum, vel aliam rem esse obligatam pro præstatione aliqua, quæ super ipsis rebus cõstituta est ex eo, quia in testamento relicta est. l. 2. ff. de annuis leg. l. Lucius. ff. de cibar. leg. l. hæctenus. ff. de vsufr. l. cum hi. ff. de transact. cum aliis multis.

3 Adde duo in hac materia diligenter obseruanda esse.

Primum est aliquando in præstatione relicta in testamento super aliquo fundo duplicè reperiri hypothecam, nempe illam quæ inducitur ex eo quòd præstatio fuerit relicta in testamento, vt supra probauimus.

Secundum scilicet, quam forte testator ex superabundanti induxit. l. fundus 9. quam sic intellige. ff. de an. leg. intendit Couar. lib. 3. resolut. cap. 11. num. 4. vers. tertio.

Secundo

4 Secundo aduertendum est aliquando dari ius in re (diuersum quidem ab hypotheca) verbi gratia, possum constituere censum super fundo, & ipsum fundum hypothecare pro securitate ipsius census: tunc enim in fundo, qui habet censum, datur ius reale fundo coherens diuersum ab hypotheca, vt infra dicemus, & fundus hypothecatus manet pro ipso censu. Vnde si dominus fundi non habet vnde soluat præteritas pensiones, vel censum habens nolit agere cum domino fundi, sed solum cum hæredibus hypothecantis fundum, id recte poterit facere, iuxta l. hoc si debitor. in princ. C. de pignor. & ex eo alij effectus resultabunt, qui facile cognoscentur, si casus occurrerit.

5 Sit secunda conclusio: Nulla præstatio relicta super aliquo fundo extra testamentum, vel similem dispositionem inducit hypothecam, nisi contrarium lex in aliquo casu particulari id statuerit, vel contrahentium voluntas suadeat. probatur itidem hæc conclusio ratione: omnis res libera præsumitur, & vt nostri aiunt, allodialis. cap. ius gentium. prima dist. ex Bald. & aliis notat Valasc. de iure emphyt. r. par. q. 8. nu. 43. ad fin. sed hypotheca est onus rei impositum, & inducit quasi seruitutem, vt patet. ergo non præsumemus in dubio hypothecam, sed solum eam inductam iudicabimus, quando certissimum

Y

fuerit

fuerit eam inductam fuisse intendit Imperator in l. i. C. com. deleg. Et id ipsum colligitur ex l. fin. §. Lucius. ff. contrahen. empt. vbi Iureconsultus ex principiis iuris infert præstationem relictam ex prædiis non inducere hypothecam. cum enim in ea specie hypotheca non colligatur ex verbis, vel ex mente partium non debet inducta censerī; etenim qui promisit centum ex domo, vel modios frumenti ex fundo, aut super domo, vel fundo eandem pensionem constituit non illico voluisse præsumitur illas res supponere hypothecæ (si aliud ex mente contrahentium non colligitur) fieri enim potest, quod velit demonstrare domum, ex qua pecunia facilius solui possit, ex quo commodius frumentum reddatur, vel ex quo melius triticum possit legatarius adipisci, iuxta text. in l. quidam testamento. ff. de leg. i. l. Paulus. §. Tullius. ff. de leg. 3. vt cum iudicio aduertit Ioan. Fab. in §. item Seruiana. Instit. de action. cum igitur hæc præstationes relictæ possint hunc sensum recipere in dubio, ipse accipiendus est, non vero alius, qui hypothecam inducat cum ipsa rem aliàs liberam, & allodiam sine aliquo onere faciat subiectam oneri, quod in dubio non est admittendum iuxta supra dicta.

- 6   Diximus: Nisi contrarium constet de mente disponentium, quia si ex modo fundi, personarum, rei relictæ, & aliis coniecturis contrarium

trarium appareat, tunc hypothecari, vel aliud ius in re constitutum præsumimus, vt aduertit Ioan. Fab. vbi supra. & ad id sunt reducenda iura, quæ tamquam huic resolutioni contraria ab aliis adducuntur: sic intelligenda est l. 2. ff. de ann. leg. procedunt enim in relictis in testamento, in quibus hypotheca inducitur pro quantitate legata. d. l. 1. C. communia delegat. d. l. creditores. ff. de separationibus. adiuncta doctrina Bar. in l. cum hi. §. si vni. ff. de transaction. quem text. procedere in alimentis relictis in testamento necessario fateri oportet cum dicat de alimentis non posse fieri transactionem, quod sane verum est de alimentis relictis in testamento, non vero de relictis, vel debitis ex contractu. d. l. cum hi. in prin. ibi: relictæ erant. & in vers. plane. vbi gl. verb. mortis causa. Bart. in tract. de alimentis. nu. 19. Lara in l. si quis à liberis. §. si parens. num. 76. ff. de liber. agnosc. ex quibus facile intelliges dictam l. vltimam. §. Lucius. ff. de contrahen. emptione. cū enim præstatio, de qua ibi agebatur non fuisset relictæ in testamento, & præsumptiones hypothecæ nullæ fuerint, recte respondit Sceuola Iureconsultus non transire cum re ius illud, cum in ea specie nulla fuisset inducta hypotheca, sic procedit l. liberto. in princ. & ibi gl. verb. vendita sint. ff. de annuis leg.

7 Sic sane licet in emphyteusi pensio ex fun-

do solui debeat, & in fundo detur ius emphyteuticarium, quod reale est competens domino directo. l. i. ff. si ager vectigalis, non tamen censetur res emphyteutica hypothecata pro pensione, vt contra Bald. & sequaces; probans Angel. & alios, quos refert tenet Alvarus Valasc. i. parte de emphyt. quæst. 4. nu. 6. Ratio est, nam vt diximus sola præstatio relicta in testamento (omitto legis dispositionem, & partium pactiones) facit hypothecam; sed in emphyteusi nec datur legis dispositio, nec pactio partium, nec præstatio relicta in testamento: ergo in emphyteusi non datur hypotheca pro pensione, iuxta supra dicta.

8 Ex quibus primo inferitur falsam esse opinionem Bar. in l. Lucius. ff. de cibarij. legat. & sequacium existimantium alimentis constitutis in aliquo fundo censeri fundum hypothecatum. Sequuntur hanc sententiam multi, quos refert Gig. de pension. quæst. 51. nu. 8. Alvar. Valasc. i. parte de emphyt. q. 32. num. 20. Etenim si hæc alimenta non sint constituta in testamento, aut in simili dispositione, vel non sit aliqua præsumptio, ex qua colligamus partes voluisse fundum hypothecare, alimentorum constitutio extra prædictos casus non efficiet villo modo hypothecam iuxta, supra dicta.

9 Secundo inferitur, multo magis falsam videri

deri sententiam illorum, qui putant in quacumque præstatione ex fundo persolunda, (etiam extra alimenta) censerì fundum hypothecatam pro illa præstatione, quam sententiam post multos tenuit Antonius de Neuizanis in tract. de pignor. parte 2. memb. 4. num. 164. Couar. in cap. Raynuntius. §. 10. nu. 8. de testam. & alij quamplures, quos citat Ioannes Garcia de expensis. cap. 4. n. 30. Gig. de pension. quæst. 51. nu. 17.

- 10 Tertio inferes non recte sensisse Guidon. Papæ (virum alioquin in theorica, & in præxi insignem) in quæst. 42. & quæst. 526. asserentem actionem personalem contra soluentem pensionem ex aliquo fundo competere aduersus tertium possessorem contra l. 1. §. heres. ff. ad Senat. Consul. Trebellian. Nam si illa actio est personalis non realis, haud video, quo pacto contra tertium fundi possessorem possit competere. Si vero realis est, vt Anton. de Neuizanis, & supra dicti existimabant, tunc perperam docuerat Guid. Papæ personalem esse, sed profecto si verum amamus tenendum est, in casibus, in quibus non est hypotheca, non esse realem actionem: vbi autem non est realis actio, non posse conuenire tertium rei possessorem, iuxta l. vltimam. §. Lucius. ff. de contrahen. empt. adiuncta l. 1. §. heres. ff. ad Trebellian.

- 11 Quarto infertur veram esse sententiã Roman.

man. consil. 338. Ias. in l. sacramenta puberū.
 num. 26. C. si aduersus venditionem. Curt. iu-
 nior in d. l. vltima. 6. Lucius. nu. 5. Felinus in c.
 cum aliquibus. de re iud. Caccial. de pension.
 quæst. 9. Gig. eod. tract. quæst. 51. dicentium,
 beneficium super quo constituta est pensio,
 esse pro illa pensione hypothecatū; idemque
 erit in fructibus existentibus tempore hypo-
 thecæ, si pensio super fructibus constituatur:
 tunc enim videtur esse constituta hypotheca
 super fructibus pendentibus, qui beneficio
 competunt. Rationem prædictorum Docto-
 rum non probo, quia nec præstatio illa sol-
 uenda ex beneficio hypothecam inducit, nec
 consideratio alimentorum, quæ ex pensione
 proueniunt, vel aliud simile. Vera ratio præ-
 dictæ conclusionis illa est, quia pro rebus re-
 lictis in testamento hypotheca constituta
 censetur. l. creditores. ff. de separat. vbi Bart.
 l. i. C. commun. deleg. Plane rescripta Apосто-
 lica æquiparantur dispositionibus testamen-
 torum. cap. 1. vers. sed extitit ex aduerso. & ibi
 gl. verb. in vltimis voluntatibus. cap. si pluri-
 bus. de præben. in 6. adiuncto cap. dilecti. de
 donation. & doctrina Rom. consil. 348. Gig.
 de pension. quæst. 27. nu. 5. Cum igitur in dis-
 positionibus testamentariis relictâ super ali-
 quo fundo habeant hypothecam. d. l. credito-
 res. ff. de separationibus. d. l. i. C. comm. deleg.
 Merito & ipsa hypotheca imposita censenda
 est

est in pensionibus impositis in beneficiis per rescripta Apostolica à summis Pontificibus, ideoque sine dubio dicendū est pensione constituta super beneficio hypothecam in ipso beneficio constitutam esse.

12 Vltcrius aduertendum est in quocumque beneficio pensioni subiecto vltra actionem personalem, quæ competit aduersus illum beneficiarium, cuius nomine litteræ expeditæ sunt, & vltra hypothecam, quæ datur in beneficio ex ratione, de qua supra, reperiri ius reale (diuersum ab hypotheca) afficiens ipsum beneficium. cap. nisi essent. de præben. ibi realis vltra Paulus de Castr. & Felin. quos citat in terminis, tenet Gig. de pension. quæst. 65. num. 1. vbi inquit, pensionem esse onus reale annexum ipsi Ecclesiæ, quod sane ab hypotheca distat, idque ea ratione cōprobo: nam actio personalis solum competit cōtra illum beneficiarium, cuius nomine sunt expeditæ litteræ, vel eius hæredes, ut aliàs in censu concludit Ioa. Gutier. in l. Nemo potest. nu. 36. ff. de legat. 1. nec per viam hypothecæ potest cōueniri nouus possessor beneficij, nisi excusso debitore principali auth. hoc si debitor. C. de pignor. intendit Roman. consil. 388, ad finem adiunctis iis, quæ tradit Guid. Papæ quæst. 432. num. 3. Cum igitur videamus in his pensionibus nouos beneficij possessores indistincte conueniri absq; vlla cuiuscumque excus-

sione fateri oportet id procedere ex eo, quia
 expensione oritur ius afficiens ipsum benefi-
 cium vltra hypothecam, vt colligitur ex su-
 pra notatis.

- 13 Nec satisfaciet aliquis huic obiectioni, si
 dixerit id habere facilem solutionem si atten-
 damus ad censum, in quo propter hypothe-
 cam, quam habet, non procedit d. authen. hoc
 si debitor, immo contra tertium possessorem
 procedit absque vlla excussione principalis
 debitoris, vt notat Cass. in consuetudinibus
 Burgun. rub. 11. §. 6. in prin. nu. 2. & in vers. ad-
 uerte. nu. 16. Couar. lib. 3. resol. cap. 7. nu. 6. Io.
 14 Gutier. vbi supra num. 37. Quorum aliqui id
 magis ex consuetudine, quam ex iure proue-
 nire asserunt: quæ responsio non est tuta.

Primò enim non est ferendum passim ad
 consuetudinem, & praxim prouinciarum re-
 currere neglectis principiis iuris, in quibus
 ipsa consuetudo, & praxis sæpius fulciuntur.

Secundo facit, quia nullibi gentium videri-
 mus hypothecam, adeo fortem, vt statim
 fiat excussio relicto debitore principali con-
 tra d. A. hoc si debitor; illa enim hypotheca
 iam notissimos terminos hypothecæ egre-
 dietur: nemo autem potest facere hypothe-
 cam irregularem, idest contra leges, vel ha-
 bentem effectum contra leges, nisi ipsa lex, l.
 nemo potest, ff. de l. 1. plane nulla lex est,
 quæ hanc hypothecam irregularem inducat.

ergo

ergo non est dicendum in censu vel in beneficio dari illam hypothecam irregularem.

Tertio facit, quod Roman. (vir maximæ auctoritatis) in dict. consil. 388. contrarium docet, asserens in beneficio pensioni subiecto faciendam esse prius excussionem debitoris principalis, iuxta regulam, d. A. hoc si debitor.

15 Quapropter, vt hæc perfectius intelligantur, præmittendum est, in beneficio habente pensionem vltra hypothecam, quæ in beneficio datur iuxta naturam eorum quæ in testamentis relinquuntur iuxta supra dicta reperiri ius aliud reale, quod ipsum beneficium sequatur.

16 Sic etiam in fundo emphyteutico non datur hypotheca, vt aliqui existimant, sed aliud ius reale pensionis: item & in annuo censu, quod Iurisconsulti actionem in rem appellât diuersam quidem ab hypothecaria, per quod ius possessor beneficij fundi emphyteutici, & censiti conuenitur absque vlla excussione debitoris principalis; & ita cessat labor doctorum sine vlla lege inducētium hypothecas irregulares. Quod vt clarius intelligatur sciendum est constituta pensione super beneficio, fundo emphyteutico, aut censu imposito in aliquo fundo dupliciter posse partes obligationem constituere, vel enim pensionem, aut censum constituunt limitate ad agrum, vel
fun-

fundum, ita quod ex mente partium constet onus illud ipsi fundo impositum esse, & ita possessori ipsius fundi quicumque ille fuerit tunc fundus non est hypothecatus, sed habet onus quoddam reale fortius adhærens ipsi fundo sequens quemcumque fundi possessorem.

- 17 Aut rursus partes constituunt pensionem, vel censum, ita ut intendant solum obligare personam cum qua contrahunt, quæ sola obligata est ad persolvendam illam pensionem vel censum, & supponunt fundum hypothecæ pro securitate (quod pensionis seu census genus usuræ labem continere declarat extravag. Pij V.) quia obligatio est personalis, hypotheca autem inducitur accessorie ad maiorem securitatem creditoris. Colliguntur hæc ex notatis per Carol. Molin. in consuetudines Parisiens. tit. 1. §. 11. num. 15. & clarius expressit Valasc. de emphyt. quæst. 32. num. 14.

- 18 Pro qua sententia est text. elegans in leg. Caius 12. ff. de ann. leg. ubi legatis prædijs testator ita cavit, præstari autem volo ex prædijs Pontianis, & ex prædijs Iulianis annua arundinis millia trecenta, & falicis mundæ annua librarum singula millia, quærebatur an id legatum defuncta legataria extingueretur. Respondit Paulus servitutem iure constitutam non videri, neque in personam,
neque

neque in rem, & tamen in ea specie compete-
 tebat actio hypothecaria (quæ in rem est, §.
 item Seruiana Instit. de action.) vt colliges
 ex his quæ supra diximus, dum constituimus
 iure digestorum, & Codicis pro rebus reli-
 ctis in testamento esse omnes res testatoris
 obligatas, d. leg. creditoribus, vbi Ac curt.
 in fine quid in l. Caius verb. in rem, aliud
 intendat. l. 1. Cod. com. de leg. Bart. in leg.
 cum hi, §. si vni, ff. de transaction. sensit er-
 go, ni fallor, Paul. Iureconsultus, quod licet
 in illis prædijs daretur actio hypothecaria,
 ex eo, quia in testamento relicta erat quotta
 persoluenda ex prædijs iuxta proxime dicta;
 tamen non esset ius in re constitutum, quod
 faceret legatum ad successores transire, cum
 non fuisset constituta actio in rem limitate,
 ad prædium illud vbique cōcomitans, si enim
 talis actio esset, semper duraret, & in poste-
 ros transfret legataria extincta iuxta regu-
 lam priuilegium, de reg. iuris in 6. argum.
 legis priuilegium, ff. eod. quod tamen ibi
 Paulus Iureconsultus negat.

- 19 Secundo, Præmittendum est, quod licet in
 dubio semper minor obligatio censeatur im-
 posita, argum. leg. Arrianus, ff. de action. &
 oblig. l. si ita stipulatus 12. ff. de verb. oblig.
 ideoque in dubio magis sit præsumenda actio
 personalis, quam hypothecaria, hypothe-
 caria vero magis quam actio in rem fundo

coherens, & in fundo limitate imposita Carol. Molin. vbi supra: Attamen has omnes obligationes induci aliquando ex coniecturata mente disponentium, natura rei, & ex consuetudine regionis.

- 20 Sic regulariter in Hispania in censibus annuis impositis in fundo non solum personalis actio, nec solum hypothecaria, sed etiam actio in rem inducta censetur, quæ limitate in agro consistit, fundoque cohæret, idque prouenit ex generali cõsuetudine Prouinciæ, per quam partes intelliguntur constituere illam annuam pensionem limitate ad fundum, & in eo ius illud reale (fortius quidem hypotheca) creare iuxta formam dictæ extrauag. Pij Quinti, ad quæ reducenda sunt quæ docuerunt Cassan. Couarruias, & Guterr. vbi supra.
- 21 Sic intelligendi sunt omnes fere casus propositi a Guid. Pap. vbi supra, & a Rip. in leg. 1. §. si heres, a num. 2. ff. ad Senatusconsult. Trebellian. l. fin. §. Lucius, ff. de contrahen. empt. leg. non aduersus, ff. si cert. pet. in illis enim vel competit actio hypothecaria, vel actio in rem proueniens ex iure reali consistente in ipsa re; & ob id tertium possessorem conueniri secundum iuris regulas assero.
- 22 Sic sane omnino negandum est fundum emphyteuticum esse hypothecatum pro pensione, vt supra diximus, sed in eo ius reale fortius

tius inesse, & cōpetere actionem in rē ex ipso iure reali prouenientem ad pensionem consequendam contra quemcūque emphytheusis possessorē. Sic merito affirmādum est, imposita pensione super beneficio dari actionē personalem contra illū, qui ex vi litterarum obligatus est pensionem soluere: itidēque dari ius reale pensionis coherens beneficio, ita vt tenens pensionem in beneficio habeat actionem realem ad obtinendam pensionem, quæ ex iure reali prouenit.

Tertio habet actionem hypothecariam ex eo, quia est dispositio beneficalis, quæ ad formam testamentorum, & ius reducitur, vt supra diximus, quæ actio hypothecaria in hoc casu non est multum necessaria, cum in re sit ius reale, quod multo vberius est, cum tamen secundum principia iuris competat, non est omittenda, argum. leg. si pupilli, 6. §. item si procuratori, ibi quia ex abundanti hanc stipulationem interposui, ff. de nego. gest. vbi gloss. verb. quia ex abundanti. Vnde ex his deducitur ratio vera in qua praxis curialium fulcitur: cum enim pensionem tenens habeat ius reale coherens ipsi beneficio, possessor illius (quicumque ille sit) eam soluere tenetur, vt in tributis (& per consequens in alijs iuribus fundo coherentibus) probant, l. Imperatores, ff. de publican. leg. idem Iulianus, §. heres, ff. de leg. 3. leg. cum possessor, & ibi

- ibi gl. verb. heres, ff. de censibus, leg. penul. leg. vltima, C. sine censibus, vel reliq. & in pensione in beneficio imposita, notat Caccialup. de pensio. quæst. 11. Gig. eod. tract. quæstio. 43. Valasc. de emphyt. quæst. 17. nu. 19.
- 24 Non tamen poterit obtinens pensionem, via executiua, & ex vi excommunicationis, (nisi verba aliud exprimât) procedere aduersus illum contra quem litteræ summi Pontificis non fuerunt emanatæ, vt in censu aduertit Gutier. in l. nemo potest, nu. 36. ff. de leg. 1. secundo & pro eadem Curialiû praxi facit, quia cum successor in beneficio beneficiarij demortui heres sit cap. 1. de solution. contra illum recte aget is qui in beneficio pensionem obtinet.
- 25 Illud tamen lector humanissimus Primo aduertet diligenter: differentiam notabilem esse inter iura realia adhærentia ipsis rebus, & inter iura hypothecaria constituta in aliquibus rebus, nam in illis prioribus non debet fieri excussio in bonis principalis debitoris iuxta A. hoc si debitor, C. de pignor. sed statim possessor rei conueniri potest cum non detur hypotheca, sed ius reale adhærens ipsi rei, & ita statim competit actio realis aduersus quemcumque ipsius rei possessorem. At vero in his posterioribus secus est, debet enim fieri prius excussio in bonis principalis debitoris cum detur hypotheca iuxta dict.

A. hoc

A. hoc si debitor. & ita colliges limitandam esse notabiliter conclusionem doctorum in dict. leg. Imperatores, & in alijs locis quos citat Valasc. vbi supra, nu. 19. vt in casibus in quibus agit fiscus contra tertios possessores ex hypotheca prius fiat excussio in bonis principalis debitoris non alias iuxta Constitutionem nouam, d. A. hoc si debitor, & l. moschis 47. vbi gl. verb. conueniri, ff. de iurefisci, non sic quando fiscus habet ius in re limitate constitutum ad ipsam rem iuxta supra dicta.

26 Secundo aduertet posse beneficiarium, qui pensionem soluit, habere recursum aduersus antecessorem viuum, seu heredes ipsius (si mortuus est, pro tempore, quo fructus percepit) vt persoluat pensionem ratione fructuum ab eo perceptorum iuxta regulam l. cum pecuniam, 45. ff. de negotiis gest. intendit Iureconsultus in leg. idem Iulianus, s. heres cogitur, ff. de leg. 1. & est de mente omnium Valasc. vbi supra.

27 Alter articulus principalis est quem tractaturum promissam fructus beneficij super quo pensio constituitur sint hypothecati pro ipsa pensione? & in hac specie resolutiue assero fructus non esse hypothecatos, si non sunt pendentes tempore quo ipsa pensio constituitur, probatur hæc conclusio, numquam inducitur hypotheca nisi ex mente partium,
vel

vel a lege vt supra iam probauimus, sed constituta pensione super beneficio tantum, nec partes intenderunt hypothecam in fructibus constituere, nec lex in illis vllam hypothecam induxit, ergo, &c.

28 Secundo facit, quia fructus rei, quæ hypothecatur, numquam censentur hypothecati, nisi quando expresse subijciuntur hypothecæ, leg. & quæ non sunt 15. ff. de pignor. leg. potior, 11. §. si de futura, ff. qui potior. in pignor. habeantur. Cum igitur imposita pensione super beneficio non subijciantur hypothecæ fructus vt supponimus, non censentur hypothecati. Quo pacto sunt intelligenda dicta per Paul. Castrens. consil. 338. existimantem fructus beneficij non esse hypothecatos pro pensione, vt scilicet id intellexerit casu quo pensio fuerit constituta super beneficio tantum. nam si eadem pensio super fructibus beneficij imponatur, vt hodie de stylo fit, non dubitaret Paul. Castrens. fructus hypothecatos esse iuxta, dict. leg. & quæ non sunt, §. si de futura.

29 Nec obstabit auctoritas Bart. in leg. 1. §. cum prædium, ff. de pignor. afferentis, obligato quolibet fundo censi hypothecatos fructus ipsius fundi; quia respondemus Bart. esse intelligendum, quando fructus sunt pendentes, dict. leg. & quæ non sunt 15. ff. de pignor. vel intelligendus est Bart. (quod magis
verifi-

verisimile est) de hypotheca fructuum pro
pensione ipsius fundi locati iuxta leg. in
prædijs (quam citat) ff. quæ res pignori ob-
ligari possint.

- 30 Sed iam hodie vix præcedenti dubio locus
esse potest, cum pensiones semper constituan-
tur super beneficio, & eius fructibus, quo ca-
su absque dubio hypothecati censentur, cum
(vt diximus) hæc materia beneficalis redu-
cta sit ad instar testamentorum, in quibus res
relicte semper sunt hypothecatae pro rebus le-
gatis l. creditores, ff. de separat. l. 1. C. com-
munia de legatis.
- 31 Illud non est prætereundum, quòd si sum-
mus Pontifex simpliciter dixerit se cõstitue-
re pensionem super fructibus nõ cõferri con-
stitutam pensionem super distributionibus
quotidianis, nisi aliud ex mente partium,
vel materia subiecta colligatur: illæ enim di-
uersam naturam a fructibus habent, & ita in
illa materia appellatione fructuum non ve-
niunt, arg. cap. penult. & vlt. de offic. vicar.
in 6. & ita in specie, gl. & commun. doctores
in cap. vltimo, de rescript. in 6. notat. Cou.
lib. 3. resol. cap. 13. num. 1. Oxeda, lib. de
incompat. benefic. parte 3. capit. 12. num.
8. requiritur igitur ad hoc, vt pensio im-
posita sit in distributionibus quotidianis,
vt id nominatim exprimat. Diximus (ni-
si aliud ex mente summi Pontificis, & mate-
ria

ria colligatur) quia si pensio fuerit constituta super beneficijs Ecclesiarum, in quibus omne emolumētum fere consistit in distributionibus quotidianis, vt sunt Ecclesiæ Cathedralis Lusitaniæ, tunc pensio cōstituta super fructibus, intelligetur constituta super distributionibus, ne actus constitutionis pensionis illusorius maneat, arg. cap. commissa, de elect. in 6. l. quoties, ff. de reb. dub. facit gl. in alio proposito, in cap. vnic. de clericis non residen. in 6. verb. receperit.

- 32 Vltterius aduerte, quod licet cōstituta pensione super beneficio, & fructibus, in beneficio maneat ius reale vberius (sane quàm illud hypothecarium, vt supra probauimus) non idem dicendum est in fructibus; nam in illis solum ius hypothecarium datur. ratio est, quia cum fructus aliqui non sint tempore quo pensio constituitur, & pendentes cito pereant, non censetur summus Pontifex imponere ius reale, quod per petuo durare debet, in re tam cito peritura, vt ex mente summi Pontificis constituentis apparet, non esse ius reale constitutum in fructibus, sed hypothecarium in fructibus pendentibus, vel alijs, si modo ad dominium acceptantis pensionem deueniant: quod iuris principijs cōsonat, & ita ad fructus beneficij iure attento non est deueniendum (etiam casu quo sint hypothecati) nisi discussio principali debitore, iuxta dict.

dict. authentic. hoc si debitor.

33 His sic iactis fundamentis dicendū est, constituta pensione super beneficio, & fructibus, fructus pendentes tempore pensionis constitutæ esse hypothecatos, cum sint pars ipsius beneficij, l. fructus pendentes, ff. de rei vindicatione, fructus autem, qui non sunt pendentes, hypothecatos ceneri, nisi aliud ex mente constituentis pensionem colligatur, si deueniant ad dominium illius, qui hypothecam acceptauit, non alias. Pro quo facit.

Primo, quia hypothecatis bonis futuris intelliguntur, si erant debitoris, leg. si fundus, §. aliena, ff. de pignor. leg. Paulus, §. fin. leg. penul. §. fin. ff. eod. notat Cald. de nominatione emphyteutica, quæst. 7. num. 20.

Secundo facit, l. vltima, C. quæ res pignor. obligari possunt.

Tertio facit, nam res aliena non potest pignori dari, leg. si rem alienam in principio, ff. de pignor. & ibi, gloss. 1. leg. 1. §. cum prædium, leg. & quæ nondum sunt, §. quod dicitur, ff. de pignor. leg. cum res, & ibi notata Cod. si aliena res pignor. data sit. Vnde extra fructus pendentes, si alij futuri deueniant ad colonum, vel alium singularem successorem, non censentur hypothecati, iuxta iura supra allegata, notat in specie, Caccialupus de pension. quæst. 9. consentit Gig. de pension. quæst. 51. num. 8.

- 34 His ita prælibatis, restat vt quæstioni principali satisficiamus, an scilicet si Canonicus non inseruiat beneficio, & ob id non lucretur distributiones quotidianas, quæ ad alios Canonicos deuenerunt, teneantur ipsi Canonici soluere pensionem illius tēporis, quo fructus, distributiones, & alia emolumenta præbendæ vacantis obtinuerunt. In qua materia sequentes conclusiones constituendæ sunt.
- 35 Pensione constituta super beneficio tantū, absque dubio Canonici non tenentur soluere pensionē illius temporis quo beneficium vacauit: cum solum ius reale consistat in beneficio, non vero in fructibus, vt supra diximus:
- 36 tunc enim nouus beneficij possessor ad id erit obligatus, vel ex iure reali consistente in beneficio, vel ex eo, quia tamquam heres prædecessoris ad id tenetur iuxta cap. 1. sol. vel erit obligatus ad solutionē illius pensionis heres beneficiarij, qui pensionem soluere tenebatur, cum omnia debita defuncti soluere teneatur, leg. heres 36. de acquiren. heredit. leg. cum heredes, ff. de acquiren. possessione.
- 37 Si vero pensio constituta est etiam super fructibus, & distributionibus, vt hodie de stylo fieri consuevit, tunc non est paruum dubium, an Canonici teneantur soluere pensionem illius temporis, quo beneficium vacauit,

nit. Nam pro parte affirmatiua, quòd scilicet Canonici teneantur pensionem soluere pro illo tempore, quo fructus beneficij perceperunt, faciunt quinque fundamenta.

Primum est, quòd iniquum videtur, & ab omni humanitatis genere alienum Canonicos percipere fructus præbendæ vacantis, aut desertæ, idest cui beneficiarius non inseruit, & beneficiarium, qui fructus non percepit ad pensionem teneri: & cum id iniquum, & inhumanum sit, non debet in iudicando obseruari, cum iustitia sit ars boni, & æqui, l. i. ff. de iustitia, & iure, cap. 2. de re iudic.

Secundo facit, quod in fructibus (super quibus imponitur pensio) datur hypotheca, vt superius diximus: hypotheca autem transit in quoscūque successores, cum sit ius reale, l. si grege 13. §. & insuperficiarijs, ff. de pignor. §. item Seruiana Institut. de action. ergo ad Canonicos transibit ad quos ipsimet fructus deuenerunt.

Tertio facit, quia licet de iure hodierno in Ecclesijs Cathedralibus non sint præbendæ distinctæ, & separatæ (vt olim in multis Ecclesijs erant, & adhuc hodie sunt in multis partibus) tamen sunt portiones quædam Canonij applicatæ, quæ illarum præbendarum vicem obtinent. Innocent. in cap. dilectus filius ad fin. de præb. nam canonica non potest esse sine præbenda, vel re aliqua, quæ præben-

dæ vicem obtineat; esset enim alias nomen canoniæ inane contra cap. si quis obiecerit, 1. quæst. 3. cap. relatum, cap. dilectus in 1. de præben. Vnde etiam communiter dicere solemus vacante canonicatu in Ecclesijs, argum. cap. dilectis 25. ibi vno indiuiduo iure vacante, &c. de præb. vacare præbendam, quasi vacet portio illa destinata illi canonicatui, quam scilicet canonicus lucrabitur si Ecclesiæ inseruierit. Cum igitur in illa portione destinata canonicatui, quam lucratur canonicus dum inseruit, censeatur imposita pensio a summo Pontifice: ad quoscumque eadem portio peruenerit, veniet etiam hypotheca, iuxta dict. l. grege, §. & in superficialijs, dict. §. item Seruiana. Sed fructus peruenerunt ad canonicos; ergo in illos transibit ius hypothecarium, & ita possunt compelli ad pensionem soluendam.

Quarto facit, quòd in hac Metropolitana Eborensi Ecclesia de consuetudine solet a canonicis onera solui, quæ dignitates habet, licet vacet dignitas, vel illam obrinens non inseruiat. nam si fructus illius dignitatis ad canonicos pertinent, de ipsorum mensa communitalia onera soluuntur (quod de iure fieri tentat probare Ioann. Guterr. inferius citandus, iuris scientia, & canonicatu doctorali in Ecclesia Ciuitatensi præclarus; cuius rei veritatis inferius declarabitur.) idque ea
ratione

ratione videtur procedere, quia cum ad ea onera soluenda ius reale in ipsa dignitate, & fructibus constitutum censeatur, ita afficiens dignitatem, & eidem quasi inherens, vt semper cum illo onere transeat, merito dicta onera a canonicis persoluantur, qui tanquam successores in dignitate, & fructibus prædicta onera soluentes adimplent, in qua dignitate, & fructibus ius reale videtur constitutum. At qui nos concedimus in beneficijs pensioni obnoxijis dari ius reale pensionis, ergo quemadmodum in dignitate onera a canonicis persoluantur, ita etiam in simplici canonicatu.

Quinto facit pro eadem parte rescriptum summi Pontificis, cuius copia in scrinijs papyraceis huius Ecclesie Eborensis reperitur, per quod Romanus Pontifex in fauorem cuiusdam canonici iussit, vt canonici certam pensionem illi debitam persoluerent; in quo rescripto aliquas allegat rationes, per quas æquum videbatur canonicos prædictam pensionem debere soluere.

- 38 Contrariam tamen sententiam, immo canonicos non debere soluere illam pensionem tenuit Nayarr. lib. 4. conf. 47. licet in consil. 68. ob reuerentiam aliquorum dominorum de Rota indecisam quæstionem reliquerit Ioannes Guterres in canonicis, quæstio. cap. 1. num. 129. quorum fundamentum il-

- 39 Iud præcipuum, & validum est, etenim pensio imposita fuit in beneficio illo, quod nunc vacat, vel in quo canonicus non inseruit; at fructus, qui nunc ad canonicos pertinent, non sunt illius beneficij, & canonicatus pensioni obnoxij, sed pertinent ad ipsorum canonicatus, vt & de iure communi, & statutis constat. ergo ex illis non debent canonici soluere vllam pensionem, cum sua beneficia possideant absque vlllo onere pensionis; quæ ratio adeo vrgens est, vt me cogat absque dubio huic posteriori sententiæ adherere.
- 40 Considero enim tria, quæ in confirmationem prædictæ sententiæ afferri possunt.

Primo namque nulli sunt fructus canonica
 41 tus vacantis: in ecclesiis enim huius Regni Lusitanici non datur portio certa in redditibus distinctis, vel possessionibus, aut applicata nominatim canonicatibus, vt in aliis regnis, iuxta notata per Bellameram conclus. 1. in princ. & conclus. 63. sed de omnibus redditibus cõmuniter collectis, extrahitur cuiuslibet canonico sua pars, pro diebus, in quibus ecclesiæ inseruiuit (vulgo *dias*, & *meos dias*) vt colliges ex notatis per Innocentium in d. cap. dilectus filius. Cum igitur fructus percepti (tempore quo canonicatus vacauit) non sint beneficij pensionati, nec ad illud pertineant, non debent canonici ex illis soluere pensionem, cum eos ratione sui beneficij percepe-

ceperint, neque summus Pontifex in appositione illius pensionis censetur velle, vt vacante canonicatu, canonici soluant pensionem impositam in ipso canonicatu, cum non censetur in dubium inferre præiudicium tertio. cap. quid per nouile. de vera. signific. l. 3. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco publico. l. ex facto. ff. de vulgari. Præiudicium autem esset maximum, si Summus Pontifex iuberet, vt pensionem soluerent canonici ex redditibus, quos perceperunt ratione sui beneficij non pensionati. quod multum adiuuat ea ratio: videmus enim in hac Ecclesia Eborensi, quemadmodum in aliis huius regni, fructus non interessentium horis venire ad canonicos per ius non decrescendi; non vero per ius accrescendi, vt in terminis disponit apud nos statutum huius ecclesiæ Eborensis, quod iuri communi consonat. Nam quando per statutum dicitur, quod fiat diuisio certæ quantitatis inter canonicos, vel clericos interessentes, tunc id quod canonici vel clerici percipiunt, capiunt per ius non decrescendi. Si vero statutum dicat, quod detur certum quid cuilibet canonico, vel clerico interessenti horis diuinis, tunc quidquid amplius ad canonicum, vel clericum peruenerit, iure accrescendi peruenire dicetur: vltra Card. in clem. vt hi qui. de ætate & qualit. notat Cosmas in pragmatica sanctione Gallic. tit. de tenen-

tenentibus capitula tempore missæ. littera b. Couarr. lib. 3. resolut. cap. 13. num. 7. Plane in hac Ecclesia Eborensi diuiduntur inter intereffentes, & ex modo diuidendi, & consuetudine inueterata, ac statutis colligitur, quòd emolumenta ad canonicos deueniunt per ius non decrescendi, ideoque neque in actu, neque in habitu fuerunt vmquam illi fructus canonicatus vacantis: & propterea ex illis non debet solui pensio debita ex beneficio vacante, idemque dicendum erit in dignitatibus vacantibus, vt ea onera non soluantur ex fructibus, & redditibus aliorum canonicatum, nisi illa onera essent Ecclesiæ capitularis deficiente dignitate, vt infra latius explicabimus.

- 44 Secundo facit, quia ratio, propter quam doctores asserunt canonicos esse obligatos soluere pensionem pro tempore, quo fructus beneficij vacantis, vel in quo canonicus non inseruiuit, obtinuerunt, illa est, quod scilicet pensione constituta super fructibus, fructus ipsi hypothecati sunt, quod solum obtinet, quando fructus sunt pendentes, & ita sunt partes fundi hypothecati, vel quando ipsimet fructus deueniunt ad manus ipsius beneficiarij, qui in ipsis fructibus hypothecam imposuit, aliàs si fructus ad alios deueniant, non censetur in eis constituta hypotheca, neque partes id possunt efficere. l. i. §. cum prædium.

ff. de pignor. l. cum res aliena. C. si res aliena pignor. data sit. d. l. si fundus 16. §. aliena. ff. pignor. l. Paulus. §. fin. l. penult. §. fin. ff. de pignor. Bar. in d. l. cū prædium nu. 6. notat gl. magna, & ibi doctores in l. 1. ff. de pignor. glo. 1. communiter recepta in d. l. cum res aliena. Vnde pensione constituta super fructibus beneficij (excipio pendentes) si ad colonum, vel alium singularem successorem deueniant, nō sunt hypothecati. Caccialup. de pension. q. 9. consentit Gig. eodem tract. quæst. 51. nu. 8. Cum igitur in nostra specie fructus veniant ad canonicos tamquam ad singulares successores ex vi statuti, & iuris communis regulis, ipsique canonici dictos fructus bona fide possideant, nulla censetur in illis constituta hypotheca, & ita de illis non debet solui pensio, quæ imposta est in canonicatu vacante.

Dixi (Excipio pendentes) quia constituta pensione super beneficio, & fructibus, fructus pendentes sunt hypothecati: quia cum sint pars beneficij pensionati, & insuper sint in bonis illius, qui pensionem acceptat, poterant per ipsummet obligari, & ita cum suo onere transibunt, vt colligitur ex Azone in summa, in rubrica de pignor. num. 11. & post Bald. & Angel. quos citat, tenet Caccialupus vbi supra. quicquid nec in hoc casu tales fructus censerī hypothecatos, si ad singulares successores deuenierunt, teneat Bartolus in dicta.
cum

cum prædium: 16. in fine.

45 Tertio facit pro eadem sententia ; etenim licet concederemus fructus canonicatus vacantis esse hypothecatos pro pensione, facienda esset excussio prius in bonis ipsius canonici, si viuit, vel si mortuus est in bonis ipsius heredis, aut beneficiarij successoris, iuxta authen. hoc si debitor. C. de pignor. vt in terminis tentauit Roman. vbi supra. vnde, antequam prædicta excussio fiat, non potest ea pensio à canonicis postulari, cum d. auth. hoc si debitor, in hoc non reperiatur limitata, vt diximus supra num. 14.

46 Neque hac sententia retenta obstabūt fundamenta partis aduersæ. Non primum, quòd iniquum videatur canonicos percipere fructus præbendæ vacantis, aut desertæ, (cui scilicet canonicus non inseruit) & beneficiariū, qui fructus nō percepit, ad solutionē pensionis teneri; respōdemus enim magis iniquū esse, ne dicam iniustum canonicos soluere pensionem ex fructibus sui beneficij non pensionati, & cum summo labore, & vigilantia horis matutinis, & vespertinis interesse, vt lucrentur onera & emolumenta aliis non inuentibus ecclesiis: vnde cum illa æquitas, nec iuri naturali, nec ciuili innixa sit, reicienda est, & iuris scripti regulis standum, vt post Bartol. in l. 1. C. de legib. & in l. placuit. Cod. de iudic. Abb. in cap. fin. de transact. docte aduertit

uertit Ioan. Garcia Gallecus de expens. & melior cap. 1. à nu. 27.

Non obstat secundum fundamentum: Negamus enim fructus (qui nō sunt pendentes) esse hypothecatos, si non deuenerunt ad manus eos hypothecantis. d. l. si fundus. §. si aliena. ff. de pignor. l. Paulus. §. fin. l. pen. §. fin. de pignor. l. cum res. & ibi notata. C. si aliena res pignor. data sit intendit Cald. de nominatione emphyt. quaest. 7. num. 20.

Non obstat tertium fundamentū: Respondemus enim in Ecclesiis, in quibus est certus numerus canonicorum, vt in hoc nostro regno Lusitaniæ, vacare quidem canonicatus. d. cap. dilecto 25. de præb. non tamen realiter vacare præbendam, quæ consistit in emolumento, & fructibus: hi enim non sunt specificè destinati canonicatibus, sed ex illis omnibus fit mensa communis, quæ postea diuiditur inter canonicos, prout quisque inseruiuit ecclesiæ: & ita non potest quis affirmare vere, hi fructus sunt illius canonicatus, vel istius; sed postquam canonicus ecclesiæ inseruiuit, tunc illi applicantur: & ita si canonicus non inseruit Ecclesiæ propter obitum, vel absentiam, nulli dantur fructus illius canonicatus, ex quibus pensio in illo imposita solui possit.

Non obstat quartum fundamentum desumptum ex eo, quòd onera dignitatum soluntur

tur

tur a canonicis; ergo & pensiones constitu-
 tæ in simplicibus canonicatibus. Cui argu-
 47 mento respondet Ioan. Guterr. id prouenire
 ex coætanea Institutione ipsarum dignitatũ:
 quando enim institutæ sunt, statim cum illo
 onere fuerunt institutæ. & ita si obtinens di-
 gnitatem ea onera non soluit, canonici ad id
 tenentur, cum dignitates illę à principio cum
 illis oneribus institutæ fuerint.

Sed profecto hæc respõsio non satisfacit dif-
 ficultati propositæ: nam ex ea solum conclu-
 ditur propter coætaneam institutionem di-
 gnitatum dari in ipsis quoddam ius reale,
 propter quod onera soluuntur a canonicis,
 neque enim illa coætanea institutio aliquid
 efficere potest, quòd id ipsum operetur, nisi
 fuerit illud ius reale inhærens ipsis dignitati-
 bus. At qui fructus, qui de nouo ad canoni-
 cos perueniunt, non sunt hypothecati, nec
 sunt illarum dignitatũ, vt supra conclusimus,
 & sentit Guter. vbi sup. ergo, &c. Vnde canoni-
 ci possũt pro se allegare, quòd fructus perce-
 pti perueniunt ad ipsos ratione sui beneficij,
 non dignitatũ, vnde non debent soluere illa
 onera. Quapropter dicendum est attento iure
 communi, & principiis iuris supradictis idem
 dicendum fore in his oneribus dignitatũ,
 quod diximus in pensione constituta. id enim
 canonici non tenentur soluere cum fructus
 perceptos non habeant ratione beneficij pen-
 sionati,

sionati, aut dignitatum; sed ratione suorum
 canonicatum; cum tamen ea onera ex sta-
 tutis Ecclesię, & cōsuetudine inueterata, nec
 ad fabricam, nec ad Episcopos pertineant,
 sed ad dignitates, si istę deficient, persol-
 uendę sunt a mensa communi totius Ecclesię
 capitularis, cuius dignitates sunt partes, &
 ita illa onera dignitatum deficientium non
 persoluuntur a Capitulo tamquam onera di-
 gnitatum, sed tamquam onera ipsius Eccle-
 się, ad quę Capitulum tenetur, deficiente
 dignitate: cum ad ea onera adimplenda nul-
 lus reperiatur, idque sine dubio apud nos ob-
 seruatur, quando dignitatem obtinens mori-
 tur, vel aliās beneficium vacat. Si vero pro-
 pter absentiam non inseruiat in beneficio, du-
 bium esse potest; & ego quidem existimo in
 hoc casu onera esse persoluenda a Capitulo
 propter rationes supra dictas: posse tamen
 Capitulum ea onera repetere ab eo, qui di-
 gnitatem habet, & non inseruit, cum ipse so-
 lum teneatur, capitulum vero in subsidium.
 arg. l. 1. in principio. ff. de Magistratibus con-
 ueniendis, vel tamquam mandatum habeat
 soluendi ab eo (si uiuus est, & præsens) iuxta
 l. qui patitur. ff. mandati. vel tamquam gerens
 eius negotium, si absens est, vel mortuus, iu-
 xta l. 3. §. hæc uerba. ff. de negotiis gestis. quod
 maxime consuetudine inueterata huius Ec-
 clesię Eborensis comprobatur, in qua ea one-

ra indistincte persoluntur à Capitulo absq; vlla repetitione.

Non obstat quintum fundamentum deductum ex rescripto Summi Pontificis in gratiam cuiusdam canonici, in quo Summus Pontifex allegando plures rationes iussit, vt Capitulum solueret pensionem illius temporis, in quo beneficium vacauit. Respondemus enim, Summum Pontificem non definiuisse aliquid de iure, nec in ea re sententiam protulisse, cū nulla pars audiretur, iuxta c. 1. de causa possessionis & propriet. sed tantū illud in fauorē canonici iussisse. quod aliquibus rationibus comprobauit, vt intelligerent canonici præceptum non esse durum, neque ab omni ratione alienum. Vnde ex eo Summi Pontificis placito nullum ius infringitur (non enim videtur sententiam ferre) nec ius oritur eis, qui prætendunt pensiones soluendas esse in Capitulis, iuxta text. in cap. in causis. & ibi notat. de re iudic. Quòd si id ipsum propter æquitatem, vel alias rationes Summo Pontifici placuerit, decreto opus esse affirmauerim: quod sane mihi nequaquam iniustum videbitur.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *Amicus quidam consuluit Auctorem de dubiis quibusdam, de quibus agitur in hoc Cap. Expli-*

- 2 Explicatur dubium , an annus probationis continuus sit necessarius , an interpollatus sufficiat .
- 3 Nouitius exiens de monasterio curandæ valetudinis causa , non videtur exiisse , & ita si reuertatur debet haberi , ac si numquam exierit .
- 4 Tractatur dubium non facile , an nouitia exiēs de licentia Abbatissæ , seu Priorissæ valetudinis curandæ causa , possit complere annum probationis .
- 5 Minor restituitur in omnibus fere causis tam temporalibus , quàm spiritualibus , præterquam in matrimonio , & sponsalibus .
- 6 Non potest possessor Maioratus in vita reuocare commoditatem , vel vsum fructum datum in dotem .
- 7 Si relinquatur legatum alicui ea conditione , vt si sine liberis decedat , restituat Ioannæ decedente legatario ante mortem testatoris Ioanna habebit legatum .
- 8 Laicus potest esse procurator ad accipiendam inuestituram beneficij , & præstandum iuramentum . cap. ego enim . de iure iuran .
- 9 In causa matrimoniali regulariter non deferatur iuramentum . secus si matrimonium contrahatur inter ignobiles personas , & in quo paruum inest periculum .
- 10 Mortifere vulneratus , si dicat : Petrus non me occidit , vel Petrus occidit me defendendo se , proderit ad excusationem rei adeo , vt si

non dentur alie præsumptiones, reus non sit torquendus.

11 *Defenditur Bald. ab impugnatione Alciat. & Couarr. adducto loco originali Baldi.*

12 *Si mortifere vulneratus dixit: Petrus me occidit, non ob id erit puniendus Petrus.*

13 *Monachus prætendens se non esse obligatum, religioni, debet causam agere ex claustris monasterij.*

CAPVT XV.

1

MICVS quidam me aliquando consuluit de aliquibus dubiis, quæ emerferant in ciuitate, in qua commorabatur. cui ego libenter respondi satisfaciens iuri antiquo no-

stræ amicitæ.

2

Primum dubium erat, An nouitius exiens de monasterio intra annum probationis, de quo in cap. ad Apostolicam. de regular. Sacrosanctum Concil. Trident. sess. 25. c. 15. postea reuersus ad idem monasterium, posset adimplere annum probationis, & in effectu id interrogabat, an d. cap. ad Apostolicam, & dictum Concilium Tridentinum intelligeretur de anno continuo, an vero interpollatus sufficeret? Respondi, continuum intra claustra requiri: id enim suadent verba dicti cap.

ad

ad Apostolicam, & Concil. Trid. vbi proxime. Etenim annus ille conceditur, vt & fratres religiosi cognoscant mores nouitij, & nouitius experiatur asperitates monasterij d. c. ad Apostolicam ibi: Quod licet tempus probationis a sanctis Patribus sit indultum non solum in fauorem conuersi, sed etiam monasterij, vt & ille asperitates istius, & istud mores illius valeat experiri. plane si nouitius extra castra monasterij commoratur, id non poterit fieri. Igitur annus probationis non interpollatus, sed continuus requiritur. Ita expressit Bart. in l. interdum. §. quoties. nu. 2. vbi Paul. nu. 3. ff. de publican. & vectigal. Abb. in d. cap. ad Apostolicam. de regular. num. 9. & est cōmunis, vt per Alex. cōf. 135. in prin. lib. 4. l. l. in l. si idē. in princ. nu. 7. ff. de iur. om. iud. Petrus de Anch. in d. c. ad apostolicā. nu. 7. neruose defendit Siluester verb. religio 5. q. 4. nu. 4. quidquid multi in contrarium citent Speculatorem in tit. de statu monachorum. num. 43. & id clare expresserit. gl. in reg. eum qui. de reg. iur. in 6. Rot. in antiquis in tit. de regul. decis. 5. alias 289. quæ sane dubie loquitur, & alij multi, quos supra citati referunt: & ita contra eos statuerunt doctissimi, & Illustrissimi Cardinales. vnde si Abbas, vel Prior dederint licentiam nouitio, vt extra claustra in anno probationis negotia monasterij, vel religionis administret, puto illud tempus

non prodesse ad annum probationis adimplendum, nec tunc sufficere annum interpolatum, vt supra diximus, quidquid in hoc casu contrarium sentiat Nauar. consil. 32. de regular. lib. 3. à nu. 2. cui vix consentio: Si tamen nouitius durante anno probationis curandæ valetudinis causa de licentia superiorum a monasterio exierit, & postea reuertatur, eodem tempore professionem emittit, perinde ac si numquam egressus fuisset, quod maximam habet æquitatem; nam & notas asperitates ægrotus habet, & mores meliores: nisi constet, vel mutatos esse mores ipsius, vel asperitates monasterij auctas. & ita hanc opinionem approbarunt doctissimi, & Illustrissimi Cardinales: quam multum adiuuat regula, cum non stat per eum, ad quem pertinet quo minus conditio impleatur, haberi debet ac si impleta fuisset de reg. iur. in 6.

4 Sed pone, quòd monialis durate anno probationis, curandæ valetudinis causa, de licentia Abbatis, vel Prioris exiuit à monasterio, an iterum reuersa possit annum adimplere? Pro parte affirmatiua facit dicta regula cum non stat, & id quod supra diximus.

Secundo facit, quòd licet Abbas, & Prior non habeant potestatem ad concedendâ licentiam professæ, vt exeat de monasterio, tamen nouitiæ recte eam potest concedere. ergo ad id appellatione superioris sane veniet

niet Priorissa, & Abbatissa. Ego tamen cum casus occurreret dubitavi existimans non videri rem nimis certam doctissimos, & Illustrissimos Cardinales appellatione superioris intelligere illum, qui licentiam religioso non potest concedere, ad relinquenda claustra monasterij; tutiusque videri in specie monialium in hac materia requirendam esse licentiam a Summo Pontifice, vel legato, vt monialis numquam censeretur egressa fuisse claustra monasterij. fateor tamen rem esse dubiam, & indigere declaratione doctissimorum, & Illustrissimorum Cardinalium, quorum censuræ me libenter submitto.

- 2 Secundum dubium erat, an minor restitueretur in causis beneficialibus, & aliis spiritualibus? Respondi minorem restitui in omnibus fere causis spiritualibus, præterquam in matrimonio si contractum est, & in sponsalibus. hæc enim matrimonij naturam regulariter sequuntur, iuxta l. oratio. ff. de sponsalibus. intendit gl. in cap. cum dilectus. verb. metum mortis. de his quæ vi metusve causa fiunt. notat Couar. lib. 1. resolut. cap. 5. a nu. 8. Bal. in rub. de iudic. 1. lect. nu. 7. Vnde si puella minor læsa est in confessione facta in causa matrimoniali restituitur. Alex. consil. 8. lib. 7. cōprobat Couar. vbi proxime, vers. rursus nec tertia. idque id ipsum respondi in casu cuiusdam puellæ, quæ importunis precibus roga-

ta, vt sponsalia remitteret, id fecit; iuxta notata in l. 3. C. ex quibus caus. maior. glo. in l. 1. verbo extorta. C. ne filius pro patre, & tradita per Arium Pinel. in l. 2. C. de rescind. vendi. 1. par. nu. 31. Idque ipsum respondi in puella maiori vigintiquinque annis, quæ a consanguineo seducta fuit, vt coram tabellionibus diceret, se remittere obligationem Petro contractam ex sponsalibus, idque affirmavit puellæ faciendum esse, vt securius matrimonium contraheretur iuxta l. eleganter. ff. de dolo, & notata per Couar. de sponsal. 2. par. cap. 3. §. 7. num. 3. adiunctis illis, quæ adnotauit lib. 1. resolut. cap. 5. a num. 8. vers. rursus.

- 6 Tertium dubium erat, An possessor maioratus dans in dotem vsufructum vinearum filia suæ, quæ liberos habebat, si dicta filia mortua fuit, posset repetere vineas ad Maioratum pertinentes? Respondi non posse in vita possessoris Maioratus vineas datas in dotem filia, superstiti nepote vendicari: nam vel commoditas illarum vinearum fuit data in dotem, vel vsus fructus: si commoditas data est, non possunt vineæ vendicari. l. vsufructu in dotem dato 58. ff. soluto matrimonio. si vero vsufructus vinearum in dotem datus est, idem dicendum esse existimo, ex ratione Barto. & Fulgos. in d. l. vsufructu. num. 2.

- 7 Quartum dubium erat: Petrus reliquit in suo testamento centum Francisco, & centum
Ioannæ

Ioannæ sororis dicti Francisci, & eo modo cauit si Frāciscus moriatur absque liberis quid quid ex me habuerit, restituat Ioannæ eius sorori. Similique modo dixit, si Ioanna absque liberis moriatur, quidquid ex me habuerit restituat Francisco eius fratri, quærebatur cū Ioanna ante mortem testatoris sine liberis mortua fuisset, an centum quæ ei relicta fuissent ad fratrem Franciscum pertinerent? Respondi, pertinere. l. Celsus pater. vbi Peralta num. 12. ff. de leg. 2. l. vnica. §. pro secundo. C. de caducis tollen.

- 8 Quintum dubium erat, An laicus posset inuestiri tamquam procurator de beneficio ecclesiastico, & præstare iuramentum. c. ego enim. de iureiur. Dixi, posse: regula enim est in omnibus admitti procuratorem, in quibus id expresse non prohibetur. cap. 1. de procur. in 6. cum igitur nullibi prohibeatur laicum esse procuratorem ad beneficij inuestituram, merito diximus non fore repellendum. notatur in cap. accedens. vbi Anchar. nu. 8. & Abb. num. 6. de præbend. Idemque respondi circa iuramentum dicti c. ego N. ex regula d. cap. 1. de procur. in 6. optimus textus in c. 1. 63. dist. notat in c. vn. §. i. verum. de statu regul. arg. c. 1. vers. personam per quos recipiatur in vsibus feudorum. notat Bal. in l. vnica. §. ne autem. num. 20. C. de Caduc. tollen. Alex. in l. qui bona. §. qui alieno. nu. 25. ff. de damno infe

cto. facit cap. eam te. de iureiurando.

9 Sextum dubium erat, an in causa matrimoniali, si semiplene probatum sit, deferatur parti iuramentum, iuxta cap. 2. in vers. nos. de probat. l. admonendi. ff. de iureiur. l. in bonæ fidei. C. eod. tit. Respondi regulariter in causa matrimoniali non esse deferendum iuramentum propter gravitatem causæ, & periculum animæ. Bellamera conclusione 480. Si tamen matrimoniū sit inter personas ignobiles, & in eo matrimonio paruum præiudicium sit, licite poterit iuramentum deferri; & ita vidi iam in praxi definitum.

10 Septimum dubium erat, an si homo quidam mortifere vulneratus in articulo mortis dixisset: Non me occidit Petrus, vel Petrus occidit me, defendendo se: an Petrus ob talem occisionē posset puniri? Respondi multum facere ad excusandum Petrum hanc occisi confessionem, adeo vt si coniecturæ alię deficient, nec torquendus sit reus, iuxta l. 2. ff. ad Sillanian. Bal. in l. 1. nu. 32. C. cōmunia deleg. vbi Ias. nu. 10. Aymon. conf. 6. nu. 64. multos citat Couar. lib. 2. resolut. cap. 13. nu. 4. Alciatus de præsumpt. regula 3. præsumptio. 4.

11 Qui reprobat sententiam Bald. quando iudicia forent valde vrgentia, ex quibus magis iudex præsumeret mortifere vulneratum mentitum esse. sequitur Couar. vbi proxime. sed profecto Bald. id ipsum dixit in his verbis: Si
tamen

tamen liquido constaret de crimine punientur, vt l. 2. ff. ad Syllanian. constat autem liquide, quando ex præsumptionibus fortioribus
 12 iudex id arbitratur. l. si. C. de probat. Si vero mortifere vulneratus dixit: Petrus me occidit, non ob id puniendus erit Petrus, l. 3. §. i. ff. ad Syllanian. vbi Io. Igneus à nu. 1. Couar. vbi supra. nu. 8.

13 Octauum dubium erat: Monachus quidã prætendebat se non esse obligatum religioni, cum quo monasterium litigabat; volebat monachus extra monasterium causam agere, allegans, nihil esse innouandum lite pendente: contrarium tamen respondi ex Concilio Trident. de refor. sess. 25. c. 19.

SVMMARIVM EX CAPITE SEQ.

- 1 *Vtile per inutile non vitiatur.*
- 2 *Referuntur quattuor difficultates aduersus illã regulam, vtile. de reg. iur. in 6.*
- 3 *Prima difficultas assertur ex c. cum super. de offic. deleg.*
- 4 *Secunda difficultas assertur ex cap. 1. de postu. prælat. in 6.*
- 5 *Tertia difficultas proponitur ex l. si non sortem §. si centum. ff. de condic. indeb.*
- 6 *Quarta difficultas assertur ex l. si libertus. §. si quis plures. ff. de iure patron.*

- 7 *Multi auctores existimauerunt Bonifac. VIII. male constituisse regulam vtile. de regulis iuris in 6.*
- 8 *Defenditur Bonifacius VIII. ab impugnatione aliquorum.*
- 9 *Taxantur Brixienfis doctor antiquus, & Aemilius Ferretus.*
- 10 *Declaratur quid significet vtile, & quid inutile in hac materia.*
- 11 *Traduntur duo sensus regulæ vtile, de reg. iur. in 6. & vltimus approbatur.*
- 12 *Vtile per inutile non vitiat, nisi inutile concernat substantiam actus, vel lex, aut mens contrahentium contrarium suaserit, vel de inutili non constat.*
- 13 *Traditur intellectus cap. Cum super de officio delegati.*
- 14 *Traditur concordia inter dissentientes opiniones doctorum, an regula vtile. de reg. iur. in 6. procedat in actibus indiuiduis.*
- 15 *Proponuntur quattuor difficultates, quæ regula aduersantur.*
- 16 *Traditur intellectus cap. pura. 3. q. 9.*
- 17 *Traditur intellectus cap. Massana. de elect.*
- 18 *Traditur intellectus l. donationes. C. de donat. inter vir. & vxor. & Ordinat. lib. 4. tit. 54. in principio.*
- 19 *Traditur intellectus l. & si 20. vers. licet. ff. de adimendis legat.*
- 20 *Traditur intellectus cap. 1. de postulat. pralat. in 6.*

in 6. & cap. primo de baptismo.

- 21 Declaratur ingens dubium, an actus inutiliter gestus, si alio modo utiliter fieri potest, eo modo factus censeatur quo valeat.
- 22 Traditur intellectus l. si non sortem. s. si centum ff. de condict. indeb.
- 23 Si oleum, vel vinum in solutum datum fuerit, utile per inutile non vitiabitur, & indebitum repetetur, & debitum solutum remanebit.
- 24 Traditur intellectus ad l. si libertus 16. s. si quis plures. ff. de iure patron.
- 25 Sacerdos habens decem hostias in altari, & intendens consecrare nouem, nullam consecrat.
- 26 Traditus intellectus l. primæ. vers. item queritur. ff. aqua quotid. & æstiu. & in vers. idem Trebatius.
- 27 Traduntur ampliaciones, & limitationes ad regulam utile. de reg. iur. in 6.

CAPVT XVI.

- 1 **V**ITILE per inutile non vitiatur (inquit Bonifacius VIII. Pontifex Maximus) in reg. utile. de regul. iur. in 6. consonat cap. si quos de seruis. 12. q. 2. cap. dilectus in 1. de præben. l. placuit. ff. de vsur. l. 1. s. penult. ff. de verborum obligatio. quæ regula, licet plures habeat difficultates, ego tamen quattuor tantum referam, ad
- 2 **quas**

quas aliæ suo ordine reducentur.

- 3 Et in primis sic arguo : Quando duo iudices simul ferunt sententiam, quorum vnus est habilis, alter vero inhabilis, datur vtile, & inutile, sed tunc sententia corruiat : ergo vtile per inutile vitiatur. Maior patet : nam iudicis habilis decretum vtile est, inhabilis vero, inutile. Minorem probat cap. cum super. de offic. deleg. vbi ex duobus iudicibus procedentibus in causa, quorum vnus habilis erat, alter vero inhabilis, sententiã simul protulere (cum quilibet illorum sine consotio procedere possit.) inquit tamen Summus Pontifex, quòd si ambo sententiam tulerunt, sententiã minime valere. idem probat c. ad probãdum. de re iudic. l. Pædius, aliàs incipit Parui. §. 1. ff. de arbitr. consequentia recte colligit.
- 4 Secundo sic argumentor : Quãdo actus fit, & apponitur forma inualida, datur vtile, & inutile ; sed in hac specie nõ valet actus : ergo vtile per inutile vitiatur. Maior probatur, quia actus est quid vtile, forma vero quid inutile. Minor constat ex cap. 1. de postulat. prælatorum in 6. vbi inquit Summus Pontif. quòd electio, seu postulatio facta sub ea forma, eligo & postulo, prout melius de iure valere potest, nulla est, idem in forma baptismi probat cap. 1. de baptismo. consequentia recte infert.
- 5 Tertio sic argumentor. Quando quis pu-
tat

erat se debere ducenta, & dat in solutum fundum ducentis æstimatum, cum solū centum debeantur, datur vtile, & inutile, sed in hac specie datio in solutum corrui, & fundus condici potest, ergo vtile per inutile vitiatur. Maior notissima est, minor probatur ex l. si non sortem, §. si centum, ff. de conditione indebit. vbi aliquis debebat centum, & errore ductus existimabat se debere ducenta, deditque in solutum fundum ducentis æstimatum, cum tantum centum reuera deberentur: cognito errore volebat reuocare fundum. quæsitus fuit Iureconsultus, an solum deberet reuocare fundum pro parte indebita, an vero in totum. Respondet Iureconsultus in totum fundum reuocandum esse, idem probat, l. amplius, ff. de regulis iuris. Consequentia colligit in forma.

- 6 Quarto, & vltimo sic arguo. Quando quis facit aliquam alienationem, quæ partim est valida, partim inualida, datur vtile, & inutile, sed in hac specie alienatio in totum nulla est, & corrui, ergo vtile per inutile vitiatur. Maior patet, minorem probat, l. si libertus §. si quis plures, ff. de iure patronat. vbi libertus alienauit quasdam res, quarum alienatione partim centennarius manebat, aliarum vero rerum alienatione minor centenario fiebat, quo casu alienatio non valet vtpote facta in fraudē legis, de qua in §. postea instit. de

de successione libertorum quæsitum fuit a Iurisconsulto, an res alienatæ tantum reuocandæ essent per quos libertus minor centenario fiebat, an vero in totum res omnes alienatæ forent reuocandæ. Respondit Iureconsultus omnes res alienatas in totum reuocandas esse. Consequentia colligit in forma.

- 7 Propter has difficultates sunt quidam asserentes Bonifacium Octauum Pontificem Maximum parum feliciter constituisse regulam utile per inutile, de regulis iuris in 6. alij ipsum omnino errasse, impudenter affirmant. Nam doctores communiter in d. reg. utile, & in cap. cum super de offic. deleg. & in l. 1. §. pen. ff. de verborum. intendit ultra alios Iacob Menoch. de recuperan. remed. 9. num. 326. existimant regulam negatiuam cum Bonifacio in diuiduis constituendam esse, affirmatiuam vero in indiuiduis obtinere affirmant.

- 8 Sed hæc distinctio nequaquam recipienda est, tum quia summus Pontifex inscitæ argueretur, quod cum breuiter se explicare posset, faciendo differentiam inter actus diuiduos, & indiuiduos, id non fecisset; tum quia sententia est actus indiuiduus, l. in hoc iudicio, ff. de familiæ eriscun. l. cum certa C. quando prouocare non est necesse, Bald. in l. 2. C. de re iudic. Abb. in cap. 1. num. 8. de re iudic. & tamen in sententia non semper
utile

utile per inutile vitiatur, cap. per tuas 12. in fine, cap. cum I. & A. vers. si vero de re iud. & alijs exemplis idipsum inferius probabimus. Vnde Brixienfis doctor antiquus, quem refert, sed merito reprobatur, gl. in d. reg. utile ait summum Pontificem Bonifacium Octauum male constituisse hanc regulam negatiuam, debebat enim (vt ille inquit) constituere regulam affirmatiuam.

9 Quam opinionem impudentius sequutus est Aemilius Ferretus in l. 1. §. penul. num. 7. ff. de verbor. obligation. cuius insolentia in hoc nulla indiget confutatione.

10 Pro resolutione totius materiae duo tantum breuitatis causa, & ea quidem breuissima praemittenda sunt. Et in primis praemittendum est, tam apud bonos auctores, quam apud Iureconsultos, & Imperatores haec verba utile, & inutile plura significare. Quantum vero ad nostrum propositum attinet utile dicitur, quod est validum in iure, inutile vero quod est inualidum, l. 1. §. penult. ff. de verbor. Idque intendit summus Pontifex Bonifacius Octauus in dicta regula utile dum ait, utile per inutile non vitiatur, idest validum per inualidum non corrumpitur. Ratio huius rei est, quia contrahentes in dubio censentur facere actum validum, l. quoties, ff. de rebus dubijs, l. quoties, ff. de verborum obligat. ergo praesumuntur in dubio inutile reiicere,
 utile

utile vero amplecti, ut actus valere possit, iuxta dictam, l. quoties.

II. Secundo, & ultimo præmittendum est duplicem sensum posse habere dictam regulam utile, de regulis iuris. in 6. Primus est, ut utile non vitietur per inutile, ita ut inutile non vitiet directe utile, quo modo si regula intelligatur, nullam difficultatem habebit. Ratio est, quia id quod est invalidum nostro iure, nullum effectum potest producere, l. non dubium, C. de legibus. Cum igitur vitiare sit effectus, ut patet, merito id quod est inutile, & invalidum nullum actum vitiare poterit. Sed hæc intelligentia licet in se vera sit, restringit tamen generalitatem huius regulæ, & abhorret a mente Iureconsulti in l. i. §. penult. ff. de verborum obligation. Verior igitur sensus est, quod utile non vitiat per inutile non solum directe, sed neque etiam indirecte, ita ut concurrente utili cum inutili, regulariter utile non vitietur, idque intendit Iurisconsultus in l. i. §. penult. ff. de verborum summus Pontifex Bonifacius Octavus in dicta regula, utile de regul. iur. in 6. Cuius rei ratio est, quam superius in primo præmissio tetigimus.

12 His ita præmissis sit conclusio. Utile per inutile non vitiat, nisi inutile cōcernat substantiam actus, vel lex, aut mens contrahentium suaserit, vel de inutili non constet. Pro-
batur

batur conclusio. In dubio semper contrahentes præsumuntur facere actum validum. at vt actus validus fiat, necesse est vtile nos amplecti, inutile vero reijcere, ergo vtile per inutile non vitiatur. Maior probata est in primo præmissio; minor patet; consequentia recte infert. Diximus, nisi inutile concernat substantiam actus, vel lex, aut mens partium contrarium suaserit, vel de inutili non constet: quia tunc eo casu non vitiatur vtile per inutile principaliter, sed aliunde, & per consequentiam, ex eo scilicet, quia vel substantia, vel mens partium deficit; aut quia lex ob iustas causas contrarium iussit.

13 Ex quibus iam primo infertur intellectus ad cap. cum super de offic. deleg. vbi ex duobus iudicibus procedentibus in causa, quorū vnus habilis erat, alter vero inhabilis sententiam simul protulerunt (cū quilibet illorum sine consocio procedere possit) inquit tamen summus Pontifex, quod si ambo sententiam tulerunt, sententiam non valere. Obstat tamen regula vtile de regul. iuris in 6. qua probatur vtile per inutile non vitiari, & ita decretum iudicis habilis non vitiari per decretum alterius iudicis inhabilis. Cui difficultati nostri doctores respondent, dictam regulam vtile de reg. iuris in 6. non procedere in actibus indiuiduis plane sententia est actus indiuiduus, vt superius diximus. ergo nihil

mirum si in hac specie utile per inutile vitietur, sed hæc intelligentia non placet.

Primo, quia si dicta regula utile de regulis iuris in 6. non procederet etiã in indiuiduis, summus Pontifex Bonifacius Octauus inscientiæ argueretur, quòd cum breuiter se commode explicare posset faciendo differentiam inter actus diuiduos, & indiuiduos, id non fecisset, vt superius iam diximus.

Secundo contra eandem intelligentiam vrget, quod dicta regula utile procedit in multis actibus indiuiduis, puta in auctoritate tutoris, l. 1. §. sed Pomponius, ff. quod falso tutore, in seruitute, l. proprium in 1. responso, ff. de commun. præd. in sententia, probat expresse cap. per tuas cap. cum I. & A. vers. si vero de re iudic. per quæ iura non solum in indiuiduis, sed etiam in indiuiduis procedere dictam regulam utile existimant Andr. Alciat. in l. 1. §. penult. ff. de verborum. Ultra alios Andr. Tiraq. de causa cessante limitatione 22. num. 6.

- 14 Quapropter inter has duas dissentientes opiniones illa concordia mihi placet, quòd prima opinio procedat quando actus vnicus est, & simplex, & datur inutilitas in parte essentiali, & intrinseca, tunc enim actus corruit ex eo, quia non habet suas partes essentielles, sine quibus actus non potest subsistere iuxta l. cum qui ædes, ff. de vsucapion. Sic proce-

procedet, cap. cum super de officio deleg. namabilitas iudicis requiritur ad substantiam sententiæ, ideoque si deficit, sententia corrui, quia deficit substantialis pars actus. sic procedit cap. 1. de postulat. prælat. in 6. cap. 1. de baptismo. Posterior vero opinio procedat quando, vel actus est duplex, vel vt duplex consideratur, aut non datur inutilitas in parte essentiali. Sic procedit, l. 1. §. sed Pomponius, ff. quod falso tutore. l. proprium in 1. responso, ff. de commun. prædiorum, cap. per tuas in fin. cap. cum I. & A. de re iud. cum alijs.

15 Histamen obstant quattuor fundamenta. Primum est cap. pura 3. quæst. 9. vbi testimonium in vna parte falsum vitiat, licet in alia veritatem contineat.

Secundum est cap. Massana de electione, vbi electio vtiliter facta a clericis vitiat, propter mixturam laicorum, qui simul cum clericis elegerunt.

Tertio obstat, l. donationes, C. de donation. inter vir. & vxorem. adiuncta gloss. ibi verb. distinctione, quæ asserit, donationem prohibitam in certa quantitate non valere in minori.

Quarto obstat, l. etsi 20. vers. licet, ff. de adimen. legat. vbi legatum relictum capaci, si postea ad incapacem transferatur ademptum censetur, & ita legatum vtiliter alicui

relictum vitiatur per legatum relictum inutiliter.

- 16 His tamen non obstantibus non est recedendum a prædicta resolutione. Nec obstat cap. pura 3. quæst. 9. vbi testimonium falsum in vna parte vitiatur, licet in alia veritatem contineat. Respondemus enim id fieri ex eo, quia testi periuro non creditur, cap. testimonium de testibus, ideoque testi periuro in vna parte non creditur in alia, iuxta dict. cap. testimonium.
- 17 Non obstat cap. Massana de electione, vbi electio vtiliter facta a clericis vitiatur propter mixturam laicorum, qui simul cum clericis elegerunt: respondemus enim id esse ex eo, quia suffragia laicorum non poterant separari, & ita propter incertitudinem vitiatur actus iuxta regulam, l. duo sunt Titij, ff. de testam. tutel. l. idem Pomponius, §. fin. ff. de rei vendicat.
- 18 Non obstat d. l. donationes adiuncta gl. verb. distinctione, C. donat. inter vir. & vxor. quæ asserit donationem prohibitam in certa quantitate, non valere in minori. respondemus enim eam glossæ sententiam falsam esse: nam si a lege prohibeatur donatio in certa quantitate prohibita, valet in minori. verbi gratia in specie Ordinat. lib. 4. tit. 54. donatio quæ non fuerit insinuata, non valebit ultra quantitatem ibi taxatam, valebit tamen

men intra quantitatem præscriptam a lege, pro qua sententia facit dicta regula vtilis, vbi vtilis non vitatur per inutile; & ita nec donatio in quantitate permessa debet vitari per donationem in quantitate prohibita.

Secundo facit textus in dict. l. donationes ibi amplioris quantitatis, quasi Imperator solum prohibuerit illam donationem, quæ fuerit quantitatis excedentis, non vero illius summæ, & quantitatis quæ a lege præscripta est. Quæ opinio, & verior, & communior est. quam sequuti sunt nostri legislatores Ordin. lib. 4. tit. 54. in principio.

19 Non obstat lex etsi 20. vers. licet, ff. de adimen. legat. vbi legatum vtiliter relictum, vitatur per legatum inutiliter relictum. Respondemus enim Iurisconsultum ibi nihil agere de vtili, vel inutili, sed ideo legatum in ea specie adeptum censerem, quia constabat de voluntate testatoris, dum incapaci reliquit, quæ voluntas solum sufficit ad adimendum legatum iuxta l. 3. §. vlt. ff. de adimend. leg. l. plane in 1. ff. de legat. 1.

20 Secundo ex prædictis infertur intellectus ad cap. 1. de postulat. prælator. in 6. vbi inquit summus Pontifex, quod electio seu postulatio facta sub ea forma, prout melius de iure valere potest, nulla sit. Sed obstat regula vtilis de reg. iur. lib. 6. qua probatur vtilis

per inutile non vitiari, & ita non debebat vitiari electio, seu postulatio utilis per verba inutilia adiecta, prout melius de iure valere potest. Huic tamen difficultati respondemus ex eo electionem, & postulationem vitiari, quia dabatur inutilitas in parte essentiali actus, nempe in forma, cui lex resistit vt patet ex d. cap. 1. de postulat. prælat. in 6. Cuius rei ratio est, quia in electione, & postulatione, vtpote actibus legitimis, & gravissimis quælibet incertitudo est vitanda, nec villo pacto per iura admittitur, cap. 2. de electione in 6. ideoque formæ talis electionis seu postulationis lex resistit sic procedit cap. 1. de baptismo; vbi si in baptismo apponitur forma inutilis, baptismus non est, quia scilicet inutilitas datur in parte essentiali, nempe in forma. quo casu utile per inutile non vitiatur principaliter, & proprie, sed minus principaliter, & improprie, ex eo scilicet, quia substantia actus deficit, vt superius diximus.

21. Dubium tamen hic se se offert ingens, & nequaquam prætermittendum, vtrum scilicet in hac specie si lex non resisteret, & postulatio, seu electio alias inualida foret, & alio modo utiliter fieri posset, an eo modo utiliter gesta censeretur propter illa verba dicti cap. 1. de postulat. prælat. in 6. prout melius de iure valere potest, nam illa quæstio controversa

uersa est, an actus inutiliter gestus, si alio modo utiliter fieri potest, eo modo factus censeatur. In quo dubio partem affirmatiuam, quod scilicet faciens vnum actum inutiliter, si ille actus alio modo utiliter fieri potest, eo modo factus censeatur, tenuit Abb. in cap. cum super de offic. deleg. num. 12. in qua re multa, distinguendo affert Ias. in l. 1. §. penult. num. 23. vbi Zaz. num. 25. ff. de verborum. Contrariam sententiam, immo actum vno modo inutiliter gestum non censi factum a partibus eo modo quo utiliter, & valide fieri potest, tenuit Bart. communiter receptus in d. l. 1. §. penult. ff. de verborum. In hoc difficili articulo ego dicerem opinionem Bar. communiter receptam verissimam esse, si eam temperemus quibusdam limitationibus, in quibus opinio Abb. & aliorum recte procedit.

Sit igitur cōclusio; actus gestus vno modo inutiliter non censeatur gestus alio modo quo utiliter fieri potest. probatur conclusio. Mens contrahentium regulariter ad vnum tantum actum refertur, cap. in præsentia, §. verum de probat. l. vlt. C. si certum petatur l. omnium, C. de testam. ergo omnis alius actus non censeatur gestus, cum sit contra regularem voluntatem contrahentium, & succedit regula, l. 1. ff. de pact. l. inter stipulantem, §. 1. ff. de verborum. atque ita hanc conclusionem in effectu constituit Iurisconsultus

in l. 1. §. penul. ff. de verborum, l. 1. §. eum, qui, ff. de constit. pecun. l. an inutilis secundum vulgarem litteram, ff. de acceptilat. tex. optimus ad hoc non citatus in l. cum hic status, §. si quis sponsam, ff. de donation. inter vir. & vxor. vbi Iurisconsultus inquit, quod traducens in domum mulierem minore dodecim annis, & ita contrahens matrimonium de presenti, nec fecit matrimonium, quia non potuit facere propter ætatis defectum, neque sponsalia fecit, quia non intendebat. Hæc tamen regula limitatur tribus modis.

Primo si contiterit de actu, quem pars volebat facere: nam si non constat, tunc illum gestum esse interpretabimur, qui potest valere. ita procedit, l. ex facto, §. Scæuola, ff. ad Trebellianum. Etenim hereditas Codicillis dari non potest, & per consequens non potest in illis fieri directa institutio iuxta tex. in d. l. ex facto, §. Scæuola, §. penult. instit. de Codicillis, l. 2. C. eod. tit. de Codicillis. Ideoque instituens aliquem heredem in Codicillis, non præsumitur velle facere directam institutionem, sed indirectam.

Secundo limitanda est prædicta regula, nisi lex ob aliquam causam statuisset, vt gerens actum inutilem, alterum utilem fecisse iudicetur. Sic procedit textus in cap. vnico, §. 1. de sponsatione impub. lib. 6. vbi si duo impuberes matrimonium contrahunt de presenti licet

licet matrimonium non faciant, sponsalia tamen fecisse iudicantur. idque est, quòd summus Pontifex ait in d. cap. vnico, de desponsatione impub. lib. 6. iuris interpretatione, quasi summus Pontifex dicat id non procedere proprie ex natura actus, & præcipua contrahentium intentione, sed ex iure interpretante eo casu, vt qui ob defectum ætatis sine sua culpa matrimonium facere non potuerunt, sponsalia saltem fecisse iudicentur. Sic sane facile conciliantur text. in d. l. cum hic status (licet doctores non meminerint) cum d. cap. vn. §. 1. nam Iurisconsultus in d. l. cum hic status procedit secundum iuris regulas, quibus attentis, faciens matrimonium, quod perficere non potest, non censetur facere sponsalia. At vero textus in d. cap. vnico, §. 1. procedit secundum nouioris iuris dispositionem interpretantis in eo casu, vt qui matrimonium non potuerunt facere, sponsalia saltem fecisse iudicentur.

Tertio limitatur prædicta regula, nisi dispouens tacite, vel expresse dicat velle. Vt sua dispositio valeat meliori modo quo fieri posset, tunc enim si non valet eo modo quo fit, valebit eo modo quo valere possit. Plane in d. cap. 1. de postulatione præl. in 6. valeret electio, seu postulatio, si alias inualida foret, propter adiectionem illorum verborum, (prout melius de iure valere potest) nisi lex
formæ

formæ talis electionis, seu postulationis ex causa resisteret. Hinc est, quòd licet aliquis volens facere testamentum, cum non possit, nec actus valeat, vt testamentum, nec vt codicil. l. 1. ff. de iure codicillorum: Tamen si dixit se velle, vt testamentum meliori modo quo possit valeat, si non valet vt testamentum, codicilli facti censentur. l. codicillis, §. vlt. ff. de legat. 2. l. vlt. vers. illud, C. de codicillis. Idque est, quod vulgo dicere solemus actum habentem clausulam codicillarem, si non valet vt agitur, valere meliori modo quo fieri potest, vt de iuramento est tex. (secundum communem intelligētiam, quam non probamus, vt alibi ostendemus) in l. cum pater 29. §. filius matrem, ff. de leg. 2. & in pactis liberatorijs propter eandem clausulam subintellectam (si non valet, vt ago, valet, vt valere potest) l. si vnus, §. pen. ff. de pact.

22 Tertio ex prædictis infertur intellectus ad l. si non sortem, §. si centum, ff. de condict. indebiti, vbi aliquis debebat centum, & errore ductus existimabat se debere ducenta, deditque in solutum fundum ducentis æstimatum, cum tantum reuera centum sola deberentur; postea cognito de errore volebat reuocare fundum, quæsitus fuit Iureconsultus an in totum fundus reuocandus esset, an vero tantum pro parte indebita, respondet Iureconsultus in totum fundum reuocandum esse

esse. idem probat l. cum amplius 85. ff. de reg. iuris. Obstat tamen regula vtilis de reg. iur. in 6. dū ait vtile per inutile vitiatur, & ita datio in solutū vtilis non debebat reuocari per dationē in solutum inutilem. Sunt qui respondeant ideo dationem in solutum inutilem, & inualidam esse in totum, quia est actus indiuiduus. Plane secundum doctores communiter dicta regula vtilis non procedit in actibus indiuiduis. Sed profecto hæc responsio non placet; Primo, quia iam hæc intelligentia, superius reprobata est.

Secundo, non apparet donationem in solutum esse actum indiuiduum, quin potius diuiduum esse constat, ex eo quòd pro parte debita potest contingere liberatio, & pro parte indebita reuocari, vt ait Iureconsultus in d. l. si non fortem, infra in duobus vers. & ideo actus indiuiduus est iuxta regulā præscriptam a Iurisconsulto in l. 4. §. Cato ibi si de eo cautum sit, quod diuisionem recipiat, & cæt. ff. de verborum oblig.

Tertio tandem facit, quia Iurisconsultus non reddit illam rationem, nempe quia datio in solutum est actus indiuiduus, sed aliam diuersam, nempe nemo cogitur ad communionem. Alij secundo loco existimant dictam regulam vtilis non procedere in datione in solutum per hunc text. ita in effectu, Ias. in l. 1. §. penult. num. 3. & 6. Crot. num. 13. ff. de ver-

de verborum. Sed nec hic intellectus placet, quia conuincitur ex d. l. si non fortem, §. si centum in duobus versiculis, vbi Iurisconsultus in datione in solutum olei, & pecuniæ, asserit, vtile per inutile non vitiari, & debitum solutum esse, indebitum vero repetendum esse, vt cuilibet intuenti facile patebit.

Quapropter verissimus intellectus est ille, qui ex supra positis principijs deducitur. Diximus supra regulam vtile de reg. iuris in 6. non procedere, quando contrarium constat de mente partium, & colligitur ex natura actus. At in hac specie contrarium constabat de mente partium, & ex natura actus colligebatur, ergo, &c. Maior probata est. minor vero patet, quia quando aliquis dat fundum in solutum, ea mente dat, vt si datio in solutum in totum nõ valeat, fundus reuocetur, ne alias quis cogatur ad communionem contra text. hunc, & l. vlt. C. de cõmuni diuidundo, vt colligitur ex l. cum amplius 85. ff. de reg. iuris, intendit Iurisconsultus in d. l. si nõ fortem, §. si centum, ff. de conditione indebiti, dum reddit illam rationem, nemo cogitur ad communionem. Vnde si res data in solutum illius naturæ, & qualitatis est, in qua præcise non cogatur quis ad communionem, datio in solutum valebit pro parte debita, & pro parte indebita reuocabitur. verbi gratia, aliquis existimabat se debere ducenta dedit

dedit in solutum oleum ducentis æstimatum, cum tantum reuera centum sola deberentur, datio in solutum ualebit in centum, & aliud oleum repetetur, ut statim subdit Iureconsultus post dictum §. si centum. intendit Aug. & Ias. in d. l. si centum. Tiraq. de retract. tit. 1. gl. 1. numero 26. Pro quo facit d. l. cum amplius. ff. de reg. iur. Cum amplius (inquit Paulus) solutum est quàm debeatur, cuius pars non inuenitur, quæ repeti possit, totum esse indebitum intelligitur manente pristina obligatione.

24 Ex prædictis infertur intellectus ad l. si libertus 16. §. si quis plures. ff. de iure patronat. ubi libertus alienauit quasdam res, quarum alienatione maior centenarius manebat, aliarum vero rerum alienatione minor centenarius fiebat, quo casu alienatio non valet, utpote facta in fraudem legis, de qua. in §. postea. Instit. de successione libertorum. quaesitum fuit a Iureconsulto, an res alienatae solum reuocandae essent, per quas minor centenarius fiebat, an omnes in totum? Respondit Iurisconsultus omnes in totum reuocandas esse. Sed obstat regula utile. de reg. iur. in 6. ubi utile per inutile non vitiatur; & ita videbatur res utiliter alienatas non debere reuocari propter res inutiliter alienatas. Quapropter verus intellectus deducitur ex supra iactis fundamentis.

Diximus supra, utile per inutile non vitari, nisi de utili non constet. At qui in d. l. si libertus

libertus. §. si quis plures. non constabat de utili. ergo nihil mirum si utile per inutile vitietur. Maior supra probata est; minor vero constat, quia in d. §. si plures non constabat, quænam res facerent libertum minorem cætenario, & ita actus corrui in totum, & omnium rerum alienatarum fit reuocatio propter incertitudinem, iuxta l. duo sunt Titij. ff. de testa. tutel. l. idem Pomponius. §. fin. ff. de rei uendicatione.

25 Sic pari modo sacerdos habens decem hostias in altari, & intendens consecrare nouem, nullam consecrat: quia non datur intentio certa, & determinata ad actum illum consecrationis peragendum; iuxta communem in cap. 2. de offic. ord. vbi Panor. nu. 15.

26 Sic etiam procedit l. 1. vers. item quæritur. ff. de aqua quotid. & æstiu. vbi cum aliquis per fundum alicuius duceret certam aquæ quantitatem, & postea aliam immisceret, quæsitus fuit Iureconsultus, an solum prohibendus esset in aqua, quam immiscuit, an in tota aqua? Respondit Iureconsultus, in tota aqua prohibendum fore, ex eo scilicet, quia non potuit facile constare, quænam aqua duci potuisset, quæ vero non: & ita in totum prohibendum esse aquam ducere dixit Iureconsultus. secus esset, si potuisset constare, ut in appulsu pecorum ad aquam expressit idem Iurisconsultus in d. l. 1. vers. idem Trebatius. ff. de

ff. de aqua quotid. & æstiuâ. Vnde si in specie
d. l. si libertus. §. si quis plures. ff. de iure patro-
nat. potuisset constare, quænam res facerent
libertum minorem centenario, illæ solum re-
uocandæ erant, vt intendit Iurisconsultus ibi
in vers. si quis plane.

27 Ex quibus primo infertur ampliando regu-
lam vtile, de regulis iuris lib. 6. procedere reg-
ulariter. plerumque enim vtile per inutile
non vitiatur.

Secundo infertur ampliando dictam regu-
lam vtile, vt procedat tam in actibus diui-
dus, quàm indiuidus.

Tertio infertur, limitãdo dictam regulam
vtile, vt non procedat quando datur inutili-
tas in parte essentiali: nam cum actus non
possit esse sine suis partibus essentialibus. l. eũ
qui ædes. ff. de vsucapion. & idem sit non habe-
re partes, ac habere partes inutiles. l. 2. ff. de
auctor. tutor. l. quoties. ff. qui satis dare cogã.
gl. in l. 2. verb. consumere. ff. de optione legat.
merito actus corrui, si inutilitas datur in
parte essentiali. ita procedit cap. cum super.
de offic. deleg.

Quarto infertur limitando dictam reg. vti-
le. de regulis iur. in 6. vt non procedat quan-
do lex resistit formæ alicuius actus: nam tunc
vtile per inutile non vitiabitur. cum enim
actus non possit stare sine sua forma. cap. Dai-
bertum, 7. q. 1. l. Iulianus. §. si quis. ff. ad exhiben.
merito

merito actus corrui. ita procedit cap. 1. de postulat. prælat. in 6. cap. 1. de baptis.

Quinto inferitur, limitando dictam regulam vtile, non procedere, quando de voluntate disponentis apparet: si enim vult, vt dato inutili aliquo, vtile pereat, id obseruabitur, & vtile per inutile vitiabitur. Sic procedit l. si non sortem. §. si centum. ff. de condict. indeb. l. cum amplius. ff. de reg. iur.

Sexto inferitur, limitando dictam regulam vtile, vt non procedat quando non constat de utili: quia tunc propter incertitudinem vtile per inutile vitiatur, ex eo scilicet, quia datur incertitudo actus, propter quam actus non valet. l. idem Pomponius §. fin. ff. de rei vè dic. l. duo sunt Titij. ff. de testam. tute. sic procedit l. si libertus. §. si quis plures. ff. de iurepa. cum aliis supra adductis.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Referuntur verba Iurisconsulti Alpheni in l. Medicus patronus. ff. de operis libertorum.
- 2 Glos. Ac. legit in d. l. Medicus implorantes.
- 3 Littera gl. Ac. non displicet, eaq. comprobatur vnica ratione.
- 4 Alciat. & Duaren. legunt imperantes, sed non afferunt probabilem huius verbi rationem.
- 5 Traditur vera ratio verbi imperantes in d. l. Medicus.

Medicus, & affertur locus Senecæ in comprobationem ipsius rationis.

- 6 Declarantur verba dictæ l. Medicus, dummodo liberas operas ab eis exigeret, hoc est, vt acquiescere eos meridiano tempore, & valetudinis, & honestatis suæ rationem habere, sineret.
- 7 Olim omnes præter seruos quiescebant meridiano tempore.
- 8 Traditur intellectus ad l. 2. vers. cuiusque diei ff. de verb. signif.
- 9 Reprobantur intelligentia. gl. Anton. Aug. Co-uar. & Alciat.
- 10 Traditur vera intelligentia dictæ l. 2.
- 11 In die habente quatuordecim horas, maior est pars horarum primarum, quàm supremarum; quia in primis semper homines operantur; non sic in secundis, cum in pomeridiana quiescant.

CAPVT XVII.

MEDICVS patronus, quòd putaret, si liberti sui medicinam non facerent, multo plures implorantes se habiturum, postulat, vt sequerentur se, neque opus facerent, id ius est, necne? Respondi ius esse, dummodo liberas operas ab eis exigeret, hoc est, vt acquiescere eos meridiano tempore, & valetudinis, & honestatis suæ ra-

- tionem habere fineret. Hæc sunt verba Iuriconsulti Alpheni in l. Medicus patronus 26. ff. de operis libertor. in qua lege dubitavi aliquando quid significaret illud verbum, implorantes. Etenim gl. explicauit, id est, rogantes, quasi ægroti dicantur rogantes, & implorantes. & ita sensus est Iuriconsulti Alpheni Medicus patronus, quòd putaret si liberti sui medicinam non facerent, multo plures ægrotos se habiturum postulabat, &c.
- 3 Et profecto hæc littera communis non displicet. solemus enim dicere, ægrotos opem medicorum implorare; ideo non inueniuntur videtur Alphenus Iuriconsultus ægrotos appellare implorantes. Attamen Alciat. lib. 7. Parergon. c. 13. & Franciscus Duarenus (vir egregie doctus) lib. 1. disputationum anniuersariarum cap. 57. ex Codice antiquo legunt multo plures imperantes, sed non afferunt probabiles rationes huius verbi in hoc textu collocati. Rationem aliquando requirens inueni neminem cum maiori licentia imperare, quàm ægrotū, adeo vt in prouerbio sit, Vult vt sibi obtemperē, tamquam ægrotō. Vnde cū ægroti soleant sepe multa imperare, Iuriconsul. Alphenus ægrotos appellauit imperantes. cui rationi multum fauent verba Senecæ lib. 11. epist. 77. Tullius Marcellinus (inquit Seneca) quem optime noueras adolescens quietus & cito senex morbo, & non insanabili correptus

reptus, sed longo, & molesto, & multa imperante cepit deliberare de morte, conuocauit quamplures amicos, &c. Vides lector humanissime Senecam appellare morbum multa imperantem. ergo & ægrotos multa imperantes dicere possumus, nec littera Codicis antiqui, quam Alciat. & Duaren. attulerunt, à vero longe aberrat, tu quam mauis sequere.

- 6 In eo maior est dubitatio, quid significant illa verba text. dummodo liberis operas ab eis exigeret, hoc est, ut acquiescere eos meridiano tempore, & valetudinis, & honestatis suæ
- 7 rationem habere fineret. Quod ut intelligas, præmitte, olim meridiano tempore antiquos ab omni labore cessasse ad valetudinem tuendam, solosque seruos id non obseruasse cum domini eos omni tempore ad laborē coegissent, ideoque Alphenus Iurisconsultus dixit, liberos posse cogi, ut patronū sequerentur, dummodo ab eis operas exigerent, quas homines liberi præstare solent, hoc est ut illos non cogeret meridiano tempore eum sequi, quo liberi homines solent quiescere, idque est, quod innuit Iurisconsultus Pomponius in l. 3. ad finem. ff. eodem tit. de operis libert. dum ait, liberto, qui sex horis dumtaxat ante meridianis præsto fuisset liberationē eius diei non contingere. solebant enim liberti operas præstare ante meridianū tempus, non in pomeridiano Sueton. in Augusto cap. 53. ni

si vespere, aut noctu, ne officij causa inquieta
ret. Ex quibus verbis apparet non solum ho-
mines liberos, qui operas præsta bāt, sed om-
nes quieuisse pomeridianis horis ob tempo-
ris opportunitatem, idque apud nos fieri so-
let in operariis aliquibus, quod apud nos di-
citur (*ter folga*) quasi deductum fuerit ex d. l.
Medicus, in qua probatur eos, qui operas de-
bent, debere quiescere pomeridiano tempore
valetudinis, & honestatis causa.

- 8 Ex quibus deducitur vera intelligentia l.
2. vers. cuius diei. ff. de verbor. significat. in il-
lis verbis obscuris: Cuiusque diei maior pars
est horarum septem primarum diei, nō supre-
marum. Namque glossa uerb. maior pars in-
9 telligit text. de duodecim horis diei, quæ per
tempora mutantur. comprobat Anton. Aug.
lib. 4. emendationum cap. 13. Couar. lib. 4. re-
sol. cap. 20. nu. 4. Sed hæc intelligētia displicet
Alciat. in d. l. 2. uerb. cuiusque diei. & merito:
nam comparatio, quam Iurisconsultus facit,
est de die habente quatuordecim horas, qua-
rum primæ erant septem, supremæ aliæ se-
ptem: non uero agit de die habente duode-
cim horas; tunc enim illa comparatio non
ita congrua manebat. Quapropter Alciat.
aptius intelligēs maiorem partem horarum
supremarum esse uoluit, quia uegetiori ani-
mo sumus ad opera obeūda mane, quā uespe-
ri, adducēs illud Virg. quod sic interpretatur:

Nunc

Nunc adeo melior, quoniam pars acta diei.

Sed profecto neque id satisfacit. illud enim Alciato ego cōcederem libenter in operibus exigentibus ingenij perspicuitatem, & iudicij maturitatem, sed in operibus fabrorum, & similiū, nescio, an hoc multi illi concedant, quin & si illud concederemus, melior pars nominari posset, ut Poeta dixit, non maior, ut Iureconsultus affirmavit. Tu dic, diem hic accipi pro eo qui est de luce ad tenebras, hoc est, de mane usque ad noctem; ita enim vulgus hominum intelligit. Plinius lib. 2. naturalium historiarum cap. 78. quamuis aliquando diuersimode accipiatur: tamen à Iurisconsultis plerumque in hoc sensu capitur, ut hic, & in l. 1. ff. de manumiss. l. à qua ætate. ff. qui testamenta facere possunt, & alibi sæpe. plane dies hic non semper habet easdem horas; sed nunc plures, nunc pauciores, ut omnes fatentur; nam semper habent duodecim, sæpe quatuordecim, aliquando quindecim, uel ulterius, saltē in Italia, Plin. ubi sup. Assumpsit igitur iurisconsultus medium illud nempe diei habentis quatuordecim horas, ut poneret exemplum, quod passim solent facere. l. antiqui. ad fin. ff. si pars hereditatis petat. l. Arthusa. ff. de statu hominum. §. ult. Insti. ex quibus causis manumittere non licet. notat Iacob. Boncour. in l. septimo mense ad fin. ff. de statu hominum. Et huius diei quatuordecim

horarum dicit Iurisconsultus maiorem partem esse horarum septem primarum, nempe a luce usque ad meridiem, quia in ea parte diei homines plus spatij operantur, impendentes labori integras septē horas ante meridianas, non sic facere solent in horis supremis a meridie usque ad noctem, quia pomeridiano tempore quiescunt, ut colligitur ex illo loco Sueton. superius citato, & ex dicta l. Medicus, ibi: Dummodo liberas operas ab eis exigeret, hoc est ut acquiescere eos meridiano tempore, & ualetudinis, & honestatis suæ rationem iubere sineret. Quod si Iurisconsultus in d. l. 2. uers. cuiuscūque diei, aliud intellexit, id explicandum relinquo felicioribus ingeniis.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponitur summaria conclusio cap. suam. de pæn. & difficultas, adduciturque l. in executione. §. item si ita. ff. de verborum.
- 2 Enumerantur intellectus, quos doctores nostri præstiterunt cap. suam. de pænis, ut in hoc sit differentia inter ius canonicum, & civile.
- 3 Bartolus fuit vir summæ auctoritatis, & in iure civili Coriphæus.
- 4 Bartolus laudaret canonistam subtiliter iura interpretantem.

- 5 Auctor asserit non esse reijciendas opiniones, quæ subtiles sunt & bonæ, sed vel recipiendas esse, vel rationibus confutandas.
- 6 Qui non admittit vllas opiniones subtiles, & nouas ex eo, quod sint subtiles, & nouæ, scientias includit intra iam paratos cancellos.
- 7 Traditur, & probatur secundus intellectus, quod dictum cap. suam procedat in personis Ecclesiasticis, iura ciuilia in laicis.
- 8 Traditur alius intellectus, & reprobatur, quod dictum cap. suam procedat, quia illa pœna censebatur vsuraria: de iure autem ciuili exigi poterat, quia eo tempore permissæ erant vsuræ.
- 9 Traditur alius intellectus, & reprobatur, quod scilicet in d. cap. suam, fuisset appositæ pœna, in compromisso, quæ non potest exigi, si paritum est sententiæ ante litem contestatam, ut in dicto cap. suam.
- 10 Quando pœna imposita est sine die, pars ab ea liberatur, si satisfacit ante litem contestatam: secus si dies appositæ est.
- 11 Regulariter sorte principali recepta pœna peti non potest.
- 12 In arbitrio si imponatur pœna, nisi arbitrorum sententiæ paritum fuerit, recepta sorte principali pœna peti non potest.
- 13 Leuitas materiæ regulariter excusat.
- 14 Respondetur difficultati propositæ.

CAPVT XVIII.

XTAT in titulo de pœnis celebre, & difficile caput incipit suam, quòd doctores nostri variis obruunt intelligentiis. probat text. simpliciter acceptus, & absque vlla cauillatione, debita summa aliqua, quæ in certa die soluenda erat sub pœna aliqua, parte debiti soluta intra terminum, pœnam integram non deberi; idque omnes ex illo textu deduxere. Contrarium probat text. in l. in executione. §. item si ita. ff. de verborum. Item si ita (inquit Vlpianus) stipulatio facta sit: si fundus Titianus datus non erit, dari centum, nisi totus detur, pœna committitur in centum. Nec prodest partes fundi posse dari cessante vna, quemadmodum non prodest, ad pignus liberandum, partem creditori soluere. hactenus Vlpianus nosse. Ex cuius responso communiter doctores nostri respondent stipulationem pœnalem, adiectam obligationi dandi etiam certæ speciei pro solido committi, nisi solidum detur. l. stipulationum. §. si sortem. ff. de verborum. l. traiecitia 22. ff. de action. & obligation. Cuius rei ratio est, quia in d. l. in executione. §. si ita. per text. ibi receptum est omnem pœnalem stipulationem esse indiuiduam. Plane illud

illud quod est indiuiduū non potest solui pro parte, l. 2. §. & harum, & §. ex his, l. 4. §. Cato, ff. de verborum. ergo stipulatio pœnalis adiecta obligationi dandi, etiam certæ speciei pro solido committitur, idest in totum: nisi solidum, idest totum detur.

- 2 Nituntur doctores nostri hæc iura conciliare. multi asserunt differentiam in hac re constituendam esse inter ius ciuile, & canonicum, ita vt de iure canonico non debeatur pœna integra, si non soluatur summa tota, quæ debetur. At vero de iure ciuili debeatur, Bart. in l. 4. §. Cato, num. 19. ff. de verborū, inquiring; vnum etiam scias, quod canonistæ prædicta ita subtiliter non intuentes, non faciunt differentiam inter obligationem dandi & faciendi, vt extra de pœnis, cap. suam dic vt ibi per eos. hæc sunt verba Bartoli. Ex quibus lector humanissimus colliget Bartolum, virum summæ auctoritatis, & in iure ciuili coriphæum desiderare in canonistis ingenij acumen ad materiam indiuiduorum subtiliter intuemdam.
- 3 Sane vir egregius, & de iurisciuis sciencia benemeritus laudaret canonistam, qui in consulendo, & iudicando materias, de quibus tractaret subtiliter, intueretur etiam noua adducendo. nam & Iurisconsultus Pomponius ait in l. 2. ff. de origine iuris, Labeonem ingenij facilitate, & fidutia doctrinæ (vt & qui

qui præ ceteris operis sapientiæ operam dederat) plurima innouare statuisse . Et Imperator Iustinianus appellans Papinianum ante alios excellentem laudat eum acutissimi ingenij, l. cum acutissimi, C. de fideicomm. id ipsum intendit Imperator Valent. in l. vn. C. de professor. qui in Vrbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitiuam lib. 12. ibi interpretandi subtilitatem. Et tandem Christus Optimus, & Maximus in Euan gelio docet egregium patrem familias de thesauro suo vetera, & noua proferre debere, pauper enim esset, si solum vetera, vel si solum noua haberet : oportet igitur diuitem patrem familias, & vetera, & noua habere, ac proferre .

- 5   Neque enim res digna est, non dicam iuris apprime doctis, sed neque mediocriter eruditis dicere, hæc opinio est multum subtilis, hæc est noua opinio, hæc opinio est extraordinaria. nam si vera est, etsi subtilis, noua, & extraordinaria, omnino approbanda erit : si vero falsa confutanda rationibus, & argumentis, alias dicemus hæc vociferantes velle superbe vi verborum veluti armorum eorum sententias, & modum sentiendi nobis inculcare, vt alias stylo satis vero, sed acriori pungit eleganter Ioannes Ferrarius Montanus in adnotationes ad quattuor institutionum Iustiniani libros in epistola nuncupatoria

toria: Absit opiniones extraordinarias eorum dicere, qui assidua veterum Iurisperitorum, & nouiorum doctorum lectione exercitati aliquid asserunt in iure: nam prius debent audiri rationes, quas asserunt, si displicuerint, reijciant modeste opinionem, si vero placuerint, cum laude amplectantur: considerare debent olim multos optima multa de nouo induxisse subtiliter disputantes, neminemque posteris abstulisse ingenium, neque illis fuisse naturam benignam parentem, nobis autem infestam nouercam.

• Alias si fecerint, necesse est vellint, ut scientiæ nullos faciant progressus, immo inclusæ intra iam paratos cæcellos amplius per amœnos veritatis saltus non diuagentur, & vere contra nos illud dici possit (quod æmuli aliquando falso excogitarunt) Iuristas scilicet vno doctore citato omnes illic more auium, (vt modestius loquar) conuolare. Tandem Reipub. ingens detrimentum scientiæ, miseram captiuitatem, otio perpetuam opportunitatem, denique maximum triumphum ignorantia dabant. Sed ad Bartolum reuertamur virum sane studiosum, sincerum, & veræ scientiæ amatorem. Censet igitur Bar. in d. §. Cato, num. 19. de iure ciuili pœnam adiectam dationi quantitatis, si non soluatur tota quantitas, integram deberi; secus de iure canonico, quam sententiam multi verio-

rem existimant Innoc. & alij in d. cap. suam. Nauar. in Man. cap. 17. num. 115. Sed multi alij recedunt ab hoc intellectu censentes, non esse temere constituendam differentiam inter ius canonicum, & ciuile. And. Alciat. in d. 9. Cato num. 125. intendit Franc. Sarmien. lib. 3. selectarum interpretat. cap. 6. num. 11. Etenim d. cap. suam respondit consultationi. quo casu summi Pontifices ius nouum minime solent constituere cap. in causis de sentent. & re iud. gl. vlt. in cap. consultationi de tempor. ord. at ante dict. cap. suam, de pœnis nullum in hac re discrimen reperiatur inter ius canonicum, & ciuile, ergo non est constituenda differentia in materia indiuiduorum.

Secundo, summus Pontifex affert rationem iuris ciuilis ibi desideres cum aliena iactura ditari, de qua in l. nam hoc natura 14. ff. de condict. indeb. ergo non videtur in ea re discrepare a iure ciuili.

- 7 Quapropter alij intelligunt d. cap. suam procedere in personis ecclesiasticis, quæ non debent obliuisci ecclesiasticæ modestiæ; iura vero ciuilia procedere in laicis, qui possunt exigere quaslibet pœnas absque vlla auaritiæ nota, idque ipsum multum adiuuat text. in cap. fraternitas 12. quæst. 2. ibi, sed absit vt Ecclesia cum augmento recipiat, quod de terrenis rebus videtur amittere, & lucra damnis

damnis quærere. Cui videntur consonare verba, d. cap. suam ibi, quia igitur te non decet in tantum Pontificalis modestiæ obliui sci, & cetera. & ita hunc intellectum sensit, gl. vlt. in d. cap. suam comprobant Hostien. Imol. & alij multi. Sed neque hic intellectus placet. Licet enim in principio nascentis Ecclesiæ ab his pœnis, & similibus sancti consulebant Ecclesiam abstinere debere iuxta, d. cap. fraternitas, tamen postea personæ ecclesiasticæ suo iure vtebantur, & pœnas impositas siue legales, siue conuentionales recipiebant, vt colligitur ex cap. dilecti de arbitris. cap. constitutus de pæn. & est recepta sententia in dict. cap. suam, & in cap. constitutus, & in d. cap. dilecti.

- 8 Alij tertio loco existimant ideo in d. cap. suam, pœnam exigi non potuisse, quia erat apposita dationi quantitatis, vt ex text. patet. Atqui pœna apposita dationi quantitatis censetur vsuraria, l. Iulianus 13. §. idem Papinianus, ff. de action. empt. apud nos est Ordinatus. lib. 4. tit. 44. in principio, ergo nihil mirum si summus Pontifex responderit non posse eam pœnam exigi, quæ apposita fuit casu quo pecunia non fuisset soluta. At in dicta, l. in executione, §. item si ita, ff. de verb. l. stipulationum, §. si sortem, ff. de verborum, l. traiectionis 22. ff. de action. & obligat. ideo pœnam adiectam dationi quantitatis

tis posse exigi, quia eo tempore vsuræ permissæ erant iuxta titulum, ff. de vsuris, quod si pœna tam grandis esset, vt in fraudem vsurarum apposita censeretur, tunc etiam de iure ciuili apud veteres Romanos, nō potuisse exigi, fateri debent iuxta, d. l. Iulianus. §. idē Papinianus. & ita hunc intellectum videntur sentire, gl. vlt. in cap. quæcumque ibi, aut in fraudem vsurarum 25. quæst. 2. gl. vlt. in dict. cap. dilecti de arbitr. Innocent. in d. c. suam, Alciat. in d. §. Caro nu. 128. Sed nec hic intellectus placet. Nam primo præsumptionem vsurarum tollit arbitratorum auctoritas, iuxta, cap. nisi essent de præb.

Secundo facit, quia præsumptio de qua in d. l. Iulianus, §. idem Papinianus procedit in pœna conuentionali, non vero in hac, quæ iudiciali est similis, iuxta l. 1. ff. de arbitr. ibi ad instar iudiciorum.

Tertio, quia merum præfagium est dicere in d. cap. suam, pœnam fuisse nimis grandē, & vt nostri dicunt excessiuam.

Quarto facit, quod si hæc conuentio foret vsuraria, summus Pontifex non admoneret Episcopum illis verbis, quia igitur te non decet in tantum Pontificalis modestiæ obliuisci, &c. Sed cum reprehendere debuerat, eo quod exercebat immanem, & voracem vsurariam labem, nec verbis blandis Episcopum deberet alloqui, ibi septem librarum

contentus, &c. sed magis asperis verbis, & aliqua pœna scelus castigare. Tandem facit contra hunc intellectum, quòd si in specie d. cap. suam, Episcopus vsuram exerceret, non esset collocandus textus ille sub titulo de pœnis, sed sub titulo de Vsuris argumento leg. Imperatores ff. de in diem adiectione. Ias. in l. apud Iulianum, §. constat, num. 2. ff. de delegat. 1.

Tandem fuerunt aliqui, qui dicerent textũ intelligendum esse de pœna in arbitrio imposita, vt ex eo colligitur plane licet pœna in arbitrio imposita committatur, si paritum non fuit sententiæ arbitri: tamen si ante acceptum iudicium, hoc est, ante litem cõtestatam, debitum principale solutum est, & pars præcepto arbitrorum paruit, liberatur a pœna, l. si cum dies, §. fin. l. vlt. & ibi gl. fin. ff. de recept. arbitr. plane præsupponendũ est in specie, d. cap. suam, monasterium paruisse arbitrorum sententiæ, ante litem contestatam, ergo nihil mirum si summus Pontifex constituat monasterium liberatum esse a pœna imposita ab arbitris, certũ est enim quòd quando leges aliquid decidere non intendũt, semper termini habiles præsupponendi sunt, l. qui testamento 20. ibi si aliud eos nihil impediatur, ff. de testamentis. Sed profecto, nec hic intellectus verus est, etsi enim a pœna imposita in arbitrio pars liberetur si ante
litem

litem contestatam sententiæ arbitrorum pareat, quando arbiter aliquid iussit absque termino d. l. si cum dies d. l. vlt. non sic dicendum est quando terminus idest dies appositus est ad parendum, tunc enim etiam ante litem contestationem, l. celsus 28. in principio, ff. de arbitris notauit gl. in d. l. vltima, verb. ab arbitro, dum ait (sine die) quasi dicat Accurt. tunc esse intelligendum Iuriscultum in d. l. vltima, quando arbiter iuberet soluere pecuniam sine die, idest diei termino; secus si dies esset apposita iuxta dict. l. celsus in principio. Constat autem in specie dicti cap. suam, arbitros iussisse soluere pecuniam cum termino, idest vsque ad certam diem ibi, essetque pœna triginta librarum apposita, nisi eas soluerent in termino constituto, tandẽ triginta tribus libris in termino persolutis, &c. ergo absque dubio monasterium a pœna non liberatur, etiamsi ante litem contestatam sententiæ arbitrorum paruisset.

- 10 Sic sane in conuentionibus a pœna imposita pars liberatur soluendo vsque ad litem contestationem, si dies certa non fuit apposita; secus si dies apponeretur. l. traiectionis 22. §. de illo, ff. de action. & obligation. l. magnam 12. C. de contrahen. & committen. stipulat. Ordin. lib. 4. tit. 65. §. 1. Communis, vt per Alexand. num. 33. Ias. num. 15, in l. si insulam

lam, ff. de verb. Couar. lib. 3. resolut. cap. 17. num. 4. Valasc. de iure emphyt. lib. 1. quæst. 5. nu. 13. quidquid contrarium dixerint Petr. & Cin. in d. l. magnam; quos defendere nititur Robert. lib. 2. sententiarum, cap. 18.

- 11 Quapropter verissimus intellectus dicti c. suam, apparebit, si consideres sæpius in iure illud esse verissimum, quòd forte principali recepta, pœna amplius peti non potest, l. 2. in principio, ff. si quis caution. l. vltima, ff. de eo quod certo loco. quæ conclusio suas habet limitationes (de quibus non ago) vt per Bart. & alios in l. centū capuæ, ff. de eo quod certo loco, gl. & alij in l. 1. C. de iudic. & in l. 1. C. de solution. Franciscus Sarmien. lib. 3. select. cap. 6. num. 3. tamen illud certum est, arbitris iubentibus aliquid dare sub pœna, parte accipiente illud, quod arbitri iusserunt, pœnam non posse peti, text. expressus in d. l. Celsus in principio, ff. de arbitr. Celsus ait, si arbiter (sunt hæc verba Vlpiani) intra Kalendas Septembris dare iusserit, nec datum erit, licet postea offeratur, at-
- 12 tamen semel commissa pœna compromissi non euanescit, quoniam semper verum est intra Kalendas datum non esse. Si oblato acceperit, pœnam petere non potest doli exceptione remouendus. Contra vbi dumtaxat dare iussus est. Hactenus Iurisconsultus clare probans accepto oblato non posse par-

tem pœnam petere. Cum igitur in specie dicti cap. suam pœna fuisset apposita in certo termino, vt patet in text. insuper Episcopus, de quo ibi, oblatam a monasterio pecuniam accepisset, ibi tandem triginta tribus libris in termino persolutis, merito respondet summus Pontifex monasterium liberatum esse a pœna, nec obligatum esse eam soluere. iuuat, l. apud Celsum 4. §. labeo ait, ff. doli mali exception. Nec obstabit si replices non fuisse acceptatam totam summam, monasterium enim persoluerat triginta tres libras, & septem non persoluit. Respondemus enim pœnam indiuiduam esse, d. lex in executione, §. item si ita, ff. de verb. vt omnes ibi notarunt, & in d. cap. suam de pœnis. ergo non posse solui pro parte, sed vel totam pœnam, vel nullam.

Cum igitur propter receptionem maioris partis debiti Episcopus non posset pretendere maiorem partem pœnæ, sequitur minorem non posse exigere cum indiuidua sit iuxta dict. leg. in executione, §. item si ita.

Vnde obiter notabis tex. in d. c. suam hoc modo intellectum magis probare pœnam esse indiuiduam iuxta iuris ciuilibus regulas quam diuiduam, vt doctores hucusque existimabant. Iuuat quòd iniquum videbatur propter exiguam partem debiti non persoluti aliquid

pœnæ

pœnæ exigere. Leuitas enim materiæ in omnibus fere causis excusat, l. scio, ff. de restitutione in integ. l. si oleum, ff. de dolo. Facit etiam, quòd quamuis debito non soluto possit distrahi pignus, l. solutum, §. si creditori, ff. de pignor. act. l. cum soluendæ per locum ab speciali, ff. de distract. pignor. Tamē contrarium dicendum est, si res pignorata sit magni valoris, & parum de sorte principali debitum sit, intendit gl. in l. quamdiu C. de distract. pignor. gl. in l. res bona fide, ff. de contrahen. empt. quas vltra alios commendant Negazant. de pignor. 6. par. memb. 1. num. 21. Gomez. tom. 2. cap. 10. num. 25. Licet alij multi contradicant per text. in d. l. quamdiu; qui defendi possunt, quando res pignorata non multum valet, & pars debiti non ita exigua est, secundum Bald. in dicta leg. quamdiu Angel. in leg. in executione, §. item si ita, ff. de verborum. Tyraquel. de retract. tit. 2. §. 4. gl. 6. num. 25. cum sequentibus.

Nec obstabit aduersus hunc intellectum si aliquis ponderet verba dicti cap. suam de pœn. ibi, quia igitur te non decet in tantum Pontificalis modestiæ obliuisci, vt inhonestis quæstibus anhelando desideres, &c. & ibi septem librarum solutione contentus, quasi summus Pontifex velit hanc pœnam pecuniariam lucro Episcopi potuisse cedere, quos

nos paulo ante negauimus. Respondemus enim summum Pontificem non reprehendere Episcopum, quòd lucra sibi debita licet minus honesta exigere voluisset, sed quod ea lucra quæ Episcopum non decebant, si posset exigere, desiderabat. quod quidem denotat verbum inhiare. in quem sensum summus Pontifex Episcopum tanquam Pontificalis modestiæ oblitum obiurgat; decet enim ecclesiasticos ab omni specie auaritiæ lucrorum desiderio, & bonorum temporalium cupiditate abstinere, cap. ex parte ad finem de censibus.

SVMMARIVM EX CAPITE SEQ.

- 1 *Multi auctores explicarunt quid sit tectorium, de quo verbo Iurisperiti sæpius mentionem faciunt.*
- 2 *Reprobatur explicatio eorum auctorum, qui existimant nihil aliud significare tectorium, quàm illinimentum quoddam quo parietes illiniuntur.*
- 3 *Tectorium significat illinimentum parietum, & significat etiam operculum ex tectorio factum.*
- 4 *Probatur ratione, & auctoritate tectorium non significare solum illinimentum parietum.*
- 5 *Explicatur lex si duo 3. §. si vicinus meus, ff. de*

ff. de vti possidetis.

6 *Multa fuerunt apud antiquos tectorij species.*

7 *Fiebant aliquando crusta ex tectorio.*

8 *Defenditur Ac. & Bart.*

CAPVT XIX.

I TECTORIVM quid sit multi auctores grauissimi conati sunt explicare, huius enim verbi sepe sepius mentionem faciunt Iurisconsulti multis in locis, l. quidam hyberus 12. ff. de seruit. vrb. prædior. l. hæcenus, l. vsusfructuarius nouum 51. ff. de vsufructu. & quemadmodum quis vtatur fruatur, l. ex damni 11. in principio, ff. de damno infecto, l. quod si seruus, §. sed etsi mutua, ff. de in rem vers. & alibi passim: eorum auctorum eadem est sententia, vt tectorium significet illinimentum parietis, seu incrustationem ad eius ornatum. ita omnes, qui dictionarium verborum composuerunt, Andr. Alciat. lib. 7. parergon. cap. 11.

2 Sed profecto hanc auctorum explicationem nunquam probavi, idque semper persuasum habui aliquid amplius verbum, tectorium, significare.

3 Agnosco sane tectorium dici illinimentum & incrustationem parietis; existimo tamen

aliquando quidpiam aliud significare, quod non sit illinimentum, vel incrustatio: nam M. Tullius ad Atticum lib. 1. epistola 8. incipit, cum essem in Tusculano, præterea inquit, typos tibi mado, quos in tectorio atrioi possum includere, & plutealia sigillata duo, sane typos minime collocari posse in illinimento parietis, & incrustatione nemo ambigit. Cum igitur Marcus Tullius dicat mittere typos, quos collocare poterat in tectorio atrij, significat sane non voluisse significare per tectorium illinimentum, & incrustationem parietis.

- 5 Urget etiam pro hac sententia, l. si duo 3. §. si vicinus meus, ff. de vti possidetis, si vicinus meus (inquit Paulus Iurisconsultus) in pariete meo tectoria habeat, & in pariete suo, vti possidetis interdictum mihi efficax est, vt ea tollere compellatur. Hactenus Iurisconsultus innuens tectorium posse vicinū habere in pariete meo, & in pariete suo, quod non poterat dicere, si de illinimento, & incrustatione parietum intellexisset, non enim incrustatio, quæ est in meo pariete, potest esse in tuo, cum sit accessoria cuilibet parieti, & incrustatio tui parietis tua sit non mea iuxta §. si tamen Instit. de rerum diuisione. & ita aduersus vicinum non compete-
bat interdictum vti possidetis, cum incrustatio, & illinimentum factum in meo pariete
meum

meum sit, & ad libitum illud possim tollere. facit etiam, quia illinimentum, & incrustatio non coniungitur de pariete ad parietem, vt patet, quòd in tectorio, de quo Iurisconsultus loquitur in d. §. si vicinus, cernitur, videtur enim denotare Iurisconsultus vicinũ habuisse aliquid positum in suo pariete, & in meo, quod illinimento, & incrustationi non conuenit.

- 6 Quapropter, vt hæc omnia belle consonēt, aduerte multas apud antiquos fuisse tectorij species, vt omnes supra citati fatentur, & ex Vitruuio, & Plinio declarauit eleganter Budeus in l. quòd si seruus, §. sed si mutua, ff. de in rem verso; aliquando enim erat solum incrustatio, & illinimentum ad parietes exornandos ex calce, & arena confectum, vel ex marmore, quod præferebat speciem eius rei, cum qua parietes rudes exornamus, (vulgo *guarniçam e reuoco*,) & secundum hanc specie per translationem tectoriũ accipitur profuco, quo mulieres illiniũtur exornandę faciei causa, quod taxat Iuuen. Satyr. 6. dum dixit:

*Tandem aperit vultũ, & tectoria prima reponit.
Incipit agnosci.*

Per tectorium fucamentum muliebre significatis, quod ponitur, deponiturque pro earum arbitrio ad splendorem, & nitorem malarũ, vt explicat Budeus vbi supra.

- 7 Aliquando tectorium fiebat per trulliffa-

tionem inductis corijs ex arenato, & marmurato opere. quo pacto adeo olim durefcebatur, vt crustæ eximerentur ad varios vsus, vt de abacorum vsu testis est Vitruuius lib. 7. & comprobatur Budeus vbi proxime. hinc est, vt aliquando ex hoc tectorio tanquam ex tabula, & scrinia ad recondendos libros, & imagines collocandas maxima cum elegantia fierent, & opercula solis, & pluuiæ arcendæ causa, patet enim, si Vitruuius, & Budeo credimus, tectorium aliquando sic durefcere, vt crustæ exciderentur. ex quibus nemo negabit posse fieri, & scrinia quibus typi (vt Marcus Tullius ad Atticum dicebat) recondentur, & opercula solis, & pluuiæ arcendæ causa, de quibus Iurisconsultus in d. l. si duo, §. si vicinus videtur intelligere, vt non immerito defendi possint Ac. & Bart. (licet condemnet Alciat. vbi supra) interpretantes tectorium esse tectum ipsum supra ædes, siue ædibus ipsis innitatur, & incumbat, siue non: licet enim tectorium differat a tecto, tamen, vt diximus, potest esse operculum factum ex opere tectorio, idest ex crustis excisis, quod tecti speciem præ se ferat: de quo intelligendus est Iurisconsultus in d. l. si duo, §. si vicinus. Adde & tectum domus interius (apud nos vulgo, *forro*) tectorio opere decoratum recte appellari posse tectorium, de quo & Iurisconsultus potest intelligi, & Accur. & Bar.

liberari à calumnia And. Alciat. (cui sane no-
stra iuris prudentia plurimum debet.) Nam
& ego suspicor ueteres illud tectum decoraf-
se tectorio, vt nos decorare solemus illo cal-
cis marmoris arenæ, & canarum opere, quod
apud nos (*estuque*) dicitur.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponitur casus, in quo duo coniuges vnicum testamentum fecerunt.
- 2 Quattuor dubia proponuntur, quæ veniunt de-claranda in hoc capite.
- 3 Late tractatur dubium, An Ordinationes, quæ priuilegia concedunt matrimonio consummato, comprehendant matrimonium ratum, quod copula præcessit.
- 4 Post recitatas contrarias opiniones, Auctor suam interponit.
- 5 Coniux, qui non dedit causam diuortio, non censetur esse separatus.
- 6 Post recitatas contrarias opiniones, traditur vera.
- 7 Defenditur sententia Senatus contra Cost. & multos, qui eam reprobant.
- 8 Trahitur elegans doctrina de mente, & ratione legis, ex qua elicitur defensio sententiæ Senatus.
- 9 Tractatur late dubium, an ficta possessio, de qua
Ordi-

Ordinatio. lib. 4. tit. 7. §. 1. pariat interdictum, unde vi si ab ea deiectus sit ille, qui eam habuerit.

- 10 *Tractatur late tertium dubium, an filij legitimi per subsequens matrimonium, quod in articulo mortis celebratum est, excludant substitutum.*
- 11 *Refertur opinio Auctoris in predicto dubio.*
- 12 *Testamentum conditum a duobus coniugibus simul duo censentur testamenta.*
- 13 *Declaratur late quid sit faciendum quando duo coniuges constituunt Maioratum, ita vt deficientibus filiis ad consanguineos proximiores deueniant.*

C A P V T X X.

I

ONTINGIT aliquando Petrum, & Mariam simul testamentum condidisse, in quo maioratum instituerunt adiicientes velle, vt Maioratus ad filios ordine successiuo pertineret; quod si filij absque liberis discessissent, ad consanguineum proximiorum ipsemet Maioratus deueniret. filius, qui in Maioratu ultimo successerat, habuit concubinam multo tempore, & ex ea liberos susceperat, qui filius in mortis articulo constitutus, concubinam in vxorem duxit. & ita tamquam vxor mansit

fit in illa possessione civilissima, de qua loquitur Ordinatio lib. 4. tit. 7. §. 1. & se defendit aduersus Franciscum consanguineum viri primi instituentis, qui ex verbis testamenti contendebat Maioratum obtinere, & aduersus Antonium consanguineum mulieris primæ instituentis, qui ex verbis testamenti Maioratum petebat; Franciscus & Antonius per vim quædam bona dicti Maioratus occuparunt. ambo enim contra vxorem, & filios consanguinei demortui allegabāt illud matrimonium fuisse in fraudem substitutorū; & ideo illis, qui erant substituti non debere nocere: imo ad alterum ipsorum Maioratum pertinere, ac si matrimonium non fuisset celebratum. In hoc casu consulendo dicebam: quatuor dubia in hac materia esse explicanda, quorum alterum est, An attenda Ordinatione, quæ iubet vxorem viri demortui manere in possessione bonorum defuncti absque reali apprehensione, habeat locum in matrimonio non consummato post matrimonium contractum.

Secundum dubium, An supposito, quòd illa Ordinatio habeat locum in matrimonio non consummato post matrimonium contractum, an ea vxor habeat interdictum Vnde vi aduersus spoliantes.

Tertium dubium, An per matrimonium factum in articulo mortis cum concubina, ex
qua

qua aliquos liberos habebat , excludantur substituti.

Quartum dubium , An in specie proposita consanguineus mariti , an vxoris debeat obtinere Maioratum .

- 3   Quantum ad primum dubium attinet , sunt qui existimēt Ordinationes Regias lib. 2. tit. 47. & lib. 4. tit. 7. & tit. 69. gratia exempli locutas fuisse , dum ad medietatem bonorum consequendam , & vt maneant vxores in possessione ficta in bonis mariti demortui , & vt succedant ei , requirunt multa . illud enim in summa debet attendi , an matrimonium fuerit iustum , vel pro tali haberetur concurrentibus aliquibus , de quibus prædictæ Ordinationes faciunt mentionem . nam illæ omnes Ordinationes deductæ videntur ex l. vnica. ff. vnde vir , & vxor. & secundum illam intelligendę sunt : plane dicta l. vnica , exigit , vt vxor cohabitaret cum marito tempore mortis ipsius mariti , nec ab eo sit separata , ibi : Sed si diuortium quidem secutum sit , verumtamen iure durat matrimonium , hæc successio locum non habet : & superius inquit : Ceterum si iniustum fuerit matrimonium , nequaquam bonorum possessio peti poterit . Vnde quando Ordinationes exigunt matrimonium esse consummatum , id solum volunt , quòd in legitimo matrimonio cohabitent . nam a communiter accidentibus , vbi
datur

datur cohabitatio viri, & vxoris, datur consummatio matrimonij, vel saltem præsumitur. cap. illud. & ibi notat. de præsumpt. Felin. in rub. de sponsal. Mathesilan. in tract. de successione ab intest. 4. p. num. 2.

Nec obstant Ordinationes Regiæ supra allatæ: solum enim (vt illi dicunt) intelligunt excludere vxorem, quæ iusta non erat, vel tēpore mortis mariti a viro erat separata, vt aliàs dispositum erat de iure communi per d. l. vnicam. ff. vnde vir & vxor. sic sane vxor antequam a viro carnaliter cognosceretur, succedit ex titulo vnde vir & vxor intendit Bal. in l. 1. num. 4. C. vnde vir & vxor. vbi Curt. Iunior num. 9. Palat. in Rub. de donation. inter virum & vxorem. §. 55. num. 2. vers. sed meo iudicio. Plane Ordinationes Regiæ nō sunt censendæ velle vnico verbo ius corrigere. l. si quando. C. de inoffic. testamen. ergo cum iure communi attento vxor adhuc non cognita a viro succederet in bonis mariti, non debent Ordinationes Regiæ cenferi iuri communi derogare. Multi contrarium obseruant censentes nec vxorem, quæ cum viro non cohabitauerit debere ei succedere, iuxta Ordinat. lib. 4. tit. 69. nec vxorem consequi medietatem bonorum mariti defuncti, si matrimonium inter eos non est consummatum, secundum Ordinat. lib. 2. tit. 47. §. 1. & lib. 4. tit. 7. in principio. inquit enim non esse licitum recedere

cedere a verbis legis, iuxta l. prospexit. ff. qui & a quibus, adeo vt verius existiment, nec vxorem consequi medietatem bonorum, nec manere in possessione bonorum mariti, si copula præcesserit matrimonium, existimantes oportere post matrimoniũ contractum, omnino debere copulam interuenire, idem censent in vxore, quam vir propter infirmitatem (cum iam esset traducta in domum) non potuit cognoscere, idem opinantur in marito non valente cognoscere vxorem, vel propter impedimentum ipsius, vel vxoris, vt in copula præcedente matrimonium. intendit Costa in l. cum tale. §. si arbitrato. num. 21. ff. de condition. & demonstration. licet in his speciebus contrarium iudicatum sit in Senatu Orlifiponensi, vt testatur Costa vbi supra, Gam. decis. 124.

- 4 Ego vero in hac re constituo differentiam inter has Ordinationes: nam Ordina. lib. 4. tit. 69. dum ad successionem in bonis mariti requirit, vt cohabitent in domo vnà, & aliã, si quæ sunt, idem, vel simile exigentes, nõ adiciunt illa verba ad denegandam successionẽ inter eos, qui solo consensu matrimonium contraxerant, & adhuc non cohabitabant. neque enim vnico uerbo censentur ius commune corrigere, ex quo desumptæ sunt argumento d. l. si quando. sed solum id intendunt, vt matrimonium sit iustum, & non detur diuortium

uortium legitimum, vel voluntarium, iuxta d.l.vnicam. ff. vnde vir, & vxor, & ibi notata. Adde illum coniugem succedere, (licet diuortium interuenerit,) & manere in possessione bonorum defuncti mariti, medietatemque bonorum consequi, qui non dedit causam diuortio; secus alium, qui dedit. l. consensu. C. de repud. Bald. in d.l. 1. n. 3. C. vnde vir, & vxor Couar. de sponsal. secunda parte cap. 7. nu. 6. quidquid contrarium iudicatum fuisse testatur Gam. decis. 97. Sic pari modo, qui dedit causam diuortio, siue vir, siue vxor sit, cum ante tempus renunciauerit societati, si quid postea quaesierit, tenebitur alteri communicare; non uero ille, qui non dedit causam diuortio, cum per separationem thori ille, qui causam dedit, liberauerit socium a se, non uero se a socio liberauit, iuxta l. actione 66. §. diximus. uerf. item qui. ff. pro socio. intendit Palat. in repet. rubr. de donation. inter virum, & vxorem. §. 64. num. 10. & 17. Couarr. de spons. 2. par. cap. 7. §. 1. nu. 6. Anton. Gomez in l. taur 50. nu. 72. Arius Pinel. in l. 1. C. de bon. mater. 1. par. nu. 58.

- 5 Quantum uero attinet ad Ordinationes lib. 2. tit. 4. & lib. 4. tit. 7. exigentes matrimonium esse consummatum, aliqui asserunt requiri omnino copulam, ut locum habeant praedictae Ordinationes. pro qua sententia multum facit auctoritas Bald. (quae magna est

est in actu pratico secundum Alciat. de præsumpt. reg. 1. præsump. 32. nu. 7.) in cap. capellanus num. 2. de feriis. qui asserit statuto disponente, quòd vir lucretur dotem, si vxor præmoriatur matrimonio copulato non posse lucrari eam dotem, nisi matrimonium fuerit consummatum per carnalem copulam. in contrarium plerique sentiunt existimantes in multis causis nõ esse omnino necessariam copulam, ut ex Salycet. in l. cum in te. C. de donation. ante nuptias, Niconitio in repetit. Rub. ff. soluto matrimo. nu. 192. & aliis comprobatur Gam. decis. 187. num. 1.

- 6 In hoc articulo in id procliuior sum, vt existimem regulariter necessariã esse copulam, ut Ordinationibus Regiis sit locus. frustra enim, ut cum Bald. loquamur in d. cap. capellanus num. 2. Ordinatio fecisset mentionem matrimonij consummati.

Dixi, regulariter, quia aliquando contrarium approbarem propter aliquam circumstantiam, Verbi gratia, si matrimonium contractum sit de presenti, & muliere in domum viri traducta ante copulam, vel vxor vel maritus obijt, vel in illis, qui (cum niterentur) aut propter mulieris, aut viri impedimentum matrimonium consummare non potuerunt. idem est si copula præcessit, & postea de presenti matrimonium celebratum est, ut iudicatum fuisse in Olyssiponensi Senatu tradit

7 Costa in d. §. si arbitrato. num. 21. Gam. vbi supra. Quas Senatus decisiones licet Costa vbi proxime tacite reprobet, & multi palam eas condemnent: tamen non errabit, qui eos Senatores sequutus idem iudicauerit.

Etenim aduerto, quòd licet differant ratio legis, & mentio legis, argumento l. nominis 6. ff. de verborum significatione, adiuncta l. prospexit. ff. qui & a quibus. Bart. in l. 3. §. vltimo ad finem. ff. de legit. tutor. Dec. in cap. secundo requiris. de appellat. opposit. 1. & ex ratione non possumus legem exorbitantem, uel pœnalem extendere cap. tua 25. in 1. §. vlt. de decim. c. pœnæ. de pœnit. dist. 1. l. 2. l. cū quidam 19. ff. de lib. & posthu. Nec cessante ratione legis, cesset ipsa lex. d. l. prospexit. tamē quando dubium est de eo, quod lex voluit, nō melius id cognoscere poterimus, quàm ex ratione legis, vel expressa, vel ea, quæ vere reddi potest. Bart. vbi supra nu. 2. vnde aliquando mens ratio, & ratio mens appellari solet, c. Marchio. 1. q. 1. l. 2. vers. quid si curatores. ff. ad Tertullia. Bart. per tex. ibi in l. cum mulier 49. n. 1. quē sic intelligas. ff. de soluto mat. Dyn. in reg. vlt. de reg. iu. in 6. Tiraq. in l. si vni quā. verb. libertis. nu. 46. & 48. C. de reuocād. donat. Moñ. de primog. c. 5. n. 8. lib. 1. Cōstan. Rogerius de iur. interpretat. c. 1. nu. 20. quidquid prædicti Auctores passim temere mentem legis cum ratione confundant. Vnde li-

cet regulariter legem pœnalem, & exorbitan-
 tem non possumus extendere, quando ratio
 legis est obscura, incerta, & parum cognita,
 d.c.tua.d.c.pœnæ.d.l.2.&l.cum quidam 20.ff.
 de liber.& posthu. tamen si ratio legis est ex-
 pressa ab ipsa lege, vel alias notoria; tunc cum
 ex ea mentem legis sciamus, casum verbis nõ
 expressum dicemus legem comprehendere,
 cum tunc non dicamus extendi legem ex ra-
 tione, sed comprehendendi ex mente, quam ex
 ratione expressa, vel notoria cognouimus, iu-
 xta notata supra cap. 4. nu. 6. Hinc colliges do-
 ctrinam doctorum asserentium, non extēdi le-
 gem pœnalem, vel exorbitantem ex ratione
 legis, veram esse regulariter, cum ratio legis
 vt plurimũ fit incognita. Alciat. in l. nominis.
 ff. de verb. signif. Idem Alciat. lib. 2. de verb. si-
 gnif. nu. 53. Gamar. de extensione nu. 91. vol.
 1. tract. eam tamen limitandam esse, quando
 ratio legis est expressa, vel notoria; quia tunc
 casus non expressus comprehendetur ex men-
 te legislatoris, si ex ratione expressa, vel noto-
 ria de ipsa mente certi sumus. Intendit gl. ult.
 ad fin. in l. quamuis. C. fideicõ. Bald. in l. nõ du-
 bium. nu. 5. C. de legib. Felin. in cap. 1. fallentia
 9. de re iud. Ias. in l. de quibus. n. 18. ff. de legib.
 Crotus in l. si constante. nu. 70. & Franciscus
 a Ripa nu. 65. ff. sol. matr. Tiraq. de causa ces-
 sante, limita. 21. nu. 8. & ad praxim utiliter de-
 ducens Gam. decis. 34. nu. 6.

Plane ratio prædictæ Ordinationis Regiæ requirentis matrimonium esse consummatum notoria est. voluit enim illud beneficium conferre marito, vel vxori, inter quos iam esset illa arcta familiaritas, quæ vt plurimum ex matrimonij consummatione nascitur, vt ex plerisque tradit Palat. vbi supra. Cum igitur in his superioribus casibus hæc familiaritas præsumatur, & amicitia, coniunctioque animorum coniugum, qui iam copulam habuerunt, vel sine culpa sua habere non potuerunt, videtur Ordinatio prædictos casus comprehendere ex mente; mentem autem eam esse ex ratione notoria assignata per doctores, Senatores nostros non inargute collegisse suspicor. Vnde cum non leuis sit rerum iudicatarum auctoritas, & prædicta ratione cõprobari possunt: dixi vxorem in domum traductam (quam ante matrimonium vir cognouisset) manere in possessione ficta, de qua per Ordinat. vbi supra; licet cum ea post matrimonium de præsententi celebratum ob aliquod impedimentum matrimonium non consummaret. proponebatur enim in facti specie, & virum habuisse in concubinam eam, quam in articulo mortis duxerat, & in eius domum traductam fuisse.

9. Secundum dubium erat, An supposito, quod illa Ordinatio lib. 4. tit. 7. §. 1. habeat locum in matrimonio non cõsummato post matrimo-

nium contractum, an ea vxor habeat interd-
ctum, vnde vi aduersus spoliantes? in quo du-
bio respondi, doctrinam esse Baldi in authē.
defuncto. vers. non tamē credas. C. ad Tertul.
nu. 6. & 7. quòd ficta possessio non parit inter-
dictum recuperandæ per text. in l. 1. C. quo-
rum bonorum.

Pro quo facit primo l. si ita quis 53. l. cum
pater. §. hereditatem. ff. de leg. 2. l. vlt. C. de his
qui ueniam æta. impetrauerunt. in quibus iu-
ribus probatur, verba accipienda esse natu-
raliter, non ficte. Vnde interdictum cōcessum
habenti possessionem, si ab ea deiiciatur, de
quo in tit. ff. de vi & vi armata, competit ei so-
lum, qui possedit naturaliter, & non ficte.

Secūdo facit dictū Alex. in l. 2. ff. de sol. mat.
& in l. iuris gētū. §. quod fere. nu. 10. ff. de pact.
asserētis stante statuto, q̄ stipulatio in instru-
mento facta habeat executionē paratam, nō
habere executionē paratā stipulationē fictā
iuxta l. 3. ff. de nego. gestis. In contrarium fa-
cit, quòd lege, vel statuto disponente de re fi-
cta, vt de vera, & eisdem effectus illi tribuen-
te, comprehendit casum verum, & fictum, ar-
gum. cap. si Episcopus. & ibi gl. verb. mortem.
de supplen. negligē. præla. in 6. l. placet. C. de
sacrofan. Eccle. & ita suos heredes habere in-
ter dictum, si spoliētur sua possessione ficta,
concludit Bald. in c. item cum quis. num. 1. de
rest. spol. larius in rub. de causa poss. & prop.

- nu. 13. Fab. in §. sui. nu. 2. Insti. de hered. qual. & differētia, quod in nostra specie absque dubio procedit, cum forte ad tollendam omnem dubitationem id exprefferit Ordin. lib. 4. tit. 7. §. 1. & ita secure præsupponit Gam. dec. 4. nu. 1.
- 10 In tertio dubio reperi Bald. in l. rogati. nu. 24. C. ad Sen. cons. Trebel. dicentē monasteriū non excludere substitutum, qui post mortem monachi emittentis votum in articulo mortis, erat successurus, quasi monachus fuerit factus in fraudem substituti. id ipsum in eo, qui matrimonium contraxit in articulo mortis cū ea, ex qua liberos susceperat, tenuit Meno. cons. 226. nu. 21. lib. 3. Burgos de Pace cons. 6. a nu. 11. ex eo, quia censetur matrimoniū factum in fraudē substituti; & ideo debet haberi ac si non fuisset factum ex cap. 2. de renun. in 6. l. cum filiæ. ff. sol. mat. optimus tex. in l. in executione. §. si. ff. de verb. obl. melior in l. Titius rogatus ibi si nō interuertēdi fideicomis si gratia tale aliquid factū p̄betur. ff. ad Treb.
- 11 Ego agnosco in dubio secundū Doctores su præcitatos professiones, & nuptias celebratas in articulo mortis in fraudē substitutorū factas cēseri; fateor tamē a liquando hāc præsumptionē posse elidi multis argumētis, & validioribus præsumptionibus. cū enim nemo præsumatur immemor salutis æternæ. l. ult. C. ad l. Iul. repetūt præsertim in articulo mortis merito præsumemus id defunctū fecisse propter

pter bonum animæ . tunc enim cū fraus nulla sit, non debent filij à Maioratus successione excludi, nec monasterium carebit hereditate monachi, quæ omnia ex multis coniecturis, & iudiciis æqua lāce iudex discretus æstimabit, an scilicet propter bonū animæ professio matrimonij facta fuerit, an vero ad excludendos substitutos, licet Bald. Menoch. & Burgos indistincte contrarium recipiant.

- 12 In quarto dubio dicebam testamentū conditum a duobus coniugibus cēseri duo testamēta. arg. l. scire debemus. ff. de ver. obl. l. patris, & filij. ff. de vulg. Vnde si cōiuges dixerūt, quòd nō extātibus filiis Maioratus deueniret ad proximiores cōsanguineos, tūc Maioratus ex parte viri veniet ad consanguineos proximiores mariti; maioratus vero ex parte vxoris pertinebit ad cōsanguineos proximiores vxoris. arg. l. sed si plures. §. in arrogato . ff. de vulg. & pupil. c. l. de duob. fratrib. a capitano. investit. in vsibus feud. Si uero vterque cōiux addidit, & insuper in testamento cauit, quòd Maioratus nō diuideretur, sed ad vnū perueniret absq; diuisione, tūc ad cōsanguineos proximiores mariti pertinebit tāquam ad principales arg. c. quod in dubiis de consecr. eccles. uel alta. intendit in specie Gregor. Lopez par. 2. tit. 15. l. 2. verb. *Al mas propinquo pariente.* in uers. sed pone. quæ omnino uide si cupis: hanc quæstionem longius discussam inuenire.

DIVERSORVM
IVRIS
ARGVMENTORVM

LIBER TERTIVS.

Doctore Gonçallo Mendez de Vasconcellos, & Cabedo Lusitano
Auctore.

*Olim collega in Collegio S. Pauli Academia Conimbræ
ensis, & in eadem Decreti, & Sexti Professore,
nunc vero Referendario vtriusq; Signature
S. D. N. Senatore Regio Vlyssiponen. sup
plicationis, & Canonico Docto-
rali Ecclesia Eborensis.*

SYMMARIVM EX CAP. PRIMO.

- 1 Citantur Doctores tenentes principem obligari
sua lege, & ratio eorum affertur, & con-
futatur.
- 2 Citantur alij Doctores tenentes principem non
obligari sua lege, & eorum fundamenta ad-
ducuntur.
- 3 Referuntur Doctores tenentes principem obliga-
ri sua

ri sua lege vi directiua, non coactiua, & eorum rationes.

- 4 Referuntur Doctores asserentes principem non obligari sua lege coactiua ex iuris communis regulis, & ostenditur id solum procedere ex privilegio.
- 5 Princeps obligatur sua lege, si ipse vult obligari, & ita aduersus eum nascuntur actiones, & intentantur.
- 6 Expenditur l. ex imperfecto. C. de testamen.
- 7 Expenditur l. princeps. ff. de leg.
- 8 Adducitur auctoritas Alicarnassei.
- 9 Adducitur auctoritas Cornelij Taciti.
- 10 In principe considerantur duæ personæ.
- 11 Concurrētibus duobus iuribus in persona vnius, perinde est ac si concurrant in personis diuersorum.
- 12 Traditur resolutio quæstionis, an Princeps legibus solutus sit, sub duabus conclusionibus.
- 13 Respondetur ad illud fundamentum doctorum, quòd nemo possit sibi imperare, & declaratur illud axioma.
- 14 Traditur intellectus l. ille à quo. s. tempestiuū. ff. ad Senat. Consult. Treb.
- 15 Senatores, Decuriones, & Episcopi suis ligantur statutis, & traditur intellectus cap. punic autem. 21. dist.

CAPVT PRIMVM.

INSIGNEM sane quaestionem aggredimur, & varie a varijs doctoribus tractatam, vtrum scilicet princeps sua lege obligetur. Partem affirmatiuam, quod scilicet princeps sua lege obligetur, voluit Raphael Fulg. in l. digna vox, num. 5. C. de leg. Aret. in cap. 1. num. 3. de probat vbi Felin. nu. 3. Dec. conf. 286. num. 6. Quorum Doctorum fundamentum est, etenim contra Principem intentantur actiones, l. 1. & 2. ff. de offic. procurat. Cæsar l. bene a Zenone, Cod. de quadriennij præscriptione. Actio autem est iuris vinculum a lege inductum princip. instit. de action. ergo lex obligat principem, sed hæc sententia conuincitur ex text. in l. Princeps, ff. de legib. l. digna vox C. eodem. Nec obstat fundamentum eorum Doctorum, quia principes ipsi volunt obligari legibus actiones inducētibus, id enim est, quod Imperator asserit in d. l. digna vox, C. de leg. (inquiūt Augusti Imperat.) Digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatū se principē profiteri. Adeo de auctoritate iuris nostra pendet auctoritas. Et reuera maius Imperio est submittere legibus principatum, quando autem maior se minori, vel æqualis se æqua-

li subijcit, ab eo potest iudicari, l. est receptū
 14. ff. de iurisdic. omn. iudic. vt in principe
 habente litem cum priuato, obseruat Ac. in
 d. l. est receptum verb. Maior. plane princi-
 pes, cum sint æquales alijs principibus con-
 dentibus leges quæ actiones induxerunt, illis
 subijciuntur. ergo & ab illis imperari, & a
 iudicibus inferioribus iudicari possunt.

2. Contrariam sententiam immo Principē sua
 lege non obligari tenuit Bal. Imol. & commu-
 niter Doctores in cap. primo, de probat mul-
 tos citat Andreas ab Exea, lib. 1. de pact. nu.
 452. Corraf. lib. 2. miscelaneor. cap. 25. Sot.
 lib. 1. de iustit. quæst. 6. art. 7. Et tanquam
 receptum tradit Foxius de regis institutione
 lib. 2. pro qua sententia illud adduci solet,
 quod nemo possit sibi imperare, l. penult. ff.
 de arbitr. Nemo enim potest moueri ad ali-
 quid faciendum nisi vel promissione, preci-
 bus, vel præcepto, & hoc vltimo, nemo nisi
 subditus, cap. quid ergo, 2. quæst. 3. S. Thom.
 22. quæst. 88. art. 1. prosequitur, Sot. lib. 7.
 de iust. quæst. 1. art. 2. col. 3. at nemo potest
 esse sui subditus, vt patet lex autem præce-
 ptum est Regis iuxta definitionem legis tra-
 ditam a S. Tho. 1. 2. quæst. 90. art. 4. l. 1. ibi
 commune præceptum, ff. de leg. ergo non
 potest Princeps moueri per legē, cū lex ipsius
 præceptum censeatur d. l. 1. vt mox diximus.

Secundo adduci solet d. l. Princeps, ff. de
 l. Prin-

1. Princeps (inquit Iurisconsultus) legibus solutus est. sed hæc opinio est etiam falsa, & habet quãdam similitudinem cum alia, quam statim subjiciam.

3 Ideoque simul eas refellam. Tertia opinio est illorum qui asserunt Principem obligari sua lege vi directiva, idest in quantum per legem partes, idest subditi omnes in conservationem totius hoc est Cõmunitatis diriguntur. Cum enim ea vis, & effectus ex iure naturali proficiscatur Principem ea vi obligari, necesse est, cum & Principes iuri naturæ subjiciantur, iuxta regulam, cap. cū inferior de maior. & obed. §. sed naturalia Instit. de Iur. natur. & civil. non autem contendunt obligari Principem vi coactiva suæ legis idest obligatione, quam lex habet, & nos devincit in quantum est præceptum iuxta illud Sancti Pauli: Omnis Anima sit subiecta potestatibus superioribus, refertur in c. omnis anima de censibus cap. 1. de maior. & & obed. adiuncta, l. 2. ff. de leg. ibi commune præceptum, ergo, cum nemo (vt diximus) possit suo præcepto ordinari ad aliquid faciendū cogēdo se, non poterit Rex lege, quæ præceptū est Regis, seipsum cogere ad aliquid faciendum intendunt. S. Thom. 1. 2. q. 96. art. 5. ad 3. Sot. lib. 1. de iust. quæst. 6. art. 3. Corraf. vbi supra Couar. in cap. alma, 1. par. §. 1. num. 4. Zaz. in l. princeps, ff. de l. Domin.

Iun. in l. 1. num. 161. ff. quod quisque uir.

- 4 Nauar. in cap. si quando pag. 25. de rescript. Sed hæ duæ opiniones simpliciter acceptæ sunt falsæ, dum supponunt doctores Principem attentæ rei natura, & semotis priuilegijs esse exemptum sua lege: id enim falsum est, & ostendam manifeste Principem (semoto priuilegio a legibus humanis concessio) non solum obligari sua lege vi directiua, sed coactiua.

- 5 Pro qua sententia primo illud fundamentum propono, si princeps attentæ natura rei non obligaretur sua lege, quia nemo possit, sibi imperare, sequeretur, nec ipso principe volente posse obligari, vt patet: at princeps obligatur sua lege, quia vult; ergo &c. quod autem princeps sua lege obligetur, patet; quia contra eum nascuntur actiones (quæ sunt vincula a lege inducta princip. instit. de action.) l. 1. & 2. ff. de offic. procurat. Cæsar l. bene a Zenone, C. de quadriennij præscriptione. nec effugiet hoc argumentum si cum Bar. in l. digna vox, num. 2. Cod. de leg. respondeat pacta esse de iure gentium, l. iuris gentium in princip. ff. de pact. Iura autem gentium esse immutabilia, & omnes obligare, §. sed naturalia institut. de iure naturali gent. & ciuili; respondemus enim quòd licet illa pacta sint iuris gentium, non tamen obligare Principem in iudicio exteriori, si con-

tra eum ex eodem pacto actio non nascere-
 tur, vt videmus in pactis nudis, quæ sunt
 de iure gentium, & tamen non obligant in iu-
 dicio exteriori, d. l. iuris gentium, §. sed cum
 nulla, intendit ingeniose Raph. Fulg. in d. l. di-
 gna vox, num. 5. & 2. pro eadem sententia,
 6 facit l. ex imperfecto, C. de testamen. ibi. li-
 cet enim lex imperij sollemnibus iuris Impe-
 ratorem soluerit, plane Imperator clare af-
 ferit principem non esse exemptum sollemni-
 tatibus iuris, & ita suis legibus attēta rei na-
 tura, vt doctores primæ, & secundæ opinio-
 nis asserabant, sed lege Imperij, hoc est lege
 regia, quæ humana erat, l. 1. Et ibi notatur, ff.
 de Const. Princip. Vnde si iuris naturalis prin-
 cipijs inspectis Princeps solutus esset legibus
 & sollemnibus iuris, non diceret tex. in d. l. ex
 imperfecto, ipsum Principem esse exemptum
 a lege humana; cum enim potestatem Cæsaris
 in hoc augere voluisset, magis dicere debue-
 rat, fuisse principem exemptum lege natura-
 li, quàm lege Imperij, quæ humana erat: præ-
 fertim, cum non omittantur ea, quæ scitu
 digna sunt, l. item apud Labeonem §. ait
 7 Prætor. vers. ea enim, ff. de iniurijs. Tertio
 facit l. princeps, ff. de leg. (inquit Iurecon-
 sultus) legibus solutus est: nemo autem solui-
 tur nisi ille, qui ligatus erat, iuxta illud vul-
 gare axioma, quòd priuatio præsupponit ha-
 bitum, cap. ad dissoluendum de desponsat. im-
 pub.

pub. l. decem, ff. de verbor. nec audiendi sunt Bud. & Zaz. in d. l. princeps, num. 1. asserentes improprie illud verbum solutus, ibi accipi, idest non teneri, quia id vix procedit in Iuriconsultis qui semper proprie loquuntur.

Secundo, quia contrarium probat, d. l. ex imperfecto, ibi licet enim lex imperij sollemnibus iuris imperatorem soluerit, &c. ergo proprie Iuriconsultus in d. l. princeps, dixit principem legibus esse solutum non improprie. pondero item pro hoc intellectu verba d. l. Princeps in fin. Augusta autem licet legibus soluta non sit, princeps tamen eadem illi priuilegia tribuit, etenim illud verbum soluta significat in Augusta, esse exemptam legibus, non vero significat, non teneri, vt palam est. Item pondero illud verbum priuilegia (si Iuriconsulti apte loquuntur) quod denotat id principi, non competere ex Iure communi naturali, vel humano, sed ex constitutione particulari contra regulas Iuris communis, vt Not. in rubr. de priuileg. text. optimus, in cap. priuilegia, 3. distinct. Cicer. lib. 3. de leg. in priuatos homines, inquit, leges ferri noluerunt, idest enim priuilegium. Cum igitur Iuriconsultus in dict. l. princeps, loquatur per verbum solutus, & per verbum priuilegia plane existimo sensisse Populum, per priuilegium regibus concessum, lata lege Regia principem omnibus legibus

gibus soluisse, quod priuilegiū aliquando Populus Rom. concedebat, vt colliges ex notatis a Bud. in d. l. princeps. Quarto adduco pro eadem sententia dictum celebre Alicarnasei, qui de Augusto loquēs ait in hęc verba. Iam, inquit, principes aliud sibi ius arrogarunt, quod numquam vlli Romanorum fuerat antea datum, vt ipsis liceat, quod voluerint, sunt enim soluti legibus, quod apud Latinos perinde est, ac nulla legis necessitate teneri, sed omni scripto iure exemptos esse.

9 Quinto adduco dictum. Corn. Taciti, lib. 3. Annal. sed præcipue, inquit, seruius Tullius sanctorum legum fuit, queis, etiam Reges obtemperarent, ergo clarissime probauimus Reges attentata natura vi suarum legum teneri, a qua fuerunt soluti, & exempti a populo Romano per legem regiam, quam Imperij appellat imperator in d. l. ex imperfecto. His ita constitutis, vt argumentis satisfaciamus, & hanc materiam explicemus nonnulla præmittenda sunt. In primis præmitto in principe duas esse personas priuatam vnā: alteram publicam, vt in Iudice expressit, Coar. lib. 1. resol. cap. 1. & 10. num. 12. & lib. 4. cap. 16. num. 6. versic. Item decreta, notauit Andr. Tiraquel. de primogen. quæst. 13. nu. 22. notant doctores nostri, in cap. 1. de solut. & in cap. intellecto, de iur. iur. & colliges ex nota.

notat. per Couarru. in reg. possessor, 2. par. §. 2. nu. 9. vers. vltima species: sic sane in iure nostro nemini dubiū est in principe nos considerare debere duas personas, vt ex proxime dictis patebit.

- II** Secundo præmittendum est, duobus iuribus personisve concurrentibus in vno, perinde esse, ac si concurrant in diuersis cap. penult. §. verum de elect. in 6. notauit Bar. per text. ibi in l. tutorem, ff. de his, quibus vt indig. Abb. in cap. per venerabilem, num. 13. qui fil. sint legit. hinc est, quòd cum in iudice concurrant duæ personæ, publica, & priuata, tamquam publica multa scit, quæ vt priuata ignorat, & è contra, vt trad. Couarru. vbi proxime, sic confessor quatenus confessor multa scit, quæ tamquam persona priuata ignorat, capitulum secundum, & ibi not. de offic. ord. His sic præmissis materia hæc duabus conclusionibus resoluenda est. sit prima conclusio. Princeps vt persona publica vi directiua obligatur, non coactiua. de vi directiua patet, quia si Princeps intelligit illam legem esse rationi consentaneam, tenetur vi directiua legis ad eius obseruantiam, cum enim lex naturalis præcipiat omnem partem esse dirigendam in conseruationem totius c. quæ contra mores, ibi turpis est pars, &c. 8. dist. lex autem sit quoddam rationabile rei publicæ conueniens, sequitur principem (qui
potif-

potissima pars est reip.) teneri ad obseruantiam ipsius legis iure naturali attento, quod autem princeps tamquam persona publica, non teneatur vi coactiua ostendo; quia nemo potest sibi imperare, l. penult. ff. de arbitr. & supra not. lex autem est præceptum principis, l. 1. ibi commune præceptum, ff. de leg. ergo princeps non potest se ipsum obligare; & hoc modo intelliges Aristotel. & Plutarchum adductos a Bud. in d. l. princeps, dum asserunt principem non esse obligatum sua lege, vt intelligantur de principe vt persona publica, aut de vi coactiua legis.

Sit secūda cōclusio; princeps vt persona priuata attēto iure cōi antiquo, & vi directiua, & coactiua obligabatur, a coactiua tamē solutus est per priuilegium in his, in quibus ipse princeps voluerit. De vi directiua dubiū non est: de coactiua patet; etenim princeps, vt persona priuata est pars Reip. & ita tamquā pars, debet obedire legibus totius, nēpe legibus latis a persona publica, nēpe a principe, cum tamen deceret ob personæ dignitatem, & auctoritatem principem legibus non teneri, populus eum suis legibus soluit, vt insinuat d. l. ex imperfecto adiuncta dict. l. princeps: quæ licet loquatur in Imperatore, & principe Romano, tamen comprehendit quemcumque principem non recognoscentem superiorem, qui iure ciuili Romanorum

vratur, cum omnia priuilegia, & iura illi cō-
petentia huic applicentur, not. in l. cū mul-
ta, C. bonis, quæ liber. Suar. in materia ma-
ioricatus, num. 25. Diximus in his, in quibus
ipse princeps voluerit, quia cum beneficium
non conferatur in inuitum, l. inuito benefi-
cium non datur 70. ff. de reg. iur. quæ in pri-
uilegijs absque dubio procedit, vt not. glo.
ibi, in princ. glos. in l. soluendo verb. eum, ff.
de negot. gest. si princeps noluerit vti pri-
uilegio, quod habet, obligabitur vi coactiua
legum, glos. in d. l. princeps, Bar. in l. digna
vox, num. 1. C. de leg. sic licet maior magi-
stratus, vel æqualis, a minori, vel equali iu-
dicari non possit, l. ille, a quo, §. tempesti-
uum, ff. ad senatusconsult. Trebell. tamen si
ipse maior magistratus, vel æqualis vellit, re-
cte indicari potest, l. est receptum, ff. de iu-
risd. omn. iud. & hinc est, quod in contracti-
bus factis a principe contra eum nascan-
tur actiones, & aduersus illum competant,
l. 1. ff. de offic. procurat. Cæsares in l. bene,
a Zenone, C. de quadriennij præscriptione,
quia scilicet principes noluerunt esse soluti
legibus actiones inducentibus, cap. 1. de
prob.

- 13 Nec his obstabit fundamentum aduersæ
partis, quod scilicet nemo possit sibi impe-
rare. Facile enim respondemus, principem
non sibi imperare, quando vt priuata perso-

na legum suarum vi tenetur, si in eo confideremus duas personas, publicam, & priuatam: nam publica imperat per legem, & priuata vi coactiua legis ligatur, si ipse alias non se eximit a præfata lege quocumque modo; sic enim eum in hac re accipere debemus, vt non vnam, sed duas personas agat, nec sit vnus, sed duo, argum. d. l. tutorem, ff. de his quibus, vt indign. Plane si vna persona superior præciperet alteri inferiori, cessaret hæc controuersia, vt patet. ergo & in principe debet cessare, cum duarum personarum vice fungatur, & perinde sit, ac si fuerint diuersæ personæ, iuxta d. l. tutorem, hæc omnia colliguntur ex dictis per Innocen. & Imol. in cap. irrefragabili, §. ceterum, num. 4. de offic. ordin. Curtium Iuniorum (quem postea reperi, & gauisus sum) in l. 1. num. 8. ff. quod quisque iur. loquentem in iudice, & asserentem posse sibi iudicem imperare, faciendo illud edictum, ideo scilicet, quia dum iudices faciunt edictum repræsentant personam publicam: dum ligantur, repræsentant personam priuatam.

- 14 Nec huic considerationi obstat, d. l. illa a quo, §. tempestiuum, ff. ad senatusconsult. Trebell. quæ magnum faceffit negocium, Respondemus enim illam legem procedere solum in imperio iudicum coactiuo, in quo indecens erat ipsum iudicem cogere, & esse

coactum: essent enim vt plurimum illusoria hæc imperia; nec decebat optimum Reipublicæ statum, vt maior, vel æqualis magistratus a minori, vel æquali iudicaretur inuitus, & coactus, cum plerumque illorum præcepta spernerentur, & auctoritas magistratum diminueretur; propter quas rationes illud erat in viridi obseruantia, quod nullus Magistratus sibi ipsi imperaret, nec maior, vel æqualis a minori, vel æquali iudicaretur inuitus, non ex eo quia iudex sibi ipsi tamquam priuato imperare non possit, quidquid
 15 nimium in hac re frustra se torqueat Curt. Iun. vbi supra. Ex quibus omnibus inferes rationem quare olim senatores facientes senatusconsulta ipsis absque dubio ligabantur, & nunc decuriones ligentur statutis ab eis conditis, quia scilicet senatusconsulta faciebant, & statuta nunc condunt, repræsentantes publicam personam, & quando ligantur, sunt personæ priuatæ.

Tertio infertur resolutio illius dubij, an Episcopus ligetur suis statutis. etenim Abb. in repet. cap. extirpandæ, §. qui vero, num. 57. de præb. & in cap. 1. num. 9. de symon. & in cap. vniuersitatis, num. 13. de sentent. excommun. Paul. de Castr. in l. digna vox, nu. 2. C. de leg. post Io. Andr. quem citat, existimant Episcopum ludentem cum aliquo non incurrere in excommunicationem latam ab ipso

ipſo Epifcopo contra ludentes: ex eo, quia ſibi ipſi imperare non poteſt, l. penult. ff. de arbitr. l. ille, a quo, §. tempeſtium, ff. ad ſenatusconſult. Trebel.

Contrariã tamẽ ſententiã tenet Cur. & Zaz. in d. l. l. iur. ſcilicet retorquitionis iux. tit. ff. quod quiſque Iur. comprobat Rimin. Iun. ſin d. l. i. num. 164. quæ ſententia vera eſt, tum ex ratione prædictorum doctorum, licet enim titulus, quod quiſque iuris procedat in magiſtratibus, d. l. i. §. hæc autem verba, ibi, quod ſtatuerit, qui iurisdictioni præeſt, tamen recte ad omnes alios ſuperiores ſua edita, & ſtatuta proferentes extenditur; tum etiam, quia quando Epifcopus fecit ſtatuta, fecit vt perſona publica, quando vero luſit, priuatam perſonam geſſit. Nec pro Abb. Io. Andr. & Paul. facit, quod nemo poſſit ſibi imperare, id enim procedit in magiſtratibus ſe ipſos cogētibus per imperia directa iudicialia, non autem præcepta generalia, qualia ſunt legum conſtitutionum ve, vt ſupra diximus.

SYMMARIUM EX CAP. SEQ.

- 1 Citantur doctores tenentes l. Iuliam fuiſſe latam ab Auguſto Cæſare.
- 2 Proponitur difficultas contra eorum opinionem

qui asserunt l. Iuliam de adulterijs fuisse
lata m ab Augusto.

3 Assignatur concordia in hac materia.

C A P V T I I.

1 **I**NTER alias leges, quæ in pandectis reperiuntur, inuenitur, l. Iulia de adulterijs; dubium est, quis nam fuerit illius auctor: & fuisse Augustum Cæsarem tenuit glos. in 2. expositione in l. 1. ff. ad leg. Iul. de adulter. notauit Io. Corras. lib. 2. miscellaneor. cap. 1. num. 9. Did. a Couarr. de sponsal. 2. par. cap. 7. §. 7. a num. 2. pro qua sententia videtur tex. expressus in l. 1. ff. eod. tit. ad l. Iuliam de adult.

2 Sed obstat, quod lex dicitur Iulia, ideoque non est verisimile ab Augusto latam esse, sed a Iulio Cæsare propter nominis impositionem. solebant enim Imperatores Romani, & alij magistratus leges, & senatusconsulta nominibus proprijs appellare, cap. quædam 2. distinct. In cuius difficultatis resolutione, nimis laborat glos. in d. l. 1. verb. Augusto, tu sequere resolutionem doctissimi Præsulis, Ant. Aug. lib. 3. emendationum, cap. 8. quod scilicet Cæsar Augustus Octavianus dictus etiam fuerit C. Iulius Cæsar Octavianus: ideoque ab hoc nomine l. Iuliam dictam, fuisse

3 fuisse. Sed ego verosimilius esse existimo Iulium Cæsarem dictatorem prius constituisse legem Iuliam de adulterijs, quæ in dissuetudinem abiit, quam Augustus Cæsar Octavianus iterum de nouo sanxit, vt auctor est Sueton. in vita Cæsaris Augusti, cap. de legibus per eum sancitis, & alijs retractatis: nam & Sumptuariam, quam Cibariam aliqui appellant, constat Iulium Cæsarem dictatorem cōdidisse, vt ex Sueton. in vita illius apparet, quam Augustus ex integro noue sanxit. relinquit igitur legibus latis a Iulio Cæsare dictatore, nomen primi Inuentoris, licet ipse multa addendo ex integro restitueret, ob quã causam Plutarchus asserit hanc legẽ ab ipso Augusto fuisse conditã, & Iurisconsul. id affirmat in d. l. i. ff. ad l. Iul. de adulterijs, iuxta quæ intelligendum est illud Epigramma Martialis:

*Iulia lex populis postquam Faustine renata est,
Atque intrare domos iussa pudicitia.*

Ideo enim poeta dixit legem Iuliam renatam esse, quia primo a Iulio Cæsare lata fuerat, deinde abiit in dissuetudinem, tandem ab Augusto Cæsare renouata est. Id enim quod nunquam fuit, sed de nouo venit, renatum improprie dicetur, & ita Martialis non tam apte loqui videbatur. ne igitur id de Martiali fateamur, puto poetam intelligendum esse ex ijs, quæ Sueton. in vita Cæsaris Augusti tradit, idest legem Iuliam,

de adulterijs, prius latam fuisse a Julio Cæsare dictatore, postea in dissuetudinem abiisse, quæ tandem a Cæsare Augusto multis additis renouata fuit: quod poeta expressit in illo verbo Renata, vt paulo ante diximus.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Secundum iuris communis regulas filius etiam vxoratus manebat in potestate sui patris, & per consequens nepotes manebant in potestatem aui.
- 2 Filius iure hodierno exit a potestate patris per matrimonium, & ita nepotes hodie non sunt in potestate aui.
- 3 Hodie auus non potest habere vsumfructum in bonis nepotum, cum eos non habeat in potestate.
- 4 Contrarium videtur probare ordinatio Regia, lib. 1. tit. 67. §. 6.
- 5 Emmanuel a Costa ordinationem Regiam taxat.
- 6 Defenditur ordinatio regia a calumnia in quinque casibus.
- 7 Primus casus narratur in arrogato.
- 8 Secundus casus est in auo habente filium legitimum, & ex eo nepotem naturalem, qui legitimus fuit.
- 9 Tertius casus est in eo, qui bona fide contraxit matrimonium cum ea, quam in vxorem habere non

re non poterat.

IO *Quartus casus est in filio reuocato in potestatem patris per ingratitude.*

II *Quintus casus est, quando lex in fauorem alicuius inducit emancipationē, quia tunc quoad eius fauorem emancipatus censetur, nō quoad eius damnum, & ita filius emancipatus a lege dato matrimonio censebitur esse in potestate in his, quæ sibi fuerint vtilia.*

CAPVT III.

I VRE communi attento receptum est filium, filiamue matrimonium contrahentem non liberari a patria potestate. l. si uxorem. & ibi gl. recip. C. de cond. infert. l. 2. §. quod in patris. ff. sol. mat. vn de filij nati ex eodem matrimonio sunt in eadem potestate, in qua pater est. l. nam cinium Romanorum. ff. de his quæ sunt sui vel alieni iur. l. sic eueniet 21. ff. ad legē Iuliam de adul. §. 1. Insti. de patr. potest. Vnde nepos est in potestate aui. l. 2. ff. de vulg. & pupill. adiuncto §. nā moribus. insti. de pupillari. Ceterū de iure ho dierno contrarium dicēdum est, cum per matrimonium filius exeat a potestate patris, & ita censetur emancipatus, Ordin. lib. 1. tit. 67. §. 4. & apud Beticos id ipsum obseruatur ex l. taur 47. vnde filij emancipati non sunt in aui
pote-

potestate. §. penul. insti. quib. mod. ius patr. potest. soluitur & cōsequēter in his regnis auus non poterit facere pupillarem substitutionē nepotibus, cum eos non habeat in potestate, quod requiritur ad faciendam pupillare. ita aduertit Greg. Lopez in l. 5. tit. 5. partit. 6. ver. *Que descienden dellos*, Anton. Guomez. in leg.

- 3 47. taur. in princ. & 1. tomo cap. 4. nu. 2. par. ratione iam hodie auus in his regnis non poterit habere vsumfructum in bonis aduentitiis nepotum, quia id tantum concessum est iis, qui filios, vel nepotes habent in potestate l. cum oportet, & ibi not. C. de bon. quæ lib. Cōtrarium tamen videtur probare apud nos ordinatio lib. 1. tit. 67. §. 6. ibi *Emais se for seu pai ou auò serà priuado de vsumfructo de seus bens*. ergo auus adhuc in hoc regno habet vsumfructum in bonis nepotis; & ita eum habet in potestate. arg. d. l. cum oportet. C. de bon. quæ liber. cui difficultati Emmanuel a Costa non respōdet, sed in §. & quid si tantum. 3. par. num. 242. ait in hæc verba, vt mirum sit, quod alibi regia lex. lib. 1. tit. 67. *Do inix dos orfanos*. §. 6. significauerit auum esse legitimum administratorem bonorum nepotis ratione potestatis, & vsumfructus, cum auus non videatur vsumfructum habere posse, nec legitimam administrationem bonorum nepotis, cum eum in potestate non habeat, &c. & ita illam ordinationē fuisse male constitutam existimant commu-

6 niter doctores in scholis sequentes in hac re doctissimum Emmanuelem a Costa : sed ego puto ordinationem bene constitutam fuisse, & à calumnia recte defendi posse, immo in ea sum sententia, vt existimem doctissime conditores ordinationis locutos fuisse, dum omnes casus in illa materia percurrerunt.

Primo igitur præmittendum est, Ordinationem principaliter noluisse decidere illam quæstionem, an auus haberet nepotes in potestate, vel an haberet vsumfructû in eorum bonis : sed solum volebat imponere pœnam patri, vel auo, (casu quo essent legitimi administratores bonorum filij) si inuentarium nõ confecissent.

Secundo præmittendum est principiû optimum ad leges bene intelligendas, quod scilicet quando lex aliqua non intendit principaliter aliquid decidere, semper præsupponendi sunt termini habiles. neque enim legislatores tã caute possunt loqui, vt de his rebus, quas incidenter tractant, perfectas, & absolutas resolutiones materiæ tradant, optimus tex. in l. qui testamento. ibi, nisi eos aliud impediatur. ff. de testam. vnde cû Ordinatio vbi supra non intendisset principaliter decidere, an auus haberet vsumfructum in bonis nepotis, sed solum auum amittere vsumfructum bonorum nepotis, si non confecisset inuentarium, præsupponendi sunt termini habiles, idest

idest casus, quo auus haberet vsumfructum in bonis nepotum. vnde sufficit vnus casus, in quo prædictus auus habeat vsumfructum in bonis nepotum, vt Ordinatio recte constituta censeatur. Plane nos aliquot narrabimus, in quibus etiam hodie auus habet nepotes in potestate, & ita vsumfructum in eorum bonis: quod si aliqui non placuerint, & dubij appareant, mihi sufficiet vnicum tantum à te Lector optime probari, vt conditores nostrarum Ordinationum a tanta calumnia liberentur.

7 Primus igitur casus, in quo etiam hodie auus habet nepotes in potestate, ille est, quando scilicet aliquis arrogauit Petrum habentem filios: nam hi filij in potestatem aui arrogantis transeunt. l. si paterfamilias. ff. de adoptionib. l. arrogato. ff. eod. in quo casu verum est dicere, nepotes esse in potestate aui, & ita illis poterit substituere, poteritque habere vsum fructum in eorum bonis.

8 Secundus casus est: siuge Petrum habere filium, & ex eo filio nepotes naturales, quos scilicet filius genuit absque matrimonio, qui nepotes naturales legitimati sunt per rescriptum Principis, plane nepotes legitimati manent sub potestate, quia tamquam filij veri censendi sunt. auth. quibus modis naturales efficiantur sui. s. si quis igitur. coll. 6. resoluit gl. i. in litē in potestate. ff. de his, qui sunt sui

vel

vel alieni iuris. Atqui nepotes non sunt in potestate patris, cum ipse sit in potestate parentis, & ita non potest alios habere in potestate. l. sic eueniet. ff. ad l. Iuliam de adulteriis. ergo omnes, idest filius, & nepotes transeunt in potestatem aui.

9 Tertius casus est, quando aliquis contrahit matrimonium cum aliqua muliere, qui bona fide ignorabat impedimentum ad contrahendum, quod tamen notorium erat, quo casu filij legitimi sunt (probata bona fide) cap. ex tenore. qui filij sint legit. hi sane filij sunt in potestate aui, cum non detur matrimonium, per quod filij concepti bona fide emancipati efficiantur.

10 Quartus casus est, quando filius vxoratus ingratus extitit patri; quia propter ingratitude filius reuertebatur in potestatem patris, licet emancipatio vera esset. l. 1. C. de ingra. lib. athen. constitutio, quæ de dignita. §. omne autem bonum. col. 3. athen. de sanctissimis Episcopis. §. hæc quidem. collat. 9. glo. in l. qui liberatus. verb. honeste. ff. de adopt. gl. 1. in l. si pater. ff. eod. tit. de adopt. Andr. Alciat. lib. 3. parergon. cap. 8. doctissimus Barth. Philipp. de fiction. 4. part. cap. 14. pag. pen. cum igitur d. Ordin. lib. 1. tit. 67. §. 4. sit contra ius commune, non debet extendi ad casum ingratitude, ita vt filius ingratus per matrimonium ita emancipatus censeatur, vt non possit

possit in patriam potestatem reuocari, contra reg. quæ a iure. de reg. iur. in 6. Immo hic casus tanquam omissus relinquendus est dispositioni iuris communis. l. commodissime. ff. de lib. & posthum. plane iure communi cautum est, filios ingratos in potestatem parentis reuocari posse, vt supra diximus. ergo &c. Præsertim quia si fuisset emancipatio vera, rescinderetur propter ingratitude. d. l. i. C. de ingrat. lib. cum aliis. ergo etiam debet rescindi hæc emancipatio ficta inducta per Ordinationem, ne demus magis operari fictionem, quam veritatem, contra regulam §. adoptio. Instit. de adopt.

Quinto prædicta ordinatio defendi potest admissa communi sententia Doctorum existimantiū lege in fauorē alicuius emancipationem inducente, non censeri ipsum emancipatum, quando casus occurreret, in quo ipsi met nociua esset emancipatio, vt colliges ex nota. per Bartolum in l. item in potestate. nu. 6. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris communiter receptum ex Alex. & Ias. teste Catel. Cot. in memorabilibus, verbo Episcopalis dignitas. Couarr. in cap. quia nos. num. 5. de testamen. Merez de Maioratibus Hispaniæ 4. p. q. 23. num. 56. & licet in puncto iuris hæc opinio dubia sit, vt pungit Catel. Cot. vbi supra. tamen ab Ordinatione Regia potuit recipi: tum quia communiter recipitur a doctoribus

bus : tum etiam quia quando lex inducit emancipationem in fauorem alicuius, videtur solum eo casu inducere, quo ipsimet emancipatio est proficua, non quando est nociua, ne id, quod in eius fauorē fuit introductum, in eius odium retorqueatur, contra regulam quod ob gratiam. de regulis iur. in 6. capit. in his de priuile. l. quod fauore. C. de leg. Aduertit Catel. Cot. vbi supra.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponuntur verba Vlpiani, & Pomponij Iurisconsultorum.
- 2 Refertur opinio existimantium Iurisconsultos agere de operculis puteorum, in quibus aque nascuntur, & reprobatur.
- 3 Catel Cotta, & Bud. referuntur ad explanationem verborum, quibus vsi sunt Iurisconsulti.
- 4 Multi alij putant putealia, & puteus significare scrinia librorum, & papyrorum, & ita legendum esse.
- 5 Vera explicatio redditur verborum Iurisconsultorum, & legendum esse putealia, & puteus auctor probat.
- 6 Explicatur locus Ciceron. ad Attic. in epistola
• Cum essem in Tusculano.
- 7 Venditis adibus veneunt ornamenta scriniorum, & librorum scrinia, quae facta fuerunt, ut perpetuo ibi fuissent.

CAPVT IIII.

- 1 LPIANVS Iurisconsultus in l. Iulianus. §. fin. ff. de act. emp. ait in hæc verba: Distractis, vel legatis ea esse ædiũ solemus dicere, quæ quasi pars ædium, vel propter ædes habentur, vt puta putealia. subdit Pomponius Iurisconsultus hæc verba in lege sequenti idest, quo puteus operitur. Multi putant Vlpian. & Pompon. hic agere de operculis puteorum, in quibus aquæ nascuntur, & significare voluisse, ædibus distractis venire etiam hæc puteorum opercula. Sed ego nescio, an aliquis legerit vsquã Romæ fuisse puteorum opercula tanti valoris, vt necessarium foret Iurisconsultos eorum meminisse.
- 2

- Secundo facit contra eandem sententiam. l. fundi r8. inf. eo. tit. ff. de act. emp. vbi ex præcedentibus, & sequentibus colligitur putealia non esse opercula puteorum, in quibus aquæ nascuntur. & ita Catellian. Cot. in memorabilibus verb. Epistomion, sensit dissonum esse sensum litteræ, & solũ ait eam sibi videri mendosam, sed nihil ultra. Multi asserunt litteram vulgarem, idest opercula puteorum esse ex margine in textũ inserta sequentes Bud. in d. l. fundi. vers. castella. sed in explicatione verbi
- 3

verbi putealia, nihil fere docuit. non desunt qui legentes putealia, & puteus, dicant ea, verba significare tegumenta decora scrinio- rum, in quibus libri reconduntur. Nam mul- ti viri docti ita legunt locum Ciceronis epist. ad Attic. quæ incipit: Cum essem in Tusculano. sed verius dicendum est, legendum esse utro- bique plutealia, & pluteus, (vel si mauis cum aliis pluteum.) Est autem pluteus, vel sicut alij volunt pluteum, receptaculum librorum, vel papyrorum, quod antiqui tegumentis poli- tis, & variis simulacris decoratis tegere sole- bant, hoc est signis, vel sigillis, teste Bud. vbi supra. Vnde apud Ciceronem legendum est plutealia sigillata, hoc est opercula pluteorū, sigillis, id est simulacris decorata. nec cum illis sentio, qui existimant in loco Ciceronis non legendum esse plutealia, ne duo nomina adie- ctiua sine substantiuo collocentur. Responde- mus enim plutealia esse nomen substantiuum significans opercula pluteorum, vt Pompo- nius Iurisconsultus declarat in d. l. id est: in qua legendum est pluteus, vel pluteum con- sonat illud Iuuenalis.

Et iubet Archetypos pluteum seruare cleantas.
 In quo sensu eo verbo vtitur aliquando Petrus Martyr vir eximie eruditionis lib. 25. epist. Apud me (inquit) adhuc iacebat in pluteo superior Epistola intendit Ioan. Bapt. in expo- sitione dictæ Epist. ad Attic. Inquit igitur Vl-

pianus: Venditis ædibus venire plutealia, id est opercula pluteorum. Cum enim scrinia, librorum decore, & eleganter ab antiquis simulacris operirētur, quæ opercula plutealia dicebantur, ait Iurisconsultus hæc opercula, id est plutealia (est autem Iurisconsultus Vlpianus proprietatis, & elegantia studiosissimus teste Bud. in d. l. Iulianus. §. quod autem diximus) distractis ædibus venire, cum ad ornatum pluteorum plutealia sint facta, & plutea regulariter facta sint, vt perpetuo ibi sint d. vers. castella, & quasi pars ædium sint. d. §. fin. præsertim si parieti infixæ sunt, argum. l. si supra. l. Titius. per argumentum ab speciali. ff. de acquiren. rerum dom. Vnde tamquam accessoria inseparabilia principale sequuntur, iuxta regulam accessorium. de regul. iur. in 6. cum aliis similibus.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *Magna est controuersia inter doctores, an summus Pontifex possit dispensare in matrimonio rato.*
- 2 *Referuntur argumenta illorum, qui existimant summum Pontificem non posse dispensare in matrimonio rato.*
- 3 *Referuntur argumenta eorum, qui existimant summum pontificem posse dispensare in matrimonio*

trimonio rato.

- 4 Discutitur late ratio, ob quam summi Pontifices constituerunt matrimonium ratum dissolui per ingressum religionis, & omnes reprobantur.
- 5 Matrimonium est in triplici differentia.
- 6 Explicatur cap. gaudemus. de diort. cum alijs iuribus asserentibus, matrimonium inter infideles esse sacramentum.
- 6 Explicatur, quid sit matrimonium ratum, & quid consummatum, & traditur differentia inter utrumque.
- 7 Matrimonium ratum significat coniunctionem Christi cum anima iusta; matrimonium vero consummatum coniunctionem Christi cum Ecclesia.
- 8 Matrimonium bigami significat coniunctionem Christi cum Ecclesia, sed non complete.
- 9 Matrimonium ratum, & consummatum reseruaturn fuit à Christo, & matrimonium spirituale, & declaratur text. in cap. inter corporalia, & cap. quanto, de translat. episc.
- 10 Summus Pontifex tamquam Vicarius Christi potest dispensare in his, quæ Christo sunt reseruaturn, nisi talia sint, quæ propter materie grauitatem illi denegata censeantur, & soli Christo censentur competere.
- 11 Christus reseruauit sibi tam matrimonium ratum, quam consummatum in illis verbis, quos Deus, &c.

- 12 *Summus Pontifex potest dissolvere matrimonium ratum inter fideles non consummatum.*
- 13 *Licet opinio Canonistarum realiter esset falsa, cum sit probabilis, & summi Pontifices secundum eam dispensassent, iam de ea non est dubitandum.*
- 14 *Matrimonium consummatum non potest summus Pontifex dissolvere, & ibi assignatur vera ratio.*

CAPVT V.

FUIT olim inter sacræ Theologiæ, & iuris Canonici peritos quæstio nimis agitata, an summus Pontifex posset dispensare in matrimonio rato, nec desunt nouiores, qui vel illos, vel hos sequantur. sunt enim plerique, qui approbent sententiã Theologorum existimantium summum pontificem non posse dispensare in matrimonio rato inter fideles (de eo enim est dubitatio.) alij vero eam reiiciunt adhærentes iuris Canonici peritis asserentibus summo Pontifici illud licere: illud tamen sciendum est, nec omnes Theologos approbare sacræ Theologiæ peritos, nec omnes canonistas, omnes iuris Canonici prudentes sequi: sunt enim aliqui Theologi, qui in hac re à suis deficiunt existimantes probabilem esse Canonistarum opinionem

nionem: e contrario vero plerique Canonistę opinioni Theologorum adhærent. tanta est humani ingenij dissensio. Porro Auctores asserentes summum Pontificem non posse dispensare in matrimonio rato inter fideles, duo afferunt potiora argumenta.

2. Primum est, nam matrimonium est contractus vltro, citroque obligatorius, qui matrimonialis contractus obligat de iure naturæ. cap. de infidelibus. de consanguinit. & affinit. capit. gaudemus. de diuort. l. adoptivus. ibi, naturale ius. ff. de ritu nuptar. At iura naturalia non possunt auferri ab aliquo Principe humano, & sunt immutabilia. l. eas obligationes. ibi, quia civilis ratio naturalia iura corrumpere non potest. ff. de capit. diminutione. §. sed naturalia. Inst. de iure naturali gent. & civil. ergo ius ex matrimoniali contractu ortum, non potest summus Pontifex dissolvere.

Secundo pro se afferunt illam auctoritatem Christi Opt. & Max. Matth. 19. vbi interrogatus a Iudæis, an posset dissolui matrimonium contractum, respondit non posse: Quos Deus (inquit Christus) coniunxit, homo non separet, ergo nullus homo, nec Princeps, nec papa, potest dissoluendo matrimonium in eo dispensare. Etenim Iudæi sine vlla distinctione Christum Opt. & Maximum interrogauerunt, an matrimonium posset dissolui, qui-

bus Christus absque vlla distinctione respondit, non posse: appellatione autem matrimonij non solum venit matrimonium cōsummatum, sed etiam ratum. cap. 1. cum sequ. 27. q. 2. l. denique. cum l. sequenti. ff. de ritu nupt. & ita hęc opinionem tenuit communis schola Theologorum in quarto Senten. distinct. 27. vbi late Sot. q. 1. ar. 4. Couar. de sponsal. 2. par. cap. 7. §. 4. a nu. 6. Frater Anton. Cordub. lib. 1. quæst. 25. multos alios refert, & sequitur Ioã. Gutierrez. in canon. quæst. cap. 17. Contrariam sententiam, immo summum Pontificem posse dispensare, & vinculum matrimonij rati inter fideles tollere ex causa, tenuit communis schola Canonistarum in capit. 2. & in cap. ex publico. de conuers. coniug. vbi glo. vlt. glo. in cap. 1. verb. sacri ordinis. de uoto in 6. quas glossas communiter nostri receperunt, comprobant Caiet. in opusc. 27. quæst. 25. Ledesm. in 4. q. 63. ar. 3. Siluest. verbo diuortium. 4. Cathar. contra Caiet. lib. 6. c. 3. Nauar. in Man. cap. 22. num. 21. pro qua sententia duo etiam afferuntur fundamenta.

Primum est, quòd de fide sit matrimonium ratum inter fideles dissolui per ingressum religionis. c. 2. & d. cap. ex publico. de conuers. coniug. sacrosanct. Concil. Trid. sess. 24. cap. 6. de matrimo. canone 6. ergo cum summi Pontifices ex causa religionis id effecerint, poterunt sane ex alia simili causa id ipsum efficere,

re, iuxta l. non possunt. ff. de legib. neque enim exempla coarctant regulam clem. 1. de relig. domib. l. 1. ff. de alex. lusu, & aleator.

Secundo pro eadem sententia facit auctoritas summi Pontificis in cap. inter corporalia. & cap. quanto. de translatione Episc. in quibus iuribus probatur facta reservatione matrimonij a Christo Opt. & Maximo, adhuc summum Pontificem illud dissolvere posse, cum tunc verum sit, Christum dissolvere, cuius Vicarius ipse summus Pontifex est in terris. ergo licet Christus Opt. & Max. Matth. 19. reservasset matrimonium etiam ratum adhuc summus Pontifex poterit dissolvere ipsum matrimonium.

- 4 Antequam ad resolutionem huius quæstionis accedamus, oportet diligenter inquirere quo iure, quave ratione summi Pontifices statuerunt matrimonium ratum dissolui per ingressum religionis: nam huius dubij resolutio multum cõducit ad explicationem istius materiæ, enimvero Paludan. in 4. distinct. 27. quæst. 3. vers. tota autem causa existimat; ideo summos Pontifices statuisse matrimonium ratum dissolui per ingressum religionis, quia si per mortem carnalem dissolvitur matrimonium commistione carnis consummatum. cap. pen. & ult. de secund. nupt. ita per mortem spiritualem (quæ reperitur in voto solemnium religionis, cap. placuit. in 2. ad fin. 6. q. 1.) tol-

litur matrimonium spirituale, ratum scilicet, quod constat solo vinculo spirituali: sed profecto hæc ratio non satisfacit, cum matrimonium ratum constet etiam vinculo temporali, nempe obligatione naturali, vt infra latius dicemus: tum etiam quia iura, & actiones, quæ aduersus aliquem competunt non dissoluantur per ingressum religionis, vt patet. ergo nec vinculum matrimoniale, quod fortissimum est. quapropter alij asserunt, summos Pontifices id statuisse, quia Christus Optimus, & Maximus in illo particulari casu religionis præcepit, vt matrimonium dissolueretur. cū certum sit aliquos sanctos per reuelationem de matrimonio rato ad religionem conuolasse. cap. scripsit nobis. 27. q. 2. & ita per præceptum diuinum particulare ex facto sanctorum desumptum, summi Pontifices statuerunt matrimonium ratum dissolui per ingressum religionis. iuuat d. cap. 2. d. cap. ex publico. de conuers. coniug. ibi, sicut quidam Sancti de nuptiis vocati fuerunt. intendit Maior in 4. dist. 27. q. 2. Almain de potest. Eccles. cap. 15. Abb. in d. cap. ex publico. ad fin. Couar. de sponsal. 2. par. cap. 7. §. 7. nu. 6. Ioan. Guttier. vbi supra nu. 26. sed nec horum patrum sententia videtur probabilis. Etenim ea, quæ per reuelationem sancti fecerunt, non possunt trahi in exemplum, ita, vt idem regulariter sit faciendum, (si aliàs illicita sunt) argumen-

gumento, leg. ius singulare, ff. de legib. opt. tex. in specie in cap. gaudemus, vers. nec vlli de diuort. sic sane licet Sampson, se occidisset, & ab homicidio excusetur, cum per reuelationem occisionem fecerit, non poterit summus Pontifex in Ecclesia constituere, vt Innocens iuste occidatur, sic sane, licet multi sancti martyrium summe exoptantes, vltro se morti offerrent, in ignem se coniicientes, vel alias mortem sibi conscissent, tamen non ob id poterit summus Pontifex in Ecclesia statuere, vt qui martyrium exoptauerint, in ignem se coniiciant, vel alias mortem, sibi consciscant, sic olim, licet concessum fuisset antiquis patribus, vt plures simul ducerent vxores, idque per reuelationem fecerint legitime, tamen hodie nō poterit summus Pontifex id efficere, cap. gaudemus de diuort.

Secundo facit contra eandem doctorum sententiam, nam si Alex. III. summus Pontifex intelligeret, Ideo a summis Pontificibus statutum fuisse, vt matrimonium ratum dissolueretur per ingressum religionis, quia scilicet Christus id speciatim præcipisset in ingressu religionis, concluderet sane, in d. cap. 2. & in d. cap. ex publico ex præcepto Christi matrimonium ratū dissolui per ingressum religionis, cum tunc omnis, cessaret difficultas, & cum esset res scitu digna, & notabilis

exprimenda foret, l. item apud Labeonem, §. ait Prætor. vers. ea enim, ff. de iniur. neque necessarium foret summum Pontificem, tam anxie respondere locis sacre scripturæ, cum facilis esset solutio, nempe Christum optimum Maximum generaliter prohibuisse dissolutionem coniugij, ac specialiter eam concessisse dato religionis ingressu: plane, cum summus Pontifex id in d. cap. 2. & in d. cap. ex publico non respondisset. probabile est supra dictam rationem doctorum non esse amplectendam ex mente Pontificis, in dictis Iuribus, sed aliam fore excogitandam. quapropter non defuerunt Iuris canonici interpretes existimantes, id factum fuisse, quia ex illo contractu matrimoniali nascitur, quoddam ius coniugibus ad mutuam corporum traditionem argumento, cap. 1. de ord. cognit. Vnde cum sit ius, neutri acquiritur, absque actuali traditione, quæ in usu illius iuris consistit, hoc est in consumatione matrimonij, & corporum coniunctione, l. penult. ff. de seruit. l. 3. §. si inter, ff. de act. empt. Vnde, ante usum, & exercitium illius iuris, hoc est, ante consumationem matrimonij; & corporum coniunctionem, neutri quaritur ius, & ita ante consumationem matrimonij, quilibet cõiux potest se obligare Monasterio transférando illud ius in alium, iuxta l. quoties, & ibi not. C. de rei vendicat. sed nec hæc resolu-

tio placet, nam etsi matrimonium sit contractus, attamen in multis non sequitur ordinariam naturam contractuum, in his videlicet, in quibus repugnat specialis natura matrimonij. sic sane in omnibus contractibus data partium voluntate possunt contrahentes a conventionione resilire, cap. 1. de reg. iur. in antiq. l. nihil tam naturale, ff. de reg. iur. & tamen in matrimonio non possunt (etiam antequam matrimonium esset sacramentum) cū id speciali naturæ matrimonij repugnet, quæ omnimodam in dissobilitatem expostulat, iuxta eius definitionem, ibi individuum consuetudinem retinens principium instit. de patria potest.

Secundo facit contra eandem sententiam, quod regula, d. l. quoties non procedit in actibus legitimis, in illis enim, absque vlla traditione alioue actu extraneo, dominiū, vel quasi dominium acquiritur, vel quicumque alius effectus nascitur, regula actus legitimi de regulis in 6. l. actus legitimi, ff. eodem titulo, ff. de reg. iur. At matrimonium (sicut, & alia sacramenta) est actus legitimus, quippe quod absque vlllo ministerio hominis suos effectus producit, vt resoluit, Sot. in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 4. col. 3. Couar. de sponsal. 2. par. cap. 3. in princip. num. 3. ergo sine vlla traditione extrinseca, nec vsu iuris matrimonialis, acquiritur quasi dominium ipsius

fius iuris matrimonialis.

Tertio tandem obstat, cap. penul. de spon-
 sal. ubi vxor de præfenti ante matrimonij cõ-
 sumationem, non potest se alij marito trade-
 re, quamuis cum eo copulam habuisset. Alij
 plerique putant summum Pontificem non
 dispensare in matrimonio rato vere, sed se-
 cundum quid, idest declarare interpretatio-
 ne quadam iurisdictionali, illi solum compe-
 tente, obligationem, seu ius matrimoniale
 acquisitum coniugi dissolutum esse propter
 maius bonum, nempe propter religionem.
 sed hæc sententia non est vera, nam si illa in-
 terpretatio nihil magis operaretur, quã ostẽ-
 dere suapte natura ius competens coniugi-
 bus dissolui propter maius bonum, sequere-
 tur quemlibet doctorẽ potuisse facere illam
 interpretationem, quod nemo concedet: si
 vero responderint eam interpretationẽ, non
 esse scientificam, & ita non competere cui-
 bet doctori, sed esse iurisdictionalem, & ideo
 soli summo Pontifici competere, dubium est.
 An a dispensatione propria, & vera differat:
 sed iam illis id conuiuentibus oculis conce-
 damus. plane falsum est ex natura rei ius ali-
 cui competens, propter maius bonum dissol-
 ui, licet causa publica versetur. nam id quod
 meum est, sine facto meo auferri a me non
 potest, l. Id quod nostrum, ff. de reg. iur. er-
 go ius competens coniugibus ab illis auferri

non

non potest nisi princeps ob iustam causam id percipiat non interpretando, sed constituendo necessarium esse ad bonum commune, coniuges priuari illo iure, tunc enim cum princeps possit disponere de rebus, & iuribus priuatorum in bonum commune, clem. dudum. §. nos etenim, de sepult. l. item verberatum. §. fin. ibi militibus assignatus, ff. de rei vendic. merito de hoc iure matrimoniali competenti coniugibus, disponet, id tamen non per interpretationem principis, sed per præceptum nouum, faciendum est. Nam interpretatio denotat illud a parte rei esse, & nunc declarari, quod in hac specie negamus: præceptum vero nouum, denotat principem id de se constituere propter rationem boni communis. tandem sunt, qui per supradictam rationem affirmant summos Pontifices id statuisse: auferentes ius illud coniugibus, propter bonum publicum, quod in fauorem religionis consistit, necessariumque fuisse, vt lege lata præcepissent, ius competens coniugibus ex matrimonio rato dissolui per ingressum religionis, idque iustissime factum fuisse, tum ex ratione publica, quæ in religionibus versatur, tum quia id a multis sanctis factum fuerit, vt intendit Pontifex in dict. cap. 2. & in dict. cap. ex publico, quæ omnia summos Pontifices commouerunt, vt per constitutiones latas, illud ius coniugibus auferrent:

quæ

quæ sententia ad veritatem aliquantulum accedit, sed non omnimodo materiæ resolutionem attingit, & difficultatem resoluit; adhuc enim vrget, quod matrimonium ratum iure diuino positiuo est indissolubile, & fuit etiam reseruatam soli Christo ex illis verbis Matth. 19. quos Deus coniunxit, homo non separat, ex quibus constat matrimoniū carnale, & ita tam ratum, quam consumatum inter fideles reseruatam fuisse soli Christo, text. expressus in dicto capitulo, inter corporalia, cap. quanto de translatione Episcopi, & reuera intentio Christi Optimi, & Maximi, illa fuisse videtur, vt supra diximus: in qua re maxime nititur cōmunis opinio Theologorum, Theologi in 4. vbi Sot. & alij vbi supra citati: quapropter, vt resolutio huius dubij percipiatur, nōnulla sunt præmittenda, quæ ad illius explicationem nimis conducere videntur.

- 5   Primo, præmittendum est matrimonium in triplici esse differentia, scilicet matrimonium attento iure naturali, vel nunc inter infideles, vel in lege veteri, antequam scilicet esset sacramentum nouæ legis: rursus est matrimonium ratum inter fideles, tandem est matrimonium consumatum inter ipsos, & vtrumque sacramentum. matrimonium antequam esset sacramentum nouæ legis, vel nunc apud infideles est contractus, per quem
alter

alter coniux, alteri obligatur, nec dicas tale matrimonium esse sacramentum, cum sacramenta propria, & vera solum in lege noua, reperiantur, quorum ianua baptismus est c. præter, §. verum, 22. distinct. cap. veniens de presbyter. non baptis. Sot. in 4. distinct. 26. quæst. 2. art. 7. col. penul. vers. ad quartum. Nec obstat, cap. gaudemus de diuort. cum alijs. vbi matrimonium inter infideles dicitur sacramentum, cui difficultati multi respondent, id quod est sacramentum apud fideles, esse matrimonium apud infideles, sed hæc interpretatio non placet, quippe quæ a mente, & verbis illorum iurium aliena est. Vnde Couar. de sponsal. 2. par. cap. 1. §. vnum. 4. intelligit appellari in dictis iuribus sacramentum habitu, non actu. quasi dicat, illud matrimonium posse esse sacramentum, si a fidelibus contraheretur; sed nec hæc intelligentia satisfacit, superuacanea enim est potentia, quæ numquam reducitur ad actum; & vere illud verbum sacramentum, eo modo acceptum, insulse a summis Pontificibus ibi collocaretur, cum nihil ad rem, de qua agebant, pertineret, qua propter aliquando cogitauit, sacramentum, ibi significare obligationem, Corn. Tacit. de moribus germanor. Illud (scilicet Principem) defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ eius assignare præcipuum sacramentum est. Lactan. Firmin. de Inst.

Inst. Cathol. cap. 8. Calepin. verb. sacramen-
 tum, vnde summus Pontifex ait apud infide-
 les esse sacramentum coniugij, idest obliga-
 tionem coniugij, sed non est vero simile sum-
 mum Pontificem verbis insuetis vsum esse.
 quapropter dicendum est, sacramentum si-
 gnificare etiam misterium, & rem designan-
 tem aliquid sanctum Lact. de vera sapientia
 7 lib. 4. cap. 17. in quibus rebus, inquit, iudai-
 cæ religionis sacramenta consistunt, notat
 Couar. in cap. quamuis pactum 1. par. §. 1.
 num. 2. Vnde cum matrimonium antequam
 fieret sacramentum, & nunc etiam apud infi-
 deles, significet etiam coniunctionem Dei cū
 anima iusta, per gratiam virtutum, quæ in
 omni lege semper fuit. Item significauerit fu-
 turum Christi aduentum, Colonienſe Conci-
 lium, titulo de sacramentis, fol. 53. & de ma-
 trimonio, in vers. est autem matrimoniū. me-
 rito propter illud mysterium, recte matri-
 monium etiam antequam esset sacramentū,
 & nunc inter infideles sacramentum dici po-
 test, & ex eo, ratione illius significationis obli-
 gationem aliquā tulum maiorem oriri, quam
 si fuisset contractus purus absque alicuius
 mysterij significatione, quod summus Ponti-
 fex in dictis iuribus intendebat. Matrimo-
 nium ratum inter fideles est sacramentum,
 ex quo obligantur coniuges vi contractus, &
 sacramenti significantis vnionē inter Deum,
 & iu-

& iustam animam per gratiam virtutum, quæ omni tempore fuit, cap. debitum de bigam. matrimoniū autem consummatum inter fideles est, quando post matrimonium ratum coniuges maritalem copulam habent. Ideoque matrimoniū consummatum dicitur significans vnionem inter Christum, & Ecclesiam, d. cap. debitum de bigam. Colliguntur hæc ex cap. vbi 28. quæst. 1. d. cap. debitum de bigam. Archid. in cap. ius naturale, num. 4. dist. 1. Pan. in cap. 2. & in cap. ex publico de conuers. coniug. Caiet. in opusc. 27. quæst. quæst. 25. vers. quoad primum.

Secundo præmittendū est matrimoniū ratū, & consummatū solum differre in eo, quia matrimonium ratum solo consensu contrahitur; & matrimoniū consummatū vltra consensum animorum habet etiam commixtionem corporum, propter quam commixtionem manet omnino indissolubile, & est completum matrimonium; cap. debitum de bigam. cap. cum societas 27. q. 2. Ratio huius rei est, quia matrimonium ratum significat vnionem Christi cum iusta anima, d. cap. debitū bigam. (quæ vnio non semper est perpetua,) ideo matrimonium ratum dissolubile est. Nō sic matrimonium consummatum, cum significet coniunctionem Christi cum Ecclesia, (quæ vnio perpetua est) & ideo matrimoniū consummatū manet indissolubile ratione si-

8 gnificationis. Adde omne matrimonium consummatū significare illam vnionem Christi cum Ecclesia, sed diuersimode: nam matrimonium consummatū vnus cum vna complete significat illam vnionem, cum sit vnus ad vnam: quemadmodū fuit vnio vnus Christi ad vnam Ecclesiā: non sic matrimonium consummatū bigami, quia non tam complete id significat, cum illa figura non per omnia respondeat figurato, licet enim detur cōiunctio carnis, non tamen vnus ad vnam, quemadmodum fuit coniunctio vnus Christi ad vnam Ecclesiam: ideoque illud sacramentum defectum patitur in ea significatione, dict. cap. debitum de bigam. sed non inferas vnum esse dissolubile, & alterum non; vis namque significationis, quæ matrimoniū consummatum facit indissolubile, consistit in corporum commixtione, quæ significat coniunctionem Christi cū Ecclesia, quæ cum detur in vtroque matrimonio, merito vtrūque est indissolubile; licet vnum matrimonium quoad perfectionem significationis sit præstantius altero. Ideoque summus Pontifex in d. cap. debitum, non dixit matrimonium bigami esse minus perfectum, sed pati defectum, id est non habere omnimodam, & completam significationem vnionis Christi cum Ecclesia.

9 Tertio præmitte, matrimoniū tam ratum, quam

quàm consummatū iure dinino attento esse, indissolubile, & a Christo opt. & max. fuisse re feruatū per illa verba, Quos Deus coniunxit, homo non separat, & cetera; vbi Christus fuit interrogatus simpliciter a Iudæis de matrimonio; quibus Christus respondit etiam simpliciter; alius tamen materiam repetens agit de matrimonio in communi, & agit de matrimonio antequam fuisset sacramentum, declarans eius vinculum naturale, vsque ad illa verba, Sed vna caro, & cetera.

Ideoque in vtroque loco, tam de matrimonio rato, quàm de consummato agens, totū sibi reseruauit, cap. inter corporalia, cap. quanto, de translat. Episcop. intendit communis schola Theologorum in 4. vbi Sot. distinct. 26. quæst. 2. art. 2. colum. vlt. Nec dicas summum Pontificem in d. cap. inter corporalia agere solum de cōiugio carnali, idest, consummato; id enim falsum est, vt constat ex d. cap. inter corporalia, & ex dict. cap. quanto, etenim multo magis reseruatum erat matrimonium ratum, quàm matrimonium spirituale, quod scilicet contrahitur inter Episcopum & Ecclesiam; cum matrimonium ratum & sacramentum sit, & fortius vinculum naturale contineat. glos. in d. cap. inter corporalia verb. fortius ad fin. Caietan. 22. quæst. 3. vers. ad secundum dubium, & tamen matrimonium spirituale etiam fuit re-

seruatum Christo, d. cap. inter corporalia. ergo multo magis matrimonium ratum reseruatum censebitur. Idque sine dubio intendit summus Pontifex in d. cap. inter corporalia; quem sic intellige: arguit enim fortiora esse vincula spiritualia, quàm carnalia. unde non esse dubitandum, quin Omnipotens Deus spirituale coniugium, quod est inter Episcopum, & Ecclesiam, suo tantum iudicio reseruauerit dissoluendum, qui dissolutionem & carnalis coniugij, quod est inter virum, & feminam suo tantum iudicio reseruauit. licet enim matrimonium etiam ratum fortius vinculum iniiciat, quàm matrimonium spirituale, quod est inter Episcopum, & Ecclesiam, vt supra diximus, tamen non inargute dici potest, Christum optimũ, & maximum, reseruantem coniugium carnale, censei etiã reseruasse (ex mente Christi, quæ colligitur ex maioriãte rationis) coniugium spirituale: cum generaliter verum sit, spiritualia fortiora esse carnalibus, quamuis in particulari, matrimonium ratum fortius sit matrimonio spirituali Episcopi cum sua Ecclesia: dicta gl. verb. fortius Caiet. vbi supra, quidquid hunc tex. alij dicant intelligendum esse in sensu morali, alij asserant summum Pontificem in eo tamquam doctorem loquutum fuisse, quæ interpretationes non mihi arridentur quia clare summus Pontifex asserit lege

ge diuina reſeruatam eſſe coniugium ſpirituale, & ob id diſſolvente ſummo Pontifice cenſeri Chriſtum ipſum diſſolueret: tum quia recedere a mente ſummi Pontificis in interpretatione ſacræ ſcripturæ, non exiſtimo tutum eſſe.

10 Quarto præmittendum eſt ſummum Pontificem Vicarium eſſe Chriſti Optimi, & Maximi in terris, cum libera adminiſtratione faciendi omnia, quæ viderit expedire ad rectam Eccleſiæ gubernationem, iuxta regulam cap. præterea de offic. deleg. l. ad rem mobilem, ff. de procurat. & ita etiam reſeruata, absolute Chriſto Opt. & Max. ipſi ſummo Pontifici cenſentur reſeruata, dict. cap. inter corporalia, cum enim certum ſit propter varias circumſtantias neceſſarium eſſe, vt prohibita ſimpliciter, aliquando concedantur, oportebat etiam reſeruata Chriſto, ſub eſſe eius Vicario, ne vrgente neceſſitate deeſſet in terris aliquis, qui de illis etiam reſeruatis poſſet agere, & ita ſummo Pontifice in illis reſeruatis diſpenſante, cęſetur ipſemet Chriſtus Opt. & Max. diſpenſare, non enim humana, ſed diuina potius poteſtate illud facit, vt in diſſolutione coniugij ſpiritualis probat text. in dict. cap. inter corporalia, ibi non enim homo, ſed Deus ſeparat quos Romanus Pontifex (qui non puri hominis, ſed veri Dei vicem gerit in terris) Eccleſiarum neceſſita-

te, vel utilitate pensata, non humana, sed diuina potius auctoritate dissoluit, c. quanto eod. tit. intendit S. Th. 1. 2. q. 10. ad tertium argumentum. Vnde affirmandum est, Christum opt. & max. tãquam caput Ecclesiæ, omnem fere iurisdictionem in summum Pontificem contulisse, & reseruata absolute Christo, censi etiam reseruata in certis casibus summo Pontifici, d. cap. inter corporalia, vbi summus Pontifex in principio prãmiserat Christum reseruasse coniugium carnale, & per consequens spirituale, & ex eo infert idem matrimonium spirituale censi reseruatum summo Pontifici ibi. Et ideo tria hæc, scilicet translatio, depositio, aut cessio, quæ prãmiffimus, non tã constitutione canonica, quàm institutione diuina soli sunt Romano Pontifici reseruata. idque ea ratione confirmatur; quia oportebat reseruata Christo subesse potestati eius vicarij, ne urgente necessitate in multis casibus, deesset in terris aliquis, qui de illis etiam reseruatis posset agere: præsertim quòd ex mente Christi Opt. & Max. constabat necessariam potestatem etiam quoad casus reseruatos in summum Pontificem contulisse; quippe qui peregre proficiscens generalem, & absolutam iurisdictionem ad pascendum vniuersum fidelium gregem in suum vicarium conferre videbatur, ac fere omnem potestatem, quam habebat, illi demãdare. Diximus fere omnem potestatem,

quia

quia aliquã non contulit, illã scilicet, quæ ad gubernationem Ecclesiæ nõ erat necessaria; verbi gratia, potestas excellentiæ: vel etiam illam non dedit, quæ propter gravitatẽ materiæ probabiliter ab ipso Christo denegata censetur. sic sane summus Põtifex materiam sacramentorum non poterit immutare, nec in matrimonio consummato dispensabit, cū habeat significationem inseparabilis vnionis diuini Verbi cum natura humana. hæc enim omnia ita soli Christo reseruata cẽseantur, vt de illis solus ipse disponere possit. Licet enim summi pontifices ex iurisdictione, sibi commissa cū libera potestate possint etiã disponere de reseruatis, non tamen de illis, in quibus propter materiæ gravitatem videtur illis potestas denegata ab ipsomet Christo. sic licet in renunciatione generali casuũ fortuitarum veniant aliqui casus insoliti, non tamen veniunt omnino insoliti, Bart. cõm. receptus in l. sedet si quis, s. quæsitũ, ff. si quis caution. & in l. fistulas, s. frumenta, ff. de contrah. empt. quo pacto facile conciliantur opiniones diuersæ, de quibus Pinel. in l. 2. C. de rescind. vendit. 1. par. cap. 3. a num. 29. sic licet procurator datus ad negotia, quæ mandatum exigunt speciale, expressis aliquibus nominatim, possit facere omnia negotia domini etiam requirentia mandatum speciale, non tamen poterit matrimonium

contrahere sine speciali mandato domini ad
 contrahendum matrimonium, propter ma-
 teriæ grauitatem, glos. in cap. qui ad agen-
 dum verb. non expressos, glos. in cap. si. verb.
 speciale de procur. in 6. cōmuniter receptus
 vt per Andr. Tiraquell. de iur. mariti, gl. 8.
 num. 111. Couar. de sponsal. 2. par. cap. 4. in
 princ. num. 8. sic committente Episcopo Vi-
 cario omnes casus etiam reseruatos, & no-
 minatim exprimente aliquos, poterit Vica-
 rius de expressis tractare, & de equalibus, vel
 minoribus, non tamen de maioribus, gl. in
 dict. cap. 2. de offic. Vic. lib. 6. vbi additio
 Margin. intendit Anchar. ibidem ad fin. Do-
 minic. num. 8. facit cap. quod translationem,
 & ibi gloss. verb. reseruata, de offic. legat.
 Non aliter Christus Opt. & Max. in conces-
 sione generali facta Petro, & eius successori-
 bus commisit etiam sibi reseruata dict.
 cap. inter corporalia, d. c. quanto de transl.
 Episcop. sed id intelligendum est de reserua-
 tis, quæ verosimiliter sunt concessa, non de
 illis, quæ ob materiæ grauitatem denegata
 censentur, e quorum numero est dissolutio
 matrimonij cōsumati inter fideles, quæ pro-
 pter typum ineffabilis mysterij incarnatio-
 nis, nulli conueniebat, nisi ipsimet Christo
 tanti mysterij auctori, idque videtur docere
 Christus Optim. & Max. Matth. 5. dum ait
 non licere viro dimittere vxorem, idest non
 esse

esse conueniens, virum dimittere cognitam vxorem auctoritate sua, vel mandato alicuius, cum in ea re perpetua vnio Christi cū Ecclesia figuraretur. quæ verba de matrimonio consummato intelligenda esse docet pontifex in d. cap. ex publico ad fin. Caue tamen ne dicas illa verba Matth. 19. quos Deus coniunxit homo non separat, esse intelligenda de matrimonio consummato solum, tum quia summus Pontifex in d. cap. ex publico id solum interpretatus est procedere, in illis verbis, quibus Christus significauit nō licere viro dimittere vxorem suam; tum etiam quia illa verba, quos Deus coniunxit, &c. tam de matrimonio consummato, quàm de ratō sunt intelligenda, iuxta cap. inter corporalia, de translat. Episcop. communis doctorum schola in 4. distinct. 27. vt supra diximus.

11 His sic iactis fundamētis hæc materia duabus conclusionibus resoluitur, quarum prima est: Christus Opt. & Maximus reseruauit sibi tam matrimonium ratū, quàm consummatū, vt patet ex illis verbis Matth. 19. Quos Deus coniunxit, homo non separat. cap. inter corporalia, de translat. episcop. & est communis sententia Theologorum, vt supra diximus, quibus in expositione sacre scripturæ credendum est.

12 Secunda conclusio: Summus Pontifex potest

test ex causa dissoluere matrimonium ratum, non vero consummatum inter fideles. De rato patet in cap. 2. & in cap. ex publico. de conuersione coniug. quod late probauimus in 3. & 4. præmissis, & in causis priuatorum ob bonum publicum summos Pontifices aliquando dispēsasse in matrimonio rato, testātur, quos citat Ioan. Guter. vbi supra cap. 17. num. 12.

13 Plane si summi Pontifices id fecerunt, vt testantur prædicti Doctores, iam non relinquatur locus ullus prædictæ dubitationi, saltem in actu practico. Etsi enim hæc opinio in se non fuisset vera, cum tamen sit opinio probabilis, & vera secundum sententiam tot & tantorum Patrum, qua moti summi Pontifices in matrimonio rato dispensarunt, absque dubio tenendum est, id iam licite fieri posse, cū in praxi sit receptum. iuxta tex. in cap. quam fit. & ibi glo. verb. Magistra. de elect. in 6. §. penult. ibi, quotidiano iur. inst. de iud. post alios notat Pinel. in l. 2. Cod. de rescind. vend. 2. par. in 2. Anton. à Gam. decis. 6. à num. 7. ideoque insignis Nauar. in Man. cap. 22. nu. 21. asserit in hoc casu non esse faciendum scrupulum.

14 Consummatum autem matrimonium inter fideles non potest Papa dissoluere, quia etsi vtrumque reseruatam fuisset à Christo Opt. & Max. & reseruata ipsimet Christo subiiciantur potestati summi Pontificis eius vicarij. d. cap. inter corporalia. d. c. quanto. de translac.

Episcop.

Episcop. non tamen potest summus Pontifex propter illam generalem casuum referuatorum concessionem, de illis referuatis agere, quæ propter materiæ gravitatem aliàs ipsi denegata censentur. verbi gratia, super materia, & forma sacramentorum, super dispensatione matrimonij consummati, quod cum significet perpetuam illam vnionem, tam diuinitatis cum humanitate in vnitate personæ filij Dei, quam ipsius Christi cū Ecclesia, vt figura cōueniat figurato, indissolubile manere debet tale matrimoniū. nō enim conueniens erat, vt matrimonium, quod præfigurabat quidpiam indissolubile, per aliquem dissolueretur: idque est, (vt Interpretator) quod Christus Matth. 5. docuit, vt paulo ante diximus; & ideo verosimiliter in illa generali cōcessione referuatorum, non venit dissolutio matrimonij consummati inter fideles. Nec his obstabunt tria argumenta, quæ in contrarium adduci poterant: primum est, quod ea, quæ sunt iuris naturalis, nō possunt tolli. l. eas obligationes 8. ff. de cap. diminut. §. sed naturalia. instit. de iur. nat. gent. & ciui. cum igitur in quolibet matrimonio obligatio reperiatur, non potest per summum Pontificem tolli.

Secundo quia Christus Opt. & Max. Matt. 19. referuauit tam matrimoniū ratum, quam consummatum. ergo non potest summus Pontifex in eo dispensare, siue sit matrimonium

consummatum, siue ratum .

Tertio vrget, quia si matrimonium consummatū esset indissolubile propter significationem vnionis, aut hypostaticæ, aut Christi cum Ecclesia, sequeretur matrimonium consummatū bigami posse dissolui per summum Pontificem, cum in ea significatione defectum patiatur, quippe quod non significet cōiunctionem vnus Christi cum vna Ecclesia. cap. debitum. de bigam. & tamen summus Pontifex non potest dispensare in quocumque matrimonio consummato inter fideles, adstipulante omnium fere sententia. ergo non ob id matrimonium consummatum est indissolubile, quia significet vnionem, aut hypostaticam, aut Christi cum Ecclesia.

- 15 Non inquam obstant illa tria argumenta, quia ad primum respondemus: ius naturale non infringi quando propter aliquam circumstantiam ipsum ius naturale cessat, vt aliàs probat eleganter Iuriscōsultus (quem sic intelligas) in l. bona fides. ff. depositi. Tunc enim mutatio non est in ipso iure naturali, sed in casibus superuenientibus, in quibus ob aliquam vrgentem rationem illud ius naturale cessat, cum in casu ius naturale obseruare esset iniquitas, quam ius naturale omnino respuit, vt ex Aristot. lib. 5. Ethic. deducit Sot. lib. 1. de iust. quæst. 4. ar. vlt. sic videmus in rebus ipsiis naturalibus cuiuscūque rei natura-

les inclinationes cessare, ne aliæ principaliores, & magis vniuersales cessent, vt in dolio aqua pleno, nimisque clauso, ita vt aer ingredi non possit, cernimus. eo enim perforato, aqua non exit contra illam aquæ inclinationem, seu (vt proprius loquar) motum, quo deorsum fertur, & ita cessat ille motus aquæ naturalis, ne cesset illud principium naturale fortius, & principalius, quo omne vacuum negatur, præsertim cum in hac specie non tollatur ius naturale, nec cesset, sed ius parti acquisitum ex iure naturali, & diuino, summus Pontifex tollat ex causa, quod potest facere quando id Reipublicæ necessarium fuerit. clem. dudum. §. nos etenim. ibi, conuentiones, & pacta. de sepult. l. item verberatum. ibi, militibus assignatus. ff. de rei vindicatione.

Non obstat secundum argumentum; respondemus enim omnia vera esse, quæ in eo argumento in antecedenti præmittuntur; negamus tamen consequentiã: ex eo enim summus Pontifex non potest dispensare in matrimonio consummato, quia est de reseruatis, quæ ex materiæ grauitate, & ex mente Christi Opt. & Max. denegata censentur, vt ex illo loco Matth. 5. colligitur, intenditque summus Pontifex in d. cap. ex publico.

Non obstat tertium argumentum; respondemus enim negando sequelam, nam matri-
mo-

monium bigami vere significat coniunctionem Christi cum Ecclesia, ideoque indissolubile est, licet non ita cōplete significet prædictam coniunctionem: cum in ea non per omnia figura illius matrimonij respondeat figurato, idest vnioni hypostaticæ vnus naturæ diuinæ, & humanæ, neque coniunctioni Christi cum Ecclesia; non enim in eo matrimonio vnus coniungitur vni, quemadmodum vnus Christus coniunctus est vni Ecclesiæ; propter quod in eo matrimonio datur defectus, d. cap. debitum de bigam. non tamen per hoc matrimonium consummatum bigami expers est illius significationis, cum re vera in prædicto matrimonio detur carnis coniunctio significans illud ineffabile misterium incarnationis, propter quod est indissolubile vt supra diximus.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Referuntur verba Iurisconsulti Modestini in l. pen. ff. ad l. pomp. de parricid.
- 2 Explicatur quid sit virga sanguinea reiecta, Corras. interpretatione.
- 3 Explicatur quid significet Culleus in dicta lege penultima.
- 4 Pœna parricidæ, de qua agit Iurisconsultus Modestinus, in dissuetudinem abiit.

- 5 In regione illa, in qua pœna, d. l. penult. non abijt in dissuetudinem, non poterit parricida puniri prædicta pœna, nisi crimen confessus fuerit.
- 6 Citatur locus Suetonij Tranquilli, ex quo colligitur parricidas non puniri pœna de qua in d. l. penult. ff. de parricid. nisi crimen confitentur.

CAPVT VI.

ODESTINVS Iurisconsultus in l. penult. ff. ad l. pompeiani de parricid. ait in hunc modũ: Pœna parricidij more maiorũ instituta est, vt parricida virgis sanguineis verberetur, deinde culleo infuatur cum cane, & gallo gallinaceo, & vipera, & simia: deinde in mare profundum culleus iactetur, hoc ita si mare proximum sit, alioquin bestijs subijcitur secundum Adriani constitutionem. Hactenus Iurisconsultus Modestinus.

- 2 Dubiũ est in hac lege quid significet illa verba virgis sanguineis. & imprimis his tenebris accurrens noster Accurtius, verb. sanguineis interpretatur virgas debere esse aliquius ligni, vel de quocumque ligno, dummodo sanguis exeat, sed Accurt. non placet Corraf. qui lib. 1. Miscellaneor cap. 5. ait esse

se legendum virgis sagmineis. Sagmen autem herba est, quam vocant verbenam, Plin. lib. 22. cap. 2. sed non est probabile parricidas verberatos fuisse virgis verbenæ, cuius natura mollis est non rigida: quapropter re-tenta littera vulgari (a qua recedere mihi religio est) dicendum est virgas sanguineas esse cuiusdam ligni, cuius cortex interior eius est naturæ, vt si aliquem tangat, vulnera, quæ iam subsanata sunt, & cicatricem reliquerunt recrudescant, & sanguinem emittant, Plin. lib. 24. c. 10. Nec virga sanguinea (inquit Plinius) felicior habetur cortex eius interior, vulnera quæ præsanauere aperit. Meminit huius loci Cou. in clem. si furiosus, 2. part. in initio, num. 12. his igitur virgis cruentis, & infelicibus veteres tantum scelus committentem primo verberabant, dein

3 de culleo insuebatur. quid sit culleus explicat Ant. Aug. lib. 2. emendation. cap. 11. asserens culleum esse vasis genus capacitissimū, in quo vase parricida insuebatur, vt ibidem Ant. Aug. notat. Ego etiam acciperē hic culleum pro quolibet sacco coriaceo, neque enim ad vnum hominem includendum necessarium erat vas tam capax. Illud maxime notabis parricidas iam hodie hac pœna non puniri, sed vel decapitantur, vel decapitati in mare, aut fluuium proijciuntur. Bal. & Salic. in l. vnic. C. de his qui parentes vel libe-

ros occiderunt, Couar. vbi proxime, Iul. Clar. in pract. crim. §. parricidium, num. 5. si tamen in aliqua regione vsu forensi recepta fuerit pœna, de qua Iurisconsultus Modestinus loquitur in d. l. penult. iudex caute aduertet solum irrogandam esse illi, qui crimen parricidij confessus fuerit, id enim more maiorum receptum fuerat. quod etsi veterum Iurisconsultorum testimonio haud probare possumus, attamen id suadebimus testimonio grauissimi auctoris Suetonij Tranquilli in Cæsarem Augustum, cap. de modo, & more in iure dicendo. Ipse ius, inquit Suetonius Tranquillus loquens de Cæsare Augusto, dixit asidue, & in nocte nonnumquam, si parum corpore valeret, lectica pro tribunali collocata, vel etiam domi cubans: dixit autem ius non diligentia modo summa, sed & lenitate, si quidem manifesti parricidij reum, ne culleo insueretur, quod non nisi confessi afficiebantur hac pœna, ita fertur interrogasse, certe patrem tuum non occidisti. Haftenus Sueton. Tranquillus, quem in hanc sententiam prius adduxit Couar. vbi proxime.

SUMMARIVM EX CAPITE SEQ.

- 1 Difficilis est quæstio patruum, & nepotum.
  - 2 Referuntur argumenta eorum, qui pro nepote
- li pote

pote tenuerunt .

- 3 *Referuntur argumenta eorum , qui pro patruo tenuerunt .*
- 4 *Assignatur concordia , quæ aliquando in praxi recipi solet .*
- 5 *In causa patruï, & nepotis, etiam quælibet minima circumstantia pietatis , vel voluntatis testatoris faciet iudicem vni , vel alteri parti adherere; & esset vtile legem de ea re promulgari .*
- 6 *Lex 12. Tabul. primo ad hereditatem in testatorum proximum vocabat .*
- 7 *Postea lex ipsa 12. Tabul. in hereditate ascendentium admisit cum patruis nepotes , & posteros .*
- 8 *Lex numquam fingit, nisi æquitate subsistente.*
- 9 *Representatio solum datur in successione ab intestato , & in bonis diuisibilibus , nec extenditur , cum sit priuilegium , & fictio .*
- 10 *Ostendit auctor representationem non fuisse inductam , nisi in successione ab intestato , & in bonis diuisibilibus .*
- 11 *In maioratibus in testamento factis non datur representatio .*
- 12 *Expenditur l. cum auus , ff. de condit. & demonstr. in fauorem patruï .*
- 13 *In successione regni non datur representatio .*
- 14 *In feudis indiuisibilibus non datur representatio, secus in diuisibilibus .*
- 15 *In emphyteusi indiuisibili non datur representatio,*

tatio, secus in diuisibili, saltem per æstimationem, in qua ad modum hereditatis succeditur.

16 In iure patronatus indiuisibili non datur representatio, secus in diuisibili; at in iure patronatus libertorum omnino reperitur.

17 Discutitur quæstio, an in maioratibus factis in contractibus transmissio detur.

18 Traditur intellectus, l. quoties, C. de donat. quæ sub modo.

19 Solum datur representatio quoad gradum, non uero quoad alias qualitates.

20 Traditur intellectus, l. 1. §. si impuberi, ff. de collat. bon.

21 Traditur intellectus, l. 1. §. si filius, ff. de suis, & legit. hered. & §. cum filius, inst. de hered. quæ ab intestato deferuntur.

22 Traditur intellectus authent. de hered. ab intestato, ven. §. si igitur, in 2. versic. collatione 9.

23 Discutitur late articulus ille, an patruus excludatur a nepote, si pater in Ariebelli perijt: & probatur late negatiua pars.

24 An filij fratrum succedant in capita, an in stirpes.

25 In ascendentibus, & descendentibus datur in infinitum representatio, qui succedunt in stirpes, & non in capita.

26 Afferuntur opinioniones doctorũ in illo articulo, an succedentes filij fratrum solum succedant

in stirpes, an in capita.

27 *Approbatur opinio Azin, qui existimauit filios fratrum solum per se succedentes, in capita succedere, non in stirpes.*

28 *Traditur responsio ad argumenta doctorum, qui contrarium asserebant.*

CAPVT VII.

INTER eas quæstiones, quæ omnium consensu difficultatem, & utilitatem habent, illa præstantissimum locum obtinet, quæ materiam representationis continet: in qua nostri iurisprudentes tam diuersi reperiuntur, quando præcipue de patruï, & nepotis lite agunt, vt post tot commentarios, totque volumina, adhuc dubium sit, quænam magis communis opinio sit, quæve in præxi debeat obseruari. Sunt enim qui existiment causam nepotis meliorem esse. Quæ sententia (multis relictis, quæ breuitatis causa omittenda esse sentio) duobus præcipue innititur fundamentis. Primum est, quòd instituentes maioratum videntur se conformare cum dispositione iuris communis, l. si duos, ff. de acq. heredit. l. fin. C. de verbor. signific. Cum igitur ius commune dicteret in successione ab intestato representationem locum obtinere, §. cum filius, §. fin. instit.

instit. de hered. quæ ab intest. defer. authen. post fratres in 2. C. de legit. hered. dicendum videtur, in specie maioratus, in qua deficientibus vocatis in testamēto succedentes quodāmodo ab intestato videntur capere representationem, locum obtinere, & ita nepotem, qui subintrat locum patris, l. 1. §. si filius, ff. de suis, & legitim. hered. excludere patrum a successione primogenij, seu maioratus.

Secundo pro eodem nepote facit, l. cum auus, ff. de condit. & demonstr. l. generaliter, §. fin. C. de instit. & subst. l. cum acutissimi, C. de fideicom. in quibus probatur nunquam testatores censerī repellere nepotes, etiā si filij adsint. idque ex coniecturata mente aui in celebri specie docuit subtilis Papi- nianus in d. l. cum auus; cuius sententiam postea Imperatores Augusti cœperunt approbare in d. l. generaliter, & in d. l. cum acutissimi. & ita hanc opinionem in fauorem nepotis tenuit gloss. in l. cum ita, §. in fideicom- misso, verb. proximo, ff. de leg. 2. noster Lu- sitanus Iacobus de Saa in peculiari tractatu de primogenitura sequitur, multos referens in eandem sententiam, Couar. pract. cap. fin. num. 2. vers. ipse vero, Ludouicus Molin. lib. 3. de primog. cap. 6. & seq. Anton. Gabriel. lib. 4. communium, tit. de fideicommissio conclus. 3. num. 3. Meres. de maiorat. Hisp.

2. par. quæst. 6. num. 11. quam sententiam approbavit apud Baticos, l. Taur. 40. ubi late de hac materia tractat Anton. Gomez vir satis peritus.

3. Contrariam opinionem, immo patrum in successione maioratus excludere nepotē, multi amplectuntur; quorum sententia (ultra alia minus efficacia) duo etiam habet fundamenta: primum est, quod representatio est fictio, cum nepos fingatur obtinere locum patris iam defuncti: & ita non debet extendi, l. si forte, ff. de Castr. pecul. authen. de hered. ab intest. venient, §. huiusmodi collatione 9. Item representatio est privilegium nepotibus, vel alijs personis concessum d. authen. de hered. ab intestat. venien. §. si autem defuncti, collat. 9. privilegium autem non extenditur ultra casum, vel personam reg. quæ a iure de reg. iur. in 6. cap. in his de priuil. l. quod vero, ff. de leg. ergo representatio, quæ fuit inducta in successione ab intestato, minime extenditur ad successiones testamentarias, verbi gratia, illas, in quibus maioratus instituantur.

Secundo pro eadem sententia facit text. in l. si libertus præterito, §. si libertus, ff. de bon. liber. ubi probatur liberti intestato decedente non admitti nepotes patroni ad eius hereditatem, sed filium tantum, quia scilicet ad hereditatē liberti proximus vocatur.

Cum

Cum igitur in maioratibus ab instituentibus semper proximi vocentur, non venient nepotes ad maioratum, sed patruus. & ita hanc opinionem tenent multi citati a Valasco. de iur. emphyt. q. 50. nu. 30. Gam. decis. 306. nu. 6. Cost. de success. regni 2. par. num. 9.

4 Inter has sententias in praxi ea concordia aliquibus placet, ut in bonis patrimonialibus ex testamento venientibus per viam maioratus; melior sit causa nepotis (nisi contrarium aliunde colligatur) at in bonis venientibus ex contractu, verbi gratia, bonis regie coronae, & donatione inter vivos potior sit causa patruus; in illis enim facilius representatio admitti potest, in his vero nequaquam, ut colligitur ex notat. per Costam de successione regni num. 21. intendit Gam. decis. 307.

5 num. 26. Ego sane existimo dubiam esse hanc quaestionem, & in qua inspectis doctorum nostrorum altercationibus, quolibet minima circumstantia, vel voluntatis instituentis maioratum, vel pietatis, faciet iudicem adherere uni sententiae, vel alteri; sentioque multum fore à Republica cum iudicio peritorum iam legem promulgari, quae hanc materiam per omnes fere casus decidat: auferentur enim multae litigij, & discordiae causae, quae ob hanc rem inter priuatos oriri solent, non sine magno detrimento ipsius Reipub. Libet tamen meum quale quale interponere iudicium, &

quid sentiam proferre, non adhærens magis receptis opinionibus (quas scio in iudicâdo, & consulendo iure optimo fore recipiendas) sed quæ iuris principijs, ac prudentiæ legalis rationibus magis consonæ videbuntur.

- 6   Primo igitur, vt hæc materia radicitus intelligatur, præmittendum est à principio legem 12. tabular ad hereditatē intestati proximum vocasse; & ita patruum admiserat exclusis nepotibus, quippe qui defuncto proximi non erant. Quod quidem ratione, & auctoritate probatur. etenim lex 12. tabular. proximum vocavit ad hereditatem intestati, vt ex ipsius tenore constat: at quando lex proximum vocat, nepos excluditur a patruo l. si libertus intestatus, ibi, quia proximum quæquam ad hereditatem liberti vocari manifestum, l. tutela, §. si duo, ff. de legit. tutel. ergo ex l. duodecim tabular. patruus præfertur exclusis nepotibus. Auctoritate probatur ex l. 1. §. si filius, ibi, quod naturali æquitate contingit, ff. de suis, & legitim. heredib. §. cum filius, ibi, Aequum enim esse videtur nepotesque in patris sui locum succedere instit. de hered. quæ ab intestat. deferuntur. plane si ex mero iure, verbis, & mente legis duodecim tabular. quæ primo proximos ad hereditatem vocauerat, nepotes admitterentur, non foret necessarium æquitatem vllam in hoc considerare, sed ipsius legis duodecim
- decim

decim tabularum voluntatem, & meram dispositionē. Cum igitur in eo equitas ab imperat. & Iurisc. expendatur, absq; dubio dicendū est, ex verbis ipsius legis duodecim tabularū primo patruos mero iure nepotes exclusisse. idque efficaci ratione comprobatur. Nam certum est, filium esse proximiorē parentibus quā nepotem, l. 1. ff. de gradibus affin. §. 1. instit. de grad. cognation. ideoque lex duodecim tabular. vocans ad successionē intestati proximiores, patruos admittebat exclusis nepotibus. benignius postea hæc inuentus conditores ipsius legis duodecim tabul. attendentesque filios in vita patris quasi dominos esse, l. in suis, ff. de lib. & posthum. & patrem filiumque eandem personam censerit. l. scimus, C. de agricol. & censit. lib. 11. l. fin. C. de impub. & alijs substit. in ciuileque videri nepotes excludi ab illa hereditate, in qua parentes fere domini erant, & deberent succedere, inhumanūque esse nepotes excludi a patruis propter solam gradus prærogatiuam, & patrem, auum, & maiores simul cū hereditate amittere, constituerunt in successione patris intestati filium, & nepotem simul vocare ad hereditatem, quasi nepos fingatur habere gradum patris sui, d. §. cum filius, & d. §. fin. ne propter gradus prærogatiuam nepotes a patruis excluderentur: idque absque dubio in nepotibus, & descenden-

tibus

tibus procedit nomine contradicente, d. l. 1. §. si filius, ff. de suis, & legitim. hered. d. §. cum filius, & §. fin. instit. de hereditatibus, quæ ab intestat. deferuntur. quod postea ad fratres filiosque fratrum extendit Imperator in authent. post fratres in 2. C. de suis, & legit. hered.

- 8 Secundo præmittendum est: legem nūquam inducere fictionem, nisi ubi adest æquitas, l. nec utilem, l. denique ff. ex quibus causis maior, l. post liminium 19. ibi, idque naturali æquitate introductum est, ut qui per iniuriam ab extraneis detineatur, is ubi in fines suos rediisset, pristinū ius recuperet, ff. de capt. & post lim. reuersis. intendit Imperator in d. §. cum filius, ibi, æquum enim esse videtur. Cuius rei ratio est; quia fingere est id facere, aut dicere, quod non est: plane iniusta foret lex, quæ id faceret absque vlla æquitate: vnde cessante æquitate, iam ex mente legis cessat fictio, nam irrationabilis esset lex notorie, & ita non esset lex cap. erit autem lex 4. distinct. quæ voluisset fictionem durare absque æquitate, propter quam illam solum induxit, d. l. nec utilem d. l. denique d. l. postliminium.
- 9 His ita præmissis sit conclusio. In successione ab intestato, vel dispositione habente naturam ipsius circa res quoquomodo diuisibiles, & quæ ad plures pertinere possunt, melior est causa nepotis; in illis enim nepos re-
 præsen-

præsentabit patrem suum, secundum regula-
 las Iurisciuiilis: in alijs omnibus patruī cau-
 sa præualet, nisi contrarium ex mente dispo-
 nentis, vel aliunde apparuerit. Quæ conclu-
 10 sio probatur manifeste. Diximus supra legem
 duodecim tabularum primo generaliter ex-
 cluisse nepotes vocando proximiores in suc-
 cessione intestati; postea æquitate suadente
 contra illam dispositionem generalem indu-
 xisse fictionem, qua constituit filium in locū
 patris succedere. ergo hæc fictio non debet
 obtinere, nisi in casu in quo fuit inducta: tum
 quia est exorbitans a iure antiquiore: tum
 quia est fictio, quæ non extenditur, l. quod
 fauore, ff. de leg. l. si forte, ff. de Castr. pe-
 cul. intendunt supracitati, post alios Valasc.
 dict. quæst. 50. num. 6. vers. & cum ius: plane
 casus, in quo lex duodecim tabularum indu-
 xit prædictam fictionem, erat, quando tracta-
 retur de successione vniuersali intestati, &
 de rebus diuisibilibus, & quæ ad plures per-
 tinere poterant, & quando patruus omnino
 suam portionem consequuturus erat, vt col-
 ligitur ex iuribus supracitatis, d. s. cum filius,
 ibi, pariter ad hereditatem aui vocantur: nec
 qui gradu proximior est, vltiorem excludit
 adiuncto titulo sub quo collocatur, nempe
 de heredit. quæ ab intestato deferunt. Vnde
 cū hæc fictio representationis fuerit inducta
 in causa intestati, ad causam testati nõ recte
 exten-

extenditur, vt notauit post Dyn. & Alberic. quem refert, & sequitur Cost. de succes. regni 2. par. num. 15. Quod autem fictio inducta fuerit, quando tractatur de successione vniuersali, & de rebus diuisibilibus, & quæ ad plures pertinere possunt, patet in d. s. cum filius, ibi, Vt filius partem dimidiam hereditatis habeat, & ex altero filio duo pluresue nepotes alteram dimidiam. ex quibus verbis etiam colligitur tunc illam repræsentationem inductam esse, quando filius, qui proximior est, sine dubio suam portionem consequeretur; alias iniquum foret, vt nepos, qui ex æquitate simul cum patruo fuit admissus, nunc ipsummet patruum crudeliter excluderet in totum a successione. Igitur extra casus, de quibus loquitur, d. s. cum filius, illa fictio, per quam nepos subintrare intelligitur gradum patris, non admittitur, cum sit exorbitans, & fictio non extendatur, vt paulo ante diximus. Ex his omnibus inferitur primo, in omnibus maioratibus in testamento factis (cessante mente disponentis) potio-rem esse causam patris. Diximus supra repræsentationem non admitti, nisi in casibus expressis, cum sit exorbitans a iure antiquissi-
VI mo, fictio, & priuilegiū. sed in maioratu facto in testamento non datur casus expressus, in quo repræsentatio inducta sit. ergo, &c. **Ma-**
ior supra probata est; minor vero patet.

Primo,

Primo, quia repræsentatio fuit inducta in successione ab intestato, vt supra diximus: at in hac specie datur successio testamentaria, cum ex vi testamenti primi instituentis in maioratu succedatur, etsi enim vocati expresse à primo instituyente deficiant, non tamen definit esse successio testamentaria, cū reuera successores maioratum ex testamento a primo instituyente maioratum capiant. l. vnum ex familia. ff. de leg. 2. ergo illa fictio, hoc est repræsentatio, quæ inducta fuit contra primas, & generales regulas legis duodecim tabularum, non debet extendi ad hanc successione testamentariam, ex qua noui possessores in ipso maioratu succedunt. intendunt Dy. Alber. & Cost. vbi supra.

Secundo, quia illa fictio, id est, repræsentatio inducta fuit in successione vniuersali parentū, & maioratus regulariter relinquuntur in successione particulari, quæ nō est propria successio. l. id tempus. §. vn. ff. de vsucap. intendit Valasc. vbi supra num. 35. dum negat argum. glo. in d. §. in fideicommissio loquentis in fideicommissio diuiduo inter plures obtinere in successione primogenij, quæ vni tantum defertur, & longe differt, & est irregularis, & extraordinaria successio.

Tertio facit, quòd verbum, proximus, prolatum à lege de solo patruo intelligitur, reiectis nepotibus. d. l. si libertus. §. si libertus. ff. de

ff. de bon. libert. ergo multo magis id ipsum operabitur idem verbum prolatum ab homine in constitutione maioratus, qui semper vere, & proprie loqui præsumitur; & ita eius verba non fide sunt accipienda in dubio. l. si ita quis 53. leg. cum pat. er. §. hereditatem. ff. de leg. 2. l. vltima, C. de his qui veniam ætat. impetrauerunt.

Quarto facit, nam certum est illam extensionem non posse fieri, nisi a lege: etenim iure antiquo inducta fuit representatio inter ascendentes, & descendentes. d. §. si. instit. de hered. quæ ab intestato deferuntur, & eo tempore non poterat admitti representatio in aliis personis, adeo ut ad inducendam representationem inter fratres, filiosque fratrum, opus esset noua constitutione Imperatoris, de qua in d. authen. post fratres, ergo idem dicendum de casu ad casum. Cum enim iure antiquo representatio solum induceretur in successione ab intestato, & in bonis diuisibilibus, sine lege id inducente non potest extendi de successione ab intestato, & bonis diuisibilibus ad successiones ex testamento, & bona indiuisibilia. valet enim regulariter argumentum de casu ad personas argumento tex. & eorum quæ ibi notat in cap. P. & G. de off. deleg.

Quinto tandem facit, quia in specie bonorum indiuisibilium, in quibus representatio indu-

inducta fuit, æquitas vigeat, qua moti conditores legum duodecim tabularum repræsentationem induxerunt in hereditate ascendentium: at in bonis indivisibilibus datur iniquitas. Idque patet: nam lex duodecim tabularum præcipue vocavit patrum ad hereditatem ascendentium, cui & verba legis, & æquitas fauebant: postea, ne nepos à successione excluderetur, induxit repræsentationem, qua finxit nepotem subintrare locum patris, ita tamen, vt patruus suam portionem haberet. nunc vero in bonis indivisibilibus fieri potest (si in illis repræsentatio admittatur) vt patruus omnino à successione excludatur, quod quidem contra mentem conditorum legis duodecim tabularum esset, qui propter misericordiam, & æquitatem induxerunt repræsentationem in fauorem nepotis, ne omnino à successione maiorum excluderetur, magna certe nunc insurgeret iniquitas, dum patruus, quem lex duodecim tabularum primo vocauerat, & quem inducta repræsentatione portione aliqua priuauerat, nunc à successione in totum excluderetur, contra eiusdem legis intentionem, & regulam. *tex. in l. 3. ibi, vt in hoc casu deteriores esse nepotibus filij non sinantur. C. de bon. mater. Pro qua sententia nimis facit d. l. cum auus. ff. de cõdit. & demonst. adiuncta communi doct. sententia, quos refert, & sequitur Emmanuel*

nuel à Cost. de success. regni. 2. p. nu. 20. vers.
 12 2. etenim testator in specie d. l. cum auus. ff. de
 condit. & demonstr. habebat filium, & nepo-
 tem ex filio præmortuo, cumque testamen-
 tum fecisset, dimidiam hereditatem reliquit
 filio, & dimidiam reliquit nepoti, adiecitq;
 hæc verba, Si o nepos intra trigesimū annum
 mortuus fueris, restitues dimidiam heredi-
 tatem, quam tibi reliqui, tuo patruo. Acci-
 dit, quod nepos liberos susceperat, quæreba-
 tur, an dimidium hereditatis ad filios nepo-
 tis, an ad patruum pertineret. respondit Pa-
 pinianus; Coniectura pietatis ad filios nepo-
 tis pertinere. d. l. generaliter, d. l. cum acutis-
 simi. Attamen fingamus nihil patruo relictū
 fuisse, sed auum totam hereditatem reliquisse
 nepoti, & adiecisse eadem verba, scilicet, Si
 o nepos intra trigesimum annū mortuus fue-
 ris, restitues hereditatem, quam tibi reliqui,
 patruo: dubium est, an in hoc casu heredi-
 tas ad filios nepotis, an ad patruum perti-
 neat. Plane communis sententia teste Cost.
 vbi supra, tenet, quòd in hoc vltimo casu he-
 reditas ad patruum pertinebit; agnoscens
 quòd in priori casu ex cōiectura pietatis se-
 cundum Papinianū nepotes admittendi sunt,
 nunc in posteriori ex eiusdem æquitatis re-
 gula reiiciendi sunt, ne patruus omnino ex-
 cludatur à successione paterna.

13   Secundo infertur in regni successione (at-
 tentis

tentis iuris principiis) repræsentationem non admitti, ex ea solū ratione (relictis aliis, quæ non parum hanc sententiam corroborant) quia Regnū est indiuisibile, & ad vnum tantum peruenire debet. cap. in apibus. 7. q. 1. nec est successio ab intestato, quæ ad plures pertinere possit, ideo in ea non datur repræsentatio, quidquid multi ex supra dictis repugnent.

Tertio infertur resolutio ad illā quæstionem, An in feudis nepos patruusve præferatur: etenim in feudis meliorem esse causam patruī, cum veniant ex concessione dominica, non ab intestato. tenuit Bart. in d. authē. post fratres in 2. C. de suis, & legit. hered. Bal. conf. 395. ad fi. lib. 2. Corn. conf. 131. lib. 2. Rol. a Valle consil. 68. nu. 52. Contrariam tamen opinionem, immo in feudis meliorem esse causam nepotis, cum in eis succedatur ad instar successione ab intestato, in qua certum est repræsentationem locum habere, tenent multi citati ab Andr. Tiraquel. de primog. q. 40. num. 20. Cost. de success. Regni prima par. nu. 19. Couar. pract. quæst. 38. nu. 13. Valasc. de de emphyt. quæst. 50. à princ. Ego sane nego feudū ad instar successione ab intestato deferri, cum magis ex concessione dominica pertineat, vt bene docuit Bart. vbi proxime, & in multis successione ab intestato minime imitetur, cum ad feminas non veniat cap.

1. de successione feud. nec ascendentes succedant. cap. vnico. de successione fratrum, vel
 14 gradibus descendentium in feudis; assero tamen in feudis (quæ diuiduntur) dari repræsentationem propter iura specialia feudorū. nec valet consequentia in feudis succedunt fratres cum fratrum præmortuorum filiis: ergo successio feudi est ad instar successio- nis ab intestato. Est enim argumentū de parti- culari ad vniuersale, quod non valet: nam & eo modo possemus dicere, non succedunt feminæ, nec ascendentes in feudis; ergo suc- cessio in feudis nō est ad instar successio- nis ab intestato, sed rectius id deducere oportet a prima feudorum origine, quæ in concessio- ne dominica consistit, aliquando imitādo na- turam successio- nis ab intestato, aliquando ab ea deuiando, secundum leges particulares feudorum, & consuetudines a quibus depen- det cap. 1. de feud. cognit. in vsib. feud.

Quapropter cum Bart. vbi supra, verius e- xistimamus, in feudis regnorum primogeni- turæ, & aliorum indiuisibilium meliorem esse causam patrui, nec dari repræsentationē: tum quia ex concessione dominica, non iure hereditario veniunt, in quo solum repræsen- tatio inducta fuit: tum etiam quia ad vnū peruenire debent.

Nec obstat dictum c. 1. de success. feud. cum aliis; quia procedunt in feudis diuisibilibus,
 in qui-

in quibus representatio datur propter speciales leges feudorum, vt mox ante diximus. feuda enim regulariter sunt diuisibilia. c. omnes si de feud. fuer. controu. cap. vn. de natur. success. feud. ad med. nisi aliqua ratione contrarium fiat Iacob Aluarot. in cap. 1. §. Item si fuerint. num. 3. quibusmodis feudum amittatur in vsibus feudorum.

15. Quarto infertur ex eadem ratione (relicta longiori disputatione, quam in hac materia prætermitto) in quacumque emphyteusi indiuisibili potiore esse causam patruum, vt expressit ordinatio nostra lib. 4. tit. 62. intendunt per alia fundamenta Valasc. d. q. 50. nu. 6. vers. & cum ius Cald. de nominat. emphit. q. 17. nu. 26. secus in diuisibili quoquomodo hereditaria, in qua ad modum hereditatis succeditur.
16. Quinto infertur potiore esse causam patruum in iure patronatus ecclesiastico, quod iure primogenituræ, vel alias ad vnũ debet pertinere. De alio vero, quod potest diuidi cum sit hereditarium, tamquam de re hereditaria iudicandum est, & in dicto iure patronatus nepos cum patruo admittetur. Costa de success. regni 1. par. num. 23. At in iure patronatus, quod ex libertis prouenit, patruus præfertur exclusis nepotibus. l. si libertus præterito. §. si libertus. ff. de bon. libert. cum illud ius patronatus ex edicto prætoris descendat. l. 1. §. fin. ff. de bon. libert.

Sexto inferitur in omnibus maioratibus factis in contractibus, potiore esse causam patruum. diximus supra representationem non dari, nisi in casibus expressis, verbi gratia, in hereditatibus ab intestato, & bonis, quæ ad plures pertinere possunt: sed maioratus factus in contractu, nec est hereditas ab intestato, nec ad plures pertinere potest, ut patet. ergo, &c. intendunt ultra alios Costa, & Valasc. ubi supra. Sed non leue dubium est, an in prædictis maioratibus ex vi saltem transmissionis nepos patruo præferatur. etenim meliorem esse causam nepotis in maioratu in contractu facta, quam in vltima voluntate multi existimauerunt, ut Ioan. And. & Abb. quos refert, & sequitur Valasc. d. q. 50. num. 44. ex eo, quia primogenitus habet ex cõtractu spem quandam transmissibilem. §. ex conditionali. Instit. de verb. quæ in filium, & posteros transmittit; & ideo cõcludunt causam nepotis meliorem esse in maioratu facta in contractu, quam in vltima voluntate, in qua spes non transmittitur. l. vnica. §. si autem. C. de cadu. tollen. Sed probabilius est meliorem esse causam nepotis in maioratu facta in vltima voluntate quam in contractu, cum hæ transmissiones non competant filiis, & nepotibus tamquam successoribus in maioratu, sed tamquam hæredibus. argumento l. heres 37. ff. de acquir. hered. l. cum heredes. ff. de acquir. poss. & ita si transf-

si transmissio competeret non filio maiori, sed filio heredi competeret, iuxta supradicta iura. Constat autem maioratum competere primogenito, non tamquam heredi, sed tamquam singulari successori. cap. licet. & ibi notatur de voto. l. vnum ex familia. ff. de leg. 2. tū etiam quia verius videtur regulariter in maioratibus non dari dispositiones conditionales, sed puras factas sub modo, vt statim dicemus.

Tertio facit, quia etsi consideremus in contractibus regulariter interuenire dispositiones conditionales, semper ita fere concipiuntur, vt deueniant ad filium primogenitum, qui tempore mortis repertus fuerit: & ita subintelligitur illa clausula, Si primogenitus superuixerit. Vnde eo prius mortuo defuit conditio, & ita nihil transmittitur argumento l. vnica. C. de caduc. tollen. Cost. de success. regni. 2. p. à nu. 13. Valasc. vbi supra à n. 27. id enim clare denotant illa verba, qui tempore mortis repertus fuerit, idest, si post maioratus possessorem vltimum primogenitus, seu maior natu extiterit. in aliis vero maioratibus verosimilius est nullum contractum vere conditionalem reperiri, sed quendam donationis modum, de quo in l. quoties. C. de donat. quæ sub modo, vt aliis omissis notauit Soares in materia maioratus nu. 21. multos citat Valasc. vbi supra num. 44. ex qua dona-

tione statim queritur actio utilis personę, cui restitutio facienda est, si certa est, & constat illi sine dubio donationem factam esse, iuxta d. l. quoties. verbi gratia, si Petrus donet per viã maioratus alicui multa bona, adiiciatq. vt post mortem ipsius maioratus deueniat ad Franciscum, & mortuo Francisco deueniat ad Antonium: nam Francisco, & Antonio actio utilis, quæritur iuxta d. l. quoties. non sic dicas, si nulla persona nominatur, sed restitutio facienda est incertę personę, & habenti certam qualitatem in certo tempore, quia tunc nulla illi personę quæritur actio, nec spes notabilis, sed tunc acquiretur illi, quando modus à testatore relictus adimpletus fuerit; verbi gratia quando tempore mortis vltimi possessoris maior natus repertus fuerit; si enim via regia in hac materia incedendum est, id nobis occurreret nullam spem in huiusmodi maioratibus transmitti: nam regulariter fiunt per dispositiones modales, nõ conditionales; & ita ex illis statim oritur actio, debent tamen obseruari modi apppositi l. à testatore. & ibi gloss. verb. conditio. ff. de cond. & demonstr. l. Mæuia 44. ff. de manumis. testam. nec vlla spes transmittitur, cum nulla detur conditio suspendens, & ita non habet locum regula d. §. ex conditionali. Instit. de verb. iuxta not. in rub. de condit. appof. & in rub. ff. de condit. & demonstr.

Nec

18 Nec obstabit d.l.quoties. C. de donat. quæ sub modo, in qua probatur quæri actionem vtilē secundæ donatariæ; quia procedit quando donatio fuit facta eo modo, vt res fuisset restituenda certę personæ, non vero procedit in nostro casu, in quo res non est restituenda certæ personæ, sed incertæ, scilicet maiori natu, & illi, qui tempore mortis vltimi possessoris proximior fuerit, iuxta supradicta.

Nec etiam obstabit, quòd nemo alteri stipulari potest. s. alteri. instit. de inutil. stipul. l. stipulatio ista. s. alteri. ff. de de ver. oblig. nam regula dictorum iurium limitatur in specie d.l.quoties, & ibi notatur, & cum de iure canonico receptum sit valere stipulationem alteri factam. glos. in cap. quoties cordis oculus, verb. & per te. i. q. 7. Abb. in cap. constitutis. num. 8. de procur. Iam in praxi indistincte recipitur posse quempiam alteri stipulari. Couar. in cap. quamuis pactum, de pact. in 6. 2. par. s. 4. nu. 9. vers. decimo. Septimo infer-
19 tur, in hereditatibus ab intestato veniētibus, & quæ ad vnum pertinere possunt dari solum repræsentationem, quo ad gradum, non autem quoad aliud: etenim in quacumque materia falsum est repræsentationem admitti vltra gradum.

Diximus supra, repræsentationem esse fictionem, & priuilegium, & ob id non extendi de casu ad casum: sed repræsentatio solum

inducta fuit ad gradus prærogatiuã. d. §. cum filius. d. §. fin. Instit. de heredit. quæ ab intest. deferunt. ergo ad alias qualitates, nempe ætatem maiorem, masculinitatem non est extendenda. Pro qua sententia facit, quod inciuile videtur, id quod inductum est ex æquitate in fauorem nepotum, & descendantium contra regulas generales, & antiquiores leges duodecim tabularum ita extendere, vt patrui proximiores excludantur à remotioribus, idest, nepotibus, contra mentem conditorum dictæ legis duodecim tabularum.

Nec his obstabunt quattuor fundamenta, quæ in contrarium adduci solent. non primū quod scilicet nepos repræsentet patrē suum
 21 cum omnibus qualitatibus. l. i. §. si filius. ff. de suis & legit. hered. d. §. cum filius. respōdemus enim nepotem repræsentare patrem suum solum cū qualitate gradus proximioris in successione ab intestato, & in bonis diuisibilibus iuxta d. l. primam. §. si filius. d. §. cum filius. non autem in hac specie maioratus, in qua successio est testamentaria, & bona sunt indiuisibilia.

Non obstat secundum fundamētum, quod scilicet, si non transmitteretur ius primogenituræ de filio in nepotem, nō posset iure primogenituræ quispiam succedere in maioratu, vt arguit Molin. vbi supra nu. 41. respon demus enim facillimo negotio id fieri posse,
 si de-

si demus maioratum ad natu maiorem deferri, iuxta verba primi instituentis: nec enim, vt diximus, transmissiones illæ secundum iuris principia in nepotes transferri possunt, tanquam in singulares successores maioratus, sed in heredes vltimi possessoris, iuxta supradicta, quod maxime aduersatur his quæ docuit Molin. vbi proxime.

20 Non obstat tertium fundamentum ex l. 1. §. si impuberi, ff. de collat. bonorum; quia, ibi impubes non transmittit actionem quartæ in suum heredem, nisi casu quo iam nata, esset actio ibi; sed hoc ita demum, si iam nata est quartæ petitio, quod in specie nepotis in nostra materia non reperitur, vt notauit Cost. de success. regni, 1. par. num. 12. vers. 3. non obstat. Adde quod in d. §. si impuberi, transmissio competebat impuberi tamquam heredi; at in nostra specie non succedit in maioratu tamquam heres, sed tamquam singularis successor, & ita non habet transmissionem, vt paulo ante tetigimus.

22 Non obstat quartum fundamentum, ex authent. de heredibus ab intestato, §. si igitur in 2. vers. Consequens, collatione 9. vbi filius fratris defuncti ex vtroque latere excludit patruium, fratrem scilicet defuncti ex vno latere tantum, idque ex eo quia filius fratris defuncti representat patrem non solum quoad gradum, sed etiam quoad illam
qua-

qualitatem coniunctionis ex utroque latere: respondemus enim id verum esse, & ita in omnibus dispositionibus, in quibus representatio admittitur, id ipsum faciendum esse. Cum enim representet gradum, & illam qualitatem coniunctionis debet representare: gradus enim nihil aliud est, quam habitudo distantium personarum, qua cognoscitur quota agnationis seu cognationis l. Iurisconsultus, §. gradus, ff. de gradib. Hostien. in summa, tit. de consang. §. quid sit gradus, Oliver. in tract. de gradibus, quaest. 10. num. 1. Couar. de sponsal. cap. 6. §. 6. num. 6. Ergo quando representatur gradus, debet etiam representari qualitas, & quota agnationis,

23 vel cognationis. Nec praetereundus est ille casus, in quo omnium fere consensu nepos in omnibus maioratibus patruo praefertur, quando scilicet pater in acie belli perijt; tunc enim nepos patruum excludet, ex eo quia eius pater in acie belli occisus, per gloriam vivere intelligatur, l. bello amissi, ff. de excusat. Tut. §. sed si in bello instit. eod. intendit, gl. in l. qua actione, §. si quis in colluctatione, verb. gloria, ff. ad leg. Aquiliam, Oldrad. & alij, quos refert, & sequitur Costa in l. qui duos, §. in bello, ff. de reb. dub. verb. perijisset, num. 2. idem Cost. de success. regni, prima par. num. 34. & ita olim fuisse iudicatum testatur Gam. decisio. 307. num. 5. id

5. id ipsum proximis diebus vidimus indicatum in causa Comitum de Sortella: etenim Iudices merito sequuntur communem doctorum sententiam, quæ adeo recepta est, ut contra illam vix unquam inuenerim auctorem? Attamen Gonçallus Vaz olim professor primarius in academia Conimbricensi, & Iuris ciuilibus scientia admodum insignis opinionem contrariam magis probabat, prout refert, & sequitur, Gam. decis. 174. num. 9.

In quo duæ proponendæ sunt conclusiones: In hoc regno Lusitaniæ nepos, cuius pater in acie belli periit, patruum excludet in successione maioratus, ex eo quia sententiæ latæ sunt in fauorẽ nepotum per regem Alphonsum, & regem Ioannem tertium, ut testatur Gam. vbi proxime. plane sententiæ regis habent legis vigorem cap. in causis, vbi Abb. nu. 4. de re iud. l. fin. C. de legib. l. nemo, C. de sententijs, & interloquit. omn. Iud. §. sed quod principi, ibi, vel cognoscens decreuit insti. de iur. nat. & ciu. ergo in hoc regno Lusitaniæ pro nepote iudicandum est, casu quo eius pater in acie belli periisset. Sit secunda conclusio: In alijs regnis, & rebus publicis, in quibus reges vel respublica idem per legem, vel sententiam non decreuerunt, nepos minime excludet patruum, ea ratione, quia eius pater in bello periisset: adeo quod licet communis sententiæ in iudicando, & consulendo magnam

gnam habeat vim, & auctoritatem, tamen hæc opinio doctorum existimantium nepotem excludere patrum, quia pater eius in bello perijisset, a iudicibus omnino reiicienda fit (in illis regnis in quibus lege Principum, sententia, vel praxi iudiciali contrarium non est receptum) cum a principijs iuris longe sit aliena. primo quia, vt supra, diximus fictio non extenditur de casu ad casum; at fictio de qua in d. l. bello amisi, solum inducta fuit ad excusandum patrem a tutela; ergo non recte extenditur ad casum tam diuersum, nempe ad succedendum.

Secundo facit contra eandem sententiam; nam si pater nepotis per fictionem censetur viuere, non posset nepos succedere (vt pungebat doctor Gonçallus Vaz) cum non succedat nisi post mortem patris, vnde cum nepos contendat patrem esse viuum, allegat cõtra se, & ita nec maioratus nec fructus eius ad ipsum nepotem debent pertinere; quia si eius pater viueret ad ipsum non deberent pertinere. Nec obstabit si replices, quod illa fictio est inducta in fauorem succedentium, & ita illi soli iuuandi sunt. Nam respondeo fictionem, de qua in d. l. bello amisi, simpliciter fuisse inductam, nec respicere successionem filiorum; sed ad casum de quo loquitur indistincte fuisse traditam a Iureconsulto: Insuper demus filios minores contra filiũ

maiolem dicere, quod ipse filius maior non debet obtinere maioratū, nec fructus illius cum pater eorum viuere fingatur, quod si realiter viueret fructus ad patrem pertinerent, ex quibus æqualiter alerentur. igitur cū per gloriam viuere intelligatur, fructus maioratus inter ipsosmet filios diuidendi sunt. plane si fictio admitteretur in fauorem filiorum, in hoc casu sine dubio admittenda esset. atqui nemo hoc probabit, nec vñquam praxis recepit; ergo falsum est asserere mortuum in acie belli censeri viuum quoad successionem filiorum.

Tertio vrget contra eandem sententiam, quòd si pater nepotis, qui in acie belli perijt, viuere fingeretur, deberet etiam illa fictio procedere quoad panes ciuiles a Rege concessos (vulgo *tenças*) quoad commendas: atqui hæc omnia statim vacant, nec in illis mortuus in acie belli viuere fingitur; ergo nec in successionem maioratus. Etenim fictio dictæ l. bello amisi, ex qua id doctores collegerunt, non magis inducta fuit in hac successionem maioratus, quàm in commendis, & alijs; ergo si in his non admittitur, nec in successionem maioratus admittenda est. quod si aliquis exclamauerit maxime rei publicæ vtile esse, vt primo genitus mortuus in bello ius quod habuit aliquo modo ad filium transferat, & ad id oportere fingere viuū illum, qui pro re-

publica

publica decertando vitam tam libenter profudit. id etiam obtinet in commendis, & alijs rebus, & tamen in eis ea ratio, & æquitas non attenditur: ergo nec est attendenda in successione maioratus. Nec inficias irem æquum fore, vt id lege aliqua constitueretur, attamen id egi, vt ostenderem (intra lites iuris prudentiæ) non posse secundum iuris principia patrum a nepote ea ratione excludi.

- 24 Alterum dubiū in materia repræsentationis est, An filij fratrum (quando soli succedūt, & absque patruis) succedant in capita an in stirpes. nam si ij filij fratrum cum patruis simul succedant, tunc absque dubio in stirpes succederent, vt nullo contradicente probat authen. cessante, C. de legitim. hered. Aduertendum igitur est in hac materia semper dari repræsentationem in ascendentibus, & descendentibus, & filios ac nepotes in stirpes succedere d. §. cum filius authent. in successione, C. de suis, & legitim. hered. In successione vero collateralium, quando patruis succedunt in simul cum filijs fratrum, dari etiam repræsentationem, & filios fratrum in simul succedere cum patruis in stirpes. probat authen. post fratres in secunda, C. de legitimis hered. Quando vero soli filij fratrum succedunt, tunc ingens dubium est, an ipsi succedant in stirpes, an vero in capita. In quo dubio Accurt. in d. authen. cessante, verb. in stirpes,

stirpes, tenet, etiam eo casu filios fratrum succedere in stirpes, & in multis alijs locis obseruat; quem sequitur Bart. ibidem & in l. liberorum, num. 15. ff. de verborum signif. dicit communem sententiam Fab. in s. ceterum, num. 1. instit. de success. cognat. multicitati per Tiraquell. lib. primo retract. s. ij. gloss. 2. nu. 166. comprobatur eorundem sententiam multis citatis Valasc. de iur. emph. 25 1. par. quæst. 50. num. 3. Pro qua sententia primo adducitur, quod inter ascendentes in infinitum repræsentatio datur, & in stirpes succedunt etiam si æquales succedant d. s. cū filius d. authen. in successione, Fab. & Valasc. vbi proxime. plane ad eorum similitudinem procedit successio collateralium. ergo quæadmodum in illa descendentes licet æquales in gradu succedunt in stirpes, ita etiam in hac debent succedere in stirpes. nam inter vtrūque casum non potest dari congrua differentia ratio Valasc. vbi supra.

Secundo facit authen. post fratres in 1. C. de legitim. heredibus adiuncto authent. de hered. ab intestat. s. huiusmodi collatione 9.

Contrariam tamen sententiã sequutus est Azon. quæ nouiores crebrius approbant prout refert Valasc. vbi supra, Baldoin. ad leges 12. tabular. l. 27. & sequenti Ludouicus Charond. & Iacob. Cuiac. ad Vlpian. tit. 26. Fortun. in l. gallus, s. idem credendum, nu. 47. ff. de

ff. de liber. & posthum. Couar. de successio-
 ab intestato, num. 8. Menchac de successio-
 num resolutione, §. 13. num. 13. Lorient. lib.
 1. de gradibus axiomate 34. Ioannes Corraf.
 in l. heres, num. 12. C. de impub. & alijs sub-
 stit. Molin. de primogen. lib. 3. cap. 7. nu. 22.
 asserens hanc opinionem lege Batava com-
 probari. Ego video in nostro regno difficile
 esse in praxi aduersus Accurt. & Bart. obti-
 nere. Sentio tamen hanc secundam opinionē
 aduersus illos probabiliorem esse. Diximus
 supra repræsentationem esse priuilegium, &
 fictionem, ideoque restringendam esse, non
 ampliandam. ergo cum repræsentatio fuisset
 inducta ne proximiores filios æqualium pro-
 pter gradus prærogatiuam excluderent, non
 debent extendi ad illum casum, in quo nulla
 necessitas subest, & omnis fauor abest, quan-
 do scilicet consobrini, idest, filij fratrum
 succedunt sine patris.

Secundo facit authen. cessante, & authent.
 post fratres in 2. C. de legitim. heredibus, ubi
 clare imperator inquit post fratres filiosque
 fratrum non dari repræsentationem. ergo cū
 filij fratrum soli succedentes non sint fratres,
 filijque fratrum in quibus solum imperator,
 24 repræsentationem induxit, voluitque vt in
 stirpes non in capita succederent, repræsen-
 tatio minime erit, non enim existimes illa
 verba d. authent. post fratres, fratrumque fi-
 lios,

lios, esse disiunctiue accipienda, sed coniunctiue. Etenim si prædicta verba disiunctiue acciperentur, efficerent absouum sensum, non enim recte constitueret Imperator non reperiri repræsentationem post fratres, & post filios fratrum; nam inter fratres non datur repræsentatio, cum nullus possit repræsentari, omnes enim ex sua persona succedunt, vt patet. vt igitur sensus legitimus sit, debent coniungi illa verba post fratres, filiosque fratrum, idest, post successionem fratrum, filiorumque fratrum, quando scilicet simul succedunt, & ita non datur in alio casu repræsentatio.

Tertio facit pro eadem sententia authent. de heredit. ab intestat. venientibus, §. huiusmodi collatione 9. ibi, sed & ipsis fratrum filiis, tunc hoc beneficiû conferimus, quando cum proprijs vocantur Teois, idest masculis, & feminis, siue paterni, siue materni sint. Etenim si filij fratrum soli inter se succedentes repræsentarent parentum gradum, deberent in hoc casu patrum ex vno latere coniunctum excludere, cum repræsentarent gradum patris, qui illum patrum absque dubio debebat excludere. nam repræsentare gradum nihil aliud est, quam per fictionem tenere proximitatem, præcipuam agnationis, vel cognationis quotam, vt proxime diximus. ergo cum Imperator in d. §. huiusmodi dicat consobrinos id non facere, nisi quando concurrunt cum

patruis, sentit profecto illos in alio casu repræsentare patres suos.

Quarto tandem facit pro eadem opinione expressa nouella Cæsaris Athanasij Patriarchæ relata in Epitome iuris ciuilibus lib. 1. in qua ipse Athanasius ex consilio iurisperitorum illius temporis id constituit: qui iurisperiti cum proximi fuissent temporibus Iustiniani, vero simile est illius mentem consequutos fuisse, & id quasi per manus ad illos deuenisse, quod scilicet d. authent. post fratres non intelligeretur casu, quo filij fratrum solum succederent, sed in ea specie, in qua patruus simul cum consobrinis succederent. Nec obstat primum argumentum, quo maxime nitebatur Valasc. vbi supra; respondemus enim longam esse differentiam inter vtraque repræsentationem. Nam in repræsentatione ascendentium, & descendendum lex 12. tabularum considerauit filios in vita parentum quasi dominos esse, ideoque inducens repræsentationem voluit, vt filij descendentesve hereditatem caperent, ac si parentes eorum viuerent, nec maiorem, nec minorem. Cum enim filij quasi domini sint in vita parentum, l. in suis, ff. de liber. & posthum. l. ex inducens repræsentationem voluit, vt licet filius moreretur, tamen nepotes succedentes intrarent gradum patris, & in omnibus & per omnia succederent, vt patres eorum:

non

non sic in successione collateralium, quippe qui non sunt domini in vita bonorum collateralis defuncti, & ita non constituit, ut in omnibus, & per omnia succederent, quemadmodum patres successuri erant; sed id solum induxit casu quo consobrini cum patris successuri erant: & ad id efficiendum representatio solum inducta fuit, ne consobrini à patris propter gradus prerogatiuam ab hereditate expellerentur. quod si soli consobrini inter se succederent, cum patres eorum non fuerint domini in vita collateralis defuncti, & representatio non fuisset necessaria, cum consobrini æqualiter succederent, merito inducta non fuit, proinde non in stirpes, sed in capita succedent. Non obstat secundum argumentum deductum ex authent. post fratres in l. C. de legitim. hered. adiuncto authent. de hered. ab intest. venient. §. huiusmodi collatione 9. In quibus iuribus probatur filios fratrum succedere in locum suorum parentum, id enim intelligendum est casu quo succedunt in simul cum patris, ut Imperator declarauit in dict. authent. de hered. ab intestat. venien. §. huiusmodi, & in §. sin autem & in §. si vero.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *Auctor consultus fuit a quodam magno Theologo de re maxime scitu digna.*
- 2 *Proponitur facti contingentia.*
- 3 *Contra regem datur actio ad servitia vassallorum remuneranda.*
- 4 *Respublica, rexve tenetur servitia impensa a vassallis remunerare.*
- 5 *Donatio remuneratoria importat satisfactionem obligationis.*
- 6 *Habens actionem ad aliquam rem, eam alteri legare potest.*
- 7 *Proponitur dubium in hac materia.*
- 8 *Si respublica vel rex praestiterit competens salarium vassallis, non tenetur eis servitia remunerare, nisi aliud consuetudine sit obtentum.*
- 9 *Apud Lusitanos ducibus, & militibus praesertim nobiles non solent reges praebere salarium competens, & ideo rex tenetur servitia impensa remunerare.*
- 10 *Praesertim cum id consuetudine sit receptum, est vsitatum in Lusitania servitia a vassallis impensa commendis, capitanijs, officijs, & pecunia remunerare.*
- 11 *Proponitur casus, qui in praxi accidit.*

CAPVT VIII.

MAGNVS sane Theologus, & scientia, & religione præclarus me aliquando consuluit de re maxime scitu digna, & quæ in praxi sæpius continget; de ea tamen forsitan pauci doctores reperientur mentionem facientes. factum tale est. Quidam vir nobilis in India per multos annos fuit in seruitio regis bella gessit aduersus hostes reipublicæ Lusitanæ, paratus erat omnia facere, quæ vicerex Indiæ illi imperasset; tamen cum in fatum fuisset iam concessurus, testamentum fecit legauitque seruitia, quæ in India regi fecerat, Petro. quærebatur an Petrus haberet actionem aduersus regem, vt illa seruitia satisfaceret.

3 Respondi iure potuisse aduersus regem illam actionem intentare: quia quando vassallus

4 seruit reipublicæ regive, tenetur respublica rexve illa seruitia remunerare, & id quod illi donatur, verbi gratia commenda, terræ coronæ, pecuniæ, non est proprie donatio, sed debiti solutio, & vere dicitur donatio remuneratoria, quæ in effectu obligationis satisfactionem importat, l. hoc iure vtimur, §. habeo, ff. de donat. l. si pater, §. final. ibi, merces enim laboris eximij appellanda est,

- ff. de donat. Idque multū adiuuat doctrina Bald. loquentis in terminis priuilegiorum, concessorum a Republica propter seruitia, in l. si cum mihi, ff. de dolo, qui iura supra adducta citat, Paris. 1. parte, consil. num. 48. consil. 11. citat alios id ipsum approbans Melchior Pelaez a Meres (vir maximi iudicij)
- 6 de Maiorat. Hispan. 1. par. quæst. 26. num. 6. Vnde cum seruiens regi, vel reipublicæ habeat actionem, eam legare potest cuicumque, quemadmodum & alia sua bona. Nam inter bona cuiusque & actiones continentur,
- 7 l. bonorum 49. ff. de verb. significatione. Illud tamen aliquod mouet dubium, quod respublica vel rex præbet salaria ducibus, & similibus uiris, ut aduersus hostes pugnent: & ideo cum ex tacita conuentione inter eos id actum sit, ut pro seruitio impenso salariū præstetur, videtur respublica rexve ab obligatione amplius remunerandi solutus. In quo dubio assero Rempublicam Regemve præbentem salarium sufficiens pro seruitio impenso, non tenere seruitia remunerare, nisi ubi
- 9 consuetudine aliud esset receptum. At vero apud nos contrarium respondendum fore arbitror; quia ducibus, & militibus præsertim nobilibus non solent reges præbere salaria sufficientia, & consuetudine inueterata receptum est, eorum seruitia commendis, capitanijs, officijs, & pecunijs remunerari, vidique

dique a fratre seuitia fratris occisi in bello postulari, ac merito a regibus præstari, & muneribus, donisque sufficienter remuneratum fuisse.

¶ Illud tamen aduertes, quòd officia concessa propter seruitia, aut capitania morte illorum quibus donata sunt vacare, etsi rex soleat ea filijs demortui iterum concedere. Cum enim sint officia, ad heredes non transeunt regulariter, l. tutela, 16. ff. de tutel. l. 1. ff. de fideiussor. & nominatoribus, & hered. tut. l. in compromissis, ff. de arbitr. notauimus in secundo libro Diuersorum iuris argumentorum, cap. 13. nu. 6. Vnde cum vir nobilissimus haberet a rege capitaniam in India, quam statim debebat consequi, & in eam ingredi, mortuus est: eo defuncto Rex alij capitaniam concessit, quam ex donatione regis statim ingressurus erat: postea filio defuncti petenti rex eandem capitaniam concessit; dubium fuit an censeretur rex eam dare filio defuncti quemadmodum pater eam tenuerat, ita vt eam statim posset ingredi, an vero in tempore præferendus esset ille, cui rex post defunctum concessit: nam filius defuncti allegabat, quod pater eius statim fuisset ingressurus capitaniam, ideoque cū Rex eam sibi concessisset, videri concessisse pro tempore etiam quo pater eius eam fuisset consequutus. Contrarium tamen recte fa-

Etum est. Cū enim capitania expirasset morte defuncti, vt supra diximus, & postea alij fuisset concessa, vt statim in eam ingrederetur, non potuit illud ius auferri per nouam concessionem capitaniæ factam filio defuncti. iuxta regulam cap. si pro te 13. c. quamuis 8. de rescript. in 6. l. ex facto, ff. de vulg. l. 2. & fin. ff. de natalibus restituend.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Referuntur duo Iurisconsulti responsa, sibi ad inuicem aduersantia.
- 2 Traditur intellectus Accurtij.
- 3 Traditur intellectus Alciat. & aliorum.
- 4 Assignatur vera concordia ad l. ob pecuniam, ff. de furt. & ad l. 4. ff. ad l. Iuliam pecul.
- 5 Ad crimen peculatus perpetrandum necessarium erat publicam rem furto esse subtractā, quæ publica res propriè solum Romana erat.
- 6 Imperatorum constitutionibus, & stylo iudiciali crimen peculatus committebatur, si res cuiuslibet ciuitatis surripiebatur.
- 7 Iurisconsultorum quidam respondebant secundum iuris principia, quidam secundum praxim.

CAPVT IX.

- 1 **B** pecuniam ciuitati subtractā (inquit Papinianus) actione furti, non crimine peculatus tenetur. l. ob pecun. ff. de furt. Contrarium docet Martianus iureconsultus (aliàs Marcellus secundum Alciat. lib. 1. disputa. c. 3.) in l. 4. ad ff. ad leg. Iul. peculatus. Sed etsi (inquit Iuris consultus quisquis ille fuerit) de re ciuitatis aliquid surripiatur, constitutionibus principum duorum Traiani, & Adriani cauetur peculatus crimē committi, & hoc iure vtimur.
- 2 Accurtius intelligit pecunia subtracta ciuitati Romanæ, committi crimen peculatus secundum d. l. 4. in fin. Alij vero ciuitati nō committi secundum d. l. ob pecuniam. Alciat. vero vbi proxime, Franciscus Duaren. lib. 2. disputat. anniuers. c. 27. Ant. Aug. lib. 1. emend. c. 3. existimant in d. l. ob pecuniam, legendum esse, necnon crimine peculatus tenetur, vt omnino cesset difficultas, & in antiquis codicibus ita fuisse scriptū asserunt prædicti patres. Ego illorum dictis magnam fidem habere soleo: attamen video hic absque vlla litteræ mutatione posse hæc iura ad concordiam reduci. Nam Papinianus in d. l. ob pecuniam, loquutus est secundum principia iuris, secundum
- dum

dum quæ non cõmittebatur crimen pecula-
 tus ob pecuniã ciuitati alij, præter Romanæ
 5 subtractã: quod manifeste probatur. Nam cri-
 men peculatus non cõmittebatur, quãdo non
 surripiebatur pecunia publica. l. 1. ff. ad leg.
 Iul. peculatus. at pecunia ciuitatis, præter Ro-
 manam, non est publica proprie, sed abusive.
 l. bona ciuitatis. l. eum qui. ff. de verb. signific.
 ergo propter pecuniam ciuitati subtractam,
 non cõmittitur crimen peculatus, cum in pœ-
 nalibus verba proprie sint accipienda. c. in-
 telligentia. de verb. significat. l. non aliter. ff.
 6 de leg. 3. At præter regulas iuris ex constitu-
 tionibus principum, & praxi iudiciali indu-
 ctũ est, vt crimen peculatus committeretur
 propter pecuniam subtractam cuilibet ciui-
 tati, idque declarauit Martianus, seu Marcel-
 lus in d. l. ob pecuniam. in illis verbis, Consti-
 tutionibus principum diuorum Traiani, &
 Adriani cauetur peculatus crimen commit-
 ti, & hoc iure vtimur, quibus verbis vti so-
 lent iurisconsulti sæpius, quando aliquid af-
 ferunt contra, vel præter iuris regulas.

Nec obstat, quòd Papinianus, Marcellus,
 & Martianus fere eodem tempore floruerũt,
 vel non multo post, ideoque nõ videtur pro-
 babile alium iurisconsultum simpliciter di-
 xisse propter pecuniam ciuitati subtractam
 non committi crimen peculatus, alium ve-
 ro dixisse committi. Respondemus enim Iu-
 riscon-

risconsultorum aliquos solitos fuisse asserere
 aliquid secundum iuris principia. Alios ve-
 ro secundum praxim, & stylum, vel quia de
 praxi nesciebant, vt videbis apud Iuriscon-
 sultos, qui fere eodē tempore floruerunt Pau-
 lum scilicet, & Ulpianum in l. 1. §. fi. & in l. 2.
 ff. de acquir. poss. vbi Paulus docet municipes
 nihil possidere secundum iuris principia, Ul-
 pianus vero secundum praxim ait eos possi-
 dere. sic Papinianus in dict. l. ob pecuniam
 secundum iuris principia docuit, non com-
 mitti crimen peculatus ob pecuniam ciui-
 tati subtractam, cum non esset publica: at
 Marcellus, seu Martianus responderunt com-
 mitti, iuxta constitutiones Imperatorum, &
 praxim iudicalem. d. l. 4. in fi. Nec te moueat
 id, quod superius dixi, Iurisconsultos aliquos
 praxim potuisse ignorare: facile enim posset
 contingere, quod veluti doctores nostri qui-
 dam scribunt ea, quæ secundum iuris princi-
 pia procedunt; alij vero magis practici lo-
 quuntur de iis, quæ in praxi approbantur;
 ita etiam Papinianus dicere potuit actionem
 furti dari pro re ciuitati subtracta non cri-
 men peculatus: Marcellus vero, vel Martia-
 nus magis practici asserere potuerunt praxi
 attentæ, non solum dandam esse actionem
 furti, sed etiam vere committi crimen pe-
 culatus praxi attentæ & stylo iudiciali.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponitur casus, de quo in presenti capite agitur.
- 2 Alimenta non transeunt in heredes.
- 3 Maioratus, & Capella non possunt pertinere ad extraneos.
- 4 Proponuntur dubia, quæ in hac materia occurrunt.
- 5 Commoditas bonorum Maioratus data in dotem, transit in heredes mulieris.
- 6 Ille, qui non est vere dominus, non potest constituere usufructum.
- 7 Traditur responsio ad aliqua argumenta, quæ afferuntur.
- 8 Titulus dotis est onerosus.
- 9 Regulariter bonæ fidei possessor non debet compensare fructus, quos percepit, cum sumptibus factis in re melioranda.
- 10 Aliquando bonæ fidei possessor compensat fructus, quos facit in re melioranda: id tamen procedit in casibus expressis a iure.
- 11 Maritus faciens sumptus in melioranda re dotali eos repetit, si ab eo res auferatur.

CAPVT X.

1 **M**ARITVS, & vxor genero in
 dotem dederunt vineas quas-
 dam maioratus, seu capellæ;
 moritur filia relictis filiis; a-
 gunt maritus, & vxor aduersus
 generum, vt sibi vineæ datæ in dotem resti-
 tuerentur, & impensas factas in eisdē vineis
 cum fructibus perceptis compensaret. pro
 quibus allegabatur, quòd vineæ fuerunt datæ
 pro alimentis filia, & genero: at alimenta nō
 transeunt in heredes. l. cum ij. §. modus. ibi, cō-
 2 stat enim alimenta cum vita finiri. ff. de tran-
 fact. Bart. in l. si. nu. 7. ff. de his, quib. vt indign.
 Lara in l. si quis à liberis. §. idē rescriptit. nu.
 72. ff. de liber. agnosc.

Secundo facit, quòd maioratus, seu capel-
 la non potest pertinere ad extraneos: at ma-
 3 ritus est extraneus: ergo ad ipsum pertinere
 non poterat, immo debet ab eodem vendi-
 4 cari. Dicebam in hoc dubio duo dubia esse
 decidenda.

Primum, an si possessor maioratus det in-
 dotem commoditatem maioratus, vel capel-
 læ filia, transeat illa commoditas ad filios
 heredes filia.

Secundum dubium est, an casu, quo non
 transeat prædicta commoditas ad heredes,
 gener

gener teneatur compensare impensas factas in rebus maioratus, seu capellæ cum fructibus perceptis. Quantum ad primum dubium attinet, dicendum videtur commoditatem bonorum maioratus datorum in dotem ad heredes transire, durante vita possessoris maioratus, qui dotem fecerat. Ratio est, quia commoditas data in dotem est patrimonium mulieris, & ita transit in suos hæredes. l. 3. ff. de minor. l. Pomponius Philadelphus. ff. fami. Eriscund. per quæ iura id expressit Abb. con. fil. 115. nu. 59. & reuera si commoditas data est in dotem, sine dubio transit ad heredes in vita eius, qui dedit. l. usufructu in dotem dato 58. ff. solu. matrimo. quod si usufructus datus est, idem dicere oportet ex ratione Bart. & Fulg. ibi nu. 2. & verius sane est non vsumfructum, sed commoditatem à possessore maioratus in dotem tradi: nam ut certius est possessores maioratus non sunt domini absolute, nec plene, ut colliges ex multis notatis per Pinel. in l. 1. C. de bon. mater. 2. par. nu. 5. qui autem non est vere dominus, non potest constituere vsumfructum. l. 3. §. dare. ff. de usufruct. prout eam expendit Fulgos. vbi proxime nu. 1. Facit etiam, quia verus usufructus inheret personæ eum habentis, non alterius: at in hac specie ius translatum pendet à vita possessoris maioratus, qui illud ius dedit. intendit Pinel. vbi supra 3. par. nu. 71. vnde cum

possef-

possessores capellæ in specie, quam tractamus, fecerint dotem, sine dubio affirmandū est, non vsumfructum, sed commoditatem vinearum dedisse, vel aliam similem concessionem fecisse, & ita ad heredes mulieris demortuę, hoc est ad filios superstites transiisse, iuxta dictam l. vsumfructu in dotem dato.

7 Nec obstat, quòd vineæ fuerunt datæ in dotem pro alimentis: alimenta autem morte extinguuntur, vt supra probatū est ex l. cum ij. §. modus. ff. de transact. cum aliis. Respondemus enim, primo in hac specie comoditatem non fuisse datam in alimenta proprie, sed fuisse simpliciter datā in dotem, & factam esse mentionem alimentorum, quia dos succedit loco alimentorum: nam ex bonis dotalibus alimenta mulieribus parantur. illud enim, quod pater & mater filiæ donant, licet id non exprimant, cēsentur in dotem dare. argumento. l. qui liberos. ff. de ritu nupt. tex. op. in l. quod autem 24. ff. de iur. dot. prout eum intelligit Bal. in l. nulla. nu. 2. C. de iur. dot. Idque manifeste colligitur ex testibus asserentibus in hac specie patrem, & matrem dedisse commoditatem vinearum filiæ dum viuerēt, vnde cēsentur dedisse commoditatem vinearum in dotem, non in alimenta, cum hæc per mortem alimentarij finiantur.

Secundo, quia non conuenit æquitati (secundum quam materia dotis tractanda est. l. iure

iure succursum. ff. de iur. dot.) vt pater, & mater dent solum alimenta filiæ in eiusdem vita, miserique nepotes mortem matris, & amissionem bonorum cogantur deplorare. d. l. iure succursum. eo maxime, quia postquam hæc commoditas vinearū fuit data in dotem marito, ab eo auferri non potest, cum per titulum dotis, qui onerosus est, translata fuerit. l. ex promissione. ff. de action. & oblig. Bar. in l. vltima. §. si à socero. ff. quæ in fraud. credi. Zaz. in §. si quis. num. 26. instit. de action. Abb. vbi supra.

Quantum vero attinet ad secundum dubium, asserendum est, regulariter bonæ fidei possessorem non debere compensare fructus, quos fecit in tali melioratione. l. domos. ff. de leg. i. glo. notabilis in l. emptor. verb. eos. ff. de rei vendic. ibi, & regulariter contra, id ipsum, tradit Afflict. decis. 87. & hæc est sententia, quæ magis in praxi obseruatur, vt testatur Gam. decis. 364.

10 Nec obstat, quòd aliquando bonæ fidei possessor, compensat fructus cum impensis factis. id enim procedit in casibus à iure, vel statuto expressis. glo. in d. l. emptor. verb. eos. Gama. decis. 310. ita intelligens procedere ordinationes nostras, quæ id ipsum disponunt, nempe in aliquo casu bonæ fidei possessorem compensare fructus cum impensis, & absque dubio maritus faciens impensas, & meliora-

menta

mēta in re dotali, si res ab eo aufertur, repetit
sumptus, quos fecit in illius melioratione .l.
diuortio. §. impendi. vers. plane, & ibi gl. verb.
actionem. ff. sol. matr. Ioan. Garcia Gallęcus
de expens. & melioration. c. 13. à nu. 57.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Explicatur quid significet illud verbum, lubricum, de quo in l. in fideicommiss. §. non unquam. ff. de vsuris. & in l. verum 12. ff. de minorib.
- 2 Declaratur quid significant hæc verba, Procliuior sum.
- 3 Taxatur loquutio eorum, qui dicunt, procliuus est, pro, verius est.
- 4 Auctor putat errorem Typographi non Auctoris esse in illis verbis Emmanuelis à Costa citatis in hoc capite.

CAPVT XI.

HAT Vlpiani responsum in l. in fideicommissi 3. in ordine. §. nonnumquam. ff. de vsuris, hæc verba continens, Siue quod lubrico tutelæ fideicommissi remedium mater prætulera, lubricum significat proprie (vt ita dixerim) nõ

consistentiam, Corn. Tacit. lib. 1. illi sanguine suo, & lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus, &c. idem Cornel. Tacit. lib. 19. per angusta, & lubrica viarum flexerunt. In quo sensu accipitur & illud psalm. 34. Fiant viæ illorum tenebræ, & lubricum. per translationem inconstantiam, & parvam sinceritatem appellamus, & de quo minime fidere possimus. M. Tullius Philipp. 2. lubricæ in bello verusatus est. Vnde Iureconsultus hic ait, Prætulit remedium fideicommissi lubrico tutelæ, id est, parvæ sinceritati tutorum; idque Accurt. noster significavit, dum explicavit illa verba, lubrico tutelæ, id est lubricis tutoribus. l. verum 12. §. sciendum, ibi, lubrico ætatis, ff. de minor. in cuius sententiam proclivior sum. Adde supradictis vnum, quod mihi dum hæc scriberem in mentem venit, licet ad propositum rei, de qua egimus, nihil faciat, sed aliquântulum inferuiet ad explicationem aliquarum legum. Etenim quando dubij de veritate diuersarum opinionum alteri assentimur, solemus dicere. Ego in id proclivior sum, quod vulgo dicere solemus (*A isto me inclino*) nam id significat illud verbum proclivis, & proclivior: & ita Iurisconsulti sæpius vtuntur hoc modo loquendi, proclivior sum. Vnde apparet illos errasse, qui dum volunt dicere, hoc est verius, vel hoc probabilius apparet, dicunt, proclivius est, vt eo verbo in

hunc

hunc sensum vsus est Emmanuel à Costa (vir alias, & iuris & sermonis Latini peritissimus) de success. regni Portug. nu. 66. vers. in regni. melius enim dixisset, in regni autem successionem procliuior sum nepotem ex primogenito conceptum aduersus patrum defendere, adeo vt in eorum sententiam procliuior sim, qui existimant illud magis esse vitium typographi, quam auctoris.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *Lectoribus aliquibus magis placent quæstiones, quas de pane lucrando vocant.*
- 2 *Proponitur casus circa statum Ecclesiæ metropolitanæ Eborensis.*
- 3 *Regulariter omnia dicta de Prælato, intelliguntur de Governatore Episcopatus relicto à Prælato.*
- 4 *Proponitur secundus casus circa denegationem beneficij soliti fieri.*
- 5 *Donatio nullo iure cogente fit.*
- 6 *Beneficia solita præstari non possunt administratores denegare.*
- 7 *Si administrator fabricæ ecclesiæ Eborensis denegauerit cantori beneficia solita præstari, poterit spoliatus interdicto, vnde ui. agere.*

1 VNT aliqui nostrorum, quibus maxime displicent quæstiones circa verborum interpretationes, asserentes id parum prodesse illis, qui pecuniam, & corporis vires in studio litterarum consumpserunt, ut tandem aliquod commodum consequi potuissent, & solum illas quæstiones desiderant, quas eleganti vocabulo de pane lucrando vocant; his ergo paulo ante displicui, nunc vero in hoc capite placere studeo. Proponam enim duos casus, qui in praxim deducti fuerunt.

- 2 Primus est; Extat apud nos statutum, posse capitulum huius insignis ecclesiæ Eborensis dare dies recreationis canonico, id est, post morbum concedere canonico, ut per civitatem, vel extra civitatem ambulet, recreandi animi gratia, sitque tunc temporis habitus, ac si diuinis interesset; & hanc licentiam dicit statutum capitulum posse dare prælato absente. Accidit Prælatum esse absentem, sed præsentem fuisse gubernatorem ab eo relictum; quærebatur, an in hoc casu posset capitulum dare eam licentiam. Dixi, capitulum non posse dare licentiam, quia gubernator à Prælato relictus requirendus erat,
- 3 cum regulariter omnia dicta de prælato intelli-

telligantur de gubernatore suo. substitutus enim sapit conditionem eius, in cuius locum substitutus est. l. si cum eo. §. qui iniuriarum. ff. si quis caution. §. fuerat. instit. de act. idque colligitur ex dictis per Archid. in cap. Reatina Ecclesia. 63. distinct. Ang. (id negans in vicario, affirmans autem procedere in procuratore) in leg. adoptio numero 6. ff. de adopt. Bal. in cap. cum venerabilis. de consuetudine. Palat. repetitione rub. de donat. inter vir. & uxorem. §. 9. nu. 6.

Alter casus talis est; Ultra salaria constituta cantoribus huius metropolitanæ Ecclesiæ Eborensis solent prælati, tamquam administratores fabricæ eiusdem Ecclesiæ, concedere eisdem cantoribus certam pecuniæ quantitatem, vel tritici, idque apud nos vocatur (*Merce*) denegatum est hoc beneficium (vulgo *Merce*) cuidã cantori, quærebatur, an prælatus esset obligatus ad id concedendũ. Et primo videbatur quòd non: quia illud beneficiũ (vulgo *Merce*) donatio est, vt patet ad sensum, & ideo apud nos appellatur (*Merce*) distinguiturque a salario, quod omnino debetur; beneficium vero illud non omnino debetur; immo nullo iure cogente præstatur. l. munus. ff. de verb. significat. In cõtrarium est veritas, quia huiusmodi beneficia (vulgo *Merces*) sunt solita præstari à prælatis tamquam administratoribus fabricæ, & ita nullus prælatus ea be-

neficia poterit denegare. arg. text. opt. in l. cū
 plures. §. cum tutor. l. tutor secundum digni-
 tatem. §. fin. ff. de administr. tutor. glos. in cap.
 grandi. verb. liberam. de supplen. neglig. præl.
 in 6. intendit Bar. in l. 1. §. de seruis. ff. de tutel.
 idem Bart. in d. §. cum tutor. Palat. in repeti-
 tione rubr. de donat. inter virum & vxor. §. 9.
 num. 5. Vincent. Caroc. in regulam cum quid.
 1. parte, limitatione 2. num. 21. citans in
 hanc sententiam Roland. à Vall. consil. 18. nu.
 7 65. Vnde cum in specie proposita cātor agat
 de spolio beneficij (vulgo Merce) debiti, &
 soliti præstari, vti potest interdicto, vnde vi,
 iuxta vulgares iuris regulas.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 *Communitè scribentes existimant non posse v-
suram dari, nisi in mutuo.*
- 2 *Proponuntur argumenta, quæ suadent vsuram
extra mutuum non versari.*
- 3 *Contraria sententia suadet, & probatur in
omnibus contractibus posse vsuram versari.*
- 4 *Iurisconsulti in omnibus contractibus vsuram
versari docuerunt.*
- 5 *Mutuum paleatum dicere, est Doctōrum opinio.*
- 6 *Proponitur casus, in quo vsura datur, & ta-
men locatio est, nec mutuum interuenit.*
- 7 *Traditur respōsio ad argumēta superius allata*

Vsura

- 8 *Vsura significat usum cuiusque rei.*
 9 *Triples est ratio malitie vsurarie.*
 10 *Licet Iurisconsulti errassent in approbatione vsuræ, vel permissione, tamen optime nouerant naturam vsuræ.*
 11 *Iurisconsulti secure docuerunt vsuram versari in aliis contractibus præter mutuum.*
 12 *Doctores communiter asserunt in alijs contractibus (præter mutuum) in quibus versatur vsura, dari mutuum paleatum, quod tamen mutuum nullum ius induxit.*
 13 *Opinio communis Doctorum approbatur, & traditur vera definitio vsuræ, quæ ex traditis per Doctores colligitur.*
 14 *Proponitur casus practicabilis.*

CAPVT XIII.

DOCTORES nostri cõmuniter existimant vsuram non posse consistere, nisi in mutuo vero, vel paleato: vnde in definitione vsuræ apponit verbum mutui, ex eo deducentes vsuræ crimen extra mutuum non committi; ita post antiquiores Abb. in rub. de vsur. Nauar. in c. 1. 14. q. 3. Couarr. lib. 3. resolut. c. 1. nu. 1. vers. vsura igitur, vt alios quoque infinitos omittamus, qui hoc secure docent, quorum sententia ita omnium consensu recepta est, vt nec

in lectione auctorū, nec in scholis inuenerim aliquē, qui eam non sequeretur. Pro qua sententia primo adducitur illud Luc. 6. mutuū dantes, nihil inde sperantes: etenim videtur Christus Opt. & Max. reprobans vsuram solū de vsura in mutuo loqui: quasi extra mutuū vsura non reperiatur.

Secundo facit cap. eiiciens, vers. dicit aliquis. 88. dist. vbi ex eo reprobatur vsura, quia mutuādo pecuniam fenerator vult ex vsu pecuniæ (qui nullus est, nec ab ipsa pecunia seorsum æstimari potest. l. 2. ff. de vsufr. earū rerū, quæ vsu consummūtur) aliquod lucrū capere.

Tertio facit, quòd licet concederemus vsu pecuniæ nos considerare posse, & illum vendere; illum tamen in mutuo vendere nequaquam licebit: quia cum mutuarius rei mutuatae dominus fiat. l. 2. §. appellata cum aliis. ff. si cert. pet. non poterit quispiam cui libet vendere, quod suum non est: quod si lucrū voluerit acquirere ex vsu rei mutuatae, quæ iam sua non est, vsuram committit. His fundamentis doctores cōmuniter existimant extra contractū mutui vsuram nō committi, quæ tamē solum euincunt vsurā in mutuo cōmitti, nō tamē euincere vidētur extra mutuū, nō posse exerceri. At ingeniose tētare potest aliquis in omnibus contractibus vsurā posse exerceri, nec ita esse angustis terminis vsuræ crimē concludendū, vt solū in mutuo versari
asse-

4 asseramus. Primo Iuriscōsulti in omnibus cōtractibus indistincte vsurā agnoscebāt, vt passim videre est, & in pollicitatione probat, l. i. ff. de pollicit. & in negotiorū gestorū actione. l. qui aliena in princip. ff. neg. gest. Nec obstat, quod ibi mutuum paleatum interuenit, quia id nullo iure probatur. etenim si Iuriscōsulti intelligerēt ad vsuram exercendam necessarium esse mutuum verum, vel fictum aut paleatum, id aliquando expressissent, (quod nusquam fecerunt; rem enim notabilem, & ad cognoscendam naturam vsuræ necessariam, debuerant omnino edocere argumento, l. item §. ait prætor vers. ea enim, ff. de iniur.) Facit item, quia ad fictiones, & præsumptiones iuris, aut iuris & de iure non est recurrendum nisi lege iubente, vel necessitate urgente, l. si forte, ff. de Castrensi peculio, l. quia ratio, ff. de condit. institut. Bart. in l. non dubium C. de legib. nu. 15. Ias. in l. si is qui pro emptore num. 216. ff. de vsucap. Cum igitur vt ostēdemus, nec lex iubeat has fictiones, & præsumptiones inducere, nec necessitas urgeat, non debent similes fictiones præsumptionesve admitti. Facit rursus, quod nemo negabit vsuram committi in hoc casu; Debitor viginti ex domo locata cōuenit cū creditore, vt pro singulis annis, quibus non solueret, duo daret, nec de mutuo cogitauit, idque in foro pœnitentiali, in quo

illi

illi omnino credendum est, declaravit, & tamen absque dubio vsurarius est. ergo vsura committitur absque mutuo. Nec obstat quod in specie proposita vel datur mutuum paleatum, vel præsumptum, vel fictum a lege. nã de paleato, & præsumpto non potest dubitari, cum creditor id declarat in confessione, cui credendum est. de ficto patet, quia nunquam lex id finxit, nec mutuum verum potest dari in casu, in quo non datur intentio contrahentium, l. non omnis, ff. si cert. pet. & necesse est (vt mutuum fiat) quod partes conueniant, vt pecunia debita ex aliquo contractu mutuatarie vtatur, l. singularia, leg. certi conditio, l. rogasti, 11. ff. de eod. tit. si cert. petat. quinimmo & si aliquis intendat facere mutuum, si id non expressit aliquo modo, non erit contractus mutui, l. 3. ff. de reb. dub. Cum igitur in casu proposito hæc omnia deficient, & mutuum defecisse nemo inficiabitur. idque probat apud nos ord. lib. 4. tit. 14. in princip.

- 7 Nec obstabunt argumenta superius allata: illa enim recte concludunt in mutuo plerumque vsuram versari, non tamen euincunt extra mutuum non committi vsuram. neque enim Christus opt. & max. voluit ostendere naturam vsuræ, nec in quibus contractibus versaretur, sed admonens Iudæos, docebat non esse vsuram extorquendam a miseris debitori-

bitoribus, quibus pecunia mutuata erat. nam in contractu mutui, vt plurimum crimen illud versatur; non vero ex eo loco colligendum videtur solum in mutuo posse exerceri vsuram. Quapropter, vt id clarius proponatur, præmitere oportet, vsuram inter alias significationes quemlibet vsum rei significare; verbi gratia, dicimus vsuram lucis nempe vitæ, in qua vtimur hac externa luce, M. Tullius pro Rabirio, Obsecro iudices, vt huic viro, quo nemo melior vmquam fuit, nomen Equitis Romani, & vsuram huius lucis, & vestrum conspectum ne eripiatis. hinc factum est, vt lucrum ex vsu alicuius rei cōstantis numero, pondere, vel mensura vsura dicatur, de qua nobis est sermo.

Secundo præmittendum est triplicem esse rationem mali, quod iure naturali attento cernitur, propter quod vsura prohibita est, c. eijciens 88. dis. Prima est ea quam supra tetigimus, quia scilicet ex vsu pecuniæ, quæ mea non est, accipio lucrum aliquod pecunia æstimabile; quam rationem reddunt fere omnes supra citati, si ergo ex pecunia, quæ mea non est, debita ex locatione domus accipiam aliquod lucrum æstimabile pecunia propter vsum illius, erit vsuraria iniustitia.

Secunda ratio est; quia scilicet vsurarius accipit fœtū ex pecunia, re quidem nō apta fœtum edere, vnde isti vsurarij fœneratores dicti

dicti sunt, & græce dicitur, τόκος, & τοκίζειν, quasi partus, & parere, vt explicat post Nauar. in dict. cap. 1. Couar. lib. 3. resol. cap. 1. num. 5. optimus text. per locum ab speciali in l. debitor, ibi, steriles nummi, ff. de vsur. Igitur accipere lucrum aliquod pecunia æstimabile propter fætum, & partum pecuniæ, qui in pecunia nullus est, vsura est. Si igitur aliquis voluerit ex pecunia sibi quomodo debita, lucrum accipere, quasi fætum partumve suæ pecuniæ, vsurarius est cēsendus. nec videtur præcise necessarium mutuū, cum extra mutuū rationes, quibus doctores supradicti vsuram prohibitam esse iure naturali attento dicunt, expresse vigeant.

Tertia ratio est, quia ob contractum mutui (qui contractus gratuitus est sua natura) aliquod lucrum volunt accipere. Plane hæc vltima ratio solum in contractu mutui cernitur, duæ priores etiam in alijs versantur. Vnde licet, vt plurimum vsurarij propter contractum mutui lucrum pecunia æstimabile consequantur, & ita regulariter in mutuo vsura versetur, tamen aliquando vsurarij lucrum pecunia æstimabile capiūt propter vsum pecuniæ (quæ sua non est) vel propter illius fætum, aut partum, & ita vsuram committunt extra mutuū. Quod probari videtur ex eo, quia licet Iurisconsulti allucinati fuerint, dum vsuram vel approbarunt,
vel

vel permiserunt, existimantes id e republica fuisse, tamen non ignorabant veram vsuræ naturam, & in quibus contractibus versaretur.

- 11 At ipsimet Iurisconsulti secure docebant vsuras versari in cōtractu locationis, in actione negotiorum gestorum. ergo extra mutuum versari sine dubio intelligebāt. Scio doctores
- 12 communiter respondere in alijs cōtractibus (extra contractum mutui) in quibus vsura cernitur, mutuum paleatum, vel fictum versari. sed non adest textus summi Pontificis, Imperatoris, aut Iurisconsulti, qui de hac paleatione, vel fictione mentionem faciat. Video in alijs contractibus (vt paulo ante diximus) etiam vsuræ malum grassari, & rationem mali vigere, & non datur vllum inconueniens si fateamur, extra contractū mutui versari vsuram. quis nos cogit, deuiādo a doctrina summorum Pontificum, Imperatorum, & Iurisconsultorum, paleationes, & fisiones tradere contra l. si forte, ff. de Castr. pecul. & supra notata. Nec obstant argumēta supra allata, vt enim iam tetigimus solum probant in mutuo versari vsuram, non tamen concludunt in solo mutuo eam versari; tantum enim probatur non posse mutuantes vltra res mutuatas aliquod lucrum pecunia æstimabile accipere, quod nemo negat.

Ad locū Lucæ 6. Responderi potest Christū opt. & max. noluisse eo in loco declarare naturam

turam vsuræ, nec in quibus casibus daretur, sed cum videret Iudæos turpi quæstui feneratorum deditos, illos admonens ait: Mutuum dantes nihil inde sperantes, non tamen ex eo loco conuincitur in alijs contractibus non posse vsuras exercereri, in quibus ex rebus debitis, quæ numero, pondere, vel mensura constant, aliquod lucrum caperetur, sed nõ est recedendum a doctrina communi, cum negari non possit in prædictis casibus quoquomodo mutuum implicitum interuenire; & ita vsuræ definitio meo iudicio constituenda est hoc modo: Usura est cõtractatio lucri veri forti accedētis ratione mutui veri aut impliciti: in quibus verbis omnis iniquitas vsuræ comprehenditur, vt colliges ex supra notatis. & auctoritate Euangelij ita & doctoribus intellecta, vnum in practica notabile aduerte, quod contractus hic non est vsurarius; nempe obligatur quis ad dandas carnes, vel pisces accepto aliquo pretio ab achademia, vel capitulo, ea conditione, vt mutuo illi dentur centum: nam principaliter est contractus do ut facias, & mutuum minus principaliter, immo est tantum obligatio mutuandi, & ita cum non accipiatur lucrum propter mutuũ verum, vel implicitum, vsura non est. intendit Pan. in consil. 15. num. 2.

SUMMARIUM EX CAPITE SEQ.

- 1 Proponitur casus.
- 2 Motus Pij Quinti omnes contractus, in quibus census imponitur non numerata pecunia coram tabellione, & testibus, tamquam fœneratitios condemnat.
- 3 In nostra Lusitania recipitur in praxi decisio Motus propriij Pij Quinti, licet in regno Castille aliud sit propter supplicationem regis Philippi.
- 4 Refertur opinio meritissimi aduocati Salazar, & reprobatur.
- 5 Præsumptionum alia est definitiua, alia suppositiua, & utraque explicatur.
- 6 Præsumptio definitiua vel datur in bonum publicum, vel in priuatum principaliter.
- 7 In specie cap. is qui fidem. de sponsal. licet sponsi fateantur se animo fornicario non coniugali accessisse, sponsalia fecisse iudicabuntur.
- 8 Declaratur præsumptio suppositiua.
- 9 Præsumere definitiuè de aliquo malum temerarie vel reiecta in contrarium omni probatione peccatum est: præsumere autem suppositiue non est peccatum.
- 10 Licet contractus, in quibus imponitur census sit alias iustus, si tamen non fiat coram tabellio-

*bellione, & testibus, vsurarius est iudican-
dus.*

- 11 *In specie proposita probat auctor contractum
fuisse feneratitium, negat tamen pœnas in
vsurarios inflictas esse imponēdas monachis,
nec esse compensandam sortem principalem
cum fructibus.*
- 12 *Minor, & Ecclesia non restituuntur in delictis
veris, secus est in præsumptis.*
- 13 *Quando Ecclesia non restituitur indelictis, oportet
ut tota delinquat, non vero quod solus præ-
latus.*
- 14 *Quando contractus licite communiter reputan-
tur, licet sit vsurarius, tamen excusatur con-
trahens a pœnis vsurarij.*
- 15 *Consuetudo etiam irrationabilis (si tamen ra-
tionabilis communiter a peritis reputabatur)
excusat a pœna in foro exteriori.*
- 16 *Monachi excusantur a scientia iurisforensis
vel alias a sua professione nimium remoti.*

C A P V T X I I I I .

1

CONVENTVS aliquis Monachorum possidebat certam domum in oppido de Moura iuxta forum, decuriones civitatis impetrarunt a rege, ut domus prædicta iusto pretio venderetur eidem oppido de Moura, ut destrueretur, & ita forum
amplia-

ampliari possit, vendita domo triginta millibus regalium, apud quendam probum virum deposita fuerunt, vt ex illis alia proprietas conuentui monachorum emeretur, sic enim Rex dederat in mādatis vulgo (na prouifam.) His ita constitutis, obtulit se Ioannes venditque monasterio triginta modios tritici sub annuo censu, quem in fructifero fundo suo cōstituit, idque per triginta millia regalium, quæ apud depositarium seruabantur: & ita in scriptura venditionis cauebatur, quod scilicet dictus Ioannes vēdebat triginta modios tritici sub annuo censu in suo agro pro triginta millibus regalium, quæ deposita erant. Moritur Ioannes, successit ei filius Frāciscus, qui mouet litem conuentui monachorū, contendens illum contractum fuisse vsurarium, ideoque iudicandum esse nullum, & sortem principalē, hoc est, triginta millia regalium esse compēnsanda cum fructibus perceptis, afferens pro se Motum proprium summi Pontificis Pij Quinti, qui omnes contractus in quibus census imponitur, & in quibus pecunia non numeratur coram tabellione, & testibus. tanquam sceneratitios cōdemnat: plane in confesso erat pecuniam non fuisse numeratam coram tabellione: ergo contractus sceneratitius iudicandus erat, & per consequens fors principalis cum fructibus perceptis compensanda erat, iuxta petitionem.

- 3 Francisci. In quo dubio cogitavi an hic contractus excusandus foret a crimine vsuræ ex eo, quia ille Motus summi Pontificis Pij Quinti non seruaretur in hac nostra Lusitania, vt alias in Regno Castellæ non seruari ex præcepto Regis de ea re summum Pontificè consulētis, tradit Salzedo in practicam Bernard. cap. 88. vers. potuerunt, F. Emmanuel Rodriguez in tract. de censib. quia id apud nos minime obtinet: nam in hoc Regno passim in praxi admittitur decisio Motus proprii, & secundum illum contractus fœneratitij iudicantur. veniebat etiam in mentem an prædictus contractus excusari posset ex eo, quia cū motus proprius in eo vsuram præsumat, poterit contrarium probari, nam contra præsumptiones probationes admittuntur cap. litteras de præsumpt. l. cum de indebito, ff. prob. & sine dubio facile assererebant monachi probari posse vsuram abesse, allegantes pro se legem fundatam in præsumptione non obligare, si veritas est in contrarium, gloss. verb. nullo modo in l. in cōtractibus, C. de non numer. pecun. communiter recep. ex multis citat. per Couar. de sponsal. 1. par. cap. 4. §. 1. num. 9. iuvat cap. is qui fidem, & ibi not. de sponsal. Propter quæ fundamenta meritisimus aduocatus Petrus de Salazar in tract. de vsu, & consuetud. cap. 8. num. 45. existimauit omnino fore admittendam præsumptio-

ptionem, qua tolleretur suspicio vsuræ, de qua in d. Motuproprio intendit F. Emmanuel Rodriguez vbi supra. Sed hæc opinio non admittitur in praxi, & contractus vsurarius cēsetur (si non probetur numeratio pecunię coram tabellione) absque vlla probatione, qua partes contendant vsuram abfuisse, & sane id magis consonat iuris principijs. Quod vt intelligas præmitte, in hac materia duplex reperiri genus præsumptionis: namque alia præsumptio est definitiua, alia suppositiua. definitiua præsumptio est quando factum dubium in hanc vel illam partem definiēdo accipimus. Porro huius præsumptionis alia datur in fauorem publicum principaliter, alia in priuatum: verbi gratia, in fauorem publicum est illa, de qua in cap. is qui fidem, de sponsal. in priuatum est illa, de qua in l. si ex cautione l. generaliter, C. de non numer. pecun. illa, quæ in fauorem publicum inducta est, non admittit probationem, nec confessionem partis, cum pars non possit renunciare his, quæ sunt inducta in fauorem publicum, c. si diligenti de for. compet. l. si quis in conscribendo, C. de pact. sic in specie, d. cap. is qui fidem, licet sponsi consiteantur se non accessisse animo coniugali, sed fornicario, tamen sponsalia fecisse iudicabuntur. Non sic in specie d. l. si ex cautione, & d. l. generaliter, quia confessio partis in his casibus

8 admittitur. Alia rursus est præsumptio suppositiua, quando scilicet præsumimus posse aliquid cōtingere, & ex eo aliquid præcauēdo facimus, vel legislator aliquid præcipit, vel prohibet: verbi gratia, prohibet lex beneficia conferri in vita possidentium, ne alijs detur occasio captandæ mortis, quam supponit posse contingere capit. 2. de concess. præben. Sic sane lex prohibens emere a minore rem immobilem sine debita solemnitate, præsumit suppositiue, namque id prohibet ex eo, quia supponit minores posse circumueniri. sic summus Pontifex prohibens contractus, in quibus census imponitur absque numeratione facta coram tabellione, & testibus, præsumit eos vsurarios: supponit namque posse in eis vt plurimum vsuræ crimen latere. Inter has præsumptiones maxima est differentia, nam præsumere diffinitiuè temere, vel reiecta in contrarium omni probatione aliquod malum de aliquo peccatum est, regula estote de reg. iuris, l. merito, ff. de pro soc. & ideo lex eo modo præsumens admittit probationem: at præsumere aliquando simpliciter, & reiecta in contrarium omni probatione suppositiue est actus prudentiæ, dum supponimus aliquid posse contingere, & ita nobis, vel proximo cauemus, aut legislator reipublicæ, intendit S. Thom. vbi Caietan. explicat 2. 2. q. 60. art. 4. ad 2.

Sot. lib. 3. de iust. quæst. 4. art. 3. col. vltim. & licet ea præsumptio sit falsa, nihil interest, quia ei, contra quem supponimus, non nocemus, & nobis consulimus. Vnde licet contractus alias esset iustus, tamen vsurarius debet iudicari, cum summus Pontifex per legem stauerit contractus, in quibus census imponitur, sceneraticios, esse quando pecunia numerata non solueretur coram tabellione, & testibus; suppositiue enim præsumpsit in similibus contractibus absque numeratione pecuniæ vsuram posse exerceri, ideoque absolute vetuit illos contractus. vnde licet contractus iustus, & æquus alias esset, tamen tanquam vsurarius in foro exteriori omnino iudicabitur, iuxta notata in cap. fin. de vsur. Adde quod licet hic contractus census esset perpetuus, adhuc vsurarius præsumeretur.

Primo, quia Motus, proprius indistincte in omnibus contractibus census communiter id disponit, in quibus licet minor detur præsumptio vsuræ, tamen aliqua cernitur, & propterea aliquando dubium fuit, an hi contractus census essent liciti, vt colliges ab extravagant. 1. & 2. de empt. & vendit. inter cōes.

Secundo, quia verius est omnes cēsus perpetuos posse redimi, & censeri temporales, vt in Motu proprio declaratur, quidquid multi contrarium sentiant: attamen in specie proposita dixi contractum quidem scenerati-

tium esse iudicandum, & ex eo amplius non posse quemquã agere, pronunciandũq. fore talem contractum nullum esse, pœnas tamen vsurariorum non esse monachis infligendas, nec sortem principalem cum fructibus bona fide perceptis esse compensandam. Cum in vsura præsumpta, sit pœna, quæ in foro exteriori nõ debetur, iuxta communes traditiones, de quibus alibi latius dicemus.

- Primo ex eo, quia monachi petebant restitutionem aduersus contractum emptionis, qua obtenta vsura præsumpta cessabat, quæ in contractu census venditi, vel empti solum inducta fuit. Nec obstat quod minor, & Ec-
- 12   clesia non restituuntur in delictis, l. auxilium §. in delictis, ff. de minor, leg. si ex causa §. nunc videndum, ff. eod. l. 1. C. si aduersus delictum: respondemus enim id procedere in delictis, quæ fiunt cum dolo, non quæ committuntur a minoribus per ignorantiam, d. §. nunc videndum, vbi Bart. procedit item in delicto vero, non in præsumpto argumento, l. minor, 9. ff. de minor Abb. in cap. auditis, num. 14. de in integrum restitutione.
- 13   Item vt Ecclesia non restituatur in delictis, oportet vt tota delinquat, non vero vt solus Prælatus Abb. vbi supra, num. 15. nõt. in c. 1. de dol. & contum. & in cap. dilectus de symon. & in cap. fin. de donat. at hæc omnia cessabant in hac specie, nam & dolus aberat,
- cum

eum publice venditio facta fuerit, & nominatim in scriptura diceretur pretium depositum esse apud probum virum: ea autem, que publice fiunt, dolo carere præsumuntur, l. ult. ff. de rit. nupt. & solus Prælatus cum procuratore venditionem fecerant, delictum autem non erat vsura vera, sed præsumpta, de qua in dicto Motu proprio. ergo monasteriũ recte petebat restitutionem.

- 14 Secundo, & pro parte monachorum allegabam dictum Bart. in l. qui sit fugitiuus, §. apud Labeonem, ff. de ædil. edict. existimantis facientem contractum, qui ab omnibus censetur licitus, licet a parte rei esset vsurarius, excusari a pœnis latis contra vsurarios quod communiter receptum esse colliges ex not. per Cepolam de simulatione contractuũ colum. 4. Couar. de spons. 2. par. cap. 7. nu. 5. Nec obstat, quod Motus proprius fuit solemniter promulgatus, & ita non posset allegari ignorantia, authen. vt factæ nouæ constitutiones collat. 5. not. in cap. 1. de constit.
- 15 Respondemus enim primo, consuetudinem etiam irrationabilem (si tamen rationabilis communiter a peritis reputabatur) excusare à pœna in foro exteriori, glo. 1. in cap. cum venerabilis de consuetud. recept. per Couar. vbi supra.

Secundo respondemus, in hac specie monasterium excusari a scientia Motus proprii,

36 nam privilegium concessum militibus armatae militiae, ut non teneantur scire iura, de quo in l. 1. C. de iur. & fact. ignorat. l. fin. in principio, C. de iur. deliber. authen. quibus modis natur. efficiantur. legitimi, §. quisquis collat. 7. extēditur ad clericos, & monachos, iuxta not. in l. Miles, ff. de re iud. & quamvis multi contrarium teneant, tamen in illis iuribus mere forensibus, & quæ ab officio monachali longe sunt remoti, verius est monachos posse ignorantiam allegare argumento, l. repetita, & ibi gloss. verb. peritos, C. de Episcop. & cleric. intendit Padilla in l. 1. nu. 8. & in l. constitutiones. nu. 10. C. de iur. & fact. ignor. faciunt etiam in fauorem monachorum, dicta per Pan. in consil. 35. lib. 1.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Accurtius, & Ias. explicant, quid sit insula, de qua in l. si insulam. ff. de verb.
- 2 Reprobatur eorum opinio.
- 3 Declaratur quid sit insula, de qua in l. si insulam. ff. de verb.
- 4 Hodie Romæ coguntur domini minorum ædium eas vendere iis, qui volunt insulas edificare.

CAPVT XV.

ITTIVR explicare Accurtius
 in l. si insulam. ff. de verbor. vbi
 Iason num. 93. quid sit insula, &
 2 asserit, insulam esse domum in
 mari. Sed id falsum est: nã Ro-
 mæ maria non sunt. Iuriscon-
 sulti autẽ omnia sua verba fere ad ea, quæ in
 ciuitate Romana erãt, referebãt. At fortassis
 erit insula, quæ in fluuio existit: sed & id ve-
 rum non videtur: etenim vix credendum est,
 trecentas insulas fuisse in fluuio, quas Spar-
 3 tianus vno incendio consumptas fuisse affir-
 mat. Insula igitur, vt intelligas Iurisconsul-
 tos quando de insula loquuntur, est domus
 ampla, nullis (vt plurimum) connexa ædifi-
 ciis cohærentibus, & vt plerumque vicos ha-
 bentes, per quos communiter iter fit. M. Tul-
 lius, intelligo Clodij insulam esse venalem.
 Aul. gell. conspicimus insulam quandam oc-
 cupatam igni multis, arduisque tabulatis edi-
 tam, Sueton. in vita Cæsaris, nec loco solito,
 sed vicatim per dominos insularum egit. Ho-
 4 die, qui Romæ insulam vult construere, cogere
 potest dominos ædium minorum, vt sibi
 vendantur, idque sancitum est lege à summo
 Pontifice condita.

SVMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponitur examinanda quæstio, an ciuis Lusitanus possit instituere heredem ciuem Italianum, Gallum, exterumve aliquem.
- 2 Explicatur verbum Peregrinus positum in l. 1. C. de hered. instit.
- 3 Reiectis aliquot explanationibus verbi Peregrinus, vera traditur.
- 4 Non poterat olim ciuis Romanus instituere heredem ciuem alterius ciuitatis.
- 5 Expenditur l. Sed & conditioni. s. solemus. ff. de hered. instit.
- 6 Traditur ratio, quare ciuis Romanus non poterat instituere heredem alterius ciuitatis.
- 7 Poterat ciuis Romanus per fideicommissum aliquid ciui alterius ciuitatis relinquere.
- 8 In praxi apud nos non recipitur illud ius antiquum, quo cautum erat, vt ciuis alicuius ciuitatis non posset heredem instituere exterum.
- 9 Declaratur ratio, quare praxis nostra non admiserit iuris antiqui censuram, nec admittuntur aliquæ, quæ ab aliquibus assignari solent.
- 10 Explicatur tex. in l. in orbe Romano. ff. de statu hom.
- 11 Traditur verus intellectus, & littera l. in vrbe Romana. ff. de statu hom.

CAPVT XVI.

IVM in scholis inclitæ achademix Conimbricensis publice iura interpretarer, incidit quæstio, an ciuis Lusitanus hominem Italum, Gallumue posset heredem instituere. Licet autem in praxi numquam de ea re dubium esse possit, quin vnusquisque possit indigenam, & exterum hominem heredem instituere adiuuante regula tex. in §. & vnum hominem. insti. de hered. instit. adiunctis his, quæ ibi resoluunt doctores, notat in §. seruus plurium. instit. eod. tit. de hered. instit. attamen attentis principiis iuris, & reipublicæ Romanæ consuetudine, contrarium verius esse respondi. Pro qua sententia primo adducitur l. 1. C. de hered. instit. vbi deportatū æquiparat peregrino, qui ciuis Romanus non est, & ita exterus, vel alienigena. Quod vt clare perspicias, necessarium duxi aliquorum opiniones referre circa hoc nomen Peregrinus, de quo agit d. l. 1. C. de hered. instit. Accurtius namque noster in d. l. 1. existimauit peregrinum significare peregrinantem. Sed ea interpretatio minime est recipienda: nam peregrinantes posse institui heredes probat. tex. in §. fin. insti. de hered. instit. tum etiam quia verbum Peregrinus, aliud significat,

gnificat, vt statim ostendemus. Alij per peregrinum in d. l. 2. intelligūt hostem populi Romani, sequentes glos. in l. nec apud. C. de hered. inst. in qua significatione licet aliquando hoc verbum Peregrinus, sumatur: tamen ea non est propria, nec tam frequens, neque enim aliquis semidoctus affirmabit in d. l. 1. verbū Peregrinus, significare hostem Populi Romani: quis enim sanæ mentis (si ciuis Romanus esset) hostem Populi Romani institueret heredem? quis hostem Populi Romani per adoptionem in fratrem ascisceret? de quo in d. l. nec apud. C. de hered. insti. Quapropter his reiectis dicendum est, in dicta l. 1. Peregrinum significare eum, qui non est ciuis Romanus; idque primo colligitur ex l. sed si hac lege. §. liberos. ff. de in ius vocando, vbi deportatos Peregrinos vocat, id est, non ciues, cum deportati ciuitatē amiserint. l. 2. ff. de orig. iur. ibi, quod multa turba etiam peregrinorum in ciuitatē veniret. Cuius rei meminit Corn. Tacit. lib. 1. mihi fol. 30. Mox (inquit) celebratio annum ad prætorem translata, cui inter ciues, & peregrinos iurisdictio euenisset. Caius Iurisconsultus lib. 1. insti. tit. de statu hom. parum post principiū: Sueton. in vitam Claudij Imperatoris folio 204. cap. de varietate eius in cognoscendo, & discernendo: Peregrinatis reum (inquit) orta inter Aduocatos leui contentione, togatum ne, an palleatum dicere

dicere causam oporteret, &c. nunc togam, nunc pallium assumere iussit.

4 Hos igitur peregrinos (id est non ciues Romanos) non poterat ciuis Romanus heredes instituere, quod d. l. 1. C. de hered. insti. manifeste probat.

5 Secundo id ipsum voluit iurisconsultus in l. sed & si conditioni. §. solemus. ff. de hered. insti. Solemus (inquit) dicere media tempora non nocere, ut puta ciuis Romanus scriptus heres viuo testatore factus est peregrinus, mox ad ciuitatem Romanam peruenit, media tempora non nocēt, quidquid Accur. ibi, solum de deportato intelligat: notat Vlpian. Iurisconsult. in fragment. tit. 22. vers. deditio- rum, ibi, heres institui non potest, quia peregrinus est. apertius declarauit M. Tullius in in oratione pro Aullo Cecina: Deinde (inquit) quod Sylla ipse ita tulit de ciuitate, vt non sustulerit horum nexa, atque hereditates: iubet enim eodem iure esse, quo fuerint Ariminenses, quos quis ignorat duodecim coloniarum fuisse, & à Populo Romano hereditates capere potuisse. idem Marcus Tullius pro Archia Poeta: Sed quoniam (inquit) census nō ius ciuitatis confirmat, ac tantummodo indicat eum, qui sit census, ita se iam tunc gessisse pro ciue iis temporibus, quem tu criminaris, ne ipsius quidem iudicio in ciuium Romanorū iure esse versatum,

& te-

& testamentum facit nostris legibus, & adire hereditates ciuium Romanorum. hactenus Marcus Tullius, ex cuius dictis constat, adire hereditatem ciuium Romanorum non posse nisi ciuis Romanus fuisset. intendit Alcia. lib. 1. Parerg. cap. 15. Cuiac. in paratitlis ad cap. 22. vers. deditioem, verb. quia peregrinus. Vigl. in §. heredes. nu. 6. insti. de hered. inst. qui ciuis Romanus non erat, particeps esse non poterat iuris ciuilibus Romanorum, argumento l. 1. ibi, recepti in ciuitatem, vt munera nobiscum facerent. ff. ad municip. al. ideoque non poterat capere hereditates ciuium Romanorum absque illo iure ciuili, quo mediante hereditates capiebantur d. l. obuenire, cum illius iuris non esset particeps. vnde absque dubio ex principiis iuris Romani concludendum erat, non ciues alicuius ciuitatis, id est peregrinos, aliorum ciuium hereditates, legataue non potuisse capere iuxta supradicta; præsertim cum id aliquantulum bono publico inferuiat, & ciuium vtilitati, quæ in eo versatur, vt bona ciuium non deueniant ad exteros. idque adeo verum est, vt Viglius vbi supra testetur, id hodie apud aliquos populos obseruari; & ita in Gallia obseruari, testatur quidam doctor Parisiensis. Cum igitur leges & cõsuetudines scriptæ Romanorum in hoc regno Lusitaniæ recipiantur, idque legibus, & consuetudine Romana receptum esse sciamus,

merito

merito asserendum est, ex iuris principiis, nō posse ciuem Lusitanum (vulgo *Morador*, ou *natural*) heredem instituere exterum hominem, vel ei legare. poterit tamen ciuis Lusitanus extero relinquere quidquid velit per viā fideicommissi: fideicommissa enim inuenta fuerunt, vt peregrinis, id est non ciuibus, possint ciues de suis bonis relinquere principiū insti. de fideicommissariis hereditatibus, ibi, quibus enim non poterant hereditatem, vel legata relinquere; si relinquebant, fideicommittebant eorum, qui capere ex testamento poterant hereditatem. haftenus Iustinianus Imperator. Constat autem illos, qui capere nō poterant, peregrinos fuisse, vt declarat Theophil. in d. princ. insti. de fideicommissariis heredi. Sed in praxi apud nos hęc non obseruantur: potest enim quilibet vnus nationis exterum heredem instituere, vel ei legare, nec vquam audiui aliquem ab hereditate, vel legato repulsum fuisse eo quōd non esset cōciuis: quam praxim rationi consentaneam esse dixerim.

Primo, quia inhumanū videbatur nullam nationem exteram posse capere hereditates, & legata, à ciue alterius ciuitatis, cui forsan gratias referre iure optimo deberet.

Secūdo facit, quia iura l. Cornelie & postliminij, quæ in bellis ciuilibus non dabantur. l. si quis ingenuam 21. §. 1. ff. de captiuis, & postlim.

postlim. reuersis, non dantur etiam apud Christianos se se ad inuicem bello lacerantes, (quos Deus ad concordiam reducat) quasi cum sint omnes Christiani, & ita fratres in Christo, tamquam ciues omnes reputantur, Bart. in l. hostes. ff. de capt. & postlimi. reuers. Abb. in cap. sicut in 3. de iureiur. post alios, quos citat Couar. in regulam peccatum 2. p. §. 11. n. 6. Aduertit cum iudicio dominus Syluester Aldobrādinus generis nobilitate & iuris civilis scientia præclarus, ac summi Pontificis D. N. Clementis VIII. pater, in procem. Insti. nu. 27. Si igitur ciues reputatur, possunt institui hæredes, & eis legari ab aliis Christianis.

Tertio facit, quia multi existimarunt id iam hodie non procedere ex eo, quia legata, & fideicommissa iam fere exæquata erant. l. i. ff. de legat. 1. nec vllam dari differentiam in hac re.

Quarto quia iam olim, & id in dissuetudinem abiisset, cum omnes, qui in orbe Romano fuissent, ciues Romani effecti essent ex constitutione diui Antonini, de qua in l. in orbe Romano. ff. de statu hom. Propter quæ praxis apud nos inualuit, vt quilibet ciuis Lusitanus exterum quemlibet posset heredem instituere ex rationibus supradictis. Illud tamen non o mittam, praxim quidem iustissimam fore ob rationes superius adductas, cum due pri
me sa-

me fatis persuadeant satius fore exteros ab
 exteris relinqui heredes, & eis posse legare,
 quam id negare. Postremæ autem id ipsum
 confirment, quippequæ doctorum auctori-
 te fulsiantur. Attamen d. l. i. ff. de leg. i. alios
 habet germaniores intellectus; porro d. l. in
 orbe Romano nequaquam est eo modo intel-
 ligenda: nam vera, & antiqua litera illius le-
 gis habet in vrbe Romana qui sunt, ex cõstitu-
 tione diui Antonini ciues Romani effecti sũt.
 Alciat. autem lib. 2. dispunct. cap. 21. existimat
 legendum esse in orbe Romano, quasi Antoni-
 nus omnes, qui in ditione Romanorum fuif-
 sent, ciuitate Romana donasset: sequitur Pe-
 trus Godofredus in l. vn. in prin. nu. 44. C. de
 Iustinian. Cod. confirmando. Sed profecto id
 non videtur verum, immo ostendam legendũ
 esse in vrbe Romana, & non in orbe Romano,
 solumque Antoninum Romæ habitantes ef-
 fecisse ciues, non vero habitantes in orbe Ro-
 mano. Etenim si omnes, qui fuissent in orbe
 Romano, ex præcepto Antonini fuissent ciues
 effecti, non diceret Diocletianus Imperator,
 (qui post Antoninum vixit, vt notum est iis,
 qui vel mediocriter in historijs versati sunt)
 Peregrinos (id est non ciues Romanos) non
 posse adoptari, præsupposito, quòd ille tex.
 nequaquam sit intelligendus de hoste Populi
 Romani, vt supra diximus. nam si iam ab An-

tonino omnes degentes sub Imperio Romano erant ciues, peregrini non erant.

Secundo facit, nam si ex constitutione Antonini omnes homines imperij fuisset ciues, vix possent præfides prouinciarum aliquem capitis damnare, inconsulto Populo Romano, cum id priuilegium ciuis Romanus haberet. l. 2. §. & quia. ff. de orig. iur. consentit Alciat. vbi proxime, quod vix credendum est, cum nimis præfidis iurisdicção arctaretur, idque si verum foret, declararent Iurisconsulti, qui post Antoninum floruerunt in tit. de pœn. immo potius cõtrarium colligitur ex l. ad beftias. ff. de pœn. l. inter pœnas. l. relegatorum. §. in insulam. ff. de interd. & relegat.

Tertio id ipsum confirmat §. vlt. instit. de libertin. Iustinianus enim noue libertatem Latinorum, & dedititiam expulit, omnesque libertos ciuitate Romana decorauit; quæ gratia superuacanea erat, si omnes, qui sub imperio Romano debebant, ciues Romani effecti fuissent.

Quarto, id ipsum conuincit l. prima. l. in Lusitania, aliàs in Lysitania. ff. de censib. vbi Ulpianus Iurisconsultus, qui post Antoninũ Piũ floruit, refert multos populos, quorum aliqui erant coloniæ Populi Romani, alij iuris Italici, quod absurdum erat dicere, si per constitutionem Antonini omnes degentes sub imperio Romano ciues Romani effecti essent.

Quinto

Quinto facit per locum ab speciali .i. omnibus 26. ff. ad senat. conf. Trebell. A prius igitur secundum litteram communem legendum est in vrbe Romana, vt sit sensus, illos omnes esse effectos ciues Romanos, qui sunt, id est, commorantur in vrbe Romana: quod Iulius Cæsar Medicis, & liberalium artium professoribus iamdiu concesserat; Sueton. Trāquil. in vita Cæsaris, Omnes (inquit) medicinam Romæ professos, & liberalium artium doctores, quo libentius & ipsi urbem incoherent, & ceteri appeterent, ciuitate donauit; cūque postea Nero omnium sæuissimus urbem Romanam depopulasset, incendioque magnam partem absumpsisset, id semper maximæ curæ fuit bonis Imperatoribus, vt iterum quoad fieri posset vrbs reædificaretur, vt multiplures eandem habitarent, idque, vt par est credere, effecit Antoninus, quippe qui præ cæteris Republicæ vtilitati insudauit, vt scilicet illo nouo honore inuitasset exteros homines ad habitandum Romæ. quod videtur significare Poeta Claudianus, dum ait.

Ciuesque vocauit,

Quos domuit, nexuque pio longinqua reuinxit.

Huius pacificis debemus moribus omnes,

Quod veluti patrijs Regionibus utitur hospes.

& iterum.

Hæc est in gremium, victos quæ sola recepit,

Humanumque genus communi nomine fouit

Matris non dominæ ritu.
 Nec intelligenda sunt carmina, vt totum
 genus humanum vbique illo modo foueret,
 sed illos, qui Romæ habitassent, vel qui priui-
 legium ciuis Romanæ haberent: vel alludit ad
 id quod ait iuriscōsultus in l. Roma commu-
 nis patria nostra est, ff. ad municip. & quæ ibi
 notantur. tunc enim poetica licentia recte
 dixit humanū genus, quo pacto Accurt. intel-
 lexit. d. l. in vrbe, quidquid aliquantulum va-
 riet, vt potè harum rerum non tam conscius.

SYMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Referuntur verba Iuriscōsulti in l. nuper 43.
 ff. de donat. inter vir. & vxor.
- 2 Latus clauus erat genus tunicae.
- 3 Sæpius hoc verbum Latus clauus pro senatoria
 dignitate capiebatur.
- 4 Accurtius explicat dubius, quid sit Latus cla-
 uus: secure, & doctè Budæus in l. vltima. ff.
 de senat.

CAPVT XVII.

SUPER (inquit Caius iuriscō-
 sultus) ex indulgentia Princi-
 pis Antonini recepta est alia
 causa donationis, quam dici-
 mus honoris causa, vt ecce si
 vxor viro lati clani petendi gratia donet, vel

vt equestris ordinis fiat, vel ludorum. gratia
 l. nuper 43. ff. de donat. inter vir. & vxor. Latus
 2 clauus genus tunc erat, quo Senatores in-
 3 duebantur. Vnde sapius pro Senatoria digni-
 tate capiebatur, vt hic accepit iurifconsultus
 Caius Plin. Iun. in epist. Ego sextum latum cla-
 uum à Cesare nostro, ego quaesturam impetra-
 ui. Egnatius de vita Imperatorum in Seuerū,
 Cum soror sua (inquit) Leptitana ad eū venif-
 fet vix latine loquens, nec de illa multum im-
 perator erubesceret, dato filio eius lato cla-
 uo, atque ipsi multis, muneribus redire mu-
 lierem in patriam præcepit. meminit & Sue-
 ton. in Claud. cap. de indulgentia, & liberali-
 tate eius. senfit Accurt. verb. lati clauis, sed du-
 4 bius loquitur: secure, & docte Budaus in l.
 vlt. ff. de senator.

SUMMARIUM EX CAP. SEQ.

- 1 Religiosi olim erant subditi Episcopis, nunc
 omnes fere sunt exempti ab eorum iurisdic-
 tione.
- 2 Monachi impetrant litteras a summo Pontifice
 vt habeant Conseruatores, coram quibus pos-
 sint aliquos trahere in iudicium.
- 3 Conseruatorum alij sunt clericorum, & capitu-
 lorum, alij sunt religiosorum, & vniuer-

- sitatum generalium, & eorum potestas declaratur.
- 4 Declaratur quid sit manifesta iniuria.
  - 5 Conseruatores possunt cognoscere de negatis debitis religiosis, quando possunt tractare de causis, quæ requirunt iudicalem indaginem.
  - 6 Declaratur contra quas personas Conseruatores possint procedere.
  - 7 Conseruatores religiosorum possunt tractare de omnibus causis, quæ Ecclesiastici iudices tractant iure communi attento, consuetudine, vel iure regni.
  - 8 Proponitur casus, qui in praxi contigit, & sententia iudicis secularis in eo reprobatur.
  - 9 Cōseruator religiosorum potest tractare de aliis causis, etiam si non sint violentiæ, & manifestæ iniuriæ, assignata concludenti ratione.
  - 10 Causa illa, in qua Ecclesia petit fundum emphyteuticum ex eo quod vitæ sint finitæ, debet tractari coram iudice Ecclesiastico.
  - 11 Dominium directum est principalius vtili.
  - 12 Res debet denominari à principaliori.
  - 13 Apud nos lege sancitum est, vt iudex Ecclesiasticus tractet eam causam, in qua petitur res emphyteotica, ex eo, quod vitæ sunt finitæ.

CAPVT XVIII.

DE iurisdictione cōseruatorum loquuturus, præmitto prius religiosos omnes, attento iure communi, posse conueniri corã Episcopo, tamquam Ordinario, & supremo suæ diœcesis iudice. cap. visis. 16. q. 2. cap. de persona. 11. q. 1. glo. vlt. in c. quanto. de off. ord. vbi Innoc. & in cap. venerabilem. de elect. Card. in Clem. de in agro. §. quia. nu. 9. de statu monac. Abb. in d. c. quanto. num. 5. & in cap. cum ab Ecclesiarum. nu. 10. eod. tit. de offic. ord. qui licet multipliciter distinguant, tamen id verissimum est, monachos attento iure communi regulariter coram episcopo conueniendos esse. Hodie tamen omnes fere monachi sunt exempti à iurisdictione ordinaria Episcoporum; vnde nō possunt conueniri coram Ordinariis, sed coram summo Pontifice. At ipsi religiosi debēt conuenire alios iure communi attento corã suis iudicibus ordinariis, iuxta regulam cap. cum sit generale. de foro compet. Porro ipsi monachi impetrant litteras à summo Pontifice, vt habeant cōseruatores, coram quibus possint cōuenire aliquos super certis causis; & ita non corã iudicibus ordinariis reo competentibus, sed coram illis cōseruatoribus

- 3 **sæpe sapius illos conueniunt. Conseruatores autem sunt in duplici differentia, vel enim sunt Capitulorum clericorum, uel aliarum personarum: & hi numquam dari consueuerunt, nisi ut de uiolentiis possint cognoscere, & ab iniuriis, & molestiis manifestis defendant. cap. 1. & cap. fin. de offic. deleg. in 6. concil. Trid. sess. 14. cap. 5.**

Alij sunt cōseruatores Vniuersitatum generalium, & religiosorum, qui maiorem solent habere iurisdictionem: nam & de aliis causis, quæ iudicialem exigunt indaginem, se intromittunt, ut colligitur ex concil. Trid. sess. 14. cap. 5. ad finem. notauit glo. in casus positione. in d. cap. 1. Salzed. in practica Bernar. cap. 3. idque ego vidi in priuilegijs concessis monachis S. Benedicti, & S. Dominici, & ita stylus obtinuit, ut prædicti conseruatores de similibus causis etiam tractarent.

- 4 **Or Dubitabatur primo, quæ sit manifesta iniuria: illa sane erit, quando monachi, uel alij habentes similes litteras sua possessione priuantur, eorum priuilegia, exemptiones, & immunitates uiolantur. cap. cum sit generale de foro compet. quod in qualibet oppressione locū habebit. Abb. de 2. text. ibi in cap. si clericus. de foro comp. notant Doct. in d. c. cū sit generale. ubi Soccin. nu. 18. Lopus in allegat. 58. & 72. pro quo facit cap. conquestus. de foro comp. ubi Andr. Sicul. Salzed, ubi proxime,**

me, ampliati dicit etiam manifestā iniuriam-
 si consuetudines alicuius Ecclesiæ, vel mona-
 sterij infringantur. Bonifac. de Vitalinis in-
 clem. cupientes. nu. 66. de pœnis. Non tamen
 poterunt prædicti conseruatores, qui tātum
 de manifestis iniuriis, & violentiis cogno-
 scunt, tractare de debitis negatis eidem mo-
 nasterio. Alciat. de præsumpt. reg. 1. præsump.
 23. nu. 5. Salzed. vbi supra. quidquid contra-
 rium teneat. Guido Pap. quæst. 18. Intellige
 conseruatores nō posse cognoscere de debi-
 tis negatis, quādo solum possunt cognoscere
 5 de violentiis, & manifestis iniuriis. si autem
 sunt conseruatores, qui possunt cognoscere
 de molestiis, & causis, quæ requirūt indaginē
 iudicalem, tunc, & de his recte se intromit-
 tent. quo casu recte defenditur Guido, vbi
 6 supra. Sed dubium est ingens contra quas
 personas poterūt hi conseruatores procede-
 re; nam aliqui asserunt indistincte posse eos
 iudicare de omnibus causis, & contra quos-
 cumque propter amplam iurisdictionem à
 summo Pontifice concessam. Alij id solum
 concedūt in manifestis iniuriis, & violentiis.
 Alij tandem asserunt eos posse iudicare inter
 Ecclesiasticos indistincte; at contra laicos id
 solum admittunt in causis Ecclesiasticis. Ego
 in hoc articulo distinguendum puto inter cō-
 seruatores; nam si sunt clericorum, vel capi-
 tulorum, quibus regulariter non datur tanta
 iuris-

iurisdictione, iuxta cap. primum, & vltimum. de offic. deleg. lib. 6. & concil. Trid. sess. 14. cap. 5. illis scilicet, qui solum cognoscunt de manifestis iniuriis, molestiis, & violentiis, possunt iudicare indistincte contra laicos, & Ecclesiasticos, cum secundum formam datam à summo Pontifice debeant tractare de sacrilegio commisso, iuxta cap. cum sit generale, de foro competen. & ita cum sit crimen Ecclesiasticum, de eo possunt tractare contra quascumque personas ex iurisdictione in litteris concessa à summo Pontifice, & secundum earum tenorem, vt patet ad sensum. Si vero agamus de conseruatoribus vniuersitatũ generalium, & religiosorum, quibus ex priuilegio conceditur maior iurisdictione, tractandi scilicet de his causis, quæ iudicalem indaginem exigunt, & ita de aliquibus, quæ non sunt sacrilegia notoria, vel molestiæ, aut iniuriæ manifestæ; tunc existimò eos posse procedere in omnibus causis contra personas Ecclesiasticas, cum summus Pontifex, cuius iurisdictioni subsunt, priuilegium dedit vniuersitatibus, & religiosis, vt causas suas possint tractare coram illo conseruatore; & ita causas, quæ cõpetierint aduersus Ecclesiasticos sibi subditos. At contra sæculares non poterunt procedere (eis renitentibus, vel declinantibus iurisdictionem) nisi in casibus, vbi Ecclesiastici, vel de iure, vel de consuetudine,

aut

aut legibus regni possunt contra sæculares procedere. non enim intēdit summus Pontifex iurisdictioni regū derogare, c. per venerabilem. qui fil. sint leg. intēdit Salzed. vbi supra.

❧ Dixi, eis renitentibus, vel declinantibus iurisdictionem, quia si consentirent laici iudicari à conseruatore, valeret processus, cum prorogatio censeretur, quæ cum sit de causa ad causam, valet. cap. cum olim 32. de offic. deleg. l. de qua re 24. §. 1. ff. de iud. & sty-
 7 lud obtinet, vt laici etiã in ciuilibus iudicentur a conseruatoribus, si ipsi consentiant. Il-

lud aduerte, dictos conseruatores posse iudicare inter laicos de omnibus causis ciuilibus, in quibus de iure communi, vel consuetudine, aut legibus regni, Ecclesiastici possunt iudicare inter laicos, vt iam diximus: quia summus Pontifex in litteris dat iurisdictionem ecclesiasticam plene casu, quo priuilegiati religiosi in iudicium aliquos trahant.

Cum igitur in hac specie hæc iurisdictione Ecclesiastica sit, & ad Ecclesiasticos pertineat, a summo Pontifice concessa intelligitur, iuxta supradicta. Ex quibus inferes non recte iudicatum fuisse in casu, quem tibi proponã.

❧ Quidam Vicarius Episcopi erat simul conseruator monialium, agebant moniales coram eo, tamquam suo conseruatore contra laicum quendam super quadam emphyteusi, dicētes laicum emphyteusim relinquere de-

bere

bere, eo quòd essent vitæ finitæ, quam emphyteusim renouare non erant obligatæ. Vicarius conseruator tulit sententiam contra laicum ex eo, quod moniales finitis tribus generationibus non essent obligatæ innouare: & procedens censuris, coegit laicum fundum emphyteoticum relinquere. Porro laicus adiuuit iudicem regium, qui apud nos de iurisdictione regi vsurpata, & aliis ad regem pertinentibus tractat, vt Vicarium conseruatore[m] cogeret iterum emphyteusim restituere, qui auditis hincinde partibus pro laico sententiam dixit, duobus fundamentis nixus.

Primum erat, quod procedebat tanquam conseruator, & ita non poterat procedere, nisi de violentiis, & manifestis iniuriis: plane in casu proposito ex parte laici nulla dabatur violentia, nec iniuria. ergo Vicarius vt conseruator non poterat in hac causa procedere.

Secundo, quia hæc causa erat civilis, utpote fundi emphyteotici: ergo de ea contra laicum non potuit tractare iudex Ecclesiasticus.

Sed hæc sententia iudicis sæcularis nõ mihi placuit. Primo, quia falsum est (in quo multi perniciosè errant) conseruatore[m] religiosorum non posse cognoscere, nisi de violentiis, & manifestis iniuriis, vt supra diximus. idque non inarguta ratione probatur. Etenim videmus

quod

quod de stylo religiosi habentes conseruatores iudicantur tamquam rei ab ipsis conseruatoribus, quando laici eos in iudicium trahunt, & numquam iurisdictionem conseruatorum declinant, nec declinare possunt, quod tamen facere possent si ipsi conseruatores solum de violentiis, & manifestis iniuriis possint cognoscere. Nam litteræ conseruatoriæ solum dicunt, quòd alios ad iudiciũ conseruatorum trahant, & ita cum sunt actores. quod si religiosi tamquam rei possunt à suis conseruatoribus iudicari, ea est ratio, quia alios possunt in omnibus causis coram eisdem conuenire, iuxta regulam non licet, de reg. iur. in 6. l. nõ debet. ff. de reg. iur. l. petendæ. C. de temp. in integ. restit. l. vlt. vbi Bar. nu. 3. C. de fruct. & litium expen. gloss. & ibi not. in cap. 2. verb. eadem cõditio. de mut. petition. quod notandum est, vt possimus asserere religiosos, tamquam reos posse à suis conseruatoribus iudicari. sunt enim exempti, & à solo summo Pontifice possunt iudicari, nec summus Pontifex in litteris simpliciter dedit iurisdictionẽ conseruatoribus: sed in causis, in quibus actores religiosi existunt, vt patet in priuilegiis. Plane si ipsi religiosi non possent conuenire alios nisi de manifestis iniuriis, & violentiis, non possent etiam conueniri nisi de eisdem, iuxta not. proxime; at videmus, quòd ipsi tamquam rei de omnibus casibus conueniuntur.

ergo debent etiam alios conuenire. Cōfirmo etiam religiosos posse agere etiam de aliis causis, quia id ex priuilegiis summorum Pontificum apparet (quæ ego vidi) concessis monachis sancti benedicti, & sancti Dominici, & militibus S. Ioannis Hierosolymitani, & per communicationem aliis, & ita stylus iudicandi habet, vt supra diximus.

10. Secunda ratio, quia licet multi existiment causam rei emphiteoticæ esse sæcularẽ, & de ea apud iudicem sæcularem tractandum esse, considerantes dominium vtile esse laicum; tamen probabilius est (quantum ad hoc) esse causam ecclesiasticam, & in hoc casu, de quo loquimur, apud iudicem Ecclesiasticum causam renouationis tractandam esse, cum Ec-
11. clesia habeat dominium directum, quod est principalius. l. 3. §. si ius emphyteuticarium. ff. de reb. eorum. Bart. in l. 1. ff. si ager vectiga. Bal. in l. 1. in addit. nu. 2. C. de iure emph.
12. a quo dominio tamquam à principali res debet dici ecclesiastica, & non sæcularis, iuxta regulam c. quod in dubiis. de consecr. Eccl. vel altar. vnde tamquam de re Ecclesiæ cognitio ad Ecclesiasticum pertinere debet, iuxta cap. Ecclesia S. Mariæ. de const. cap.
13. 2. de iud. & in hoc casu apud nos lege est sancitum in quibusdam concordatis editis, vt scilicet Ecclesia petente emphyteusim propter finitas generationes à possessore ipsius
emphy-

emphyteusis fatente rem esse emphyteusim, causa hæc apud Ecclesiasticum tractetur. Cum igitur conseruator monialium posset tractare de omnibus causis ecclesiasticis, vel ad ecclesiasticos pertinētibus, in quibus moniales essent actrices, merito & de hac, quæ super emphyteusi tractabatur, poterat agere.

SUMMARIVM EX CAP. SEQ.

- 1 Proponitur casus, qui deciditur.
- 2 Fundus non est emphyteoticus, quando non transfertur vtile dominium: sed si quis dederit dominium vtile alicuius rei reseruato directo, licet non sit emphyteusis, tamen est contractus regulandus ad modum emphyteusis.
- 3 Emphyteusis prohibita alienari, transibit in fiscum.
- 4 Discutitur late quæstio, an emphyteusis transeat in fiscum.
- 5 Ordinatio nostra lib. 5. tit. 3. §. 16. amplexa est opinionem Bart. quæ communior est, quod emphyteusis ecclesiastica non transeat in fiscum.
- 6 Proponitur dubium, & dissoluitur.
- 7 In dubio indicandum est contra fiscum.

CAPVT XIX.

I

VIDAM habebat fundum, ex quo debebat certum genus tributi, quod vocamus (*iugada.*) possessor illius fundi certam quantitatem tritici iussit soluere ex illo fundo Ecclesie, transfrens in eam dominium directum, quod in fundo habebat, reseruato sibi utili, & constituit se nomine Ecclesie possidere: moritur iste possessor, relinquens filium heredem omnium suorum bonorum, qui filius ingressus est monasterium, & in eo professionem emisit. Ecclesia petebat fundum a monasterio, dicens, fundum esse emphyteoticum, ideoque ad monasterium non posse transire, cum sit potens, & in contractu prohibitum fuerit, ne predicta emphyteusis in monasterium transfiret. iuxta l. fin. C. de iur. emphyt. not. Bar. in authen. de alienat. emphy. in prin. coll. 9. nu. 5. post alios Cald. de renouat. emphyt. quaest. 19. num. 13. Pro parte monasterij allegabat aliquis fundum non esse emphyteoticum, quia de natura emphyteusis est, vt dominium utile in emphyteotam transferatur, vt constat ex l. 1. & eorū, quae ibi not. post alios Valasc. de emph. prima par. q. 1. in princ. at in hac specie dominium utile non fuit translatum, sed dominus
 fundi

2 fundi illud retinuit dato dominio directo. ergo non potuit tamquam emphiteusis amitti, licet in monasterium transferreretur. Allegabat etiam, quod & si fundus esset emphiteuticus, tamen in monasterium posset trāfire, quia non potuit quis per contractū impedire successionem legitimam, nec dicta lex ff. Cod. de iur. emphit. præsumitur prohibere alienationem in potentiolem, quādo ea a alienatio datur per successionem legitimam. Bar. in l. si quis ita 2. §. ea lege ff. de verb. n. 9. in hoc casu dixi fundum non esse emphiteuticum, ex ratione supra allata, tamen regulari secundum naturam emphiteusis, quia cum sit contractus innominatus, debet regulari secundum naturam contractus, cui magis assimilatur, & ita secundum contractum emphiteuticum iusta l. primam, §. si quis seruum, ff. deposit. quem tex. in hanc sententiam citavit Ias. in l. 1. num. 2. Cod. de iur. emphit. quod est maxime notandū, cum incaute contrariū dixerit Aduendanh. responso 12. nu. 13. licet autem fundus esset emphiteuticus, tamen deberet transire in monasteriū: licet enim emphiteusis nec per contractum nec per testamentum possit in potentem transire, tamen per successionem legitimam potest transire, Bart. vbi supra Ias. qui late, & bene declarat in d. §. ea lege a num. 16. vbi dicit hanc esse veriore, & communiorem sententiam. Bos-

sius in pract. crimin. titu. de publ. bonor. a nu.
 42. licet ecclesiam intra biennium posse de-
 clarare, an vellent monasterio dimittere
 eam emphiteusim, an auferre oblato pretio,
 probent A. de alienatione emphit. §. i. colla-
 tione 9. Specul. in titu. de emphit. nu. 146. An-
 car. cōs. 165. vel saltem cogetur monasterium
 intra annū vendere, & ita obseruari cōsuetu-
 dine testatur Iul. Clar. vbi supra. sic licet pro-
 3   hibebatur emphiteusis alienari in potentem,
 transibit in fiscum (si est emphiteusis quæ
 transit ad hæredes extraneos) quia fiscus suc-
 cedit tamquam legitimus heres cap. cum se-
 cundum de hæret. in 6. l. 2. Cod. ad l. Iul. de vi
 publica. Est tamen aduertendum pro decla-
 ratione huius conclusionis, & eorum, quæ
 supra diximus, maximam esse apud doctores
 controuersiam an fiscus succedat in emphi-
 teusi. Etenim sunt qui existiment, fiscum
 non posse succedere in emphiteusi, siue illa
 sit Ecclesiastica siue secularis: primo quia
 emphiteusis prohibetur alienari irrequisito
 domino l. si. Cod. de iur. emphit. & regulariter
 in contractibus id ipsum prohibetur: vnde
 non potest alienari in fiscū irrequisito domi-
 no in perpetuum. Quod si dixeris non pro-
 hiberi alienationē necessariam iuxta l. pri-
 mam, ff. de fundo dotal. l. actione, §. publica, ff.
 pro socio l. statius §. fin. ff. deleg. 2. l. vnum ex
 familia, §. quid si talia & l. pen. §. prædium ff.
 eod.

eod. cum alijs, Respondent tunc alienationem necessariam non esse prohibitam quando alienatio fit per mortem, non vero quando fit in vita, quia tunc prohibetur; Bart. in l. peto §. Fratres ff. de legat. 2. Boss. vbi supra. Secundo corroborat hanc opinionem ex eo, quia fiscus est potens propter difficultatem solvendi, & conueniendi. ergo non potest ad ipsum emphiteusis transmitti iuxta l. fin. Cod. de iure emphit. Alij existimant emphiteusim, tam secularem quam ecclesiasticam in fiscum transire, si alias ad extraneos heredes transire potest. nam regula est, quod ea, que possunt transire ad heredes extraneos, transeunt in fiscum l. 2. C. ad leg. Iul. de vi publ. l. penul. vbi glos. vlt. C. de bon. libert. & ita hanc sententiam tenuit Paul. de Castr. in l. si finita, §. si de vectigalibus, n. 6. ff. de damn. infect. Curt. iun. cons. 4. nu. 21. Alciat. responso 39. nu. 3. citat alios gigantes de crim. læsæ maiest. tit. de pænis committentium crimen læsæ maiestatis q. 6. num. 4. Cassan. in consuetud. Burgund. rubr. 2. §. 2. num. 10. in glos. & est attendere.

Tertio facit, quia prohibitus alienare non fauore sui, sed fauore alterius, non potest delinquendo transferre id in aliquem l. cum uero ff. de fideicom. libertat. l. si quis in tantam, C. unde vi, Carol. Molin. in consuetud. Parisien. titu. 1. §. 11. num. 21. & §. 30. nume. 65. Garcia Gallec. de expens. ex meliorat. cap. 10.

num. 49. sed emphiteusis prohibetur alienari eorum favore: ergo, & cetera. Alij existimant emphiteusim sæcularem confiscari, non ecclesiasticam, siue possit transire ad heredes extraneos, siue non; & hæc est verior, & communior sententia, quam tenuit Oldrad. conf. 17. nu. 2. Bar. in d. §. si de vectigalibus nu. 6. vbi Bald. post Specul. & alios, Ancar. in cap. cum secundum de hæret. in 6. Alexan. in d. §. si de vectigalibus nu. 34. & in cõsil. 32. lib. 1. Card. in clem. 2. vers. inquisitores, num. 4. de hæret. Bernardus Diaz vbi Salzedo in pract. c. 104. Simanchas de cathol. Inst. titu. 9. num. 104. Quemada quæst. 12. Garzia de expen. cap. 10. num. 51. & ita id verius esse & magis communiter receptum dicit Iul. Clar. lib. 4. receptarum, §. emphiteusis, quæst. 29. pro qua opinione est text. in Authen. de alien. emph. in prin. collat. 9. cap. in quibusdam, §. fin. de pæn. cap. felicis de pæn. in 6. Clem. 2. de hæret. ex quibus iuribus (si non retorqueantur) constat emphiteusim (si ecclesia vellit) posse auferri a fisco; & ita prædicta iura communiter intelliguntur teste Card. vbi supra, & ita hanc opinionem indistincte amplexa est ord. nostra lib. 5. tit. 3. §. 16. in hoc (vt in multis solet) sequuta opinionem Bart. in d. §. si de vectigalibus, qui clare asserit emphiteusim Ecclesiæ (sit quæcunque) ad Ecclesiam reuerti; illam enim rationem, assignat quia a fisco repetere potest

test, ex Authen. de alienat. emphit. quæ in
 quacunque emphiteusi, & in omni Ecclesia,
 locū habet, vt per Cardinalem vbi proxime
 Alexand. in d. §. si de vectigalibus, num. 34.
 Iul. Clar. vbi supra. Quod autem ordinatio id
 ipsum senserit, nec sit intelligenda de emphi-
 teusi, quæ non potest transire in extraneū he-
 redem, sic manifeste probatur. in primis ad-
 duco ea, quæ Iul. Clar. vbi supra dixerat, quod
 etsi verius esset de iure emphiteusim eccle-
 siasticam, quæ ad extraneos heredes transire
 potest, posse apud fiscum remanere (quod
 tamen ipse negat) tamen contrariam opinio-
 nem in praxi a iudicibus esse recipiendam, eo
 quod æquior, & ecclesijs fauorabilior esset,
 plane credendum est conditores nostrarum
 ordinationum id fecisse: & si enim existimas-
 sent verius esse de iure emphiteusim ecclesia-
 sticam, quæ ad heredes extraneos peruenire
 poterat, posse apud fiscum remanere (quod
 ego nego illos existimasse) attamen id sta-
 tuisse tamquam magis æquum, & ecclesijs
 magis fauorabile: nam verba ipsius ordina-
 tionis id aperte declarant. nam in §. 14. dispo-
 nit bona feudalia maioratus, vel emphiteuti-
 ca ad descendentes pertinentia, ad fiscum
 nō pertinere, si tamen proditor viuus fuerit,
 in eius vita ait bona illa ad fiscum pertinere:
 at in §. 16. ait bona emphiteutica Ecclesiæ
 statim ad Ecclesiam redire, a qua processerunt

runt. Facit etiam, quia conditores ordinatio-
num recte sciebant tam ex mente ordinatio-
nis lib. 4. titu. 62. quam de consuetudine huius
regni emphiteusim ecclesiasticam ad here-
des extraneos transire posse, Gam. decis. 50.
num. 6. ergo non poterant disponere emphi-
teusim ecclesiasticam in hoc Regno non per-
tinere ad fiscum, si id intelligerent in emphi-
teusi quæ non transiret ad extraneos here-
des, cum ex consuetudine Regni omnes tran-
seant. Nec possunt intelligi, vt loquantur in
emphiteusi, quæ non potest peruenire ad
heredes extraneos: non enim præsumendum
est constituisse indistincte legem generalem,
quæ in casu minus contingenti verificanda
esset iuxta l. nam ad ea, ff. de leg.

Secundo facit quod dicta ordinatio in §. 15.
disponit, bona feudalia maioratus seu emphi-
teutica a Rege concessa, siue in perpetuum
data, siue ad generationes, debere redire ad
Principem, subdit statim in §. 16. (*Et esbo mes-
mo sendo esse feudo morgado ou foro dalguma
igreja deve ser loguo tornado a igreja donde pro-
cedeo,*) quæ verba simpliciter sunt prolata,
& non possunt limitari in emphiteusi, quæ po-
test transire in extraneos heredes, ex eo quia
ordinatio procedit præsupposita naturæ re-
rum ecclesiasticarum, quæ non possunt tran-
sire nisi in descendentes accipientis, Authen.
de non alienand. §. emphiteusim, collatione 2.

nam

nam princeps potest concedere, & concedit
 emphiteusim quibuscumque personis, & in
 principe ordinatio ait statim ad ipsum em-
 phiteusim reuerti commisso crimine, postea
 idem priuilegium dat ecclesijs in §. 16. ergo
 debet intelligi de quacumque emphiteusi, alias
 non bene ordinatio diceret (*E isso mesmo,*)
 peccaret enim similitudo, si ad Principem
 quæcunque emphiteusis etiam quæ ad extra-
 neos hæredes transire potest, pertineret, ad
 ecclesiam vero non. insuper id sensisse ordi-
 nationum conditores manifeste conuincitur.
 nam postquam in §. 16. dixit (*E isso mesmo sen-
 do esse feudo morgado ou foro dalguma igreia deue-
 ser loguo tornado a igreia donde procedeo*) subdit
 in §. 17. (*E se o foro fosse dado per alguma pe-
 soa priuada a algum foreiro perpetuamete e esse fo-
 reiro commettesse a dita maldade: se o tal foro por
 bem de seu cõtracto podesse passar a algum Erdeiro
 estranho em tal caso passará ao Rei na quella mane-
 ra que o tinha o foreiro que a dita maldade com-
 metteo e se per bem do dito Contrato o foro nam po-
 de passar a algum Erdeiro estranho entam nam pas-
 sara ao fisco, & c.*) Si igitur conditores ordina-
 tionũ intelligerēt emphiteusim ecclesiasticã,
 quæ ad heredes extraneos pertinere potest,
 apud fiscum remanere posse, non fecissent
 differentiam inter Ecclesiam, & priuatum:
 imò in §. 17. dixissent (*E se o foro fosse dado
 por igreia ou alguma pessoa priuada, & c.*) tunc

enim clarius materiam distinxissent: sed profecto cum conditores ordinationum in hac re sequenti fuissent opinionem Bart. in d. §. si de vectigalibus, eum fere ad literam transtulerunt. clare enim Bartolus voluit emphiteusim ecclesiasticam repeti posse ab Ecclesia, priuati verò tunc apud fiscum remanere, quando ex vi contractus ad heredes extraneos poterat pertinere, non vero quando ad eos nō posset peruenire. Nec potest Bart. intelligi vt loquatur præsupposita natura rerum ecclesiasticarum, quæ non possunt transire nisi in descendentes accipientis, Authen. de non alienandis, §. emphiteusim collat. 2. nam Bart. citat. Authen. de alienat. emphit. §. 1. collatione 9. vbi Imperator statuit emphiteusim ecclesiasticam quamcunque posse repeti ab ecclesia: qui tex. non potest intelligi solum de emphiteusi ecclesiastica, quæ non potest transire ad extraneos heredes; quia tunc non fuisset necessaria constitutio Imperatoris, cum ex vi contractus emphiteutici non posset trāsire: ergo debet intelligi etiam de emphiteusi, quæ ad extraneos heredes potuit transire, & ita ad fiscum, ærarium, vel ciuitatem; quo casu Imperator priuilegium concessit Ecclesijs, vt emphiteusis ab Ecclesia repeteretur. ergo cum Bartolus allegasset illam authen. intelligendus est de quacunque emphyteusi, siue illa, quæ posset

ad

ad extraneos heredes transire, siue quæ non
 6 posset. Manet tamen hic scrupulus vnus: nam
 dicta authen. solum constituit, vt volente ec-
 clesia, possit auferri emphyteusis a fisco,
 quod intra biennium declarare tenetur: non
 vero dicit, quòd emphyteusis non transeat
 in fiscum; quod quidem diuersum est. Etenim
 emphyteusis ecclesiastica potest transire in
 fiscum ex mente Imperatoris in dicta authen.
 sed si Ecclesia velit, ab ea poterit intra bien-
 nium repetere, quo verbo vsus est Bart. in d.
 §. si de vectigalibus: vnde non desunt, qui di-
 cant, emphyteusim ecclesiasticam quamcun-
 que posse intra biennium repeti à fisco, si ad
 ipsum peruenit, iuxta d. authen. de alienat. em-
 phyt. §. 1. collat. 9. Si vero quæramus, quæ em-
 phyteusis pertineat, asserunt, si est emphy-
 teusis, quæ non trāseat ad heredes extraneos,
 non pertinet, si trāseat ad heredes extraneos,
 pertinet, licet in ea priuilegium habeat, vt
 à fisco possit repetere intra biennium,
 iuxta dictam authenticam & proxime not.
 Cardin. in clem. 2. de hæret. vers. inquisitori-
 bus. num. 4. Simanchas de cathol. instit. tit. 9.
 num. 103. Sed ego existimo primo, iure com-
 muni attento, probabilius esse indistincte
 quamcumque emphyteusim ecclesiasticam,
 non transire in fiscum: tum propter poten-
 tiam fisci, tum propter dictam authenticam
 de alienatione emphyt. tum propter commu-
 nes

nes doctorum sententias: ex quibus etiam id iuribus canonicis traditum est (si non retorqueantur) cap. in quibusdam. §. fin. de pœn. in antiq. cap. felicis de pœn. in 6. cle. 2. de hæret. Nec obstat d. auth. de alienat. emphy. quia non dixit ad ærarium, vel fiscum, propter delictum emphyteusim transiisse, sed solum privilegium dat, vt possit Ecclesia repetere à fisco: intellige tu, pro debito, vel ex eo quòd dicta emphyteusis pertinuit ad fiscum ratione hereditatis, non autè ratione delicti. nam, vt diximus, probabilius est emphyteusim ecclesiasticam pro delicto non posse transire in fiscum, iuxta tex. loquentem de feudo in cap. 1. §. illud quoque. de prohib. feudi alienat. per Federic. in vsib. feudor. quod & in emphyteusi procedit: nam regulariter hæc omnia æquiparatur, vt concludunt doctores ord. vbi supra.

Secundo existimò, attento iure nostrarum Ordinationum, absque vllò dubio esse indistincte dicendum, quamlibet emphyteusim ecclesiasticam non solù posse intra biennium repeti à fisco per Ecclesiã, commissio delicto, sed ad fiscũ nunquam transire, iuxta d. §. 16. in quo conditores Ordinationũ id statuerũt, sequentes magis communes sententias interpretum in d. §. si de vectigalibus, & in d. cap. in quibusdã. §. si. de pœn. & in d. c. felicis. de pœn. in 6. & in d. cle. 2. de hæret. quod multũ confirmat, quòd omnes pœnæ latae aduersus criminofos

nos, & delinquentes, censentur lata contra
 hereticos. c. vergentis. de hereticis. cum ergo
 poena sit lata contra occidentes Cardinales,
 quod bona, quæ tenet ab Ecclesiis, redeant ad
 ipsas Ecclesias. d. c. felicis. de pen. in 6. cū aliis
 merito idem in crimine heresis obseruari de-
 bet. Pro quibus omnibus supradictis facit,
 quod cum hæ opiniones fuerint dubiæ, illa eli-
 genda fuit iure optimo, quæ Ecclesiis fauebat,
 licet esset cōtra fiscū, cum in dubiis non solū
 pro Ecclesia hoc sit faciendum, sed etiam pro
 quolibet homine priuato id ipsum suadente,
 Modestino Iuriconsulto in l. non puto. ff. de
 iure fisci. Non puto (inquit Modestinus)
 delinquere eum, qui contra fiscum facile re-
 sponderit. Adde, quod de filiis hæreticorum
 curandum non est, quia licet id, attento iure
 communi, aliquam habeat difficultatem, ta-
 mē apud nos id ipsum clarissime sanciuit Or-
 dinatio lib. 5. tit. 2. in prin. sequens in hoc opi-
 nionem Imolæ in cap. ex parte. de feud. nec in
 vita ipsorū hæreticorum cōmoditatē bono-
 rū emphyteuticorū Ecclesiæ, fiscus capiat, vt
 colligitur ex Ordinatione lib. 5. tit. 3. à §. 14.
 intendit Alex. conf. 23. Quemada q. 17. Penia
 in Directorium 3. p. cōment. 112. fol. 722. tum
 quia Ordinatio id videtur Ecclesiæ concessis-
 se; tum etiam quia cum hæretici committant
 crimen contra vniuersalem Ecclesiam, ad ip-
 sammet Ecclesiam debent redire omnia iura

& emolumenta ipsorum hæreticorum, iuxta not. in d. c. Felicis. de pœn. in 6. & supra resoluta.

SVMMARIVM EX CAPITE SEQ.

- 1 Proponitur casus, qui deciditur.
- 2 Quando fit mentio liberorum inter virum, & uxorem, intelligitur de liberis natis ex suo corpore.
- 3 Non solum superius dicta procedunt quando mentio liberorum fit in salute, sed etiam quando fit in articulo mortis.
- 4 Si per coniuncturas probetur, disponentem intellexisse de alijs liberis, id sequendum est.

CAPVT XX.

Y

CONSULTVS in causa ardua cū iusdam nobilis viri circa successione[m] maioratus, respondi ea, quæ statim subiiciam.

Casus erat; Vxor nobilis viri recit in testamento maioratum, quod reliquit marito; quod si maritus sine liberis decessisset, voluit, vt maioratus pertineret ad cōsanguineos proximiores ipsius testatricis. Mortua vxore, maritus cum alia contraxit,
 ex qua

ex qua liberos sustulerat : quo tandem mortuo , vertitur lis inter filios mariti secundæ uxoris , cum proximioire consanguineo primæ uxoris . filij allegabant pro se verba testamenti , in quo cauebatur , vt si pater eius sine filiis decessisset , tunc maioratus ad consanguineos proximiores pertineret . Respondi pro consanguineo proximiori , ex eo , quia in dubio ,

2 quando vir , vel vxor faciunt mentionem de liberis , intelligunt de natis ex suo corpore .

3 Amplia siue testamentum conditum sit in salute , siue in articulo mortis . semper enim est spes aliqua reconualescendi ; & ita succedit , tex. hoc probans in l. cum vir 25. ff. de

4 condit. & demonstr. Si tamen probetur contrarium per aliquam coniecturam , id obtinebit , iuxta regulam l. in conditionibus. ff. eod. titulo de condit. & demonstrat.

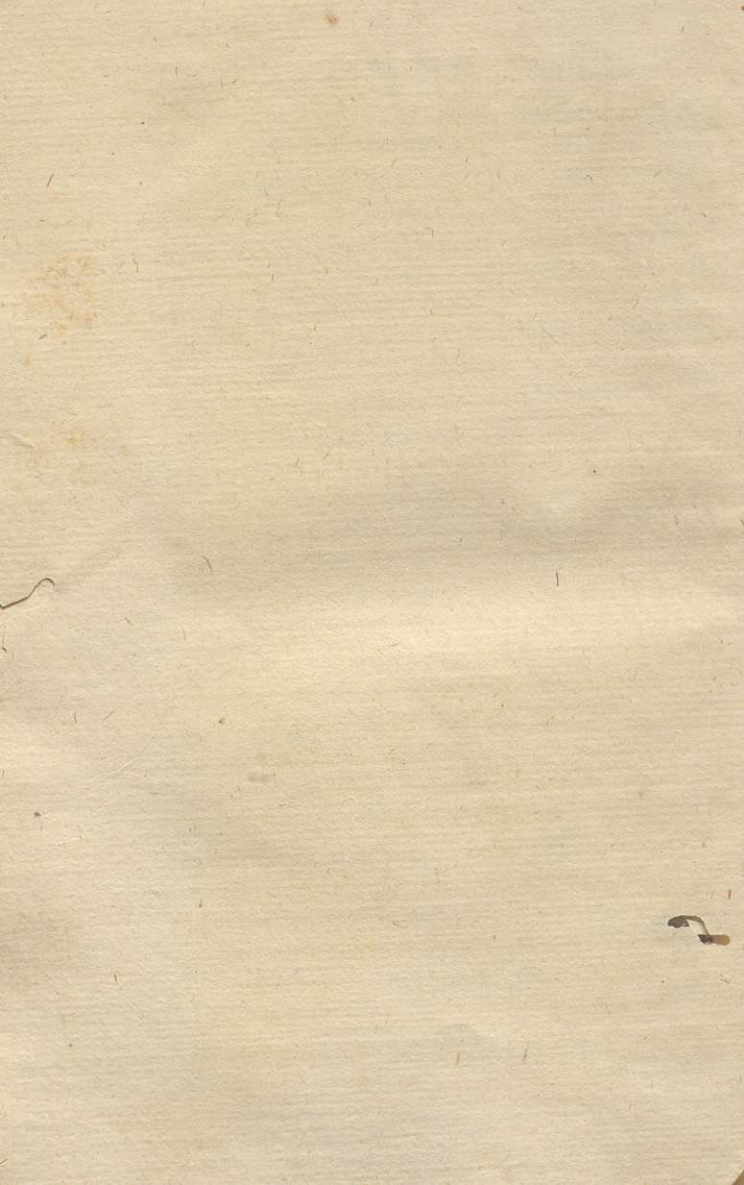
F I N I S .

INDEX

RERVM ET VERBORVM
notabilium, quæ in hoc vo-
lumine continentur.

A

ACCESSORIUM sequitur natu-
ram sui principalis. p.466.n.7

Accurtius tenebris accurrens appel-
latur. 495.n.2

Actio realis transit in tertium pos-
sessorem: personalis vero nequaquã. 341.n.10
Actio aduersus regem datur propter seruitia. 533.
num.2.

Actus gestus sub conditione suspensiuâ, non dicitur
gestus quoad principale, nisi post aduentum con-
ditionis. 51.n.28

Actus habens clausulam codicillarem, si non va-
let vt agitur, valet meliori modo, quo fieri po-
test. 394.n.21

Aequalis ab æquali indicari non potest, nec maior
a minori. 450.n.12

Aequitas, quæ nec iuri naturali, nec ciuili inuiti-
tur, est reijcienda. 364.n.46

Alimenta non transeunt in heredes, sed morte fi-
niuntur. 541.n.2

- de Alimentis relictis in testamento non potest fieri
transactio, secus est de relictis, vel debitis ex con-
tractu. 339.n.6
- Annus probationis in concil. Trid. & cap. ad Apo-
stolicam, intelligendus est de anno continuo, &
intra claustra, & non de interpollato. 370.n.2
- ad Antidora nemo est obligatus, nisi in simili genere,
& qualitate doni precedentis. 150.n.9
- Antiqui solebant meridiano tempore ab omni labo-
re cessare ad valetudinem tuendam. 403.n.7
- Appellatio non suspendit executionem in visitatio-
ne, & correctione morum, quando ad emendam
Prælati procedit, nullo processu facti iudiciali;
aliàs secus. 224.in fine.
- Appellatio quantumcumque prohibeatur, & eius
effectus, si modus excedatur, numquam censetur
appellatio prohibita. 224.in fine.
- Appellatio legitime interposita, illos duos notabi-
les effectus habet, deuolutiuum scilicet, & su-
sensiuum. 222.n.9
- Appellationis effectum suspensiuum non est proba-
bile tolli in quacumque causa visitationis, ex sen-
tentia Auctoris, solumq. id obseruandum, ubi
agitur de correctione morum. Ibid.
- Arbiter non potest cogere testes ad testificandum, ni-
si id a partibus fuisset expresse concessum in
compromisso. 206.n.5
- Argumentum valet de casu ad personas. 510.n.11
- Argumentum de particulari ad vniuersale non va-
let. 514.n.14
- Auditor

- Auditor delegatus absque dubio poterit articulum
causæ cum iurisdictione delegare.* 91.n.13
- Auditor legati æquiparatur Auditoribus Romana
curiæ, ordinariam habentibus iurisdictionem in
procedendo.* 91.n.14
- Auditorem habere iurisdictionem ordinariam lega-
ti, & nequaquam esse delegatum, probabilius vi-
detur.* 92.n.15
- Auditores in suis inhibitionibus certum terminum
solent præfigere, ne appellantes ad inueterata cri-
mina redeant.* 85.n.11
- Aurum coronarium quid.* 211.n.1

B

- B** *Artolus vir studiosus, syncerus, & vere scien-
tiæ amator.* 411.n.5
- Beneficiarium resignantem beneficium, & in posses-
sione illius remanentem, eique inseruientem debe-
re restituere omnes fructus, etiam quos consum-
psit a tempore admisse renunciationis per sum-
mum Pontificem.* 30.n.7
- Beneficium quid.* 34.n.10
- Beneficium nullo iure cogente præstatur.* 549.n.5
- Beneficium non potest possideri sine titulo, licet fun-
dus possideri possit.* 33.n.10
- Beneficium non confertur in inuitum.* 450.n.12
- Beneficium, super quo constituta est pensio, cense-
tur pro illa pensione hypothecatum.* 342.n.11
- Beneficio mihi competenti ex iure alterius bene-
possum*

I N D E X.

- possum vti. 289.n.12
- Beneficia permutata, vel resignata cum conditione, ut ad aliquem deueniant, fere quo ad omnes effectus vacant.* 34.n.12
- Beneficia dimittens in manibus Episcopi, ex eo quia sibi collatum est aliud beneficium, si alias tale beneficium est reseruatum, quod quidem sine difficultate dimittit, poterit redire ad priora.* 293.num.2.
- Beneficia semel affecta per reseruationem summi Pontificis, licet reseruatio extinguatur, semper manent affecta.* 17.n.4
- Beneficium, seu officium dupliciter consideratur.* 150.n.10.

C

- C** *Aesar Augustus Octavianus, dictus etiam fuit C. Iulius Caesar Octavianus.* 454.n.2
- Canonici non potest esse sine prae-benda, vel re aliqua, quae prae-bendae vicem obtineat; Et portiones applicatae canonicis vicem prae-bendarum obtinent.* 357.n.37.
- Canonici de his, quae in communi possident, possunt disponere per viam communitatis.* 147.n.3
- Canonico in exilium misso potest donatio fieri ab alijs canonicis.* 153.n.15
- Canonico in carcere detento distributiones dare singulis mensibus, consuetudo est longaeua ecclesiae Eborensis.* 154.n.18
- Canonici-

I N D E X.

- Canonicos singulis diei horis interesse ac inferuire
 cum tanti lucri amissione noluit concil. Trid. sed
 vt quotidie ad ecclesiam accederent.* 219.n.5
*Canonicos interesse Festiuis diebus in Responsorijs
 defunctorum statuta ecclesie Eborensis decernunt
 sub amissione notabilis emolumenti.* 220.n.6
*Canonicos non debere soluere pensionem canonica-
 tus vacantis, ostendit Auctor, ex eo quod cesset
 ratio Doctorum contrarium tenentium.* 362.
 num.44.
Capitania expirat morte. 536.n.11
*Capitulum in Ecclesia Eborensi metropolitana sem-
 per non solum Vicarium, sed & Episcopos suffra-
 ganeos, & Abbates in Synodis precedit.* 6.n.3
*Capitulum debere sedere iuxta suum Episcopum, &
 preferendum esse Vicario Episcopi, est vera sen-
 tentia.* 4.n.2
*Carceri nullus debet emancipari, nisi pro delicto,
 pro quo imponenda sit pena corporalis, qui fidei-
 iussores dederit, vel facultates idoneas in loco
 possederit.* 98.n. 21. circa fin.
*Casus omissus relinquitur dispositioni iuris commu-
 nis.* 462.n.10
*Causa matrimoniali agitata, regulariter non esse de-
 ferendum iuramentum propter grauitatem cau-
 sae, & periculum animae.* 376.n.9
*Coniugii omnes perpetui possunt redimi, & censentur
 temporales.* 565.n.9
*Christus omnem fere iurisdictionem in summum
 Pontificem contulit.* 486.n.10

- Christus reservavit sibi tam matrimonium ratum, quam consummatum.* 489.n.11
- Clausula illa, Non aliter, nec alio modo, conservatur resignantis, si resignatarius non ingrediatur possessionem beneficii, vel quia Papa nolit illi beneficium conferre, vel quia quoquomodo beneficium non consequatur.* 52.n.30
- Clericum de crimine incontinentiæ conuictum, primo tertiam partem reddituum amittere, secundo suspendendum esse a beneficio constituit concilium Tridentinum.* 95.n.1
- Ciuitibus concessa, ciuitatensibus censentur concessa.* 142.n.4.
- Commoditas data in dotem est patrimonium mulieris.* 542.n.5
- Commoditas honorum maioratus datorum in dotem ad heredes transit durante vita possessoris maioratus.* 542.n.5
- Communitatis decretum dicitur ab omnibus fieri, quod a maiore parte fit.* 147.n.3
- Concessa ciuitibus, censentur concessa ciuitatensibus.* 142.n.4.
- Concessione generali reseruatorum a Christo data, non venit dissolutio matrimonij consummati inter fideles.* 491.n.14
- Conditio suspensiuæ, modus, vel conditio resolutiuæ cognoscitur, quando actus celebratur cum illa particula, Si, vel cum illa, Ut, aut simili, dummodo mens disponentis aliud non suadeat.* 53.num.34.

- Conditio, Non aliter, nec alio modo, est suspensiva,
 & casualis; non tamen retrahitur quoad fru-
 ctus perceptos.* 57.n.39
- Conditionem in quacumque renunciatione adie-
 ctam potest summus Pontifex reijcere.* 45.n.22
- Confessor, quatenus confessor multa scit, quæ tam-
 quam persona priuata ignorat.* 448.n.11
- Coniux superstes, si dederit licentiam testandi de-
 functo coniugi de suis bonis, non poterit reuoca-
 re testamentum suum.* 176.n.4
- Consensus in contractibus interuenit, vel per mo-
 dum formæ, vel per modum materiæ.* 319.n.10
- Consensus per modum formæ interuenit in vendi-
 tione, & locatione.* 322.n.14
- Conseruatores sunt in duplici differentia; alij Capitu-
 lorum, & clericorum; alij Vniuersitatum gene-
 ralium, & religiosorum, & eorum potestas ex-
 penditur.* 584.n.3
- Conseruatores Vniuersitatum generalium, & reli-
 giosorum, quibus ex priuilegio conceditur maior
 iurisdictio, de quibus possint cognoscere docet
 Auctor, & contra quos.* 586.n.6
- Conseruatores, qui tantum de manifestis iniurijs, &
 violentijs cognoscunt, non possunt de debitis ne-
 gatis monasterio cognoscere.* 585.n.4
- Conseruatores, qui possunt cognoscere de molestijs,
 & causis, quæ requirunt indaginem iudicalem,
 possunt de debitis se intromittere.* 585.n.5
- Conseruatores religiosorum possunt tractare de om-
 nibus causis, de quibus ecclesiastici indices tra-
 ctant*

I N D E X.

- Etant iure communi attento, consuetudine, vel iure regni.* 587.n.7
- Conseruatores contra quas personas possint procedere opinatur varie, & assignatur opinio Auctoris.* 585.n.6
- Consuetudo etiam irrationabilis, si tamen rationabilis communiter a peritis reputabatur, excusat a pœna in foro exteriori.* 567.n.15
- Contrahens cum Maria, existimans contrahere cum Ioanna, matrimonium non efficit validum.* 322.n.15.
- Contrahentes in dubio, censentur facere actum validum.* 383.n.10
- Contrahentium mens regulariter ad vnum tantum actum refertur.* 391.n.21
- Contractus mutui ex sui natura est gratuitus.* 556.n.9.
- Contractus emphyteuticus dicitur ab aliquibus esse iuris gentium; ab alijs vero iuris civilis.* 271.n.1. & 272.n.2. concordat eos Auct. 273.
- Contractus omnes, in quibus census imponitur, & in quibus pecunia non numeratur coram tabellione, & testibus, tamquam fœneratitij condemnantur a Pio V.* 561.n.2
- Contractibus puris in diem celebratis, si debitor ante diem soluat, non repetit.* 126.n.4
- Correctio ad delinquentis punitiõnem, visitatio ad inquisitionem criminum, & morum reformationem recte referuntur.* 224. circa medium.
- Culleus quid.* 496.n.3

Decimarum nomen duas species potest comprehendere, & decimas terræ antiquæ, & decimas terræ noualis. 266.n.14

Definitio matrimonij rati, & consummati traditur. 480. & 481.n.7.

Delegatus a superiore ordinarij maior est ordinario. 69. n. 2.

Delegatus inferioris articulum receptiones testium cõmittere potest, quando delegans approbavit personas testium: secus si non approbavit. 70.n.3.

Delegatus potest punire sibi resistentes, cuiuscumque iurisdictionis illi sunt; hanc enim potestatem habet a lege. 93.n. 18

Delegatum habere iurisdictionẽ, et negantibus eam partibus ex aliquibus, quomodo ipse, cui rescriptum, vel commissio tradita fuit, debeat esse iudex. 72.n.5

Delegatum solum posse facere ea, sine quibus negotium expediri non poterat, est opinio quorundam. 78.n.9

Delegatum posse omnia facere, quæ ad meliorem, & faciliorem causæ expeditionem conducunt, est multorum opinio, & magis recepta sententia. 78.n.9. & 81.

Delegatum posse facere ea, sine quibus actus commode expediri non potest, asserit Auctor, mediam viam secutus. 81.n.9

Dele-

I N D E X.

- Delegatum posse, etiamsi ad id a delegante non habeat licentiam, absolueret testes excommunicatos ad effectum testificandi. 80.n.9
- Delegati gesta an valeant, si postea appareat ipsum nullam habuisse iurisdictionem, opiniones. 73.nu.7. & concordia circa easdem. 74. & 75. num.7.
- Delegante Episcopo alicui actum celebrandi synodum propter absentiam, vel iustam causam, delegatum ad illum actum, siue sit Vicarius, siue alius, omnibus preferendum esse, & in loco Episcopi delegantis debere sedere. 12.n.6
- Dicis gratia quid significet in illa l.4.ff.de commod. &c. 276. & 277. & reliquis.
- Dies accipitur pro eo, qui est de mane usque ad noctem. 405.n.10
- Dies mortis dies incertus dicitur, & distinguitur a die certo. 194.n.3
- Differentia assignatur inter matrimonium ratum, & consummatum. 481.n.7
- Differentia est inter rationem legis, & mentem legis. 433.n.7
- Differentia notabilis inter mutuum, & commodatum. 275.n.1
- Differentia notabilis est inter iura realia adherentia ipsis rebus, & inter iura hypothecaria constituta in aliquibus rebus. 350.n.25
- Differentia debet fieri inter fructus extantes, & inter fructus consumptos in materia resignationum. 27.n.5.

I N D E X.

- Dispositio illa censetur odiosa, seu pœnalis, quæ nocuumentum, damnum, aut pœnam subditis infert, quamuis aliàs sit lata in fauorem Ecclesiæ. 258.n.5.
- Dispositio odiosa non extenditur, nisi ipsa lex potestatem extendendi faciat, vel similem casum verba expresserint, aut mens complexa fuerit. 261.n.7.
- Distributiones quotidianæ lucrantur a canonico absente, si datur euidentis Ecclesiæ vtilitas, non qualisqualis. 158.n.20
- Doli mali exceptio competit, quotiescumque iniquum est aliquem esse obligatum. 229.n.7
- de Dolo carere præsumuntur ea, quæ publice fiunt. 567.n.13.
- de Dolo agens oportet, vt fraude aduersarij, aut damnum accipiat, aut lucrum amittat. 317.n.7
- Dominus non verus, non potest constituere vsum fructum. 542.n.6
- Dominium acquisitum per emphyteusim non potest tollere princeps sine causa. 273.n.4
- Dominium prædiorum transfertur per venditionem ipsorum prædiorum, non vero per venditionem annui redditus, qui in prædijs constituitur. 287.n.7.
- Donatio omnium bonorum tam præsentium, quam futurorum inualida est, ex eo quia auferat testandi facultatem. 180.n.9
- Donatio bonorum præsentium valet. 180.n.9. circa medium.

Donatio

I N D E X.

- Donatio remuneratoria non est vera donatio.*
148.n.6.
- Donatio in solutum est actus diuiduus, & non indi-
uiduus, vt aliqui volunt.* 395.n.22
- Donatio remuneratoria obligationis satisfactionem
importat.* 533.n.4
- Donationem distributionum fieri exacte prohibent
iura canonica.* 152.n.12
- Dos succedit loco alimentorum.* 543.n.7
- Dos data marito, ab eo auferri non potest, cum per
titulum dotis, qui onerosus est, translata fuerit.*
544.n.8.
- Dubia causa iudicanda est contra fiscum.* 603

E

- E**cclesia diruta casu aliquo, quæ habet spem re-
fectionis, secundum aliquos habet immunita-
tem, sed Auctoris sententia circa hoc expendi-
tur. 305.n.2
- Ecclesia vt non restituatur in delictis, oportet, vt
rota delinquat.* 566.n.13
- Edictum, quod quisq; iuris, procedit non solû in ma-
gistratibus, verum etiam ad omnes alios superio-
res sua statuta proferentes, extenditur.* 453.n.25
- Edititius est iudex ab vtraque parte electus, ex M.
Tullio.* 250
- Edituus dicitur qui ades tuetur, ex Accurtio.*
250.n.4.
- Edituus non sic olim, sed Editimus dici solebat, vt
notat*

I N D E X.

- notat Varro . 250.n.5
- Electio, seu postulatio facta sub ea forma, prout melius de iure valere potest, nulla est. 389.n.20
- Embola quid significet in l.iubemus. 325.n.2. & sequent. usque ad 8.
- Emphyteusis natura est, ut dominium utile in emphyteutam transferatur. 592.n.1
- Emphyteusis nec per contractum, nec per testamentum potest transire in potentem, tamen per legitimam successionem potest. 593.n.2.
- Emphyteusis non potest alienari irrequisito domino. 594.n.3
- Emphyteusis secularis confiscari potest, non ecclesiastica, siue possit transire ad heredes extraneos, siue non. 596.n.4
- Emphyteusis ecclesiastica non solum potest intra biennium repeti a fisco per ecclesiam, commissio delicto, sed ad fiscum numquam transire poterit. 602
- Emphyteusi instituta, quamuis pensio ex fundo solui debeat, & in fundo detur ius emphyteuticarium, non tamen censetur res emphyteutica hypothecata pro pensione. 340.n.7
- Emphyteusi extante indiuisibili, & feudis indiuisibilibus extantibus, potior est causa patrum. 514.n.14. & 515.n.15.
- Episcopus ligatur suis statutis. 452.n.15
- Episcopum posse duos canonicos eligere, qui in eius seruitio commorantes pro presentibus habeantur, & fructus omnes suorum beneficiorum, exceptis

I N D E X.

- ptis distributionibus quotidianis , percipiant .*
 157.n.19.
- Episcopi quando concurrunt cum inquisitoribus in negotijs fidei, preferuntur inquisitores, cum summum Pontificem in ea causa specialiter repræsentent .* 3.n.1
- Episcopi tamquam delegati a sede Apostolica possunt diuidere tertiam partem fructuum , & eam applicare distributionibus quotidianis, ut extat in quodam loco conc. Trid.* 217.n.3
- Exceptio reservationis generalis aliquando non impedit restitutionem, aliquando impedit, quam aliquando non impedit exceptio reservationis specialis.* 302.n.13. & 14
- Excommunicatus pendente appellatione, de qua bona fide confidit , potest se gerere tamquam non excommunicatus.* 94.n.19
- Executor testamentarius dotem relictam virginibus certæ ciuitatis, aut loci conferre potest virginibus territorij illius ciuitatis, vel loci, quia hoc etiam ex mente testatoris apparet, etiamsi non expresserit .* 141.n.2
- Exempla non coarctant regulam .* 471.n.3

F

- F** *Feudum venit ex concessione dominica, & non ab intestato .* 513.n.13
- Feudum non defertur ad instar successionis ab intestato .* Ibid.
- Feudis*

I N D E X.

Feudis indiuisibilibus extantibus, & emphyteusi indiuisibili data, potior est causa patrum. 514. n. 14. & 515. n. 15.

Fictio non extenditur de casu ad casum. 524. n. 23

Fictiones, & presumptiones iuris, aut iuris & de iure non dantur, nisi lege iubente, vel necessitate urgente. 553. n. 5

Filius vel filia per matrimonium non liberantur a patria potestate de iure communi. 457. n. 1

Filius, & nepos simul vocantur ad hereditatem. 505. n. 7.

Filium non posse institui sub conditione, quae in eius potestate non est, est principium apud omnes receptum. 63. n. 6

Filij in potestate patris reuocari possunt. 462. n. 10

Fingere est aliquid facere, aut dicere, quod non est. 506. n. 6.

Forma vniuscuiusque rei ad ipsius existentiam totaliter debet interuenire. 321. n. 13

Fructus alicuius rei ut percipiantur legitime, requiritur possessio rei naturalis, & civilis, vel saltem civilis. 30. n. 8

Fructus rei, quae hypothecatur, numquam censentur hypothecati, nisi quando expresse subiiciuntur hypothecae, vel sint pendentes. 352. n. 28

Fructus non consumpti per beneficiarium resignantem, sed extantes, quos beneficiarius percepit post admissam renunciationem, restituere debet; vel si eos non recepit, minime illi reddendi sunt. 28. n. 6.

Gradus

G Radus est habitudo distantium personarum, qua cognoscitur quota agnationis, seu cognationis. 522.n.22

Grauitas materiae facit quod multa denegata censeantur, quae alias concederentur. 488.n.10

H

Habens actionem ad aliquam rem, eam alteri legare potest. 534.n.6

Heres heredis mei, meus heres est. 198.n.8

Heredes licet possint absque peccato vindictae, & odij vindicare necem defuncti, accusando occisorem in iudicio, tamen quia id magnum periculum continet, lex, Heredem, videtur abuisse in disuetudinem. 183.n.4

Hereditas codicillis dari, & in illis fieri directa institutio nequaquam potest. 392.n.21

Hypotheca non auget obligationem, sed tantum eam confirmat. 243.n.4

Hypotheca nulla est adeo fortis, ut statim fiat (absque alia partium conuentione) excussio, relicto debitore principali. 344.n.14

Hypothecatae rei qualiscumque sit possessor, si creditori soluat debitum, potest creditor remoueri ab hypotheca. 243.n.4

- I**mpetrantes quid in l. Medicus patronus. 402. n. 2
 Incarceratus sine sua culpa distributiones lucratur.
 154. n. 16.
 Incertitudo quælibet in electione, & postulatione,
 utpote actibus legitimis, & grauissimis, est vi-
 tãnda. 390. n. 20
 Iniuria manifesta quid. 584. n. 4
 Instituentes maioratũ videntur se conformare cum
 dispositione iuris communis. 500. n. 2
 Insulam hodie volens Romæ construere, cogere po-
 test dominos minorum adium, vt sibi vendan-
 tur. 569. n. 4
 Interpretatio denotat aliquid a parte rei esse, & po-
 stea declarari. 477. n. 4
 Inutilitas quando datur in parte essentiali, nempe
 in forma, tunc vtile per inutile vitiatur impro-
 prie & minus principaliter. 390. n. 20
 Iubens restituere possessionem, iubet etiam fructus
 restituere. 210. n. 18
 Iudex nullus, siue ordinarius, siue delegatus potest
 aliquas sententias proferre contra officiales sum-
 mi Pontificis. 83. n. 10
 Iudices dum faciunt edictum, representant perso-
 nam publicam, dum facientes contra edictum
 peccant, representant personam priuatam.
 451. n. 13.
 Iulius Cæsar Dictator prius constituit legem Iuliam

- de adulterijs, quam Augustus Caesar Octavianus iterum de nouo sanciuit. 455.n.3
- Ius ciuile erat interpretatio prudentum. 237.n.7
- Ius ciuile sepius ex conuentionibus iuris gentium contractus instituit, a quo etiam nomen sortitur. 273.n.3
- Ius datur aliquando in re diuersum ab hypotheca, & fundus hypothecatus manet pro ipso censu, qui in fundo impositus est. 337.n.4
- Ius neutri acquiritur absque actuali traditione, quae in usu illius iuris consistit. 474.n.4
- Ius alicui competens ex natura rei, propter maius bonum non tollitur, licet causa publica uersetur, & id, quod meum est, sine facto meo auferri non potest. 476.n.4
- Ius naturale non infringitur, quando propter aliquam circumstantiam ipsum ius naturale cessat. 492.n.15.
- Iurisconsulti semper proprie loquuntur. 446.n.7
- Iurisconsultorum aliqui solebant respondere secundum principia iuris; alij uero secundam praxim, & stylum. 539.n.6
- Iureconsultos habuisse olim potestatem condendi leges ex permissione, tenet Bart. 233.n.3
- Iuris tertij causam nemo potest tractare, nec de ea, opponere ad excludendam actionem contra se oppositam. 288.n.11
- Ius tertij potest quis opponere, si ex ipsa oppositione ius suum concludat. 289.n.12
- Iure tertij licet quis non possit agere, tamen potest
pars

I N D E X.

- pars excipere de illo, quando ex eo parti defen-
sio, vel ius competit.* 290.n.14
- Iurispatronatus ecclesiastici successionis controuer-
sia orta inter patrum, & nepotem potior est cau-
sa patrum.* 515.n.16
- Iura gentium sunt immutabilia, et omnes obligant.*
444.n.5.
- Iura, & actiones, quæ aduersus aliquem compe-
tunt, non dissoluantur per ingressum religionis.*
472.n.4.

L

- L** *Aicus potest inuestiri tamquam procurator de
beneficio ecclesiastico, & prestare iuramen-
tum.* 375.n.8
- Latus clauus quid.* 581.n.2. & 3
- Lex non cessat cessante ratione legis.* 433.n.7
- Lex pœnalis, vel exorbitans quando sit extendenda
ex ratione legis, vel non.* 434.n.7
- Lex duodecim tabularum proximum vocauit ad he-
reditatem intestati.* 504.n.6
- Lex numquam inducit fictionem, nisi ubi adest equi-
tas.* 506.n.8
- Lege inducente hypothecam, absque ullo dubio con-
trahitur hypotheca.* 335.n.2
- Lex tria habet aliquo modo inter se diuersa, verba,
mentem, sententiam, seu voluntatem, rationem,
seu finem.* 260.n.6
- Lege sancitum est apud Lusitanos, ut index eccle-
siasticus*

I N D E X.

- fiasticus tractet eam causam, in qua petitur res
emphyteotica, ex eo quòd vitæ sunt finitæ.*
590.n.13.
- Leuitas materiæ in omnibus fere causis excusat.*
419.n.12.
- Licentia facta coniungi defuncto testandi de omnibus
bonis tam presentibus, quàm futuris, non vale-
bit.* 177.n.5
- Locator tenetur ad factum, nempe præstare patien-
tiam, & facere, quòd conductor re locata frua-
tur; si id non facit, tenetur solum ad interesse.*
245.n.7.
- Lubricum quid, in l. in fideicom.* 545.n.1

M

- M***aioratus non possunt alienari a possessore
eiusdem maioratus.* 284.n.3
- Maioratus competit primogenito, non tamquam he-
redi, sed tamquam singulari successori.* 517.n.17
- Maioratus non potest pertinere ad extraneos.*
541.n.3.
- Maioratum successores ex testamento a primo in-
stituente maioratum capiunt.* 509.n.11
- Maioratus institutis in contractu ex consuetudi-
ne Hispaniæ, censetur translatio dominiij impedi-
ta.* 284.n.3
- Maioratus successio semper ad proximos ex insti-
tuentis voluntate pertinet.* 503.n.3
- Maioratum successio regulariter ad patrum perti-
net,*

I N D E X.

- net, nisi mens testatoris aliud voluerit. 508.n.10
- Maioratum successio an ad patrum, vel nepotem
pertineat.* 516.n.17
- Maius cui conceditur, minus etiam concedi cense-
tur.* 266.n.14
- Mandatum morte mandantis non extinguitur, si
res non est integra.* 19.n.5
- Materia beneficalis redacta est ad instar testamen-
torum.* 353.n.30
- Materia dotis tractanda est secundum equitatem.*
543.n.7.
- Matrimonium factum coram paroco non consen-
tiente contractui matrimoniali, validum est.*
164.n.2.
- Matrimonium non valet, quando parochus non fuit
adhibitus ad talem actum, sed forte sacris inter-
fuit, vel per viam transiit.* 166.n.2
- Matrimonium factum coram paroco, qui data ope-
ra nollet audire, vel intelligere, erit validum.*
166.n.3.
- Matrimonium non sufficit sine paroco celebrare
in facie ecclesie, id est in valvis ecclesie, vel in
ecclesia coram populo.* 167.n.5
- Matrimonium est contractus vltro, citroque obliga-
torius.* 469.n.2
- Matrimonium ratum inter fideles dissoluitur per in-
gressum religionis.* 470.n.3
- Matrimonium (sicut & alia sacramenta) est actus
legitimus.* 475.n.4
- Matrimonium ratum iure diuino positiuo est indisso-
lubile.*

I N D E X.

- lubile. 478.n.4
- Matrimonium est triplex, alterum de iure naturali, ut nūc inter infideles, vel in lege veteris, alterum ratum inter fideles; tertium vero consummatum inter ipsos: & utrumque, id est tam ratum, quā consummatum est sacramentum. 478.n.5
- Matrimonio facto in articulo mortis cum concubina, ex qua aliquis liberos habebat, an excludantur substituti. 427.n.2
- Matrimonio extante, filius, vel filia de iure communi non liberantur a patria potestate. 457.n.1
- Matrimonium ratum, non vero consummatum ex causa potest Pontifex dissolvere. 489. & 490. num. 12.
- Matrimonium ut contrahatur per procuratorem, requiritur speciale domini mandatum. 488.n.10
- Matrimonio rato relicto ad religionem cōuolarunt aliqui Sancti per reuelationem. 472.n.4
- Matrimonia celebrata coram illis, qui non sunt veri Parochi, sed tales reputantur, sunt valida. pag. 168. num. 6
- Mens Summi Pontificis in interpretatione sacrae Scripturae est recipienda, & ab eius definitione non est recedendum. 485.n.9
- Minor restituitur fere in omnibus causis spirituales, praeterquam in matrimonio si contractum est, & in sponsalibus. 373.n.5
- Minor & ecclesia non restituntur in delictis. 566. num. 12
- Modus, & conditio resoluciuā non suspendunt a-
ctum.

I N D E X.

- Etum. 53.n.32
 Monasterium non excludit substitutum, qui erat
 successurus post mortem monachi si emittatur
 votum in articulo mortis. Idem de eo qui contra-
 xit matrimonium in articulo mortis cum ea ex
 qua liberos susceperat. 437.n.10
 Monialis si durante anno probationis curanda va-
 letudinis causa de licentia abbatissæ exierit a
 monasterio, an iterum reuersa possit annum ad-
 implere. 372.n.4
 Mutuum paleatum dicere est Doctorum opinio.
 pag. 553. num. 5
 Mutuatarius rei mutuate dominus fit. 552.n.2

N

- Nemo potest sibipsi imperare. 442.n.2
 Nemo soluitur, nisi qui ligatus est. 445.n.7
 Nemo presumitur immemor salutis æternæ. 437.
 num. 11
 Nepos representat patrem suum cum omnibus qua-
 litatibus. 520. n. 21
 Nepos, cuius pater in acie belli periit, an patrum
 excludat in successione maioratus. 522. n. 23
 Nouitius durante anno probationis, si causa cu-
 randa valetudinis de licentia Superiorum a mo-
 nasterio exierit, & postea reuertatur, perinde est
 ac si numquam egressus fuisset, & eodem tempo-
 re poterit professionem emittere, quo emissurus
 esset si non exisset. 372. n. 3

Novitius exiens de monasterio intra annum probationis, an postea reuersus ad idem monasterium, possit adimplere annum probationis. 370.n.2

O

- O**bligatio minor semper in dubio censetur imposita, & ita magis præsumitur actio personalis, quàm hypothecaria, & hypothecaria magis quàm actio in rem fundo coherens. 347.n.19
- Officia inheredes non transeunt. 329.num.6.
saltem regulariter. 535.n.11
- Omnia dicta de prælato intelliguntur de gubernatore suo regulariter. 549.n.3
- Opinio Brixienfis doctoris antiqui merito refutatur circa regulam vtile per inutile. 383.n.8
- Ordinarij, vacante Sede Apostolica, non possunt conferre beneficia vacantia in mensibus reseruatis Summo Pontifici. 17.n.3
- Ordinatio quædam Lusitaniæ defenditur a calumnia Emmanuelis a costa & eius sequacium. 459.n.6
- Ordinationes Regiæ non censentur velle vnico verbo ius commune corrigere. 429.n.3
- Ordinationes exigentes matrimonium esse consummatum id solum volunt, quod in legitimo matrimonio cohabitent. 428.n.3

P

Pactum nudum, per quod priuati promittunt aliquid, conuentio iuris gentium est, tamen contractus

- tractus iuris civilis dicitur, si certis verbis val-
lata sit ea promissio. 273.n.3
- Parentibus concessum est ab Imperatore Iustiniano,
ut possent substituere liberis cuiuscumque eta-
tis non valentibus testari propter furorem, vel
alium morbum. 119.n.6. in fine.
- Parochia noua potest ab Episcopo erigi si quattuor
interueniant. 186.n.3. 187. 188. 189
- Parochi nomine intelligitur in matrimonijs cele-
brandis Vicarius perpetuus, & qui ad nutum in-
stituitur. 169.n.7
- Parocho inuito, et eo qui aliquod ius in ecclesia ve-
teri habet, non potest erigi alia noua parochia
regulariter. 186.n.2
- Partes substantiales dicuntur in nostro iure sine qui-
bus actus non potest subsistere, quæ etiam ali-
quando essentielles nuncupantur. 386.n.14
- Pater & filius censentur vna & eadem persona.
pag. 505. num. 6.
- Patria non solum dicitur locus ille in quo quis na-
scitur, sed etiam communiter dicitur patria ter-
ritorium in quo quis nascitur. 142.n.2
- Pecunia duplicem habet usum: vnum præcipuum,
alterum non tam præcipuum. 275.n.2
- Pecuniæ commodantur secundum usum minus præ-
cipuum, mutuantur vero secundum usum magis
præcipuum. 276.n.2
- Pecunia subtracta ciuitati Romanæ committitur cri-
men peculatus. 537.n.2
- Pecunia non est res apta fœtum edere. 555.n.9
- Pensio

- Pensio est onus reale annexum ipsi ecclesie, quod sane ab hypotheca differt.* 343.n.12
- Pensio constituitur hodie de stylo super fructibus, & distributionibus quotidianis.* 356.n.37
- Pensione constituta a Papa super fructibus, non censetur constituta super distributionibus quotidianis, nisi aliud ex subiecta materia, vel mente partium colligatur.* 353.n.31
- Pensione constituta super beneficio tantum, canonici non tenentur soluere pensionem illius temporis quo beneficium vacauit.* 356.n.35
- Pensione constituta super fructibus, & distributionibus, an canonici teneantur soluere pensionem illius temporis, quo beneficium vacauit.* 356.n.37
- Pensione constituta super fructibus beneficij (dummodo non sint pendentes) si ad colonum, vel alium singularem successorem deueniant, non sunt hypothecati.* 363.n.44
- Peregrinus quid, in l.1.C.de hered.instit.* 571.n.2
- Peregrinum non posse quemquam constituere heredem, in praxi non obseruatur apud nos.* 575.n.8
- Peregrinos, id est non ciues Romanos, non poterat olim ciuis Romanus heredes instituire: at vero per viam fideicommissi poterat eisdem peregrinis relinquere quidquid vellet.* 573.n.4. & 575.n.7
- Pœna dupliciter accipitur, vel pro priuatione cuiuscumque boni, vel pro afflictione illata a lege, aut superiore aliquo.* 257.n.4
- Pœna legis Pompeia de parricid.* 495.n.1
- Pœna omnes lata aduersus criminosos, & delinquentes,*

I N D E X.

- tes, censentur lata contra hæreticos. 602. ad fi.
- Pontifex non censetur in dubio inferre praiudicium tertio. 361. n. 41
- Possessio ficta non parit interdictum recuperanda. 436. n. 9.
- Possessor beneficiorum dimissorum facit fructus suos, non sic possessor beneficij reseruari. 296. n. 4
- Possessor beneficij non habens titulum, quantumcumque sit in bona fide non facit fructus suos tam extantes, quàm consumptos. 297. n. 5
- Possessor bonæ fidei regulariter non debet compensare fructus, quos fecit in melioratione, nisi in casibus a iure expressis. 544. n. 9. & 10
- Possessores maioratus non sunt domini absolute, nec plene. 542. n. 5
- Potentia est superuacanea, quæ numquam reducitur ad actum. 479. n. 6
- Præceptum nouum denotat principem aliquid de se constituere propter rationem boni communis. 477. n. 4.
- Prædo habet officium Iudicis, & doli mali exceptio non deest illi. 228. n. 3
- Prædone rem meliorante dolo, non datur exceptio doli mali; secus autem si sine dolo meliorauit. pag. 229. num. 6
- Præstatio omnis in testamento relicta, vel indispositione simili super aliquo fundo, inducit hypothecam ipsius fundi. 335. n. 2
- Præstatio nulla extra testamentum, vel aliam similem dispositionem relicta super aliquo fundo inducit

- ducit hypothecam, nisi contrarium lex disposue-
 rit, vel contrahentium voluntas suaferit. 337.
 num. 5
- Præstatio relicta ex prædijs non inducit hypothecã,
 & nisi ex verbis, vel ex mente partium colliga-
 tur, non debet inducta censi. 338.n.5
- Præstatione relicta in testamento super aliquo fun-
 do aliquando duplex reperitur hypotheca. 336.
 num. 3
- Præsumptio, alia est definitiua, alia suppositiua.
 pag. 563. num. 5
- Præsumptio in fauorem publicum inducta non ad-
 mittit probationem in contrarium, nec confes-
 sionem partis. 563.n.6
- Præsumptionis definitiua alia est in fauorem pu-
 blicum principaliter, alia in priuatum. 563.
 num. 6
- Præsumptionis definitiua, & suppositiua differen-
 tia maxima assignatur. 564.n.8
- Prætoris est estimare an sua sit iurisdictio: voca-
 ti autem non contemnere auctoritatem Prætoris.
 pag. 72. num. 5
- Princeps vt persona publica vi directiua obligatur,
 non coactiua. 448.n.11
- Princeps vt persona priuata, attento iure communi
 antiquo, & vi directiua, & coactiua obligatur,
 a coactiua tamen fuit liberatus per legem hu-
 manam. 449.n.11
- Princeps est potissima pars reipublice. Ibid.
- Princeps potest disponere de rebus, & iuribus priua-
 torum

I N D E X.

- torum in bonum commune. 477.n.4
- Principes duæ personæ sunt, una priuata, altera publica, ut in iudice. 447.n.10
- Principem sine causa posse tollere ea, quæ aliqui acquirunt per contractus a iure ciuili inuentos, intelligendum est, quando contractus est simpliciter institutus a mero iure ciuili. 273.n.4
- Priuatio præsupponit habitum. 445.n.7
- Priuilegium concessum alicui, ut percipiat decimas, intelligitur non solum de antiquæ terræ decimis, sed de non alium decimis. 263.n.9
- Priuilegium concessum religiosis ne soluant decimas, solum se extendit ad prædia eorum propria, non vero ad aliena. 285.n.4
- Priuilegia concessa religiosis de non soluendis decimis, restringenda, & non amplianda sunt. 287.n.8.
- Probatio liquida dicitur, quando ex præsumptionibus fortioribus iudex id arbitratur. 377.n.12
- Procliuior sum quid. 546.n.2
- Prohibitus alienare non fauore sui, sed fauore alterius, non potest delinquendo transferre id in aliquem. 595.n.4
- Protestantes olim, vel denunciantes aliquid, solebant in tabulis defixis id publice proponere. 214.n.5.
- Proximi appellatione (in lege disponente) de solo patruo intelligitur. 509.n.11
- Publice non fit, quod non habet solemnitates requisitas. 168.n.5
- Quæ-

Q

Questiones de pane lucrando multis placent,
magis, quàm curiosa, & subtiles. 548.n.1

R

Reditus beneficij integre percipi ab illo, qui uel
sacram Theologiam, uel ius canonicum edo-
cet in academijs, iure communi cautum est.

155.n.19.

Regnum est indiuisibile, & ad unum tantum perue-
nire debet. 513.n.13

Regula utile per inutile duplicem sensum habere
potest. 384.n.11

Regula utile per inutile non vitatur, procedit
tam in actibus diuiduis, quàm in indiuiduis.
399.n.27.

Religiosi attento iure communi possunt conueniri co-
ram Episcopo, & ipsi alios coram eodem conue-
nire debent, ipso iure communi attento. 583.n.1

Religiosi impetrant litteras a summo Pontifice, ut
habeant conseruatores, coram quibus possint con-
uenire aliquos super certis causis. 583.n.2

Renunciatione facta in fauorem certa personæ, nul-
la re addita, resignans perdit beneficij titulum,
& possessionem. 45.n.21

Renunciatione facta cum conditione, Non aliter,
nec alio modo, quam constat summum Pontifi-
cem

I N D E X.

- cem acceptasse, asserendum est, quod resignans non perdit titulum beneficij, nec possessionē, quousque resignatarius possessionem beneficij resignati ingrediatur. 50.n.27
- Renunciatione generali casuum fortuitorum facta, veniunt aliqui casus insoliti. 487.n.10
- Renunciatione facta nullam cōditionem summus Pontifex admittit de stylo hodierno, vt patet in litteris beneficalibus ex eius narratione, cui standum est. 45.n.23
- Renuncians simpliciter beneficium, potest percipere fructus, quousque resignatarius possessionem beneficij consequatur, secundum opinionem Rebuffi. 24.n.2
- Renuncians beneficio, semper habet insistentiam, quandam coloratam, donec resignatarius ingrediatur possessionem beneficij, ita vt si beneficio spoliatur, debeat restitui, secundum aptiorem sensum decisionis Rotæ. 38.n.16
- Renunciās beneficio ex causa falsa, quā putat verā esse, non excluditur a titulo beneficij. 296.n.3
- Repetitio eius, quod datum est, vel dimissum, ex causa ea non secuta, datur. 295.n.3
- Representatio est fictio. 502.n.3
- Representatio est priuilegium nepotibus, vel alijs personis concessum. Ibid.
- Representatio induc̄ta in successione ab intestato, non extenditur ad successiones testamentarias. Ibid.
- Representatio de iure antiquo induc̄ta fuit inter ascen-

I N D E X. I

- ascendentes, & descendentes.* 510.n.11
Representatio datur in feudis propter iura specialia feudorum. 514.n.14
Representatio in quacumque materia non admittitur ultra gradum. 519.n.19
Representatio datur inter ascendentes in infinitum, & in stirpes succedunt, etiamsi aequales succedant. 527.n.25
Representatio est priuilegium, & fictio, & ideo restringenda. 528.n.25
Representatio non datur inter fratres. 529.n.25
Rescripta Apostolica æquiparantur dispositionibus testamentorum. 342.n.11
Res omnis ab initio libera præsumitur, hypotheca vero est onus rei impositum, & inducit quodammodo onus, & quasi seruitutem. 337.n.5
Res aliqua introducta in fauorem alicuius, non debet retorqueri in eius odium. 463.n.10
Res prohibita simpliciter aliquando conceduntur propter varias circumstantias. 485.n.10
Respublica, siue rex dans salarium sufficiens pro seruitio impenso, non tenetur seruitia remunerare. 534.n.8
Reseruatio etiam generalis inficit possessionem beneficij. 302.n.13
Reseruatio beneficiorum familiarium Cardinalium, aut collectorum, vel officialium Papæ, censetur specialis. 303.n.17
Resignans beneficium in manu superioris acceptantis renunciationem, postquam superior accepit,

- uit, nec habet titulum, nec possessionem naturalem, aut civilem, sed solum facti insistentiam. 30.n.9
- Resignante aliquo cum illa clausula, Non aliter, nec alio modo, non acquireret resignatarius dominium beneficij, quantumcumque littera expedite fuerint in forma gratiosa; sed tunc quādo realiter ingressus fuerit possessionem beneficij resignati. 57.n.37
- Responsa prudentum erant sententia, & opiniones eorum, quibus permissum erat iura condere. 238.n.8.
- Responsio Ioannis Gutterres acute refutatur circa onera dignitatum. 366.n.47.
- Reo in causa procedente, superioremque de eadem cognoscente, datur inhibitio notissima iuris. 87.num.II.
- Rex siue respublica tenetur seruitia impensa remunerare. 533.n.3.

S

- S**acerdos habens decem hostias in altari, & intendens consecrare nouem, nullam consecrat, quia non datur intentio certa. 398.n.25.
- Sacramentum aliquando significat obligationem, aliquando mysterium, & rem designantem aliquid sanctum. 479. & 480.n.6.
- Scientie actus requiritur tantum in eo, quo presente

I N D E X.

- sente actus fieri debet, non tamen voluntas.*
165.n.2.
- Sententia est actus indiuiduus.* 382.n.8
- Sententiae regis habent legis vigorem.* 523.n.23
- Singulis quando aliquid competit vt singulis, debent ipsi singuli in ea re consentire, ne sine suo facto sua res sibi subtrahatur.* 146.n.1
- Sponsalia clandestina non irrita censentur, licet concil. Trid. irritauerit clandestina matrimonia.*
173.n.11.
- Sponsalia contrahens cum duabus, & vni adiudicatus, si haec moriatur, non est obligatus cum alia matrimonium celebrare.* 170.n.18
- Statutum disponens quod vir lucretur dotem, si vxor praemoriatur matrimonio consummato, intelligitur non posse lucrari eam dotem, nisi matrimonium fuerit per carnalem copulam consummatum.* 432.n.5
- Statutum disponens de re ficta vt de vera, & eisdem effectus illi tribuens, comprehendit casum verum, & fictum.* 436.n.9
- Statuta particularia iuris communis dispositionem non possunt tollere.* 157.n.19
- Statuta Legatorum, & Episcoporum sunt ad instar iuris praetorij.* 161.n.21
- Stipulatio alteri facta de iure canonico valet.*
519.n.18.
- Subrogatus sapit naturam eius in cuius locum subrogatur.* 2.n.1. & 549
- Substitutio est in locum alterius subrogatio.* 116.n.6
- Substitu-

*Substitutio concepta quibusdam verbis ex doctrina
Pauli Castrensis .* 132.n.12

*Substitutio pupillaris vt alicui fiat , requiritur ,
quòd ille sit in potestate .* 458.n.2

*Succeffione ab intestato data melior est causa nepo-
tis .* 506.n.9

*Succefforem singularem, data rei hypotheca, cogen-
dum esse stare colono statuunt ordinationes Lusi-
tan.* 248.n.9

*Summus Pontifex potest ex causa dissoluere ma-
trimonium ratum , non vero consummatum .*
489. & 490.n. 12.

*Summum Pontificem verbis insuetis vti verisimile
non est.* 480. n.5

T

T*Ransire quæ possunt ad heredes extraneos, trã-
seunt in fiscum .* 595.n.4

Tectorium quid. 421. per totum cap.

*Tempus probationis est indultum non solum in fauò-
rem conuersi, sed etiam monasterij .* 371.n.2

*Tenetur si quis ad factum regulariter soluendo in-
teresse liberatur .* 245.n.7

Tessera frumentaria quid. 308. vsque ad 311

Testamentum vsque ad mortem reuocari potest .
175.n.2.

*Testamentum conditum a duobus coniugibus cen-
sentur duo testaments .* 438.n.13

*Textu non decidente principaliter vnã rem, sem-
per præmittendi sunt termini habiles in illa re,
de qua textus principaliter non loquitur.* 90.n.11.

- V**erba indispositione hominis intelligenda sunt proprie, & vere, non fictè, præsertim quando ea in vim conditionis prolata sunt. 60.n.2
- Verba accipienda sunt naturaliter, & non fictè. 436.n.9.
- Verba proprie sunt accipiēda in pœnalibus. 538.n.5
- Vicarius exercens iurisdictionem Episcopi, nec tam exacte eum repræsētat, nec est ab eo delegatus, sed solum ordinariam Episcopi iurisdictionem exercet. 13.n.6
- Vicarium præcedere capitulum in synodo probatur tribus fundamentis. 2.n.1
- Vicarium præferendum esse omnibus clericis, quando dicitur a DD. non comprehendunt canonicos per viam capituli congregatos. 14.n.7
- Vincula spiritualia fortiora sunt quàm carnalia. 484.n.9.
- Vinea data a patre possessore maioratus in dotem filie, superstitè nepote, vendicari non possunt in vita possessoris maioratus. 374.n.6
- Vir, & uxor quando faciunt mentionem de liberis, intelligitur de natis ex suo corpore, siue testamētum conditum sit in salute, siue in articulo mortis, nisi contrarium probetur per coniecturam. 605.n.2.3.4.
- Virgæ sanguineæ quid. 496.n.2
- Visitatio ad inquisitionem criminum, & morum re-
forma-

- formationem, correctio vero ad delinquentis pu-
 nitionem recte referri possunt. 224. circa med.
 Ulpianus Iurisconsultus, teste Budeo, est proprietatis,
 & elegantiae studiosissimus. 466.n.7
 Unio, quae significatur per matrimonium ratum, non
 semper est perpetua; at vero unio, quae significa-
 tur per matrimonium consummatum, perpetua
 est. 481.n.7
 Voluntas testatoris deambulatoria est usque ad mor-
 tem. 175.n.2
 Usuram dari absque mutuo probant aliqui. 554.n.6
 Usura significat quemlibet usum rei. 555.n.8
 Usura prohibita est propter triplex malum. 555.n.9
 Usura versatur in contractu locationis, & in actio-
 ne negotiorum gestorum. 557.n.12
 Usura est contractio lucri veri sorti accidentis ra-
 tione mutui veri, aut impliciti. 558.n.13
 Usurae crimen extra mutuum committi nolunt fere
 omnes Doctores. 551.n.1
 Usuram in omnibus contractibus Iurisconsulti indi-
 stincte agnoscebant. 553.n.4
 Usura secundum veram, & magis communem sen-
 tentiam non datur nisi in contractu mutui expres-
 so, vel tacito. Ibid. & n.12. & 13
 Usus & consuetudo loquendi praefertur proprietati
 verborum. 125.n.8
 Ususfructus inhaeret personae eum habenti. 542.n.6
 Usus pecuniae nullus est, nec ab ipsa pecunia seorsum
 aestimari potest. 552.n.2
 Utile per inutile non vitiatur. 379.n.1
 Utile

I N D E X . I

*V*tile dicitur validum in iure, inutile vero invalidum. 383.n.10

*V*tile per inutile non vitiat, nisi inutile concernat substantiam actus, vel lex, aut mens contrahentium suaserit contrarium, vel de inutili non constet. 384.n.12

*V*ua abscissa in guttere serui, & ipso conualescente, quæ nec amplius renascitur, non datur redhibitio: secus si non conualuit, vel vna renascitur. 102.n.5.

F I N I S .

E R R A T A .

Pagina 19. linea 3. re. lege res. 46. 11. renunciatis. l. renunciantis 56. 28. resignatarius. l. resignans. 73. 3. rescriptio. l. rescripto. 77. 19. vltra. l. ultra. 177. 20. facta. l. facta. 206. 1. Archiepiscopus. l. Archiepiscopatus. 247. 14. afferunt. l. asserunt. 307. 2. veeba. l. verba. 310. 1. singum. l. lignum. 315. 1. belle. l. bene. 324. 25. ambolam. l. embolam. 338. 3. ff. l. ff. de. 342. 3. Felinus. l. Felini. 358. 21. soler. l. solent. 363. 4. d. l. d. S. idem lin. vlt. 364. 1. deest nu. 371. 10. castra. l. claustra. 375. 1. fororis. l. foroti. ibid. 16. recuper. deest posse 395. 3. vitiat. l. non vitiat. 397. 6. d. l. leg. d. S. & lin. 9. debeat. l. debeatur. 399. non vitiat. l. vitiat. 418. 14. lex. l. leg. 419. 13. Negazant. l. Neguzant. ibid. lin. vlt. quos. l. quod. 443. 21. c. 1. l. 2. 450. 3. C. bonis. l. C. de bonis. 475. 12. in dilobilitatem. l. indilobilitatem. 481. 25. bigam. l. de bigam. 499. 22. Ariebelli. l. acie belli. 510. lin. vlt. indiuisibilibium. l. diuisib. 530. 26. l. ex. l. lex. 534. 23. tenere. l. teneri. 558. 6. exercerci. l. exerceri. 582. 10. qua. l. de quibus. 585. 2. mona. l. sterij. l. monasterij.

Registrum.

*A B C D E F G H I K L M N O P Q R S
T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo
Pp. a b c.

*Omnes sunt quaterniones, prater c,
quæ est duernio.*

Romæ,

Apud Dominicum Basam.

C I O I O X C V I.

Registrum.

*ABCDEFGHIJKLMN O P Q R S
T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo
Pp. a b c.

Omnes sunt denominationes, prout et
sunt et dicitur.

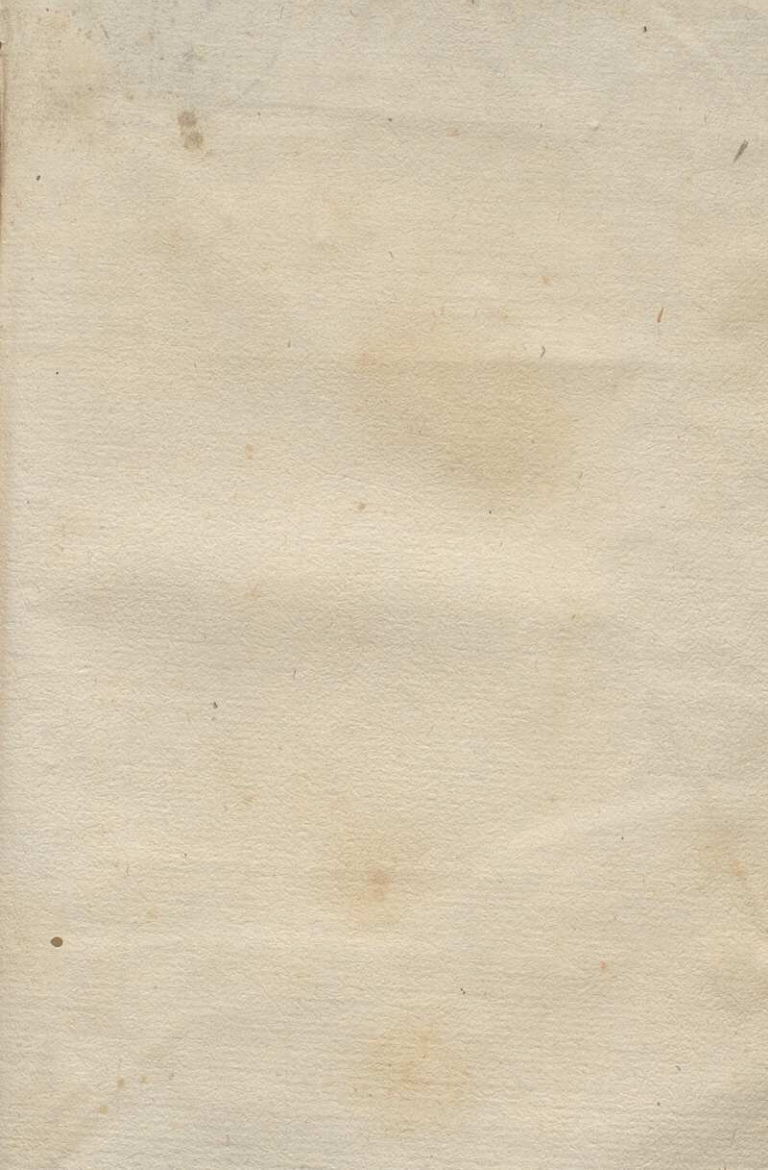

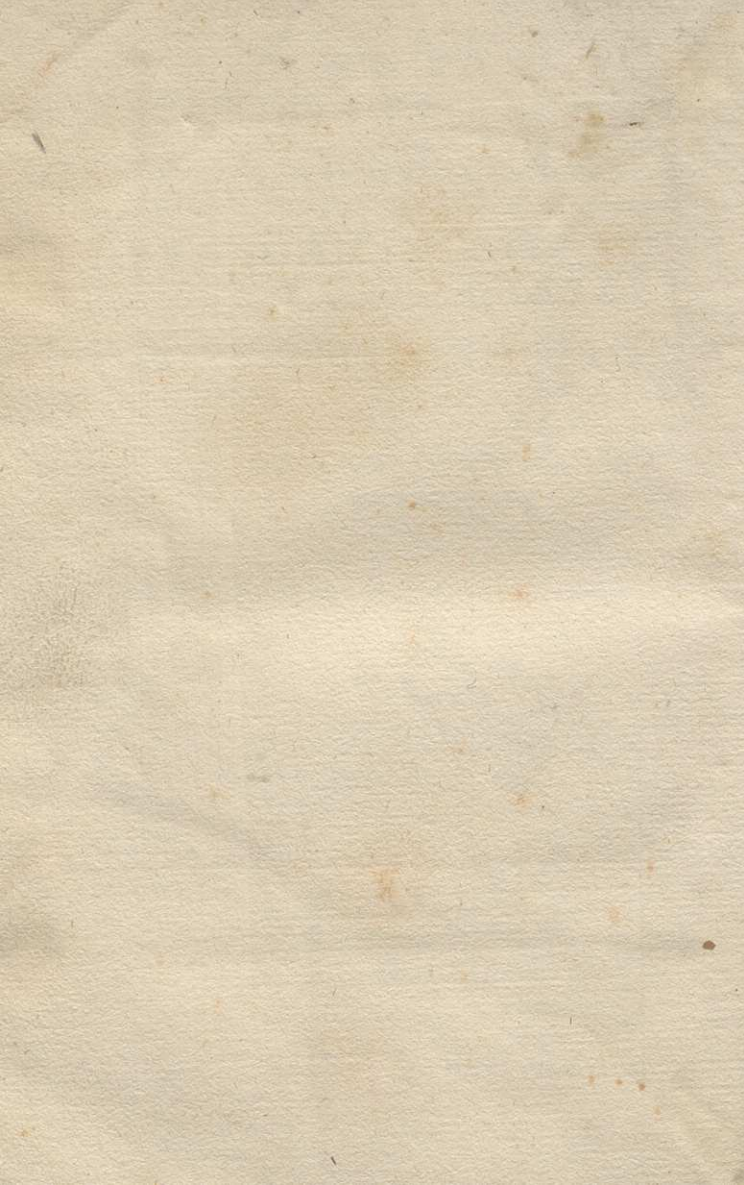
Rois.

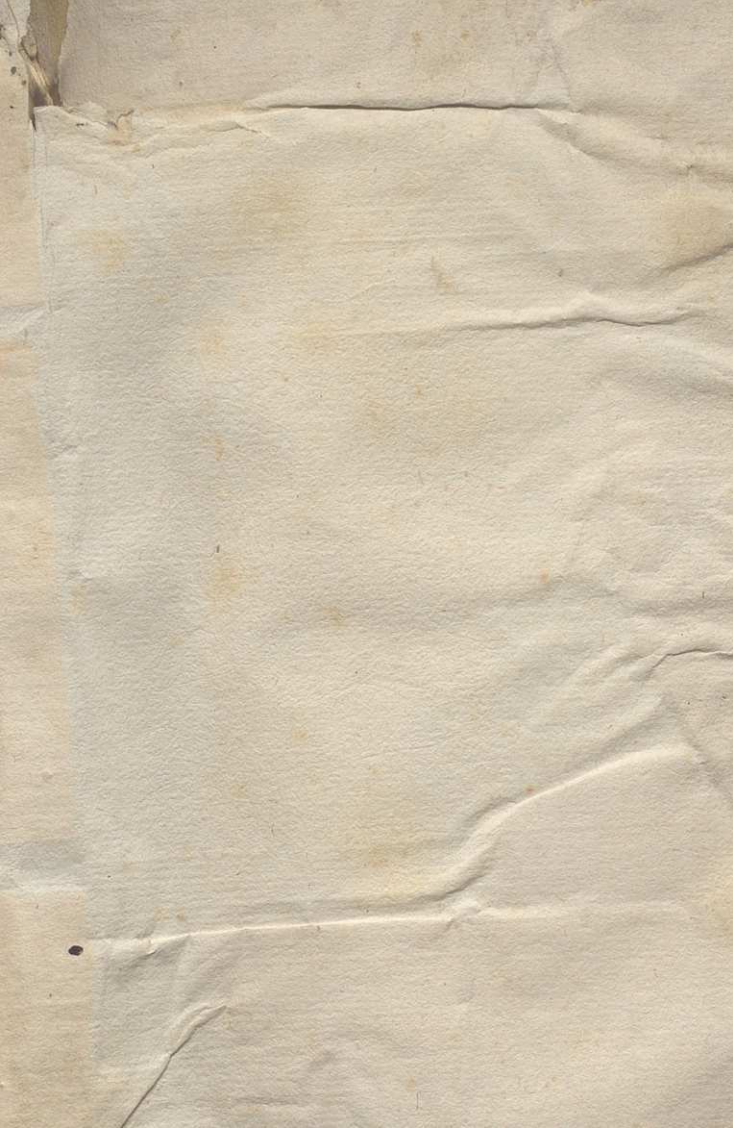
Apud Dominicum Baltham.

CICICXCVI.

1400